

**Társadalomföldrajzi vizsgálatok az északkelet-magyarországi cigányság
körében
(Létszámváltozások, önkormányzatiság, kisebbségi választások)**

Doktori (PhD) értekezés

Szerző:

Pásztor István Zoltán

Témavezető:

Dr. Teperics Károly

Debreceni Egyetem

Természettudományi Doktori Tanács

Földtudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2013

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	1
1.1 A témaválasztás indoklása.....	1
1.2 Kitézött célok és feladatok	2
1.3 A kutatás során alkalmazott módszerek	3
1.4 Hipotézisek.....	5
2. Az etnikai identitás és a klasszifikáció problémái	6
2.1 A romák etnikai identitásának jellemzői	6
2.2 Ki a cigány? – az etnikai besorolás problémája	8
2.3 Cigány vagy roma?.....	9
3. A roma népesség létszámviszonyai Európában	11
3.1 A roma népesség megoszlása Európa országaiban	11
3.2 Romák a szomszédos államokban.....	13
3.2.1 Ausztria	13
3.2.2 Szlovákia	15
3.2.3 Ukrajna	16
3.2.4 Románia	17
3.2.5 Szerbia.....	19
3.2.6 Horvátország	20
3.2.7 Szlovénia	21
3.3 A roma lakosság létszáma a környező államokban.....	21
4. A cigányság számának és arányának változása Magyarországon	24
4.1 A roma népesség létszámának alakulása különböző források alapján ..	24
4.2 A roma lakosság száma és aránya Északkelet-Magyarországon.....	30
4.2.1 A CIKOBÍ – adatbázis eredményei.....	35
5. A roma lakosság Északkelet-Magyarországon (2010-2011)	39
5.1 A roma lakosság kistérségi szinten	39
5.1.1 Romák a Bodrogi és a Mátészalkai kistérségben	41
5.2 A roma népesség települési szintű vizsgálata	44
5.2.1 A településcsoportok mutatói a roma népesség aránya alapján	48
5.2.2 Mintatelepülések társadalmi - gazdasági elemzése	56
5.2.3 Az etnikai csere – kiválasztott mintatelepülések példáján	60
6. A roma lakosság lélekszámának változása a vizsgált területen 1992 és 2010 között	65
7. A kisebbségi (nemzetiségi) önkormányzatok rendszere	68
7.1 Az önkormányzatiság az 1993-as kisebbségi törvényben és törvénymódosításokban 2010-ig	69
7.2 A 2011. évi CLXXIX. törvény – a nemzetiségek jogairól.....	71
7.3 A hazai kisebbségi önkormányzati választások eredményei 1994-től 2010-ig	72
8. Cigány kisebbségi önkormányzatok az Észak-alföldi régióban	78
8.1 A cigány kisebbségi önkormányzatok megalakulása	78

8.2 Cigány kisebbségi önkormányzatok számának alakulása 2010-ig	81
8.3 A Cigány kisebbségi önkormányzatok szerveződése 2010-ben	83
8.4 A 2010. évi választások eredményeinek részletes elemzése	85
8.4.1 A választói magatartás elemzése a kisebbségi önkormányzati választások esetében	85
8.4.2 A képviselőjelöltek számának vizsgálata	87
8.4.3 A jelölő szervezetek eredményei, a megszerzett mandátumok	89
8.4.4 A Területi Cigány Kisebbségi Önkormányzatok választásának eredményei 2010-ben	95
9. A CKÖ vezetőkkel készített kérdőíves adatfelvétel elemzése.....	97
9.1 A válaszadókra vonatkozó demográfiai és jövedelmi viszonyok vizsgálata	98
9.2 A kisebbségi képviselettel kapcsolatos kérdések elemzése	106
9.3 Feladatok, együttműködés, integráció	107
9.4 A helyi cigányság jövője	113
Összegzés, következtetések	115
Summary (angol nyelvű összefoglaló)	119
Felhasznált irodalom	125
Ábrák és táblázatok jegyzéke	140
Mellékletek jegyzéke	143

1. Bevezetés

1.1. A témaválasztás indoklása

Az európai cigánykérdés a soros magyar elnökség óta, az Európai Unióban is kiemelt figyelmet kap. A keleti bővítések (különösen Románia és Bulgária tagfelvétele) nyomán, az Unióban is egyre nagyobb kihívást jelent a kérdés megoldása.

Magyarországon a cigányság helyzetének javítása, a társadalmi felzárkózás, a roma integráció, nemzeti szinten egyre komolyabb prioritást élvez. Különösen igaz ez a megállapítás azokra a területekre, ahol a rendszerváltás után a társadalmi-gazdasági folyamatokban a leszakadás vált jellemzővé. Számos hazai és nemzetközi pozitív kezdeményezés ellenére, ezekben a térségekben a problémák továbbra is fennállnak, és nem csak a roma lakosságot érintik.

A kistelepülések, és az aprófalvak jelentős hányada küzd a szelektív elvándorlás jelenségével, az ingatlanok elértéktelenedésével, a munkahelyek hiányával, a romló közbiztonsággal, valamint a városi területekről kiszoruló, olcsó lakhatási lehetőséget kereső roma családok odaköltözésével. A kialakult helyzet pedig azt hozta magával, hogy az etnikai arányok megváltoztak, számos településen többségbe kerültek a roma lakosok.

Európában és Magyarországon is gondot jelent a cigányság számának valós adatokhoz közelítő meghatározása. A népszámlálási adatok önbevalláson alapulnak, és a magukat romának vallók aránya a tényleges értéknek mindössze harmadát-egyedét teszi ki. Emiatt azonban, a népszámlálási adatokat csak fenntartásokkal lehet kezelni a roma lakosság vizsgálata során. A tudományos munkák nagyrészt a népszámlálási eredményeket veszik figyelembe, és kevés az olyan munka, mely települési szintű önálló adatbázissal dolgozik.

A területi jellegű vizsgálatok a romákkal kapcsolatos kutatásokban háttérbe szorultak. A disszertációmban ezért két nagy társadalomföldrajzi tudományterület (etnikai földrajz, választási földrajz) módszereit alkalmaztam a kutatásaim során.

Az etnikai földrajzi elemzéssel, illetve a „területi dimenzió” kibontásával, a cigányság helyzetében bekövetkezett létszámbeli változásokat a térben is el tudjuk helyezni.

A választási földrajz pedig alkalmas a választási eredmények regionális különbségeit bemutatni, illetve a választási magatartások eltéréseit, összefüggéseit szemléltetni.

Számos folyamat feltárásához, megértéséhez szükséges a földrajzi szemlélet alkalmazása, mert azokat a szociológia, szociálpolitika, kulturális antropológia, romológia nem képes áthidalni, illetve pótolni.

Északkelet-Magyarországon megtalálható a határmenti „külső periféria”, valamint a Közép-Tiszavidéken körvonalazódó „belső periféria”, amely területeken az országos átlagot jóval meghaladja a roma lakosság aránya. A cigányság nagy részét jellemző mutatók (alacsony iskolai végzettség, magas munkanélküliség, szociális hátrányok stb.) miatt fontos tudni, az aktuális a létszámviszonyokról, és a várható demográfiai trendekről.

Az Európai Unió egységes romastratégiában - mely a tagállamok nemzeti romaintegrációs stratégiáit fogja keretbe - próbálja elérni a romák társadalmi felzárkózását. Ennek a folyamatnak fontos szereplői lehetnek az 1994-től szerveződő, egyre több településen megalakuló cigány kisebbségi önkormányzatok. Ezek képviselői, vezetői mégis kevés lehetőséget kaptak arra, hogy „bemutatkozzanak”, és véleményüket megismerhessék az integráció szempontjából fontos kérdésekről.

1.2. Kitűzött célok és feladatok

A dolgozat célkitűzései a következők:

1. tisztázni az etnikai identitás kérdéseit, valamint értelmezni a hazai romakutatások klasszifikációs problémáit;
2. bemutatni az európai cigányság számadatait, valamint a szomszédos országok roma lakosságának történelmi gyökereit, létszámviszonyait, területi elhelyezkedését, érdekképviselőinek megszerveződését és aktuális problémáit;
3. a korábbi kutatások, felmérések értékelésével feltárni a magyarországi cigányság demográfiai folyamatait;
4. megvizsgálni a roma népesség számának alakulását Északkelet-Magyarországon 1893 és 2010/2011 között;
5. részletesen elemezni kutatási eredményeimet Északkelet-Magyarország településállományára vonatkozóan;
6. meghatározni az etnikai csere fogalmát, és nyomon követni alakulását Északkelet-Magyarország településein;
7. települési esettanulmányok szemléltetésével vizsgálni az etnikai csere folyamatát, elemezve a települések demográfiai korszerkezetét, és társadalmi-gazdasági mutatóit;

8. összehasonlítani az 1987-ben elkészült CIKOB¹ – adatbázis értékeit a saját kutatási eredményeimmel;
9. értelmezni a hazai jogforrásokat, hogy milyen feltételeket és lehetőségeket teremtenek a kisebbségek részére az önkormányzatiság gyakorlása szempontjából;
10. felvázolni az Észak-alföldi régió példáján a cigány kisebbségi önkormányzatok számának alakulását, részletesen kitérve az 1994/1995-ös, illetve a 2010-es kisebbségi önkormányzati választásokra;
11. kérdőíves vizsgálatok elemzésével bemutatni, hogy az Észak-alföldi régióban kik vezetik a kisebbségi önkormányzatokat;
12. ismertetni a cigány kisebbségi önkormányzatok képviselőinek, elnökeinek a véleményét a roma integráció fő kérdéseiről, és településükön élő cigányság jövőjéről.

1.3 A kutatás során alkalmazott módszerek

A célkitűzésekből is következik, hogy a témát alapvetően több módszer segítségével közelítettem meg.

Az első nagyobb szerkezeti egységben főként kritikai elemzéseket (hazai és a nemzetközi szakirodalom, korábbi kutatási eredmények és beszámolók alapján) végeztem. Ezek feldolgozásával igyekeztem megválaszolni a „Ki a cigány?” kérdését, illetve érzékeltetni az etnikai definiálás különbségeit, valamint bemutatni az európai és a szomszéd országokban élő cigányság helyzetét. A cigányság magyarországi, és északkelet-magyarországi demográfiai folyamatait, létszámváltozásait a korábbi kutatások adatai, statisztikai adatbázisok elemzésével, összehasonlításával valósítottam meg.

A második nagyobb részben a korábbi kutatásokra alapozva, a saját kutatásaim eredményeimet ismertetem. A roma lakosság arányára vonatkozó adatokat a települési önkormányzatok reprezentánsaitól (polgármester, jegyző, önkormányzati illetékes), valamint a cigány kisebbségi önkormányzati vezetőktől gyűjtöttem össze.

Mivel a vizsgált alapsokaság elemeinek száma nagy (mintegy 1000 település), a kutatás során a kvantitatív felmérés módszerét alkalmaztam. Igyekeztem minden települést telefonon, illetve személyesen elérni, vagy legalább helyismerettel rendelkezőket megkérdezni. Ezzel az adatgyűjtési

¹ Cigányügyi Koordinációs Bizottság, a megyei tanácsok szervezete, amely 1984-1987 között végzett települési szintű adatfelvételt, az eredményeit pedig 1992-ben publikálták.

metódussal az önbevalláson és a külső környezet megítélésén alapuló szemléletet próbáltam egyesíteni – majd számos esetben még ezt követően is adatkorrekciót hajtottam végre (pl. saját személyes tapasztalatok, cigány kisebbségi választási névjegyzék, vagy helyi dokumentumok – IVS, antiszegregációs terv – alapján). Az így kialakult települési szintű adatbázis leginkább a CIKOBÍ adatfelvétellel (Kertesi–Kézdi 1998) mutat hasonlóságot, ezért a dinamikai mutató megalkotásához (ezt a 4.2 fejezetben ismertetett korrelációs számítás is indokolja) a romák lélekszám-változásának detektálására ezt használtam.

A települési esettanulmányok esetében, a kvalitatív kutatás módszereit is bevezettem, mivel a személyes terepi tapasztalatokra, a kiválasztott települések polgármestereivel készített interjúkra fókuszáltam. Emellett a korszerkezet elemzéseknél a KSH által készített statisztikákra hagytam. A települések kiválasztása az előzetes kutatási eredmények függvényében történt, azzal a céllal, hogy főleg olyan településeket keressek fel, ahol a roma lakosság aránya már meghaladta az 50%-ot, vagy annak közelében található.

A polgármesterekkel történő beszélgetés során pedig, alapvetően kevert típusú interjúk² elkészítésére vállalkoztam.

A harmadik (kisebbségi önkormányzatokra vonatkozó) szerkezeti egységben, a kisebbségi önkormányzati választások eredményeit értékeltem a www.valasztas.hu adatai alapján. A változások érzékeltetéséhez az 1994/1995-ös és a 2010-es eredményeket vizsgáltam.

A cigány kisebbségi önkormányzatok vezetőire vonatkozó kérdőívek egy részét személyesen, másik részét a megyei CKÖ vezetőinek a bevonásával, illetve Jász-Nagykun-Szolnok megyében a megyei főjegyző asszony segítségével készítettem el. Emellett a kérdőívvezetésben további segítők is voltak még a kistérségi irodák és magánszemélyek is.

A kérdések típusai alapvetően zárt kérdések voltak, de a többválaszos kérdések esetében a rangsoroló kérdéstípus is előfordul. A kérdőívben a megjelölhető válaszok száma szerint, egyválaszos és többválaszos kérdéseket is feltettem.

A vizsgálatok elvégzése és kiértékelése a Microsoft Word, Excel 2007 programjaival történt, míg a tematikus térképek az ArcView 3.2 alkalmazásával készültek.

² A kevert típusú interjú lényege, hogy a beszélgetés egy részében (általában az elején) a kutató strukturált interjúra emlékeztető kérdéseket tesz fel, ezzel együtt mind inkább visszahúzódik, egyre több teret engedve a válaszadónak, hogy véleményét kifejtse, érzéseinek hangot adjon. (Héra – Ligeti 2006)

1.4 Hipotézisek

H1: Az európai országok statisztikai adatgyűjtései, és a romák létszámára vonatkozó becslések adatai azt mutatják, hogy a demográfiai robbanás következtében a roma lakosság száma dinamikusan növekedett. Feltételezésem szerint, a romák számának növekedése egyértelműnek tűnhet, ennek ellenére mégis szükség van arra, hogy egyes országok és területek közötti különbségeket elemezzük.

H2: A feltevésem arra vonatkozik, hogy a hazai szakirodalmakban megnevezett, romák által tradicionálisan sűrűn lakott térségek mellett, különösen Északkelet-Magyarországon, körvonalazódnak olyan újabb területek, ahol a jövőben a romák aránya jelentősen emelkedhet. A feltevés teoretikus hátterét a szakirodalomból merítettem, míg empirikus hátterét a dolgozatban részletesen elemzett szociológiai becslések és adatbázisok szolgáltatták.

H3: Több kutatás is megállapította, hogy a cigányság számát illetően eltolódások mentek végbe a településtípusok között. Egyre nagyobb az eltolódás a vidéki városok irányába. Erre alapozva úgy vélem, hogy Északkelet-Magyarországon az etnikai arányváltozásokra nem csak az előregedő aprófalvak érzékenyek. Időben talán később következik be, de a demográfiai folyamatok miatt a nagyobb népességszámmal rendelkező települések esetében is jelentkezhet.

H4: A területi folyamatokkal foglalkozó szakirodalmi munkák rámutattak arra, hogy Magyarországon a társadalmi-gazdasági térfolyamatokban jelentős térségi, és települési szintű egyenlőtlenségek bontakoztak ki a rendszerváltás után. Úgy vélem, hogy Északkelet-Magyarországon a társadalmi-gazdasági problémák intenzívebben jelentkeznek a romák által nagyobb arányban lakott térségek és települések esetében. E hipotézis megfogalmazásához számos kapcsolódó kutatás eredményeit is figyelembe vettem.

H5: A modern nemzetközi jogban, már az 1990-es években megjelent a kisebbségi önkormányzatiság eszméje. A térség országai közül Magyarország volt az első, amely Alkotmányában is elismerte a kisebbségek önkormányzatiságra vonatkozó jogait, és sajátos rendszert alakított ki. Szakirodalmak elemzése alapján azt feltételezem, hogy a magyarországi kisebbségi önkormányzati képviseleti rendszer még mindig egyedülálló a térségben.

H6: Úgy gondolom, hogy a működő cigány kisebbségi önkormányzatok az integrációról határozott véleménnyel rendelkeznek ugyan, de még nem állnak készen arra, hogy ennek a kivitelezésében is aktívan közreműködjenek.

2. Az etnikai identitás és a klasszifikáció problémái

2.1 A romák etnikai identitásának jellemzői

Az etnikai identitás kialakulását a kutatók többnyire úgy írják le, mint egy folyamat eredményét, amely során egy kisebbségi csoporthoz tartozó személy tudatosítja magában az adott faji-etnikai csoporthoz tartozását (Tajfel 1981).

Az etnikai identitás úgy is felfogható, mint a szociális identitásnak az a vetülete, amely egy képzeletbeli skálán azt a fokot jelzi, hogy mennyire van tudatában a kisebbségi személy csoport-hovatartozásának, milyen ismeretei vannak az adott csoportról, és mennyire elkötelezett saját csoportja etnikai-kulturális örökségével kapcsolatban (Neményi 2007). A szociális identitáson belül az etnikai önazonosság tudata fokozatosan alakul ki (Phinney 1992).

Az etnikai identitást, a kulturális antropológiai cigánykutatások szakirodalmi alapján főként külső és belső jegyek szerint értelmezhetjük. A külső a többségi társadalom nézőpontjából, míg a belső az etnikum oldaláról releváns.

Ez a kettősség azonban úgy is elfogadható, hogy etnikai határvonal nem csak a cigányok és nem-cigányok között található meg, hanem a különböző cigány csoportok között is. Tehát léteznek különbségek, cigányok és cigányok között is, amelyeket másik etnikai jellegű különbségtételként is értelmezhetünk.

A hazai cigányság esetében meghatározó, hogy melyik közösséghez tartozik (romungro, oláh vagy beás cigány), mennyire hagyományörző az adott közössége, hol él, mennyire elszigetelten a többségi társadalomtól (cigánytelepen, cigánysoron, városi gettóban vagy nem cigányok között). Minden kutatás azt bizonyítja, hogy minél szegregáltabban, elkülönültebben él egy cigány család, közösség, annál inkább saját hagyományai szerint éli életét. Az integráltan élők, tanulók, dolgozók sokkal inkább átveszik a többségi társadalom mintáit, elvárásait minden területen (Szabóné 2011).

A romák etnikai identitásának jellemzője, hogy sok és komplikált identitáskérdéssel kell szembesülniük. Így pl. a nem romák negatív jellemzőkkel írják le a romákat, míg más tényezők az alacsony társadalmi-gazdasági státusz stigmatizáló hatásával függnek össze. A romák hagyományos világa is felbomlott, így a stabil identitás is, melyet a stabil rokonsági rendszerek, a definiált társadalmi szerepek és mítoszok, valamint hitek jellemeznek, bizonytalanná téve a közösség tagjait és helyüket a világban (Blénesi 2003 nyomán, Fónai, 2008).

Patrick Williams szerint a cigány és a gádzsó egymásnak ellendefiníciójaként értelmezhetőek: a nem-cigányok nélkül nincsen értelme

a cigánynak, és nélkülük a gádzsó világ is más kontextusú (Williams 2005). Piasere állítása szerint, a cigányoknak a nem-cigányok területén kell élniük, földrajzi értelemben, olyan kapcsolatot kell ezért kialakítaniuk velük, amelyet pozitívnak kell, hogy tekintsenek még maguk a nem cigányok is (Piasere 1985 nyomán, Prónai 2000).

Kligman szerint, ha valakit romának tekintenek, egyfelől olyan veleszületett roma etnikai sajátosságokból fakad, mint pl. a sötét bőrszín, vagy pedig olyan viselkedésből, amelyet a romákat "másikként" azonosítók helytelennek tartanak (Kligman 2001). Az identitás megélése, vállalása szempontjából tehát meghatározóak az antropológiai elemek, a rasszjegyek is. Minél kevésbé feltűnőek, annál inkább lehetőség van az etnikai hovatartozás elrejtésére (Szabóné 2011).

Az etnikai meghatározás során találkozunk azzal a megállapítással, hogy a szegénység gyors növekedésének feltételei között azok, akik a szegénység veszélyzónájába kerülnek, vagy azoknak ideológusai, hasznosnak találják, hogy a szegénységet és a cigányságot összekapcsolják. Cigány, tehát szegény, illetve szegény, tehát cigány (Ladányi – Szelényi 2000).

Az etnikai kisebbségi státusz napjainkban gyakran a hátrányok különböző formáival jár együtt, az etnicitást legtöbbször egy külső nézőpontból, a többségi társadalom megfogalmazásában vizsgálják (Jenkins 1997). Így tehát az etnikai hovatartozás a kirekesztés és a határok megtartásának eszköze is lehet.

A faji-etnikai diszkrimináció, pedig olyan erős fenyegetésként is hathat, amely hozzájárul a kisebbségi hovatartozás tudatosításához.

Lehet azonban etnikai identitást „belülről” is megközelíteni, ha az etnikumok a többségitől megkülönböztethető gondolkodás és viselkedésformákkal rendelkeznek, és valóban más a nyelvük, mások a szokásaik, vallásuk, és mindez nem csak az elnyomás terméke, hanem a közösség saját létezési módja alakítja ki őket (Neményi 2000). Williams is megerősíti a cigányság kapcsán, hogy ez nem más, mint az egyediességre törekvés, mind a nem-cigányokkal, mind pedig a többi cigány csoporttal szemben.

Minden etnikai csoport, nemzetiség, vagy nép per definitionem különleges, mivel egyedi kultúrája, nyelve, hagyományai és történelmi élményei megkülönböztetik másoktól (Barany 2000).

A cigányság napjainkban identitásváltási folyamaton megy keresztül, ennek értelmében Báthory János a cigány identitásfejlődés három típusát feltételezi: 1. asszimiláció, 2. etnocentrikus cigány/roma identitásépítés a magyar identitástól való elhatárolódással, 3. cigány-magyar kettős identitás. A kialakulóban lévő modern cigány identitást, érdekegyeztetési folyamat

keretében kell meghatározni, és támogatni kell azt, amelyet mindkét közösség meghatározó része el tud fogadni (Báthory 2011).

2.2 *Ki a cigány?*³ - az etnikai besorolás problémája

Ez az a kérdés, amely kétség kívül hosszú ideje foglalkoztatja a cigánysággal foglalkozó kutatókat, mivel tudományos egyértelműséggel nem lehet megmondani azt, hogy ki a cigány. A klasszifikációs rendszerek különbségei, illetve eltérő szempontjai miatt, egymástól nagyon eltérő eredmények születnek a vizsgálatok során, nemcsak Magyarországon, hanem bárhol a világon, ahol cigányok élnek.

Alapvetően megállapítható, hogy a népszámlálási adatok önbevalláson alapulnak, és a magukat romának vallók aránya a tényleges értéknek mindössze harmadát-negyedét teszi ki. Emiatt azonban a népszámlálási adatokat csak fenntartásokkal lehet kezelni a roma lakosság vizsgálata során. Mindazonáltal ezek az adatok is jó megközelítési lehetőséget adnak a roma lakosság térbeli elrendeződéséről (Pásztor – Péntes 2012). A klasszifikációs rendszerek közül, a kutatók mégis az önminősítést tartják a legmegbízhatatlanabbnak, mivel a társadalmi előítéletek intenzitásától függően időről időre változhat.

A vizsgálatok másik módját, melyet a szociológiai becslések előszeretettel alkalmaznak, az etnikai minősítés jelenti, amikor általában azt tekintik cigánynak, akit környezete annak tart. A környezet a barna bőrűeket és ezen túlmenően a cigány származásukat tartja cigánynak. Azokat tartja cigánynak, akiknek a szülei cigányok. Általában a félcigányokat is cigánynak tartja, a lényeg azonban az, hogy származás szerint határozza meg a cigányokat (Kemény–Janky 2003) – antropológiai jellemzők, bőrszín, életvitel, viselkedés alapján (Kocsis 2005). Ugyanez vonatkozik a statisztikai hivatal által végzett panel vizsgálatokra is (a kérdezőbiztos véleménye alapján). Ezekben az esetekben, tehát a nem cigány környezet szubjektív véleménye számít. Ez egyfajta kizárási aktusként is felfogható, amivel a nem cigány társadalom igyekszik kiemelni magát azokból a zónákból, amelyekbe bekerülni veszélyes és megszegyenítő (Ladányi – Szelényi 1998).

Ezek a becslések ugyan az összesített létszámadatok tekintetében pontosabbnak tekinthetőek, azonban területi bontásban csak korlátozottan állnak rendelkezésre. Másik problémája, hogy életmódja, vagy környezeti jellemzői miatt azokat is cigánynak tekintheti, aki nem az. A problémát csak

³ Ladányi – Szelényi (1997) kérdésselvetése, akik ugyanezzel címmel írtak tanulmányt erről a kérdéstről.

fokozza, hogy a romák az elmúlt évszázadok folyamán és ma is rengeteg beházasodó, hozzájuk sodródó nem romát asszimiláltak (Ladányi – Szelényi 2000).

A hazai kutatókat is megosztotta a besorolás körüli bizonytalanság. Ennek tudható be, a hazai „klasszifikációs vita”: melyben Ladányi és Szelényi írására Havas Gábor, Kemény István és Kertesi Gábor több válaszcikkben reagált, melyekre újabb válaszcikkek születtek. Lényegében az 1998-as „klasszifikációs vita” a hazai romakutatások alapkérdéseiről szólt: a klasszifikációról, annak elveiről, és magáról a kutatásról, a mérésről (Fónai 2008). A vitához részlegesen kapcsolódott Hablicsek László is, aki szerint az önminősítés kapcsán 1; cigány anyanyelvű népességsoptról és 2; cigány nemzetiségű résznépességről lehet szólni. Lehet - de csak szigorúan statisztikai célokra, egyének megkülönböztetésére nem - valakiket cigánynak minősíteni: 3; statisztikai adatfelvétel során a kérdezőbiztos véleménye alapján, vagy 4; az illető egyének, háztartások lakókörnyezetének véleménye alapján. Mindkét esetben a minősítés történhet a kérdezettel együttműködve, vagyis rákérdezve, hogy ez a minősítés elfogadható-e számára (Fónai 2008 nyomán, Hablicsek 2000).

Ahogy „a kutatás során alkalmazott módszerek” című fejezetben már utaltam rá, a disszertáció adatgyűjtési módszere az önbevalláson és a külső környezet megítélésén alapuló szemléletet próbálja egyesíteni.

2.3 Cigány vagy roma?

A világ népei és nyelvei különféle szavakkal nevezik ezt a népet (Tsiganes, Zigeuner, Gitanos, Gypsies, cigányok stb..). Már az 1930-as években felmerült az egységes önelnevezés igénye, amely ekkor még háttérbe szorult. Az Első Roma Világkongresszus⁴ volt, ahol kifejezésre juttatták, hogy a roma⁵ megnevezés legyen az, amely valamennyi hagyományos cigány kultúrájú, a befogadó ország többségi lakosától eltérő cigány emberre használatos.

A „cigány” terminus egyre növekvő mértékben nyert pejoratív, a domináns lakosság világnézetét és elnyomási gyakorlatát kifejező tartalmat (Liégeois 1994). A „roma” megnevezés pedig egy elnyomott, de ugyanakkor mégis ellenálló nép gazdag kulturális örökségét és méltóságát lenne hivatott

⁴ Londonban tartották, 1971. április 8-12. között

⁵ A „rom” lovári nyelven embert, férfit jelent, melynek a többes száma a „roma”. Problémát jelent vele kapcsolatban, hogy ez csak a lovári nyelven beszélők önmegevezése, így más cigány csoportok nem szeretik, ha ezt a megnevezést használják rájuk.

kifejezni, amely már utal a roma nép egységes történelmére és érdekazonosságára is (Paloma 2008).

Azt mondhatjuk azonban, hogy a cigány megnevezés gyűjtő fogalomként mégis megmaradt, és magában foglalja azokat a csoportokat (pl: szintó, manus, kalé, gyitan, yenich stb...), akik nem azonosulnak a „roma” kifejezéssel.

Magyarországon az 1993. évi LXXVII. tv. (A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól) még a cigány terminust alkalmazta, azonban a 2011.évi CLXXIX. törvényben (A nemzetiségek jogairól) már a roma megnevezés szerepel. Az új Alaptörvényben is ez került megfogalmazásra.

Mivel azonban a kutatásaim kezdeti időszakában még a cigány megnevezés volt a hivatalos, a disszertációmban a cigány illetve a roma kifejezést egymás szinonimájaként alkalmazom.

3. A roma népesség létszámviszonyai Európában

3.1 A roma népesség megoszlása Európa országaiban

A cigány népcsoport valószínűsíthető őshazájából, Észak-India területéről hosszú, évszázadokig tartó vándorlás után jutott el Európába, s Magyarországra. A cigány törzsek feltételezhetően a népvándorlás utolsó mozgásával indultak el nyugati irányba (Cserti Csapó 2011). Perzsia, Örményország és Bizánc érintésével érkeztek meg Európa kapujába a XIII. században. A török előrenyomulás miatt léptek át a görög szárazföldre, majd a Balkánon át Románia területére, s aztán onnan északi, nyugati irányba tovább (Schukkala 2003). Ekkor a területi elkülönüléssel a nyelvi különállás is megkezdődött (Fraser 2006). Menlevelek segítségével, tömegesen fogadták be őket Nyugat-Európa országaiba is. Az irányukba tanúsított tolerancia azonban lassan elfogyott, és a kormányok különféle ellenintézkedéseket fogantatosítottak velük szemben. A nyugat-európai országok tehát hosszabb távon nem nyújtottak menedéket a cigányság számára (Tomka 1983).

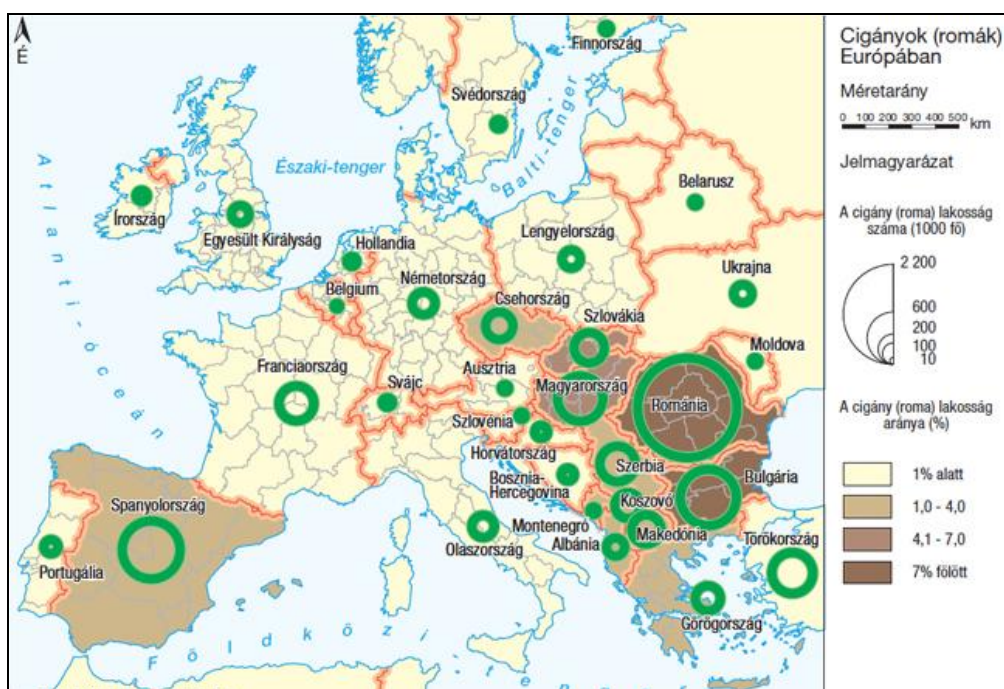
Ezzel szemben Kelet-Európa országaiban a kevésbé kiforrott társadalmi rend keretei között nagyobb lehetőséget találtak a letelepedésre, a megmaradásra (Mezey 1986). A XVIII. században a Habsburgok cigányügyi politikája lezárta az örökös tartományok határait a cigány csoportok újabb hullámai előtt, így a Kárpát-medence térségében jelentősen emelkedett a vándor cigányok száma. Mária Terézia és II. József erőszakos asszimilációs politikát folytatott velük szemben. Az ipari forradalom következtében beálló társadalmi-gazdasági változások, szintén komoly kihívás elé állították a cigány népességet.

Moldva és Havasalföld területén csak a XIX. század közepén szabadították fel a cigányokat a rabszolgasorból. Ennek hatására ismét felerősödött a migráció Közép és Nyugat-Európa felé. A nyugati államok többsége, ismét szigorú rendelkezéseket fogalmazott meg. A II. világháború során Németország a kérdés megoldását faji alapon közelítette meg. Ennek eredménye, a roma holokauszt (Porrajmos), melyben mintegy félmillió főre teszik az áldozatok számát (Fraser 2006).

Az 1. térkép alapján is látható, hogy a nyugati államok szigorú intézkedései miatt, kevesebb roma él (kivéve Spanyolországot) ezekben az országokban. Napjaikban azonban újabb migrációs hullámok indultak Nyugat-Európa irányába, főleg Romániából és Bulgáriából. Franciaországban (Lyon és Nantes mellett), vagy Észak-Olaszországban több illegális roma-tábor is felszámoltak az elmúlt hónapokban. Románia és Bulgária tagfelvételét a Schengeni övezetbe, a roma migrációs hullámoktól való félelem miatt, vétőzták meg a nyugati államok.

Az európai cigány népességről nincsenek pontos statisztikai adatok. A roma népesség számbavétele az etnikai besorolás nehézségei miatt, csak hozzávetőleges eredményeket ad. Azonban Liégeois (1994) „cigány Európák” elmélete jó kiindulási alapot jelent. A francia kutató az országok minimum becsléseit kiegészíti a cigány lakosság egyes államokon belüli arányával, valamint az egy főre jutó GDP dollárban megadott értékeivel, és ebből képez három csoportot. Elmélete szerint „Első Európában” (kárpátbalkáni államok) él az európai cigányság 74,8%-a, míg az ún. „második Európában” (pl.: Spanyolország, Írország, Franciaország, Portugália) 14,7%-a, míg a „harmadik Európában” (pl.: Nagy-Britannia, Németország, Olaszország) 10,5%-a. Az adatokból kitűnik, hogy Európa legszegényebb államaiba koncentrálódik a cigányok legnagyobb része (1. ábra).

1. ábra: Cigányok (romák) létszámviszonyai Európában

Forrás: Bottlik (2012)

Liégeois kijelöl egy minimum (7 millió fő), illetve egy maximum értéket (9 millió) is az európai cigányság összlétszámát illetően (Liégeois 2007). Egy másik állítás szerint a cigányok száma Európában 8 és 10 millió közé tehető (Vuolasranta 2006). Ezt támasztja alá Grienic is, amikor 9 millióra becsüli a számukat (Grienic 2010).

A legjelentősebb lakosságarányt Bulgáriában, Macedóniában, Romániában és Szlovákiában alkotják, ahol 9-11 százalékát adják a teljes populációnak (Ringold 2000).

Az abszolút számokat tekintve a legnagyobb létszámú roma népességgel Románia rendelkezik, ahol 1,5–2 millióra – vagy akár e fölé is – becsülik a számukat (Simon 2002). Románia után pedig Spanyolország, Bulgária, Magyarország és Törökország rendelkezik a legtöbb roma lakossal.

3.2 Romák a szomszédos államokban

Magyarország és a környező országok (Ausztria, Szlovákia, Ukrajna, Románia, Szerbia, Horvátország, és Szlovénia) roma lakossága is megosztott. Ezt leginkább az okozza, hogy a cigányság erre a területre két nagy hullámban érkezett: az első írásos emlékek szerint a XIV-XVI. század folyamán volt az első (Kis-Ázsia, Balkán-félsziget, és mai Románia térségéből), míg a XIX. század folyamán a második (Moldva, Havasalföldről) nagy bevándorlási időszak. Ennek köszönhetően, az országok roma lakossága két nagy részre bontható: az első csoporthoz tartoznak az ún. „legrégebbi” romák, akik a többségi társadalomhoz jobban illeszkednek, míg a második csoporthoz tartozók általában (oláh cigányok, beások) az integráció alacsonyabb szintjein állnak (Guy 2001).

A két nagy ág mellett jelen vannak (főleg Ausztria, Szlovákia, Szerbia) még az ún. szintók, akik német nyelvterületről érkeztek a XIX. század végén és a XX. század elején, valamint a XX. század második felében a Balkánról vendégmunkásként érkezett cigány csoportok (pl.: Gurbet, Arlije) is.

A közösségek közti különbség számtalan módon megmutatkozik: nyelvükben, szokásaikban, jellemző foglalkozásaikban és általában az életmódjukban (Fraser 2006). A fejezet célja azonban, hogy a cigányság megosztottságát, területi elhelyezkedését, aktuális problémáit és politikai érdekképviseletének megszerveződését bemutassa.

A környező országokban található roma lakosság térbeli elrendeződését vizsgálva megfigyelhető, hogy jelentős számban a magyar határ mellett csoportosulnak. Ez nyelvhasználatukban is visszatükröződik, mivel jelentős számban a magyart tekintik anyanyelvüknek. Tehát a határon túli magyar anyanyelvűek egy része roma.

3.2.1 Ausztria

Ausztriában a burgenlandi romák sorolhatóak az első csoportba, mivel ők már a XV. századtól itt élnek. A számuk napjainkban 2500-5000 fő

közöttire tehető, és leginkább Wart környékén élnek. Az itt élő romák magukat magyar-romának, vagy romungronak nevezik, és kultúrájukban erős nyugat-magyarországi hatás figyelhető meg (Helmut 2001). Közülük sokan asszimilálódtak, és nem érzik magukat romának. Egy másik részük, megtartotta identitását, viszonylagos jólétben él, és törekszik a többségi lakossággal való békés együttélésre. Csak kevés hányaduk, amely a társadalom peremén, diszkriminált helyzetben él.

A második hullámban érkezettek (Lovarák, Kalderások⁶) a roma holokauszt után, elsősorban a nagyobb városokban kerestek biztonságot és anonimitást. Bécsben például 20-25 ezer roma lakos él, akik közül többen már az 1960-as években érkeztek vendégmunkásként. Ők nagyon nehéz körülmények között élnek, a munkaerőpiacon, és a lakáspiacon is diszkriminációra számíthatnak. Az Arlije-romák (akik között iszlám vallásúakat is találunk), valamivel jobb körülmények között élnek, elsősorban Bécsben (Hladschik 2010).

A szintók voltak azok, akik leginkább vándorló életmódot folytattak, főleg vándorszínészetrel és zenéléssel foglalkoztak. Napjainkban is sokan élnek közülük lakókocsokban. Ausztriában a 2001-es népszámlálás során 4350 szintó nyelvet beszélőt számoltak össze.

Ez a sokféleség is sokáig akadálya volt annak, hogy egységes közös roma politikai képviselet létrejöhessen. 1989-1991 között történt meg az első jelentős előrelépés a képviselet terén. Ekkor alakult meg a: Verein Roma (Roma Egyesület), és a Kulturverein Österreichischer Roma (Ausztriai Romák Kulturális Szervezete). Azonban az igazi áttörést az jelentette, hogy 1993-ban a romákat és a szintókat népcsoportként elismerték. 1995-ben Népcsoporttanácsot alakíthattak, amely nyolc fős testületként (4 fő roma és 4 fő szintó képviselő) működik (Strasser 2008). Ezt követően több egyesület is szerveződött: Felsőőrben a „Romaverein Oberwart”, Linzben a „Verein Ketani” Bécsben a Romano Centro, és a „Dokumentationszentrum Österreichischer Roma és a Németújvári „Newo Drom” (Sarközi 2008). Települési szintű kisebbségi önkormányzati rendszer nem épült ki. A cigányság helyzetével a fentebb megnevezett szervezetek foglalkoznak, amelyek a cigányság földrajzi elhelyezkedésének megfelelően, főleg Bécsben és Burgenland területén tevékenykednek.

⁶ A lovarák főleg lókereskedéssel, míg a Kalderások üstfoltozással, fémmunkákkal foglalkoztak.

Ausztriában összességében kevesebb roma él, mint a többi szomszédos országban (kivéve Szlovénia), a problémák alapvetően mégis hasonlóak (pl.: diszkrimináció, szegregáció).

3.2.2 Szlovákia

A Szlovákiában élő romák szintén két alapcsoportra oszlanak. A régen betelepültek a XVI-XVIII. század óta élnek e területen. Nyelvi környezetük szerint megkülönböztethetők szlovák romák (szlovacsike vagy szervike romu) és magyar romák (ungrike roma), az utóbbiak elsősorban Dél-Szlovákiában élnek. Kultúrájuk alapvetően azonos. Megélhetésük alapformája a parasztnál végzett alkalmi munka volt. Legjelentősebb iparuknak a kovácmesterség számított, amelynek ismeretét valószínűleg Indiából hozták magukkal (Matlovičová-Matlovič-Mušinka, Židová 2012).

A romák második csoportját az ún. oláh cigányok alkotják (vlasike roma, Vlachi), akik Szlovákiába főként a XIX. század második felében és később, közvetlenül a második világháború befejezése után is vándorcigányként érkeztek a mai Románia területéről. A két háború közötti időszakban egy részük félig letelepedett életmódot folytatott, a többiek pedig 1958-1959-ig vándoroltak, amikor is kényszerítették őket az egy helyben lakásra. A régen letelepedett szlovák és magyar romáktól világosabb bőrszínük különbözteti meg őket; szeretik a tarka, erős színeket és az arany ékszereket. Megélhetésük hagyományos forrásai közé tartozott a lókupecség, a kovácmesterség, a teknővájás, üstkészítés. Jelenleg a kereskedés és a viszonteladás aktualizált formáinak köszönhetően a romák leggazdagabb rétegéhez tartoznak, elsősorban Dél-Szlovákiában élnek (Jurová 1996).

A roma lakosság Szlovákia valamennyi régiójában megtalálható, de települési szinten meghatározó elemmé igazán csak Kelet-Szlovákiában válik (*1.számú melléklet*) (a roma nemzetiségű lakosság, több mint 83 %-a él itt). Az utóbbi két évtizedben a romák lakóhelyi szegregációja megerősödött, és etnikai gettók kialakulása fenyeget (Dohányos-Lelkes-Tóth 2004).

A kommunista rendszer nem tekintette fontosnak, hogy a cigányság a saját érdekeit szervezett formában is kifejezze, ezért a később létrejövő szervezetek jelentős hátrányokkal küzdenek. 1989-ben túlzott mértékű roma politikai párt és kulturális szervezet (pl.: Roma Polgári Kezdeményezés /ROI/, Romák Demokratikus Szövetsége, Romanyi Kultura, Roma Értelmiségiek Egyesülete stb.) jött létre. Az első konszenzusra 1993 márciusában, 17 roma politikai párt és szervezet részvételével került sor, és megalakult a Szlovákiai Romák Egyesületi Tanácsa, majd pedig 1995-ben a Szlovák Köztársaság Roma Politikai Pártjainak Uniója (Jurová 1996).

Szlovákiában a Magyarországihoz hasonló települési szintű kisebbségi önkormányzati rendszer, mind a mai napig nem jött létre, azonban intézetek

és szervezetek sokaságát alapították meg az elmúlt húsz évben (Mušinka-Kolesárová 2012). Jelenleg a Szlovákiai Roma Unió Pártja (SRÚS) a legjelentősebb roma politikai tömörülés, amely a helyi önkormányzatokkal, az állammal, az egyházakkal és a civil szervezetekkel együttműködve próbál a cigányság helyzetén javítani. Kormányzati szinten pedig, Peter Pollák személyében romaügyi kormánybiztos foglalkozik a roma népességgel.

3.2.3 *Ukrajna*

Ukrajna területén a legkorábbi írásos emlékek szerint, a XV.-XVI. században jelentek meg az első cigány csoportok, akik a mai Románia és Moldova térségéből érkeztek. Majd egy másik útvonalon eljutottak Lengyelországba és Észak-Oroszországba is. A XVIII. század második felében a romák már Oroszország egész területén jelen voltak. Ennek a csoportnak a leszármazottai legnagyobb számban a Krím-félszigeten, és a Zaporozsje régióban találhatóak (Torgyik 2004).

A XIX. század második felében a Moldva, Havasalföld felől vándorcigányok újabb tömegei jelentek meg. Közülük sokan Kárpátalja térségében táboroztak le (Zoltán 2002). Ennek is köszönhető, hogy több cigánycsoport, illetve cigány nyelvjárás (serviko roma, krimitka roma, xoraxane roma, ursari, vlxuri, plaščunuj, lovari, khelderaš⁷) létezik az országban.

1956-ban egy szovjet rendelet lépett életbe, amely szerint a romákat le kell telepíteni, s megtiltották vándorlásukat. Szociális és gazdasági körülményeik rendkívül rosszak, a kirívó szegénység napjainkig létező tény körükben (Eberhardt 2003).

A 2001-es népszámlálás szerint Ukrajnában mindössze két megyében: Kárpátalján (1,1%) és Odessza megyében (0,1%) érik el a romák a 0,1%-os arányt. Ez azt jelenti, hogy az ukrajnai romák több mint negyede, illetve csaknem az egyharmada (29,4%) egyetlen megyében, Kárpátalján él. A népszámlálások mutatói alapján a kárpátaljai cigányság száma, és aránya az utóbbi évtizedekben folyamatosan növekedett (*2. számú melléklet*). A legtöbb roma abban a négy járásban él, ahol a kárpátaljai magyarok abszolút többsége is (Beregszászi, Nagyszőlősi, Ungvári és a Munkácsi járás).

Kárpátaljára jellemző, hogy a városokban csökkent, míg a falvakban növekedett a roma lakosság száma (Braun-Cserniczkó-Molnár 2010). A

⁷ A csoportok sorrendjében: szlovák romák, krím-félszigeti romák, török cigányok, balkáni, vagy medvetáncoltató cigányok, román cigányok, szerb területekről érkezettek, lovári cigányok és kalderások (Diósi 1988, Bari 2001 alapján).

térség egészében tapasztalható demográfiai krízis (elvándorlás, magas halálozási ráta, a születéskor várható alacsony élettartam stb.) tovább árnyalja a romákra jellemző rossz szociális helyzetet (Skryzhevska-Karácsonyi 2012).

A romák jelentős része telepeken él, ahol az oktatás nem megoldott. Nagyon rosszak a szociális körülmények, és magas a munkanélküliség. A kedvezőtlen előítéletek és a negatív sztereotípiák a társadalom többi tagja részéről mindennapos jelenség (Libanova-Makarova 2009).

A demokratizálódási folyamat Ukrajnában 1991-ben lehetővé tette roma kulturális szervezetek alapítását is. Manapság a kisebbségek hivatalos ügyeik intézése során használhatják anyanyelvüket, bár ez nem mindig volt így az országban (Torgyik 2004). Az 1996.évi ukrán alkotmány jelentős előrelépés a kisebbségek jogi helyzetében, bár nem garantál részükre privilegizált parlamenti képviselőket, de kiemeli az etnikai, kulturális, és nyelvi önállóság védelmét, és a diszkrimináció tilalmát (Halász 2011).

Kárpátalján a cigányság legjelentősebb fóruma a Református Egyház által működtetett Cigánymisszió. Több településen (pl.: Szernyén, Nagydobronyban, Tiszaágteleken, Munkácson, Beregszászban stb.) találunk kifejezetten cigány gyülekezetet, akik egymással is törekednek kapcsolattartásra, illetve annak kiépítésére. Az összefogás lehetőségét erősíti, hogy 2003-tól Csonkapapiban a Cigánymisszió külön központtal rendelkezik (Soós 2007).

3.2.4 Románia

A legkorábbi emlékek, 1385-ben tesznek először említést a cigányokról, akik a rabszolgaság és a jobbágyság köztes állapotában éltek az uralkodói és a kolostori földeken (Fraser 2006).

Havasalföld és Moldva a Kárpát-medencében élő cigányság szempontjából kiemelt jelentőséggel bír, mivel az első szétszóródás magterülete a Balkán mellett ez a térség volt (M. Császár 2009).

Amikor 1856. február 20-án kihírdették a cigányság felszabadításáról szóló törvényt a déli államban, kezdetét veszi a második nagy szétszóródási időszak. A felszabadított rabszolgák volt tulajdonosainak az állam kárpótlást fizetett, ugyanakkor letelepedési kötelezettséget írtak elő a még nomád cigányok számára (Achim 2004). Ez az esemény, valamint a politikai átrendeződés, és az ipari fejlődés hozzájárult ahhoz, hogy sok cigány család nyugati irányú vándorlásba kezdett, és tömegesen hagyta el a térséget. Európa-szerte jelentek meg az „új” cigány-csoportok, több helyen kiváltva a társadalom előítéletességét.

A XX. század első évtizedeiben az azonos foglalkozású cigányok társadalmi-szakmai szervezeteket alapítottak, és megjelentek a politikai

célokot megfogalmazó csoportosulások is. Ezek a szervezetek rengeteg célkitűzéseikből keveset tudtak megvalósítani, de kétségtelenül érték el eredményeket. Például sikerült földhöz juttatni a vándorcigányok egy részét, sokukat meg is kereszteltették.

A romániai cigányság életében komoly törést okozott a második világháborút követő időszak. Romániában például a Niclescu vezette Romániai Romák Országos Szövetségét 1948-ban feloszlatták, és a 70-es évek közepéig a rendszer gyakorlatilag nem vett tudomást a cigányok létezéséről. A romániai cigányok 1989-ig nem részesültek nemzeti jogokban (Achim 2004).

Az állami etnopolitika ilyen jellegű megnyilvánulásai mellett nem volt véletlen a romák számának ingadozása, illetve hivatalos alulbecslése sem.

A 2002-es népszámlálási adatok szerint a romák 55%-a a Kárpátokon túli régióban, míg 45%-a Erdélyben él. Az etnikum egésze több mint 20 nagyobb csoportból (pl.: vatraš, čurari, gábor cigányok⁸) tevődik össze.

Erdélyen belül a legnépesebb roma közösségeket Maros, Bihar és Kolozs megyékben találjuk, a legkisebb közösségeket pedig éppen a két legnagyobb magyar lakossággal rendelkező megyében, Hargita és Kovászna megyékben (Papp 2010). Északnyugat-Románia nagyobb városaiban (pl. Nagyvárad) pedig gettószerű képződmények alakultak ki (Tátrai 2011).

A rendszerváltás után jellemző, hogy a legtöbb cigány falusi vagy városi lakóközösségük civilizációs színvonala alatt él. A lakás, a háztartás tartós fogyasztási cikkekkel való felszereltsége, az öltözködés, a táplálkozás a legtöbbször alacsony vagy igen alacsony színvonalat mutat. Komoly gondok mutatkoznak még az iskolázottság, a foglalkoztatás területein is.

A romáknak kiépített, önkormányzati jellegű szerveződésük nincs. Ugyanakkor a cigányság helyzetének javítására jelentős számú roma szervezet jött létre a 90-es években. Az egységes politikai fellépés a Romák Polgári Demokrata Szövetsége (ACDR) létrejöttével (2011. október) látszik megvalósulni. Az ACDR három fő csapásirányt fogalmazott meg: oktatás, munkahelyek és emberhez méltó lakhatási körülmények. A legfontosabb cél az, hogy az új generáció más normák szerint nőjön fel.

⁸ vatraš: a romániai letelepedett cigányok elnevezése, magyar nyelvterületen a magyar cigányokat, míg román nyelvterületen a romániai cigányokat értik alatta. A čurarik, vagy más néven késesek az oláhigány népcsoporthoz tartoznak. A gábor, vagy kalapos cigányok főleg Erdélyben élnek nagy számban. Cigányul, magyarul és románul is beszélnek, de különállásukat szigorúan őrzik, és jellemzően nem házasodnak sem máshova tartozó cigányokkal, sem magyarokkal vagy románokkal (Diósi 1988, Bari 2001 alapján).

3.2.5 Szerbia

Szerbia mai területén, földrajzi elhelyezkedése miatt, valamivel hamarabb (XII. század vége – XIII. század eleje) jelentek meg, a Balkán-félsziget déli része felől érkező cigány csoportok.

A XVI. századig három nagyobb csoport érkezett a területre. Az első csoportba tartoznak a mai Bosznia térségéből származó cigányok (arlije), akik az iszlám vallás hívei, és a cigány hagyományokat, a roma nyelvet nem gyakorolják. A második csoport ősei a XIV. században, Romániából vándoroltak Szerbiába. Az ő leszármazottaik jelentik ma a legnépesebb roma csoportot Szerbiában (khelderaš, lovari). Ők elsősorban a pravoszláv vallás hívei, és zömében szerbül beszélnek, de előfordul néhány olyan közösség, akik még a román nyelvet is használják. A harmadik csoportba tartozó ún. „török romák” a XVI. század közepén vándoroltak be a területre. Ezt a csoportot két alcsoportra bonthatjuk: az egyikbe a „szerb” romák (gažikano), míg a másikba az ún. „koráni romák” tartoznak. A szerb romák felvették a keresztény vallást és szerbül beszélnek, míg a koráni romák megtartották az iszlám vallást, a hagyományokat és a roma nyelvet (Djordjević 2003).

A második bevándorlási hullám itt is a XIX. században történt, de nem közvetlenül Moldva – Havasalföld térségéből, hanem közvetve az Osztrák-Magyar Monarchia területéről. Őket magyar vagy bánáti romáknak (romungro) nevezik, akik egy része római katolikus vallású, és nyelvhasználatában a szerb mellett megjelenik a magyar vagy a román is (Badis 2010).

A romák az ország minden körzetében megtalálhatóak, a legtöbb helyen hasonló arányt képviselnek a helyi lakosságon belül, mint országos szinten. Tehát nem koncentrálnak az ország egy részére, de nagyobb arányt képviselnek a bánáti körzetben, illetve Szerbia néhány déli körzetében (Nišava, Toplica, Pirot, Jablanica és Pčinja körzetek).

Szerbiában a cigányság gazdasági aktivitása alacsony, a foglalkoztatási szerkezetük is kedvezőtlen. A jövőre nézve további jelentős probléma az alacsony iskolázottság, a kulturális különbségek és az előítéletesség.

A szerb Alkotmány nagy figyelmet szentel a kisebbségi kérdésnek. Eszerint az Alkotmány és a törvény előtt mindenki egyenlő és mindenki jogosult a hátrányos megkülönböztetés nélküli egyenlő törvényes védelemre. „Tilos minden közvetlen vagy közvetett megkülönböztetés, így különösen a faj, nem, nemzeti hovatartozás, társadalmi származás alapján történő megkülönböztetés” (Halász 2011).

Kisebbségi önkormányzati struktúra itt sem épült ki. A cigányság érdekképviselete kulturális szervezeteken és egyesületeken, illetve néhány esetben politikai pártokon keresztül valósul meg. A 2000-es évtized első éveiben a Szerbiai Roma Szervezetek Szövetsége volt hivatott összefogni a Szerbiában tevékenykedő roma szervezeteket. Tevékenysége sikeres volt: AmaroDrom néven roma televízió indult, és folyóirat kiadására is sor került. Napjainkban pedig a Roma Demokrata Párt (RDS), amely a szerb parlamentben is képviselteti magát.

3.2.6 Horvátország

A Horvátország területén élő roma népességről az első írásos dokumentumok 1362-ből, Dubrovnikból származnak, továbbá egy 1368-as keltezésű zágrábi írás szintén megemlékezik a romákról az országban (Torgyik 2004). Ennek a csoportnak a leszármazottai vannak kevesebben (venditka roma).

A horvátországi roma lakosság többsége Moldva – Havasalföld területéről, a XIX. század végén érkezett, beásoktól származik. A XVIII-XIX. században, a Balkán-térségből is több roma csoport érkezett a területre, akik muzulmán vallásúak (Müller 2011).

A horvátországi cigányság a Muraközben, Eszék-Baranya megyében, illetve Sziszek-Moslavacka és Zágráb környékén él nagyobb számban. A legfőbb problémák az oktatás, a foglalkoztatottság és a lakáskörülmények területén mutatkoznak (Cvitanic 2011).

A romák hosszú ideig ki voltak zárva a társadalmi és politikai életből, a polgári és nemzeti lét szélére szorultak, az állam jelenlétét csak a rendőrségi beavatkozások alkalmával és a katonakötelezettség teljesítésekor érzékelték. Azonban a horvát alkotmány és az 1991-ben elfogadott kisebbségi törvény egyenlő jogot ad minden etnikai kisebbségnek, és bizonyos létszámhatár fölött parlamenti (szábor) képviselői hellyel is rendelkezhetnek (Forray – Szegál 2000).

Az alkotmány, illetve a nemzetiségi törvény a romákat külön nem nevezi meg, de elvileg valamennyi nemzetiségnek széles körű jogokat ad. A számarányok (minimálisan a lakosság 8%-a) nem teszik lehetővé, hogy a romák automatikusan képviseltesék magukat a horvát száborban (Szilágyi 1996a). A romák fő képviseleti szerveinek a Roma Szövetség, és a Horvátországi Romák Demokratikus Szervezete tekinthető.

Nem megoldott a kisebbségek képviselete, ezt mutatja, hogy 2008-tól egy roma képviselő dolgozott a parlamentben, aki a romák mellett még másik 11 kisebbséget is képviselt.

3.2.7 Szlovénia

Első ízben 1378-ban, a zágrábi püspök bírósági krónikája említi a cigányokat a térségben, majd 1387-ben pedig ugyanebben a forrásban szerepel egy ljubljanei cigány. A szlovéniai archív anyag 15-16. századból származó irataiban jelenik meg először a cigány megnevezés.

A Szlovénia déli, délkeleti, horvát határ menti részén, Dolenjskón, mindenekelőtt Novo Mesto környékén élő romákat, akik Boszniából érkeztek ide, horvát cigányoknak nevezik. Nyelvük archaikus elemeket is megőrzött, többeknek a határ horvát oldalán élnek rokonaik. Egyesek továbbvándoroltak nyugat felé, és Trieszt környékén állapodtak meg. Kötöréssel és ló-kereskedelemmel foglalkoztak. A legnagyobb számban az egykor Magyarországhoz tartozó Mura-vidéken élnek romák (vendicka roma). A kárpáti és oláh csoportból származók megőrizték nyelvüket, másik csoportjuk magyarul beszél (Szilágyi 1996b).

Az Osztrák-Magyar Monarchiában és a két világháború között a romák problémáját elsősorban rendőrségi ügyként kezelték. A fő törekvés az volt, hogy a szülőket gyermekeik iskoláztatására, a munkaképeseket pedig közmunkákra kényszerítsék.

A második világháború után szervezett keretek között először a Muraszombati járásban foglalkoztak a romák problémájával 1960-tól kezdve. A legnagyobb roma településen óvodát nyitottak, s komolyan hozzáláttak nevelésükhöz. A kérdéskört kezdetben mindenekelőtt szociális problémaként kezelték, amelynek megoldását a helyi közösségektől várták.

Az 1991-es szlovén Alkotmány 65. cikke szerint, az országban a romák helyzetét törvény szabályozza. A romák védelmét ma számos törvényi előírás, és speciális politikai terület (főként az oktatási és a kulturális politika) is érinti (Žagar 2006, Petricusic 2004). 2007-ben lépett hatályba a Szlovén Köztársaságban élő roma közösségekre vonatkozó törvény (Sergiu 2009).

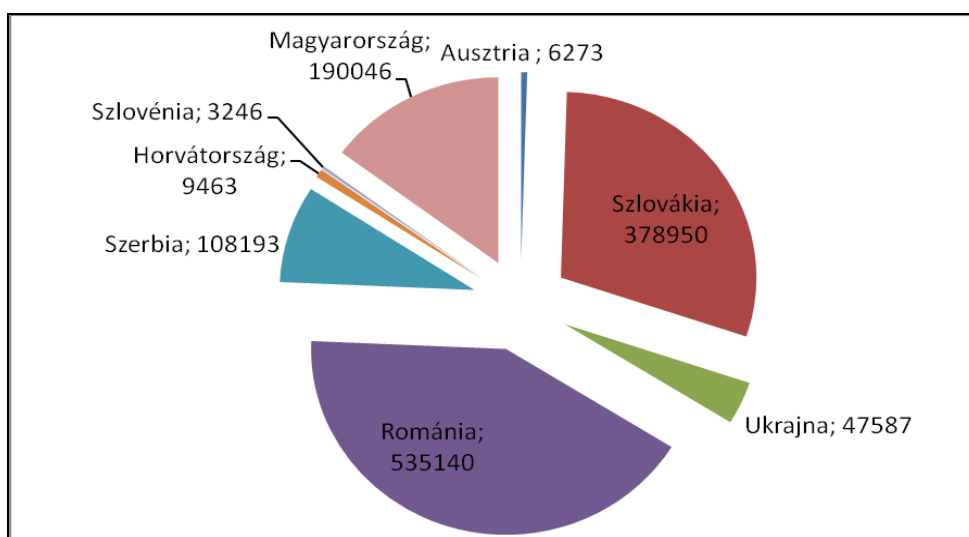
A szlovén romák önkormányzati, illetve politikai csoportosulása még várat magára. Érdekképviselőinkben a legfontosabb szerepet az egyesületek jelentik.

3.3 A roma lakosság létszáma a környező országokban

Magyarország szomszédos államaiban is élnek tehát roma lakosok, akiknek a statisztikai számbavétele ugyanazt a bizonytalanságot tartalmazza, mint az európai népszámlálások cigányságra vonatkozó eredményei (Revenga-Ringold-Tracy 2002).

Ebben az alfejezetben a hivatalos statisztikai adatbázisokat, és korábbi becslések eredményeit mutatom be.

2.ábra: A roma lakosság létszám szerinti megoszlása hazánk és a környező országok között a 2001-2002-es népszámlálások⁹ szerint (fő)

Forrás: Statistik Austria, Dohányos-Lelkes-Tóth 2004, Libanova-Makarova 2009, Papp 2010, Badis 2010, Cvitanic 2011, Žagar 2006, KSH nyomán.

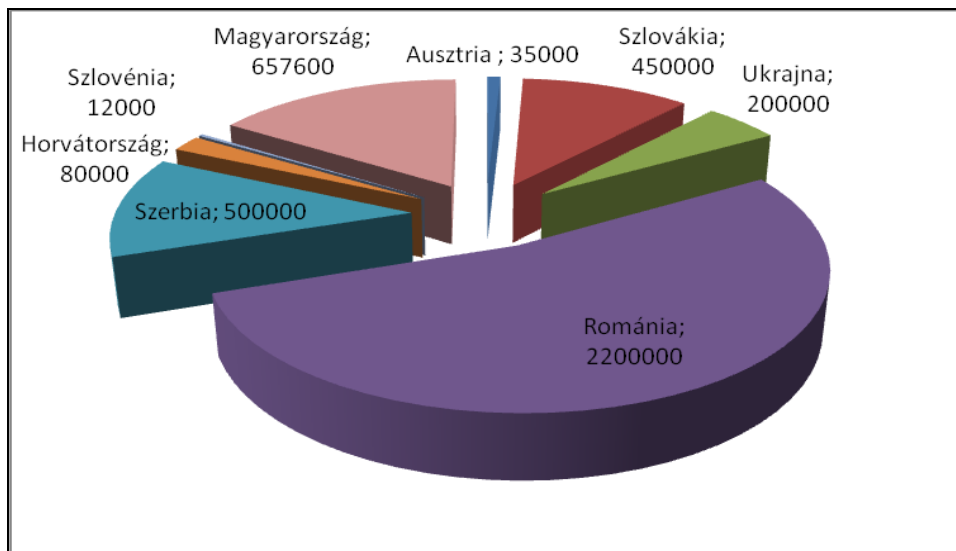
Ahogy a 2. ábra is mutatja, az országok között nagy különbségek vannak, a roma lakosság számában. Románia és Szlovákia számadataival kiemelkedik a többi ország közül. Magyarország, Szerbiához hasonlóan közepes adatokkal rendelkezik. A legkevesebb roma a népszámlálások szerint Szlovéniában él.

Ha az értékeket összeadjuk akkor 1.278.898 fő vallotta magát romának a népszámlálások során. Ebből 41,8% Romániában, és 29,6% Szlovákiában élt. Magyarország területén a térség roma lakosságának 14,8%-a volt megtalálható 2001/2002-ben.

Érdeemes azonban a hivatalos népszámlálási adatoktól eltérő becsléseket is összehasonlítani.

⁹ Azért használom a 2001/2002-es megjelölést, mert Szerbiában és Romániában 2002-ben volt a népszámlálás, míg a többi országban 2001-ben.

3.ábra: A roma lakosság létszámbeli megoszlása hazánk és a környező országok között, a becslések szerint (fő)

Forrás: Gerhard Baumgartner – Florian Freund 2007, Boris Vaňo 2002, Braun-Csernicško-Molnár 2010, Bottlik 2012, Badis 2010, Torgyik 2004, Žagar 2006, Hablicsek 2007 nyomán.

A becslések szerint a nyolc országban, több mint 4 millió (4.134.600 fő) roma lakos található. Romániában a romák több mint a fele (52,3%) mutatható ki, míg a második helyen Magyarország szerepel 15,9%-kal. Szlovákiát a becslések szerint Szerbia is megelőzi.

A népszámlálások összesített eredményei és a becslések értékei között 3,2-szeres különbség van. A legjelentősebb eltérés Horvátország (8,45-szeres), és Ausztria (5,57-szeres) adatai között található. Magyarország esetében ez az érték 3,46-szeres. Az eltérés Szlovákiában a legkisebb, ahol a becslés értékei mindössze 118%-át jelentik a népszámlálás adatának.

4. A cigányság számának és arányának változása Magyarországon

4.1. A roma népesség létszámának alakulása különböző források alapján

Az első cigány csoportok a XIV-XV. században jelentek meg a Magyar Királyság területén. Zsigmond magyar király és német-római császár, 1423-ban menlevelet adott a számukra. Nyugat-Európával ellentétben, a Kárpát-medence háborús viszonyai között megtalálták helyüket a társadalomban. Egészen a Rákóczi-szabadságharcig egyes cigány csoportok privilégiumokat nyertek, sok ember számára még a társadalmi felemelkedés útja is megnyílt. Igazgatásukra öt vajdát jelöltek ki, akik az adó beszedésétől az igazságszolgáltatásig minden feladatot elláttak.

A török kiűzése után a hadi gazdálkodáshoz kapcsolódó szerepük megszűnt, egyre inkább megkezdődött elszigetelődésük. „Néhány évtizeddel a török ellenes harcok után már csak tudatlan, kóbor, henye népként emlegették őket, akik lopásból és rablásból élnek” (Kállai 2005 p. 11.).

A cigányság helyzetében az első gyökeres változások Mária Terézia és II. József uralkodása alatt történtek. Az uralkodók legfőbb törekvése az volt, hogy e vándorló népcsoportot letelepítsék, és a paraszti életmódra ösztönözzék. Annak érdekében, hogy ezt figyelemmel is tudják követni több összeírást (1773, 1779, 1783) is végeztek a cigányokra vonatkozóan. A népszámlálások nem voltak túlságosan pontosak, de arra kiválóak voltak, hogy megközelítő képet adjanak a cigányok lélekszámáról. 1783-ban – a nőket nem számolva – 30.241 főt írtak össze (Szuhay 1999).

Az 1851-es népszámlálás szerint Magyarországon 30.304, Erdélyben 52.665 cigány etnikumú lakos élt. Fényes Elek 1867-ben pedig 95.500-ra tette a számukat (Vekerdi 1982).

Hazánkban a XIX. század utolsó harmadától több adatgyűjtést is elvégeztek annak érdekében, hogy a cigányok számát minél pontosabban meg tudják határozni. Ezek különböző szemléletmódú, illetve metodikájú felmérések voltak, melyek eredményei alapján egyértelműen kirajzolódik a roma népesség növekedési trendje.

Az első ilyen adatgyűjtés 1873-ban, Herrmann Antal professzor javaslatára történt. Ekkor 272.776 fő cigányt írtak össze az országban, akiket egyébként három csoportba osztottak: állandóan letelepedettek, huzamosabban letelepedve élők, és a kóbor cigányok. Az állandóan letelepedettek alkották a legnagyobb csoportot.

A következő 1893-as cigányok számbavételét célzó összeírás, mérőföldkönek tekinthető a hazai felmérések körében.¹⁰ Hieronymi Károly belügyminiszter még 1892. december 15-én utasított a Magyarországon élő cigányok összeírására. Az 1893. január 31-i állapotokat felmérő számlálás 274.940 fő cigányt talált az országban (Pomogyi 1995). Közülük 243.432 fő „állandóan letelepedett”, 20.406 fő „huzamosabban egy helyben tartózkodó”, „vándor cigány” pedig 8.936 személy volt. Magát az összeírást az Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal végezte.

Ennek a statisztikának az értékét még tovább növeli, hogy a XX. század első két évtizedében, és a Horthy-korszakban nem készült hasonlóan aprólékos és részletes felmérés, amelyből a változások legalább nyomon követhetőek lennének.

1900-1940 között a hazai roma-kutatások szinte teljesen megszűntek, pedig a cigányság életében is jelentős változások zajlottak. A kapitalizálódó nagyipar, és a tömegtermelés háttérbe szorította a cigány kézművesek termékei iránti keresletet, így a két világháború között a vidéki cigányság megélhetését a mezőgazdaság adta, napszámosok, alkalmi és bérmunkások voltak parasztgazdaságok és uradalmak alkalmazásában (Szuhay 1999).

Mivel a Csonka-Magyarországon a cigányság népszámlálásokban felbukkanó adatai csak elenyészőek voltak a korábbiakhoz képest, nem helyeztek nagy hangsúlyt a kérdésre. Az 1930-as népszámlálás szerint mindössze 24.314 cigány élt az országban, melyből 7.463 személy volt cigány anyanyelvű (Kovács 1932).

Az 1941-es népszámlálás¹¹ nemzetiségi eredményei szerint (*3. számú melléklet*) 76.209 fő cigány élt az országban (Farkas 1943). Ha azonban csak a mai ország területét tekintjük, akkor ez a szám 27.033 fő. A cigány anyanyelvűek száma pedig 18.640 fő volt (Kemény 1997).

Az első és a második bécsi döntéssel megnövelt Magyarország területére, Petrilla Aladár is végzett cigány-felméréseket. Petrilla Aladár

¹⁰ Állíthatjuk ezt annak ellenére, hogy több város (Győr, Pécs, Szabadka, Székesfehérvár) adatai bevallottan pontatlanok voltak, és Budapest kieszközölte azt, hogy a cigányösszeírás alól mentsék fel (Pomogyi 1995). A cigányok számbavételére kétféle minta szolgált. Az első minta az egyéni számlálólap volt. A számlálólapok a népszámlálásokhoz hasonlóan kétféle színben nyomtatták, a férfiak fehér, a nők kék lapot kaptak. A második minta a számlálólap kiegészítésére vonatkozóan tartalmazott utasításokat, illetve a cigányság általános viszonyait tudakolta (pl.: letelepedettség) (Magyar Statisztikai Közlemények 1895).

¹¹ Az 1941. évi népszámlálás Magyarországnak a második világháború alatti megnagyobbodott területére (171.753 km²) terjedt ki. Teleki Pál miniszterelnök kérésére új elemként megjelent a nemzetiségi bevallásra vonatkozó közvetlen kérdés is.

közegészségügyi főfelügyelő a hatósági orvosoktól begyűjtötte a működési területükön élő cigányok létszámára vonatkozó adatokat, és ezekből megállapította, hogy az akkori Magyarországon 208.240, illetőleg ennél valamivel több cigány él. Ebből a trianoni Magyarország cigány népessége 100 ezer fő körüli lehetett, amely közel négyszerese annak, amelyről a politikai apparátus a népszámlálások során értesült (Pomogyi 1995).

Az 1949. évi népszámlálás nemzetiségi hovatartozásra vonatkozó mutatói szerint 1949-ben Magyarország népességéből 9.104.640-en (98,91%) vallották magukat magyar, 100.159-en (1,09%) pedig nem magyar nemzetiségűnek (Föglein 2005).

A cigány nemzetiségűek száma 1949-ben 37.598 fő volt. A cigány anyanyelvűek pedig 21.387 főt tettek ki (Kemény 1997). Az alacsony létszámadatokhoz vélhetően a roma holokauszt eseményei is hozzájárultak.

Az 1960-as népszámlálás a cigányok számának további növekedését mutatja. Ekkor 56.121 fő tartozott a cigány nemzetiségűek, míg 25.633 fő a cigány anyanyelvűek körébe. Ha az értéket az 1941-es népszámlálás adatsorával összevetjük, megállapítható, hogy 19 év alatt a cigányság száma megduplázódott.

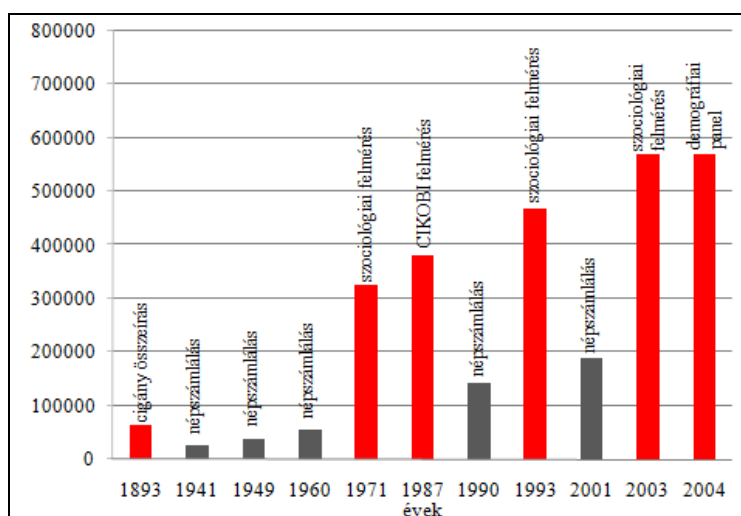
Az 1970-es népszámlálás során a nemzetiségre vonatkozó kérdés nem szerepelt, mivel ezt szubjektív mutatónak minősítették. Az anyanyelvet tekintették olyan objektív mutatónak, amely a nemzetiségek számának vizsgálatára is alkalmas. A cigányt ekkor 34.957 fő tekintette anyanyelvűnek.

Az 1971-es szociológiai felmérés viszont objektív mutatónak tekinthető. Ezt a felmérést¹² Kemény István vezette, és az ország területére 320.000 roma lakossal számolt. A hazai cigányság tagoltságát jól kifejezi, hogy a magyar mellett 61 ezer, vagyis 21,2% volt a cigány és 25.000, vagyis 7,6% volt román anyanyelvű.

A 4. ábra mutatja, hogy a szociológiai jellegű felmérések adatai, és a népszámlálások eredményei, hogyan viszonyulnak egymáshoz. A nagy eltérések példázzák a módszerek közötti különbségeket is. Ezek a különbségek ugyan csökkentek a 60-as, 70-es évek eltéréseihez képest, de azért még mindig jelentősek a különbségek.

¹² Már az 1971-es kutatásban is azokat a személyeket sorolták a cigányok közé, akiket a nem cigány környezet cigánynak tekintett.

4. ábra: A roma lakosság létszámviszonyai különböző felmérésekben (1893-2004 között)

Forrás: Pásztor – Péntes 2012, népszámlálási adatok, illetve Cserti Csapó Tibor (2010), Habcsek László (2007), Kocsis Károly és Kovács Zoltán (1999) nyomán.

Az 1980-as népszámlálás - amely a 4. ábrában nem került feltüntetésre – során már rákérdeztek a nemzetiségi hovatartozásra, de ekkor csak 6.404 cigány nemzetiségű lakost regisztráltak. Ennek egyik oka lehetett, hogy a cigányt az „egyéb” kategóriába sorolták be, illetve a hatvan-hetvenes évek nemzetiségi politikája ekkora „érett be”. Az anyanyelv szempontjából is visszaesés tapasztalható, mivel 27.915 fő tekintette anyanyelvének a cigány nyelvet (Kemény 1997).

Az 1980-as évekből a megyei tanácsok szervezete, a Cigányügyi Koordinációs Bizottság (a továbbiakban CIKOBÍ), által lefolytatott országos szintű adatgyűjtést kell kiemelni, amely a kisebb települések esetében meglehetősen nagy pontossággal becsülte meg a cigányok számát. A vizsgálat szerint az országban ekkor 356.638 főre lehetett becsülni a romák számát (Kertesi-Kézdi 1998).

Mivel a dolgozat során ezt az adatbázist tekintem a saját adataimmal való összehasonlítás alapjának, szükségesnek tartom, hogy az értékek szerepeltetésén túl néhány területi sajátosságot is bemutassak. Ez a vizsgálat is alátámasztotta, hogy Magyarországon a roma lakosság területi megoszlása egyenlőtlen. Délnyugat- és Északkelet-Magyarország a roma népesség hagyományos megtelepedési területe. Mindez az adatok megyei bontásában tovább részletezhető. A legtöbb roma Borsod-Abaúj-Zemplén megyében volt, ahol a számuk 74.155 fő. A második helyen Szabolcs-Szatmár-Bereg megye található 44.391 fővel, majd ezt követi Pest megye (Budapest nélkül,

ahol nem készült CIKOBÍ becslés) 24.926 fővel. Baranyában és Somogy megyékben pedig hasonló nagyságú adatot találunk, mint Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megyékben. A cigányok által legkevésbé lakott megyék közé Győr-Moson-Sopron (3.861 fő), Fejér (5.853 fő), és Vas (6.000 fő) megyék tartoztak.

Az 1990-es népszámlálás a korábbiakkal összevetve jelentős változást hozott, mivel a nemzetiségre vonatkozó válaszlehetőségek között szerepelt a „cigány” szó. Ez pedig azt eredményezte, hogy az 1980-as népszámláláshoz viszonyítva 22-szeres növekedés történt. 142.684 személy tartozott a cigány nemzetiséghez, és 48.072 fő vallotta anyanyelvének a cigányt.

Az 1990-es évek elején bekövetkezett politikai és társadalmi változások időszerűvé tették, hogy a népszámlálásoknál pontosabb adatok mutassák a romák számát, illetve területi elhelyezkedését. A feladat végrehajtására több kutatócsoport is vállalkozott. Végül azonban az 1971-es felmérést is vezető Kemény István, és munkatársai nyerték el a feladat végrehajtásának jogát.

A kétlépcsős mintavételi eljárás eredményeként 15.468 cigány háztartást írtak össze a vizsgálat vezetői, s ebből 2.222 háztartást kerestek fel a kérdezőbiztosok. A kutatási eredmények alapján arra a következtetésre jutottak, hogy Magyarországon a cigányság száma 400 és 500.000 fő közé tehető. Végül a közvetett és a közvetlen becslés középértékeként adódó 455.000 főt tekintették a legrealisabb becslésnek, ami a magyarországi összlakosság közel 4,7%-át jelentette (Kertesi-Kézdi 1998).

A Szociológiai Intézet vizsgálatán kívül más felmérések is készültek a 1990-es évek elején. Ide tartozik többek között a Központi Statisztikai Hivatal Magyar Háztartás Panel vizsgálata 1992-ben. Ez a kutatás a 16 éven felüli lakosság 3,1%-át minősítette biztosan cigánynak, 87,8%-át véleményezte biztosan nem cigánynak, és 9,1% esetében nem tudott egyértelműen állást foglalni a válaszadó etnikai hovatartozását illetően (Ladányi 1996).

A Szonda Ipsos 1996-ban a 18 éven felüli lakosság körében folytatott kutatást. Ebben a megkérdezettek 6,6%-át minősítették cigánynak, 91,2%-át biztosan nem cigánynak, 2,2%-át pedig nem tudták egyértelműen besorolni (Ladányi - Szelényi 1997).

A 2001. évi népszámlálás során 190.046 fő vallotta magát a cigány etnikumhoz tartozónak, és 48.685 személy nyilatkozott úgy, hogy a cigány (roma) nyelvet tekinti anyanyelvének. A népszámlálás adatai közül, a roma népesség települési szintű megoszlását kiemelve, az utóbbi évtized migrációs folyamataiba is betekintheünk. Eszerint a roma népesség 36,5%-a lakott a városokban, és 63,5%-a községekben. Az 1993-as cigányvizsgálat szerint ez a szám még 39,5% és 60,% volt. A változás mutatja, hogy a 90-es évek

folyamán a cigányság egy része visszaköltözött a falvakba. A községi roma népesség száma a 2003-as felmérés szerint jelentősen mérséklődött (39,9%), amiben a romák migrációja is szerepet játszhat, de sokkal inkább a várossá nyilvánítások hatása lehet az oka.

A 2003-as felmérés¹³ a roma népesség számát 570 ezer főre becsülte, amely a 4. ábrában feltüntetett adatok közül a legmagasabb. Eredményei szerint „az északi régióban (Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Nógrád megye) erősen növekedett a cigányok száma. Növekedett a cigányok száma, de csökkent a teljes cigány népességen belüli aránya a keleti (Szabolcs-Szatmár, Hajdú-Bihar és Békés megye), az alföldi (Bács-Kiskun, Csongrád és Jász-Nagykun Szolnok megye) régióban, a budapesti iparvidéken és a Dél-Dunántúlon. A Nyugat-Dunántúlon pedig egyértelműen növekedett a számuk” (Kemény-Janky 2004).

A 2004-es demográfiai panel vizsgálat Kertesi-Kézdi 1998-as felmérését tekintette alapnak. Annak érdekében, hogy az adatok megbízhatóak legyenek, igyekeztek őket kontrollálni. Mindez a roma lakosság esetében azt jelentette, hogy a nem önreprezentáló települések közül a jelentős roma lakossággal rendelkezők arányuknak megfelelően kerültek be a mintatelepülések sorába. Ezzel a módszerrel arra az eredményre jutottak, hogy Magyarországon 569 ezer roma lakos található (Kapitány-Spéder 2004).

A 4. ábra adatsora tehát bizonyítja a roma népesség növekedésének tényét. Az 1893-ban lezajlott cigányösszeírás során kimutatott 1,1%-ról, a 2003-as szociológiai felmérés idejére 5,6%-ra nőtt az arányuk. A teljes lakosságra kiterjedő népszámlálás alapján 1941 és 2001 között a romák száma mintegy hétszeresére nőtt. Az egyes becslések ugyan különböző időszakokból állnak rendelkezésre, a változások a roma népesség növekedésének exponenciális trendjét mutatják, amelynek elsődleges forrása a magas természetes szaporodás (Hablicsek 2007). A gyors növekedésben a magas reprodukciós ráta mellett a nemzetközi migrációs nyereség és az identitás felvállalásának növekvő mértéke is fontos szerepet játszik (utóbbi hatása elsősorban a népszámlálásokban jelentkezik; Hablicsek 2007).

¹³ A vizsgálatot Kemény István és Janky Béla vezette. A kérdőívet Kemény István készítette. Az összeírást és a kérdezést Budapesten Lengyel Gabriella és munkatársai, a többi városban és a községekben Szűcs Tibor, Szűcs Zita és munkatársai végezték (Kemény-Janky 2004). Ez a kötet az 1971-es első eredményektől nyomon követi a Kemény István vezette kutatásokat, értékeli a változásokat. A 2003-as felmérés alapegysége a háztartás, illetőleg az egy lakásban lakók közössége volt.

Hablicsek László (2000) a rendelkezésre álló adatok, valamint számos (jelenlegi és valószínűsíthető) demográfiai jellemző alapján készített népesedési előrejelzése 2050-re közel 2 millió roma etnikumú lakossal számol, ami a gyorsan csökkenő magyarországi népesség negyedét fogja kitenni.

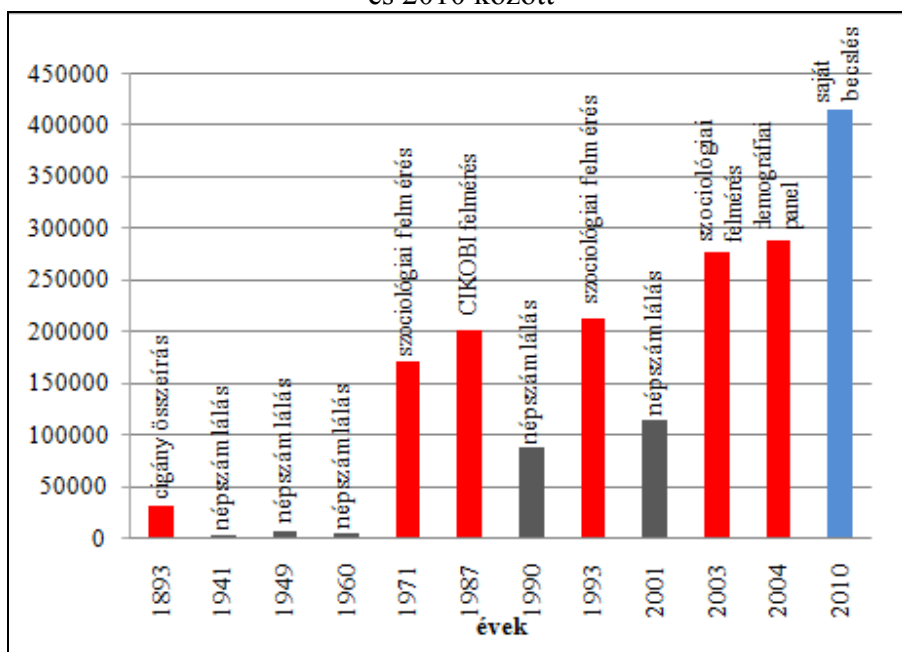
A roma lakosság létszámnövekedése alapvetően differenciáltan fog érvényre jutni. Várható azonban, hogy a legintenzívebb növekedés Északkelet-Magyarország megyéiben történik meg.

4.2 A roma lakosság száma és aránya Északkelet-Magyarországon

A magyarországi adatok vizsgálata után, a szűkebb kutatási területem, Északkelet-Magyarország romákra vonatkozó adatsorát mutatom be (az eredményeket az 5. ábra szemlélteti).

Elsőként az 1893-as vizsgálatot említem, mivel „ez volt az első számlálás, mely néprajzi és embertani momentumok alapján mutatta egy népfajnak a létszámát”. (Magyar Statisztikai Közlemények 1895 p. 4.). Emiatt pontosabbnak tekinthető, mint a korábbi mérési eredmények.

5.ábra: A roma lakosság becsült létszáma Északkelet-Magyarországon 1893 és 2010 között

Forrás: Pásztor – Péntes 2012, Magyar Statisztikai Közlemények 1895, népszámlálási adatok, illetve Cserti Csapó Tibor (2010), Hablicsek László (2007), Kocsis Károly és Kovács Zoltán (1999) nyomán.

Ez a kutatás mutatja, hogy megyénként nagyon eltérő a cigányok száma. „Míg a Duna két partján némely megyében, mint: Árva, Liptó, Somogy, Vas, Veszprém, Zala vármegyében a cigánylakta községek egy harmadát sem teszik az összes községnek, addig a többi országrészben ily alacsony arány sehol sem található, sőt a Tisza bal partján három megyében (a kevés községű Békés és Hajdu, továbbá Szabolcs), tiznél kevesebb azon községek száma melyekben cigány egyáltalán nem találtott” (Magyar Statisztikai Közlemények 1895 p. 17.).

Az 1893-as összeírás eredményei szerint, 31.445 fő volt a cigányság száma. A vármegyék között természetesen jelentős különbségek voltak az adatokban: például Heves vármegyében 3.905 fő, Jász-Nagy-Kun-Szolnok vármegyében 4.475 fő, Hajdú vármegyében 2.501 fő, Heves vármegyében 3.905 fő került összeírásra.

Az 1941-es népszámlálás nagyon alacsony értéket mutatott Északkelet-Magyarország roma lakosságára vonatkozóan. A számuk mindössze 4.139 fő volt, amely a mai ország területére érvényes adatnak (27.033 fő) a 15,3%-át tette ki. Néhány vármegyét jobban megvizsgálva még érzékelhetőbbek az alacsony értékek. Abaúj Torna vármegye Gönci járásában 205 fő a cigányok száma, melyből 152 fő Vilmányban élt. A Csereháti járásban összesen 385 fő cigány lakost regisztráltak, ebből Szemerén élt 91 fő, Fulókércsen 33 fő, míg Csenyétén nem találtak roma lakosságot. Borsod vármegye Ózdi járásában összesen 921 cigány lakost számláltak, melyből 430 fő Ózdon élt. Hajdu vármegyében az összesített eredmény 594 fő volt, melyből 466 főt tett ki Hajdúhadház roma lakossága (KSH, 1941).

1949-ben és 1960-ban az értékek hasonlóan alacsonyak. Az 1949-es népszámlálás kapcsán mindenki tudta, hogy a nemzetiségekre vonatkozó adatok nem tükrözték a valóságot.

„Az 1949-es népszámlálási eredmények már nem alkalmasak a lakosság etnikai viszonyainak bemutatására. Különösen torzító hatású, hogy a kitelepítések, az atrocitások, a jogfosztás és a lakosságcserek okozta félelmek miatt a nemzetiségi hovatartozásra vonatkozó önbevallás nagy valószínűséggel nem a valós viszonyokat tükrözi” (Egry 2006 p. 171.).

Ezek együttes hatásának eredménye, hogy 1949-ben 7.999 fő cigány lakosságot tudtak megszámolni.

Az 1960-as adatok nem tükrözték vissza az országos tendenciát. A romák száma 1941-hez képest „csak” 40%-os növekedést mutatott, így mindössze 5.812 fő volt.

Mivel 1970-ben a nemzetiségi hovatartozás nem szerepelt a népszámlálási kérdőíveken, így különösen aktuális volt az 1971. évi Kemény István vezette kutatás. E vizsgálat egyik megállapítása, hogy a cigányok legnagyobb számban a három keleti megyében – ahol a kereseti, jövedelmi és

lakásviszonyaik a legkedvezőtlenebbek, és iskolázottságuk is a legalacsonyabb fokon van – élnek. A felmérés szerint, Északkelet-Magyarországon ekkor 172.000 roma lakos élt (Kemény 1976).

1. táblázat: A cigányság száma a népszámlálásokban megyénként (1980-2001 között) /Fő/

Megyék	1980	1990	2001
Hajdú-Bihar	382	7.584	10.836
Jász-Nagykun-Szolnok	166	9.112	11.679
Szabolcs-Szatmár-Bereg	315	24.970	25.612
Borsod-Abaúj-Zemplén	233	31.882	45.525
Heves	205	8.176	12.095
Nógrád	297	5.901	9.209
Összesen	1598	87.625	114.956

Forrás: KSH nemzetiségi adatai

A legutóbbi népszámlálás közötti jelentős különbségeket mutatja az 1. táblázat. Feltűnő az eltérés 1980-as, és a másik két népszámlálás adatai között. Ennek fő oka a Kádár-korszak nemzetiségi politikájában keresendő.

Az 1. táblázat mutatja, hogy a rendszerváltás után a roma nemzetiség száma a népszámlálásokban jelentősen emelkedett. A romák nagyobb számban Északkelet-Magyarország megyéi közül, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében éltek. A megyei adatok vizsgálata kapcsán megállapítható, hogy a romák száma minden megyében növekvő tendenciát mutatott.

2. táblázat: A megyeszékhelyek roma lakossága a népszámlálásokban (1980-2001 között) /Fő/

Megyeszékhelyek	1980	1990	2001
Debrecen	177	641	895
Szolnok	69	590	816
Nyíregyháza	41	1.208	1073
Miskolc	101	2.982	4005
Eger	25	557	732
Salgótarján	12	417	816
Összesen	425	6.395	8.337

Forrás: KSH nemzetiségi adatai

A megyeszékhelyek adatait is így jellemezhetjük (2. táblázat). Egyedül Nyíregyháza volt, ahol statisztikailag csökkent a romák száma. Ennek oka az lehet, hogy etnikai hovatartozásukat kevesebben vallották meg.

3. táblázat: Romák számának megoszlása a népszámlálásokban településkategóriák szerint (1990-2001) /Fő/

Megyék	1990		2001	
	Községek	Városok	Községek	Városok
Hajdú-Bihar	4.466	3.118	4.652	6.184
Jász-Nagykun-Szolnok	6.127	2.985	5.898	5.781
Szabolcs-Szatmár-Bereg	18.942	6.028	16.840	8.772
Borsod-Abaúj-Zemplén	22.234	9.648	31.001	14.524
Heves	6.316	1.860	9.635	2.460
Nógrád	4.461	1.440	6.752	2.457
Összesen	62.546	25.079	74.778	40.178

Forrás: KSH nemzetiségi adatai

Az 1990-es és a 2001-es népszámlálás kapcsán érdemes összehasonlítást végezni, hogyan oszlott meg a romák száma a városok és a községek között (3. táblázat).

A 3. táblázat összesített adatsorából kiderül, hogy 1990-ről 2001-re a községekben és a városokban is nőtt a roma lakosság száma. Ha az adatokat részletezzük, akkor kiderül, hogy Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a községekben csökkent a romák száma. Ennek legfőbb oka a várossá nyilvánításokban keresendő. Jász-Nagykun-Szolnok megyében, ebben az évtizedben lépett városi rangra Jászfényszaru, Tiszaföldvár, Újszász, ahol jelentős számú roma lakosság él. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében pedig ekkor vált várossá például Ibrány, Nagyhalász, Nagyecsed, Baktalórántháza, ahol szintén nagyobb számban élnek cigányok.

A városokban minden megyében növekedett a romák száma. A várossá nyilvánítások mellett, ebben migrációs tényezők is szerepet játszhattak.

A torzító hatású tényezők ellenére összességében elmondható, hogy a községekben 19,5%-os, míg a városokban 60,2%-os növekedés történt a romák számát illetően.

Északkelet-Magyarország teljes népességének 59,2%-a lakott városokban 2001-ben, míg a romáknak csupán 35%-a. Regionális bontásban ez azt jelenti, hogy az Észak-magyarországi régióban a teljes népesség 52,9%-a volt

városi, addig a romáknak 29%-a. Az Észak-alföldi régióban ez az arány a teljes népességre 64,4% volt, míg a romákra 43,1%.

A 2001-es népszámlálás megyei szintű bontásában az látható, hogy a roma lakosság legnagyobb arányban Heves megyében élt községekben (79,7%), míg Hajdú-Bihar megyében csak 42,9%-ban (*részletesebben a 4. számú mellékletben*).

A népszámlálások eredményeinél pontosabb helyzetképet mutat a CIKOBÍ - adatbázis, amely 202.034 főben határozta meg a roma lakosság számát (A következő alfejezetben bővebben is elemzem).

Az 1993-as és a 2003-as Kemény István vezette felmérések szerint 212.429, illetve 278.100 fő volt a romák száma. A 2003-as eredmény alapján azt mondhatjuk, hogy elérte az északkelet-magyarországi népesség 9,8%-át. Ez az érték még magasabb, ha csak az Észak-magyarországi régiót vizsgáljuk meg. Az intenzív létszámnövekedést jelzi, hogy 1971-ben a cigányok egyötöde élt az északi régióban, 2003-ban majdnem egyharmaduk. Ennek megfelelően nagy a régió összlakosságához viszonyított arányuk is: Borsod-Abaúj-Zemplén megye 745.000 lakójából majdnem 100.000 fő, vagyis több, mint a 13%, Heves 325.000 lakójából 52.000 fő, vagyis 16%, Nógrád 219.000 lakójából 31.000 fő, vagyis 14%. Az Észak-alföldi régióban alacsonyabb arányokat találunk, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 586.000 lakosából 38.500 fő, vagyis 6,6%, Jász-Nagykun-Szolnok megyében a 421.000 fős lakosságból 25.700 fő, vagyis az össznépesség 6,1%-a, míg Hajdú-Bihar 552.000 fős népességéből 31.300 fő, vagyis 5,7%-a (Kemény-Janky 2004).

A 2004-es demográfiai panel vizsgálat szerint a romák száma Északkelet-Magyarországon 289 ezer fő volt.

A legújabb panel felmérés eredményei szerint tovább nőtt a roma népesség Észak-Magyarországon: létszámuk meghaladja a 170 ezer főt, arányuk legalább 14 százalék. Az Észak-Alföldön és a Dél-Dunántúlon viszont kismértékben lassult a növekedés, a romák aránya 10 százalék alatt maradt (Spéder 2011).

A saját felmérésem az intenzív növekedést alátámasztja, ebben a vizsgálatban 416.000 főben határoztam meg a romák számát Északkelet-Magyarországon. Ez az érték a népszámlálások és a szociológiai felmérések eredményeinek tükrében talán túlbecsültnek tűnhet, ugyanakkor módszertanilag alátámasztható, és véleményem szerint az összegyűjtött adatbázis alkalmas a területi folyamatok feltárására.

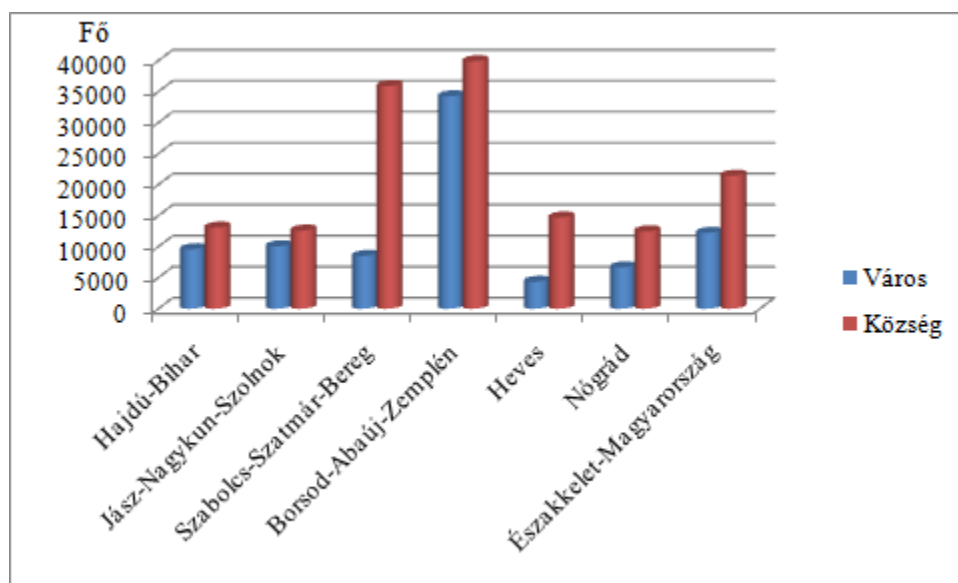
A cigány lakosság arányának értékei a 2001-es népszámlálás és a 2010-es saját felmérés alapján + 0,76-os erős korrelációt mutattak Északkelet-Magyarország településeire számítva. Az 1987-es CIKOBÍ - felmérés és a 2010-es vizsgálat adatainak korrelációs együtthatója még

szorosabb, + 0,81-os szintet mutatott. Az 1987-es CIKOBÍ és a 2001-es népszámlálás adatai közötti kapcsolat + 0,72-os korrelációs együtthatót eredményezett. Ezen értékek megerősítik a saját vizsgálataim alapját képező adatbázis területi elemzésre való használhatóságát (Pásztor - Pénzes 2012).

4.2.1 A CIKOBÍ – adatbázis eredményei

A CIKOBÍ – adatok alapján tehát megközelítőleg 202.000 roma lakos élt Északkelet-Magyarországon. A városokban ebből 73.372 fő élt, míg a községekben 128.662 fő. Arányaiban kifejezve ez azt jelenti, hogy a roma népesség 63,7%-a községekben (1990-es népszámlálás szerint ez az érték 71,3%, míg 2001-ben 65% volt) élt.

6. ábra: A romák városi és községi szintű megoszlása a CIKOBÍ alapján, fő

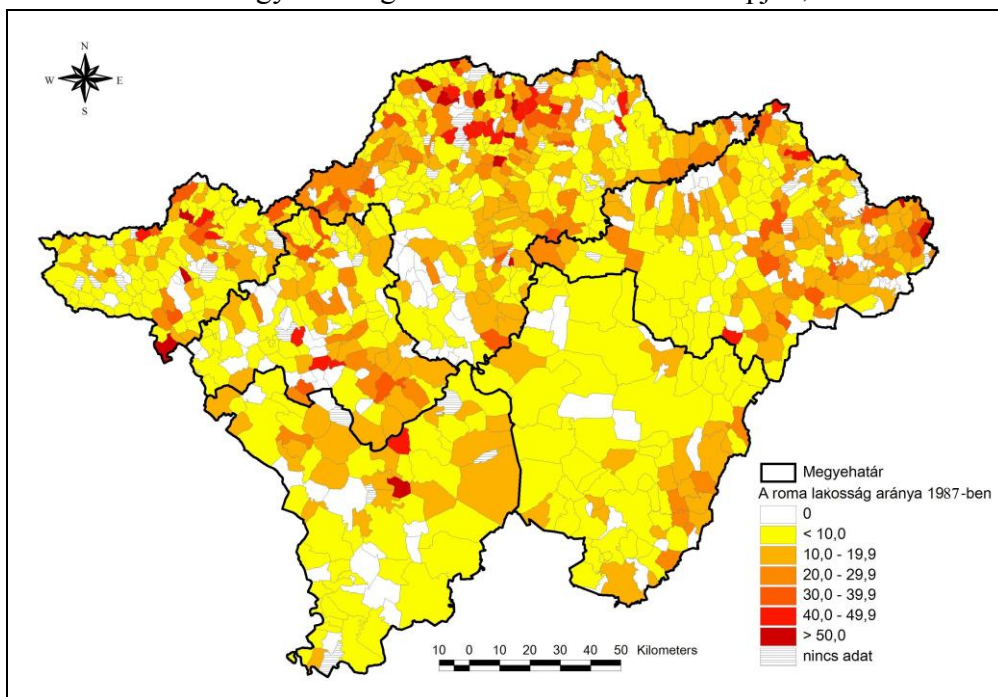

Forrás: Kertesi-Kézdi 1998, CIKOBÍ - adatbázis alapján

A 6. ábra azt is mutatja, hogy a megyék közül Borsod-Abaúj-Zemplén megyében élt a legtöbb roma lakos. Ha a 7. ábrában pedig megfigyeljük ennek a jelenségnek a területiségét, akkor látjuk, hogy a romák legnagyobb arányban az aprófalvas térségekben koncentrálnak. Ennek fő oka a következő folyamatban rejlik: A hetvenes évektől az elvándorlás mértéke ebben a térségben volt a legmagasabb. A szelektív elvándorlás következtében elsősorban a fiatalok és a képzettebbek költöztek el ezekről a településekről. A vándorlás korántsem volt egyirányú, mivel az elvándorlást sok esetben alacsonyabb státusú népesség bevándorlása követte. Az alacsony

áron megszerezhető házak vonzóvá váltak azoknak, akik a nagyobb településeken nem tudtak tanácsi lakáshoz jutni, vagy piaci áron lakást vásárolni. Ide sorolhatjuk tipikusan a Belső-Cserehát vidékét, és onnan például Csenyéte, Beret, Detek, Baktakék, Alsógagy, Gagyapáti településeket (Virág 2010).

7. ábra: A roma lakosság aránya az összlakosságon belül Északkelet-Magyarországon a CIKOBİ felmérése alapján, %

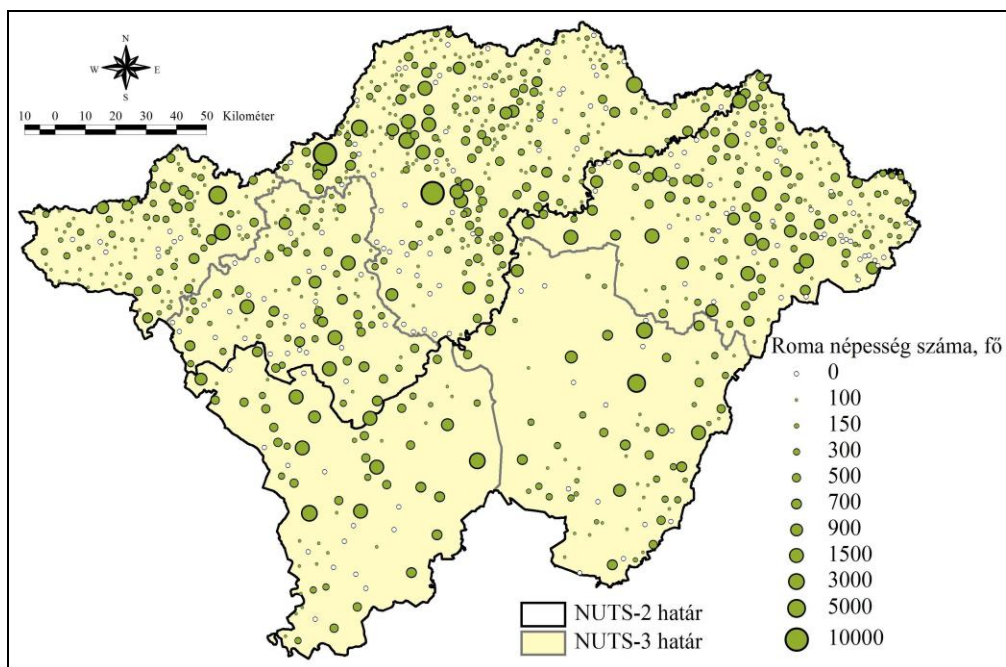

Forrás: Kertesi-Kézdi 1998, CIKOBİ - adatbázis alapján

A 7. ábra mutatja, hogy a rendszerváltás idején a cigányok térbeli elhelyezkedése egyenlőtlen volt, amit majd a gazdasági szerkezetváltás még inkább elmélyített. Látható azonban, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg megye aprófalvas térsége, valamint Salgótarján környéke, és a Közép-Tiszavidék egyes települései esetében is kezdenek kirajzolódni a 90-es évek folyamán induló etnikai arányváltozás gyökerei. Hajdú-Bihar megyében vannak a legalacsonyabb arányok, azonban jól láthatóan elkülönül a román határ menti térség, ahol ma is a legnagyobb az arányok.

A legjelentősebb számú roma lakossággal e felmérés szerint Miskolc (16.171 fő) rendelkezett, majd ezt követte Ózd 8.585 fővel, míg a harmadik pozíciót Debrecen foglalta el 3.770 fővel. (8. ábra)

8. A romák száma Északkelet-Magyarországon a CIKOBÍ becslése alapján, fő

Forrás: Kertesi-Kézdi 1998, CIKOBÍ - adatbázis alapján

Érdemesebb inkább az arányokra helyezni a figyelmet, mivel a népesebb városok torzítják a képet. Az arányok tekintetében már természetesen a kisebb népességszámú települések lesznek az első helyeken. Hajdú-Bihar megyében ekkor Berekböszörményben (21,1%), Pocsajon (20,4%) és Bojton (20,2%) éltek a legnagyobb arányban roma lakosok. Jász-Nagykun-Szolnok megyében Tiszabő (45,1%), Tiszabura (36,8%) és Jásztelek (18,8%) volt az első három sorrendje.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében ebben a tekintetben Zsurk (41,9%), Hodász (38,3%), valamint Kispalád (38,6%) voltak a lista elején.

Borsod-Abaúj-Zemplén esetében Kiscsécset vezetett 80%-kal, majd ezt követte Rakaca 64%-kal, és Csenyété 52,6%-kal.

Heves megye települései közül Tarnalelesz (29,5%), Kerecsend (28,9%), és Kömlő (25%) mutatta a legnagyobb arányokat.

Nógrád megyében pedig Endrefalva (48%), Sóshartyán (43,1%) és Nógrádmegyer (39,3%) emelkedett ki.

A másik végletet is megvizsgálva, jelentős számú települést találunk, ahol a vizsgálat szerint egyáltalán nem éltek roma lakosok. Hajdú-Bihar megyében 13, Jász-Nagykun-Szolnok megyében 15, Szabolcs-Szatmár-Bereg

megye területén 59, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 53, Heves megyében 31, míg Nógrád megyében 11 ilyen települést mutat a CIKOBÍ felmérése.¹⁴

Összességében a CIKOBÍ adatairól elmondható, hogy megmutatta azokat a térségeket, ahol a következő – általam is vizsgált - időszakban a roma lakosság növekedésére lehetett számítani. Az adatbázis alapot teremtett ahhoz, hogy a kirajzolódó etnikai változások trendjét vizsgálni tudjam, és előrevetítette a várható etnikai folyamatokat. Következtetéseket tudunk levonni arra vonatkozóan, hogy a kialakulóban lévő gazdasági jellegű térségi hátrányok, miként kapcsolódnak az etnikai és szociális hátrányokkal. Rámutat arra, hogy az etnikai gettósodás az aprófalvas térségekben mutatkozott meg elsőként, melyek összekapcsolásával gettósodó térségeket lehetett kijelölni.

¹⁴ Az adatbázis pontatlanságára hívja fel a figyelmet, hogy például Told vagy Kántorjánosi települések esetében nem jelez cigányságot, pedig napjainkban már mindkét településen eléri arányuk az 50%-ot.

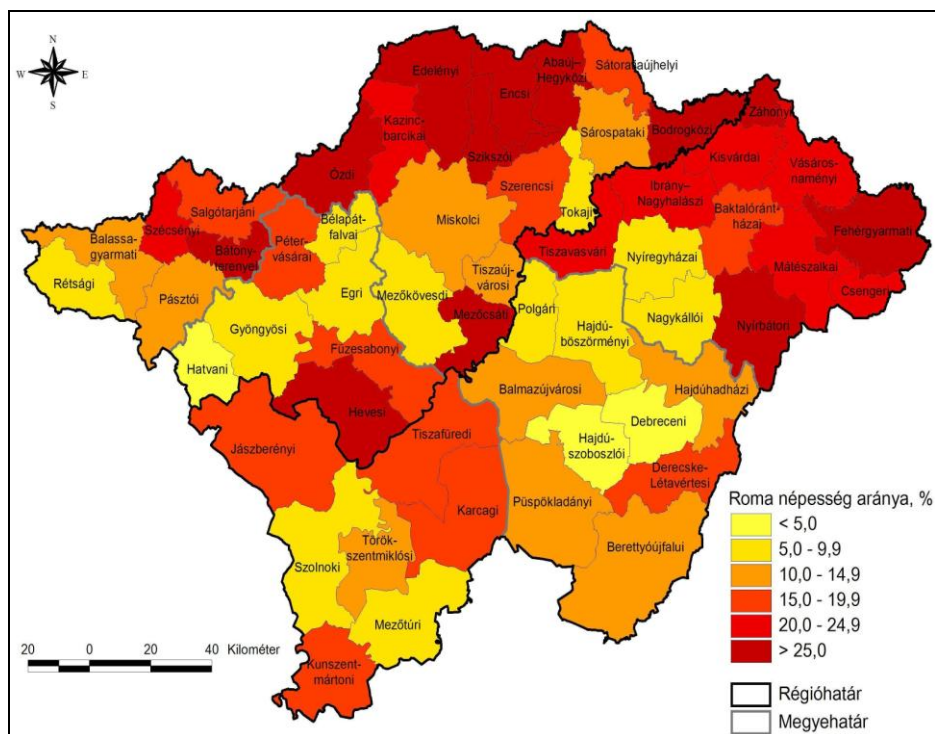
5. A roma lakosság száma Északkelet-Magyarországon (2010-2011)

A fejezet célja a 2010-2011 folyamán lefolytatott telefonos, illetve személyes adatfelmérés (módszertana az 1.3 alfejezetben) bemutatása. A településeket kistérségi bontás mellett főleg települési megosztásban mutatom be. A településeket csoportosítani kívánom a roma lakosság arányának megfelelően, amely a CIKOBÍ adatbázis összehasonlításánál is kiemelt szerepet kap. A romák 2010-2011. évi aránya alapján képezett településcsoportokban a munkanélküliség és a relatív jövedelemszint, természetes szaporodás és fogyás, illetve a vándorlási különbözet alakulását is vizsgáltam. Az 50% roma lakossági arányt meghaladó települések csoportjával kiemelten is foglalkoztam.

5.1 A roma lakosság kistérségi szinten

A vizsgálataim alapján készített kistérségi térképen jól kivehető, hogy mely kistérségek jellemzője a roma népesség gyors növekedése. Ezt mutatja a 9. ábra. Két megyében (Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok megye) nem találunk olyan kistérséget, ahol a cigányság aránya meghaladná a 25%-ot.

9. ábra: A romák aránya Északkelet – Magyarország kistérségeiben, %

Forrás: saját adatgyűjtés alapján

A legmagasabb értékek egyrészt a határ menti kistérségekben (Nyírbátori, Fehérgyarmati, Záhonyi, Bodrogekői, Abaúj-Hegyközi, Encsi, Szikszói, Edelényi, Ózdi kistérségek) voltak kimutathatóak, másrészt pedig a belső-perifériaként számon tartott Közép-Tisza vidékén (Mezőcsáti, Hevesi kistérségek). Ezek a kistérségek nagy egyezőséget mutatnak a leghátrányosabb helyzetű kistérségekkel. (5. számú melléklet)

Megfigyelhető, hogy a magas roma aránnyal rendelkező kistérségek Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, mint összefüggő terület is megjelennek (Abaúj-Hegyközi, Encsi, Szikszói, Edelényi kistérségek). Ez a terület a jövőben növekedhet, hiszen ezekhez a kistérségekhez szorosan kötődik a 20-25%-os kategória (pl.: Kazincbarcikai és Mátészalkai kistérség).

Az 56 kistérségből (6. számú melléklet) mindössze három van (Debreceni, Hajdúszoboszlói, Hatvani), ahol a roma lakosság aránya nem érte el az 5%-ot. Ezek a kistérségek nem is tartoznak bele a leghátrányosabb helyzetű kistérségek csoportjába.

A határ mentén kialakult helyzet kapcsolatba hozható a történelmi határmódosulások következményeivel: a gazdasági-társadalmi viszonyrendszerek szinte minden összetevőjét meghatározó térszerkezet széttörésével, a határ menti kettős periféria helyzet, a határmentiség és a halmozottan hátrányos helyzet együttes, egymást erősítő „hatásmechanizmusának” a kialakulásával (Baranyi 2006).

Korábbi vizsgálatok is azt igazolják, hogy a dél-dunántúli és észak-magyarországi kistérségekben a szegénységgel együtt jár a roma etnikum települési, majd területi koncentrációja, egyúttal elkülönülése, szociális és kulturális ellehetetlenülése. Sajátos demográfiai és migrációs folyamatok eredményeként a cigány lakosság többségbe kerülését követően fokozatosan természetes etnikai homogenizálódás zajlik le az érintett településeken (Szoboszlai 2004).

Az országon belüli területi egyenlőtlenségek komoly társadalmi hátrányokkal is párosulnak, ezért kísérlet történik ezek korrekciójára. Az egyik módja ennek a helyi társadalom önkorrekciója: megkísérel alkalmazkodni a változó gazdasági feltételekhez, megpróbálja életképtelenné vált tevékenységét újjakkal felváltani, vagy elvándorlással alkalmazkodni a társadalom térbeli rendjének módosulásaihoz (Enyedi 1993). Az elvándorlás szelektív jellege pedig azt eredményezi, hogy a magas roma aránnyal rendelkező kistérségekben még tovább növekszik a romák aránya.

A jelenségek azonban ugyanazon kistérség településállományában változó intenzitással mutakozhatnak meg. Ennek igazolására kistérségi esettanulmányokat készítettem.

5.1.1 Romák a Bodrogi és a Mátészalkai kistérségben

A kistérségeken belül nagyon változatos képet mutathat a roma lakosság aránya. Esetükben is megmutatkozott az országos tendencia, miszerint nagy területi eltérések vannak, illetve lehetnek a jövőben a roma lakosság számát illetően. Ennek bizonyítására, két kistérséget (Bodrogi és a Mátészalkai kistérség) választottam ki. Ennek oka, hogy mindkét kistérségben találunk olyan településeket, ahol a romák aránya még elenyésző, illetve olyanokat is, ahol az arányuk meghaladja az 50%-ot.

A 10. ábra mutatja, hogy a bodrogi kistérség¹⁵ minden településén jelen van a roma lakosság. A kistérség a roma lakosság arányát tekintve negyedik az országban. Ezzel van összefüggésben, hogy a természetes népességfogyás üteme országos összevetésben alacsony. A vándorlási egyenleg enyhe pozitívuma pedig azt mutatja, hogy aki tudott, az már korábban elvándorolt a térségből, s inkább csak a depriváltak, elsősorban a romák jöhetnek ide. Összefoglalva: a bodrogi kistérség gazdaságilag a teljes leépülés, társadalmilag a gettóképződés állapotában van, a kilátások javulásának minimális esélyével. (Nemes-Nagy 2005).

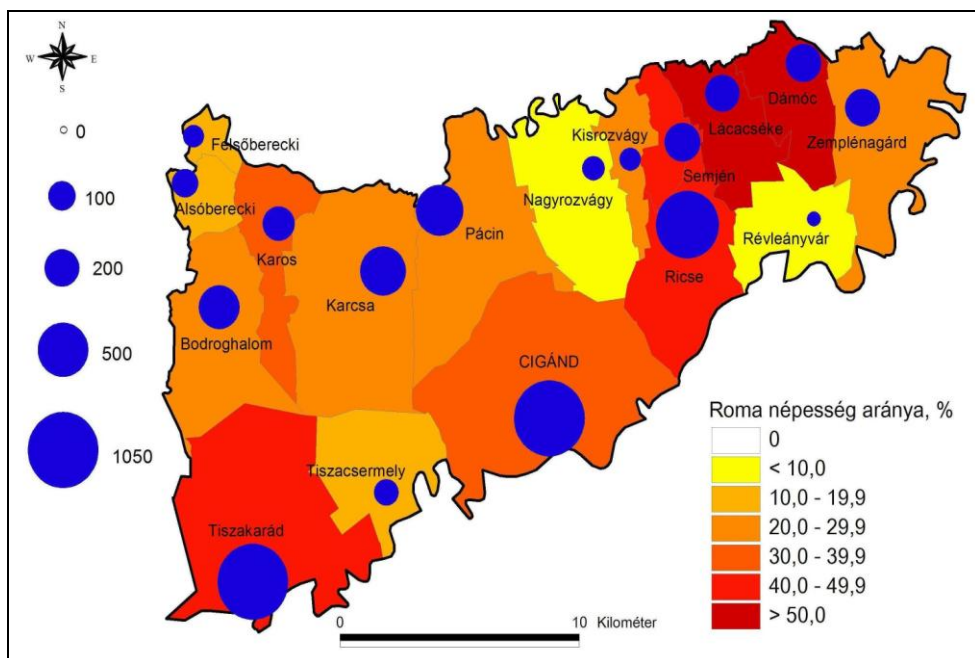
A települések között van, ahol a cigányság aránya elérte, vagy már meghaladta az 50%-ot (Dámóc, Lácacséke). A legnépesebb cigány etnikum azonban Cigánd, Tiszakarád, és Ricsé településein található (*7. számú mellékletben a települések adataira*).

¹⁵ A térség igazi kálváriája a XX. században kezdődött. Trianon hatásaként a terület elvesztette közigazgatási egységét és közlekedési infrastruktúráját, s az országon belül az egyik legtávolabbi, legnehezebben megközelíthető, halmozottan hátrányos helyzetű, kitörési pontok nélküli, határ menti perifériává vált, melynek hanyatlása folyamatos. A dél és kelet felől a Tisza által elvágott, de még legfőbb központjai, Sátoraljaújhely és Sárospatak irányába is csak két állandó Bodrog-híddal átjárható vidék elzártságát az új határ megvonása tette teljessé, hiszen az addig leginkább nyitott északi irányban is akadályt teremtett. A határtól 2-10 km-re, de néhol csak néhány száz méterre húzódik a térség nagyvasútja.

1948 után pedig az egyoldalúan városspárti településpolitika viszonyai között a városi központ nélküli Bodrogi nem juthatott komolyabb központi fejlesztési forrásokhoz. Jelentősebb ipari üzem az államszocializmus időszakában sem települt ide.

A mai Bodrogi kistérség már a rendszerváltás pillanatában is az ország legelmaradottabb vidéke volt, melynek helyzete máig sem javult. 2003-ig a mai Bodrogi kistérség valamennyi települése a Sátoraljaújhelyi kistérség részét képezte, és Sátoraljaújhely város relatíve - a Bodrogihoz képest mindenképpen - kedvező adatai elfedték az itteni falvak nyomorúságát (Kiss-Löcsei 2006).

10. ábra: Romák száma és aránya a Bodrogi kistérség településein (2010-2011)

Forrás: saját adatgyűjtés alapján

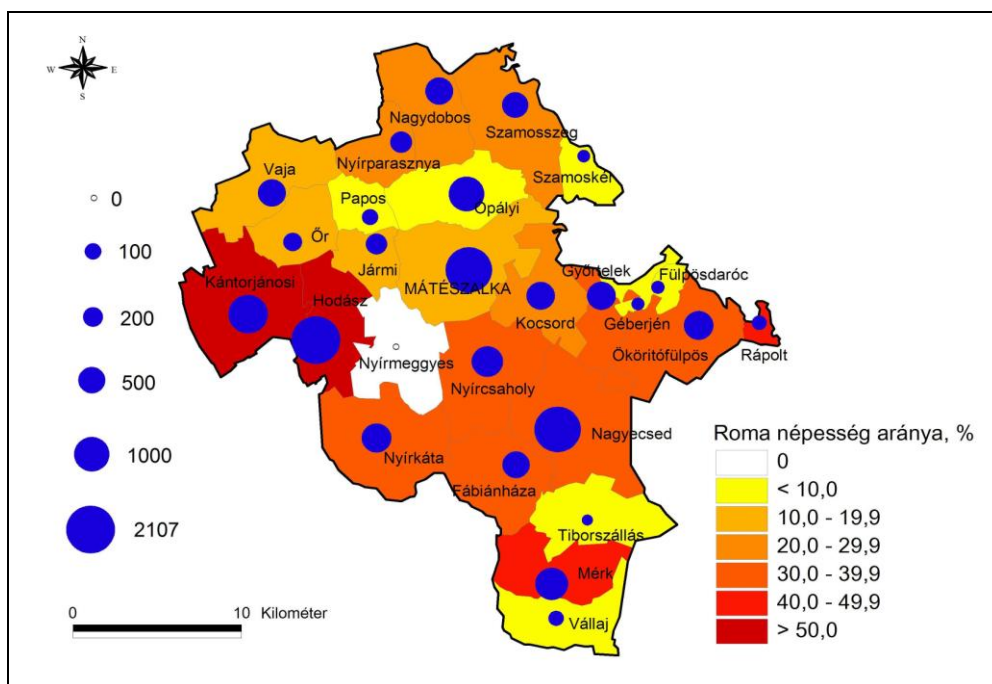
A Mátészalkai kistérségben¹⁶ nem jellemző a demográfiai erózió: a vándorlási egyenleg csak kevesebb, mint 1%-kal apasztotta a népességszámot a két legutóbbi népszámlálás között. Jórészt persze a cigányságnak köszönhetően alacsony a természetes fogyás is, így a térség országos belüli népességi súlya nőtt, és nincsenek elnéptelenedő falvak sem. A települések közül az átlagjövedelem és a munkanélküliség tekintetében kedvezőbb helyzetben vannak a Mátészalkához közeli települések (Jármí, Nyírmeggyes, Kocsord), a határ menti, sváb lakosságú Vállaj és a viszonylag kis népességű Géberjén, ráadásul ez utóbbi település az elmúlt években dinamikusan is fejlődik. A rangsor alján a nehezebben elérhető, mellékutak mentén elhelyezkedő településeket találjuk (Hodász, Nyírkáta, Kántorjánosi, a

¹⁶ A Mátészalkai kistérség az országban a 26. legelmaradottabb: települései közül csak Mátészalka és Jármí azok, amelyek nem kedvezményezett települések, azaz amelyek nem tekinthetők társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradottnak és ahol a munkanélküliség nem haladja meg az országos átlagot 1,75-szörös mértékben. A kistérség települései közül 17 esetben a szegénységi kockázati kód a legmagasabb, és még Jármí esetében is nagyon magas (Forrai 2012).

legmagasabb munkanélküliséggel rendelkező Nyírparasznya), illetve a két kis zsákfalut, Rápoltot és Papost. E települések helyzete hagyományosan rossz (Nemes Nagy 2005). A 11. ábra alapján megfigyelhető, hogy a legrosszabb mutatókkal rendelkező településeken (Papos kivételével) élnek a legnagyobb arányban roma lakosok.

Nyírmeggyesen kívül azonban minden településen jelen van a cigányság. Két településen pedig, Hodászon (62%), és Kántorjánosiban (60%) már a teljes lakosság több mint 50%-át teszi ki az arányuk.

11. ábra: A romák száma és aránya a Mátészalkai kistérség településein (2010-2011)

Forrás: Saját adatgyűjtés alapján

A legnépesebb roma közösségek Hodász, Mátészalka, Nagyecsed, Kántorjánosiban találhatók. (8. számú melléklet)

A két kistérség együttes roma lakossága átlagban a teljes népesség 24,95%-át alkotja, tehát mondhatjuk, hogy az itt élő lakosság negyedét teszi ki.

A települési adatokat vizsgálva kitűnik, hogy a két kistérségből 5 település 40-50% közötti roma lakossággal rendelkezik. A cigányság demográfiai jellemzőit ismerve talán kijelenthető, hogy ezek a települések néhány éven belül csatlakoznak az 50% feletti cigánysággal rendelkező települések táborához. Várható, perifériális helyzetben lévő települések,

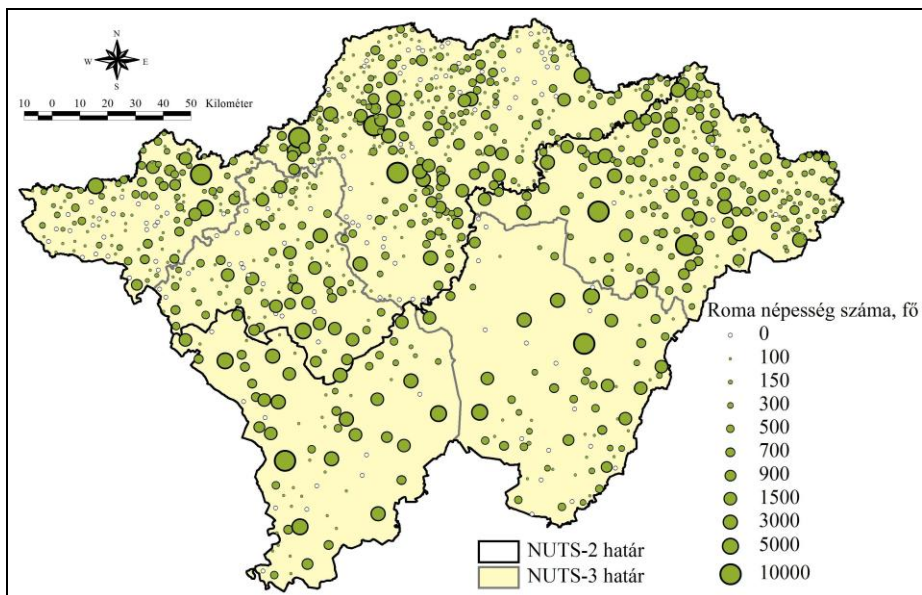
illetve az előregedő falvak itt is hamarosan még nagyobb roma lakossággal fognak szembenézni (Pásztor 2011).

5.2 A roma népesség települési szintű vizsgálata

Az Északkelet-Magyarországra vonatkozó vizsgálat során közel 1000 települést kerestem fel elsősorban telefonon, vagy személyesen. Ezzel a céloom az volt, hogy a valóságnak leginkább megfelelő információt kapjak a romák számát illetően. A tapasztalataim szerint az összegyűjtött adatok annál pontosabbak, minél kisebb népességszámú településről van szó. Ezek az értékek sok esetben szinte főre pontosak, mivel az adatot szolgáltató személy a település minden lakóját ismerte. A személyes beszélgetések során, de a telefonbeszélgetések jelentős részéből is kiderült, hogy a romák helyzetét települési szinten is kiemelten kezelik. A települések vezetői is egyre inkább ráébrednek arra, hogy a településük jövőjét nagymértékben befolyásoló kérdéstről van szó.

A kutatásaim azt mutatják, hogy a romák száma, és aránya nagymértékben növekedett a korábbi vizsgálatokhoz viszonyítva. Ezt a 12. és a 13. ábra is szemlélteti.

12. ábra: A roma népesség száma Északkelet-Magyarország településein 2010-2011-ben, fő

Forrás: Saját adatgyűjtés alapján

A 12. ábra mutatja, hogy a romák számában karakteres különbségek mutathatóak ki a vizsgált térség egészén belül. A kistérségek esetében tett megállapítás, miszerint a külső és a belső periféria az a terület, ahol a romák nagyobb számban megtelepedtek kiegészítésre szorul (Pásztor-Pénzes-Bántó 2012).

Az adatok földrajzi megoszlásából kiderül, hogy a nagyobb számú roma lakosság nem feltétlenül a határ mellett, hanem sokkal inkább a nagyobb városokban, megyeszékhelyeken él. Közvetlenül a határ mentén sokkal inkább az figyelhető meg, hogy a romák száma jóval alacsonyabb, mint az őket övező belső területeké. Ez viszont az arányok elemzése során nem tükröződik vissza. A térkép alapján kirajzolódik egy markáns sáv, a Putnok és Tiszaújváros között (a Sajó mentén) elhelyezkedő települések esetében. Ez szoros összefüggésben áll azzal, hogy ez a zóna magasabb népességszámmal rendelkezik, mint az öt körülvevő aprófalvas térségek.

Az alföldi kisebb településállomány más képet mutat, mivel itt inkább ritkábban, de általában magasabb számban élnek roma lakosok. Ezért itt találunk olyan nagyobb összefüggő térségeket is, ahol nem mutatható ki a cigányság. A főváros felé eső részekén (pl. Hatvan és Rétság környéke) a romák száma jóval alacsonyabb az északkelet-magyarországi átlagnál. Erről a környékről vagy beköltöztek Budapestre, vagy Salgótarjába. (A 12. ábra mutatja, hogy Nógrád megye a magasabb és az alacsonyabb értékek határán szinte kettéválik).

Ha a településeket a romák száma alapján csoportosítjuk, akkor megállapítható, hogy számuk 32 településen érte el legalább a 2000 fős értéket. Közülük az első helyeken Miskolc, Ózd, Debrecen, Nyíregyháza, Szolnok, Salgótarján, Kazincbarcika, vagy a községek között Tiszabura találhatóak. Ehhez a 32 településhez csatlakozik még 51 olyan is, ahol a romák száma meghaladja az 1000 főt. Erre példa: Mezőcsát, Kunmadaras, Mátészalka, Tiszabő, Felsőzsolca, Szendrő.

1000 és 500 fő közötti roma lakossággal 141 település rendelkezik. Ebbe a körbe tartozik például: Tiszafüred, Pocsaj, Szerencs, Izsófalva, Borsodnádásd, Rakaca, Tiszaújváros.

374 település alkotja az 500 és 100 fős roma lakossági kategóriát. Erre jelent néhány példát: Csány, Vasmegyer, Borsodszirák, Gyöngyöspata, Sarud, Abádszalók települése.

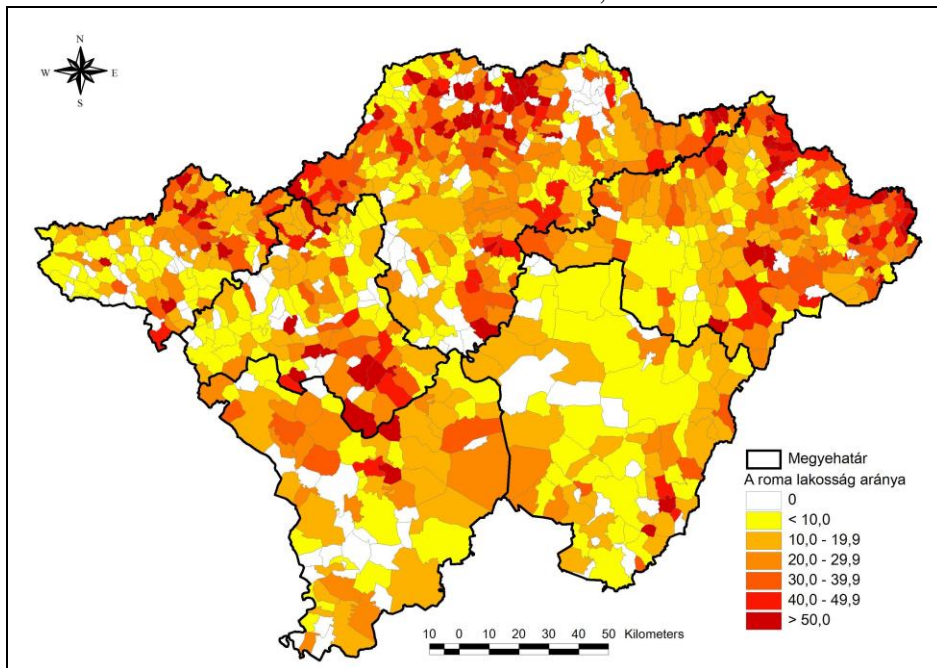
Az említett csoportokon kívül, még 275 településen élnek roma lakosok. Ilyen települések között említhető például: Vállaj, Beregsurány, Mánd, Darvas, Kistokaj.

Van azonban 126 olyan település, ahol egyáltalán nem élnek romák. Néhány példát erre a települési csoportra is kiemeltem: Martfű, Tiszajenő, Szarvaskő, Ebes, Hortobágy, Tiszavalk.

Az adatok összesítése azt mutatta, hogy a romák 50,3%-a lakott községekben, miközben a teljes népesség esetében 39,5% volt a településtípus részesedése. Ez az aránypár pedig jól mutatja a romák úgynevezett területi hátrányát, mivel magasabb arányuk él a nagyobb foglalkoztatási nehézségekkel szembesülő településkategóriában (Pásztor - Péntes 2012).

Az arányok vizsgálatára a 13. ábra szemléltetésével térek át. Az arányok más képet mutatnak. Itt azért látható, hogy a határ menti kis falvakban a romák aránya magas. Az arányok esetében kisebb összefüggő területek körvonalazódnak. Ilyen terület a Cserehát, Ózd környéke, a Beregi, – Szatmári Tiszahát, és a Tisza-tó környéke. Érdekes, hogy a területek szomszédságában viszont, olyan települések vannak, ahol szinte nem is élnek cigányok. Gondolok itt például a Zempléni-hegység, a Nagykunság, a Hortobágy a Hajdúság, vagy a Nógrádi-medence szinte összefüggő területet képező településeire.

13. ábra: A roma lakosság aránya Északkelet-Magyarország településein 2010-2011-ben, %

Forrás: Saját adatgyűjtés alapján

A roma lakosság arányai alapján besorolva a településeket, azt az eredményt kaptam, hogy 63 településen az arányuk meghaladta az 50%-ot¹⁷. Ha ezt tovább bontjuk aszerint, hogy hol haladta meg a 75%-ot, akkor 21 települést tudunk említeni. Ezek közé sorolható például: Csenyéte, Rakaca, Bódvalenke, Tornanádaska, Köröm, Tiszabó, Tiszacsécse, Uszka. Az 50 és 75% közötti kategóriát 42 település képviseli. Erre hozható példaként: Kömlő, Tiszabura, Bojt, Átány, Kántorjánosi, Nyírmihálydi.

Az arányok vizsgálata során a következő lépcsőfoknak a 25-50% közötti roma arányt választottam. Ebbe az egységbe, a települések mintegy negyede sorolható. Egészen pontosan 233 település alkotja ezt a csoportot (pl.: Kisnamény, Ricse, Kisszekerés, Rápolc, Ózd, Jászládány, Olaszliszka, Kunmadaras). Azonban ebből a körből is kiemelhető 49 település, ahol a romák aránya, több mint 40%. Ismerve a cigányság demográfia jellemzőit, véleményem szerint kijelenthető, hogy a roma lakosság aránya esetükben néhány éven belül meghaladja az 50%-ot.

10 és 25% közötti roma lakossággal 295 település rendelkezik. Ezekről elmondható, hogy a közeljövőben nem várható etnikai fordulat, azonban a romák számának növekedése elképzelhető. Bár a szociológusok nagy része egy etnikai kisebbség arányának növekedése során a 20%-os részesedést kritikus határnak tartja. Ezt az arányt elérve a településen megsokszorozódnak a konfliktusok, a nem cigány lakosság elköltözése felgyorsul, ezáltal pedig valószínűleg visszafordíthatatlanná válik a „elcigányosodás” folyamata (Havas 1999). Ebbe a körbe volt besorolható pl.: Tunyogmatolcs, Hejőbába, Hosszúpályi, Edelény, Jászfényszaru, Kazincbarcika, Karcag.

10% alatti roma lakossággal 274 település jellemezhető, amelyek etnikailag hosszú távon is stabilnak mondhatóak. Ebbe a csoportba tartozik bele pl.: Abádszalók, Tiszafüred, Kaba, Szakoly, Hort, Tiszaújváros, Hajdúdorog.

126 település esetében, mint ahogy azt a számadatok vizsgálatánál is kimutattam, nem találtam roma lakosságot.

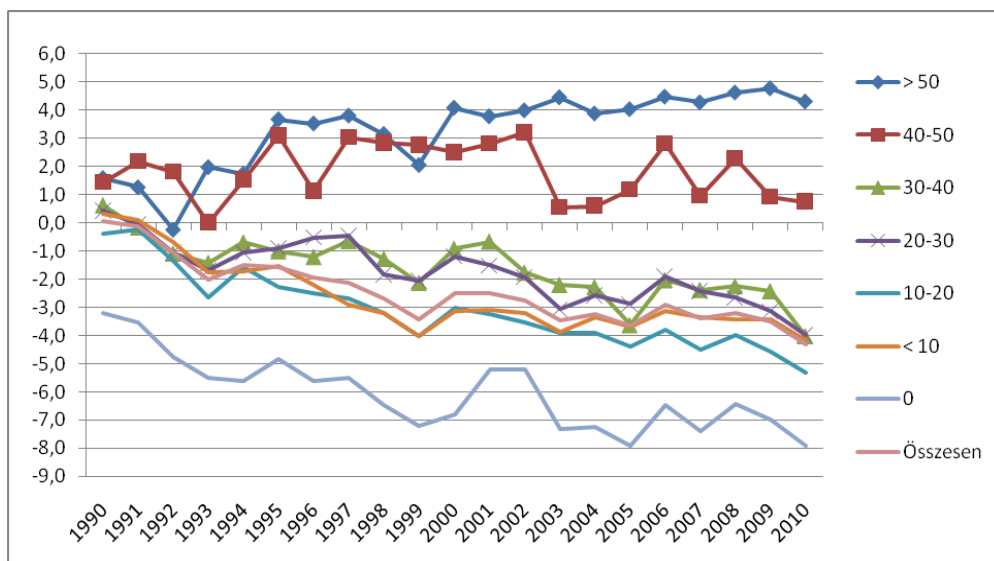
¹⁷ 8 település (Lácacséke, Ároktó, Tarnalelesz, Szúcs, Mátraverebély, Komlódtótfalu, Forró, Kázmárk) esetében az arányt 50%-nak tekinthetjük. Ha ezeket is beleszámítjuk, akkor 71 település esetében a romák száma a lakosságnak legalább a fele. A többi kategória esetében az arányok határain álló településeket, a magasabb tartományba soroltam be.

5.2.1 A településcsoportok mutatói a roma népesség aránya alapján¹⁸

A kutatási eredményeim alapján összeállt települési szintű adatbázis felhasználásával, a roma népesség aránya szerint, a településeket csoportokba soroltuk. Az így kialakult településcsoportokat 1990-től kezdődően követtük figyelemmel. A településkategóriákat pedig a természetes szaporodás, illetve fogyás, az ezer lakosra vetített vándorlási különbözet, az ezer lakosra vetített belföldi vándorlási különbözet, a száz lakosra vetített foglalkoztatottak számának, az inaktív keresők és eltartottak számának alakulása, valamint az I. negyedéves munkanélküliségi ráta alakulása alapján 1993 és 2012 között vizsgáltuk meg.

Elsőként a természetes szaporodás, illetve fogyás alakulását értékeltük (14. ábra). Elsősorban arra voltunk kíváncsiak, hogy a magasabb roma aránnyal rendelkező települések csoportja vajon elválik-e a többi csoporttól.

14. ábra: Az ezer lakosra vetített természetes szaporodás, illetve fogyás alakulása a romák 2010. évi népességi aránya alapján képzett településcsoportokban, Északkelet-Magyarországon

Forrás: Pásztor-Pénzes 2012 TEIR adatai alapján

¹⁸ Az alfejezet eredményei a Területi Statisztika 2012./4. számában: Pásztor István Zoltán – Pénzes János, PhD: Foglalkoztatási krízis és jövedelmi periferizálódás Északkelet-Magyarországon a roma népesség arányainak tükrében című publikációban jelentek meg.

A fenti ábrán látható, hogy a jelentős roma lakosságaránnyal rendelkező települések eltérő demográfiai karakterrel rendelkeznek, mivel a vizsgált időszakban – egy-egy év kivételével – folyamatos természetes szaporodás jelentkezett. A 40-50% közötti kategóriát nagy ingadozás jellemezte, de szinte végig a természetes szaporodással írható le. Az átlagosnak mondható értékektől, a másik irányba a roma lakossággal nem rendelkező települések tértek el.

A termékenység térbeli sajátosságainak kistérségi szintű vizsgálatából kiderül, hogy még 2010-ben is volt az országnak olyan térsége, ahol a teljes termékenységi arányszám meghaladta a népesség reprodukciójához szükséges értéket. Ezek közé négy Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kistérség – a Bodrogi (2,3), az Abaúj-Hegyi (2,2), az Edelényi (2,1) és az Encsi (2,1) – tartozott. E kistérségek magas reprodukciós szintjének hátterében lakosságuk etnikai összetétele áll. E térségekben a magukat romának vallók aránya már a 2001-es népszámlálás idején meghaladta a 8%-ot, miközben országos szinten ugyanez az érték közel 2% volt.

A legtöbb gyermek az északi és északkeleti peremvidékeken és Dél-Dunántúl egyes kistérségeiben születik, vagyis a legelmaradottabb országrészekben. Mivel itt koncentrálódik a magyarországi cigányság negyven százaléka, feltételezhető, hogy az ő gyerekvállalási szokásaik is hozzájárulnak a területek magasabb termékenységéhez (Husz 2011).

Ugyanakkor alig érezhető különbség az első szülő nők életkorának fővárosi, vidéki városi, illetve községi átlaga között. A falvakban mintegy fél évvel korábbi az átlag, mint a városokban, azonban a vidéki városok és Budapest adatai nagyon hasonlóak /19,9, illetve 20,1 év/ (Janky 2005).

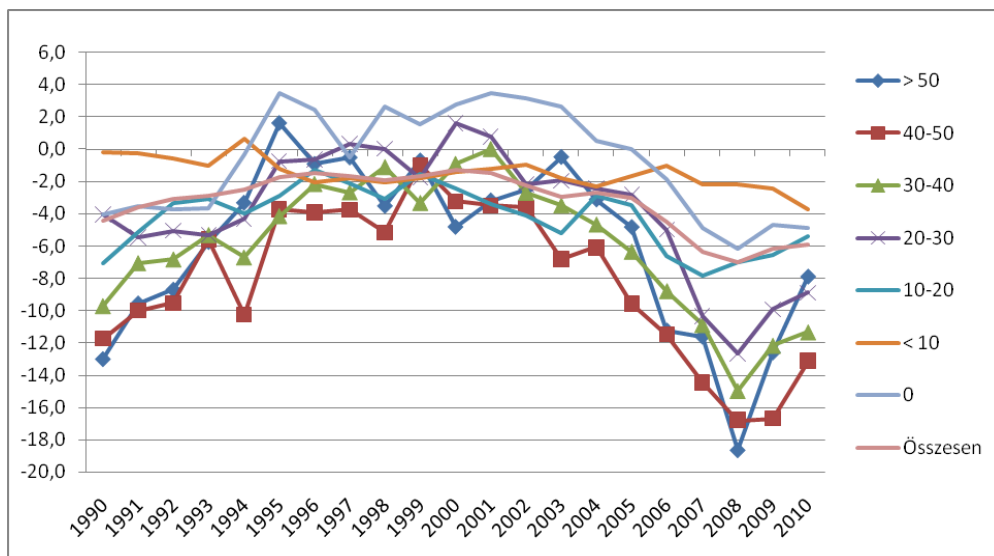
Az iskolai képzettség is nagyban befolyásolja a romák gyerekvállalási hajlandóságát (Durst 2001). A 2001. évi átlagos gyermekszám országosan 1,3 volt, a roma népességnél ugyanakkor 2,9 (Hablicsek 2007).

A kistérségek teljes termékenységi arányszám szerinti rangsorából megállapíthatjuk, hogy a megyeszékhelyeket, illetve nagyobb városokat magukba foglaló, vagy más kiemelt centrummal rendelkező kistérségek népességének többnyire alacsonyabb, a periférikus elhelyezkedésű kistérségekének ugyanakkor általában magasabb a termékenysége (KSH 2012).

A magasabb gyerekszám hagyományosan jellemző a cigány közösségekben, részben a túlélési stratégia részét is képezi (mivel fontos és biztos jövedelemforrásnak számítanak a gyermekek után járó állami transzferek, Kemény-Janky 2004). Azonban meg kell jegyezni, hogy a településcsoportokat nem lehet homogénnek tekinteni. Az elemzések során ugyanis kiderült, hogy az 50%-nál nagyobb arányú roma lakossággal rendelkező települések között több olyan is akad, ahol 1990 és 2010 között

össességében véve jelentős természetes fogyás jelentkezett (például Dámóc, Mátraverebély, Komlódtótfalu). A másik póluson ugyanakkor olyan települések találhatóak, ahol éves átlagban 2-3%-os népességnövekedési ráta jellemző (például Csenyété, Tiszabő, Tormanádaska, Kiscséc).

15. ábra: Az ezer lakosra vetített vándorlási különbözet értékeinek alakulása a romák 2010. évi népességi aránya alapján képezett településcsoportokban, Északkelet-Magyarországon

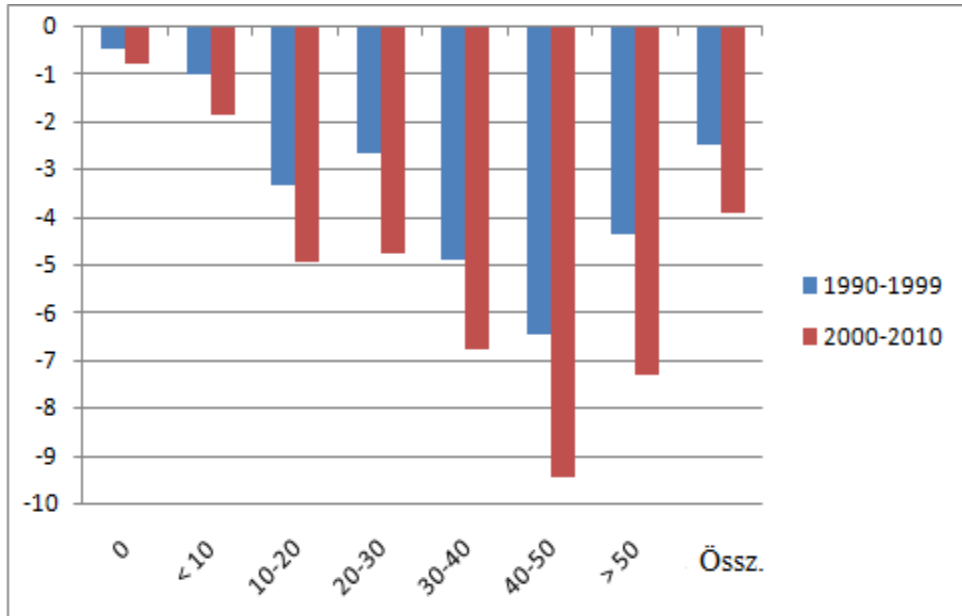
Forrás: Pásztor-Péznés 2012, TEIR adatai alapján

A vándorlási különbözet ezer lakosra vetített eredményeit (15. ábra) a természetes szaporodás és fogyás tendenciáival összevetve, azt tapasztaltuk, hogy azok kevésbé különültek el településkategóriák szerint. Az évtizedes összesítés azonban áttekinthetőbbé tette a migrációs jellemzőket (16. ábra). A két régió összesített vándorlási különbözete folyamatosan negatív volt, sőt 2004 után jelentős mértékben megnőtt az elvándorlás. A belföldi elvándorlás a vizsgált két évtized összevetésében minden településkategória esetében növekvő tendenciát mutatott. Azonban a vándorlási különbözet komoly területi különbségeket hordozott. A rendszerváltást követő néhány évben a Cserehát településein migrációs pozitívum mutatkozott, mivel a nagyvárosokból kiszoruló lakosság ideköltözni kényszerült (Baros-Péznés-Tóth 2007, Péznés 2011), emellett azonban nem állt meg a magasabb státusú lakosság elköltözése sem (Virág 2006).

A legnagyobb elvándorlás az utóbbi években is változatlanul Észak-Magyarországról és Észak-Alföldről volt. A lakosság lélekszámához képest a

legjelentősebb vándorlási veszteséget Szabolcs-Szatmár-Bereg, illetve Borsod-Abaúj-Zemplén megye szenvedte el. Ebben a két megyében egyetlen éven belül majdnem minden századik lakosra jutott egy fő vándorlási veszteség (Gödri – Spéder 2010).

16. ábra: Az ezer lakosra vetített belföldi vándorlási különbözet évtizedenként a romák 2010. évi népességi aránya alapján képzett településcsoportokban, Északkelet-Magyarországon

Forrás: Pásztor-Pénzes 2012, TEIR adatai alapján

Számításaink alapján a legalacsonyabb vándorlási veszteséggel a 10% alatti roma lakossággal rendelkező települések voltak jellemezhetők. A többi csoportban egyre inkább növekvő mértékű elvándorlás jelentkezett, a maximumát pedig a 40-50%-os roma lakosságarányú települések kategóriájában érte el. A migrációs veszteség ettől valamivel alacsonyabb volt a többségében romák lakta települések körében. A 16. ábra azonban azt mutatja, hogy a 2000-es években ez a településkör lépett elő a második helyre az elvándorlás terén. Nem jelenthető ki egyértelműen, hogy ez egyfajta etnikai csere bizonyítéka lenne, azonban néhány esettanulmány (Baranyi –G. Fekete–Koncz 2003, Ladányi-Szelényi 2004), illetve a saját terepi vizsgálatok, személyes interjúk is erősíteni látszanak a nem cigány lakosság nagyobb mértékű elköltözésének tényét a jelentős roma lakosságaránnyal rendelkező településekről.

A romákkal kapcsolatos kutatások egyik állandó témája, a foglalkoztatottság vizsgálata. Ennek fő oka, hogy a romák körében magasabb a munkanélküliség. Kemény István által vezetett 2003-as kutatás szerint a cigányok között kevesen vannak azok, akiknek munkahelyük van, még kevesebben azok, akiknek stabil, teljes állásuk van. A munkával rendelkezők többsége is a munkaerőpiac alsó szegmensében tud elhelyezkedni. A dolgozó romák 70%-a segéd- vagy betanított munkásként dolgozik (Kemény-Janky 2004).

Az alacsonyán képzett roma munkavállalókat a rendszerváltás legnagyobb veszteseinek lehet tekinteni (Balcsók 2000). Emiatt a foglalkoztatás leépülése (ami időben korábban jelentkezett a cigányság esetében) drasztikusabban érezte hatását a romák által nagyobb arányban lakott településeken.

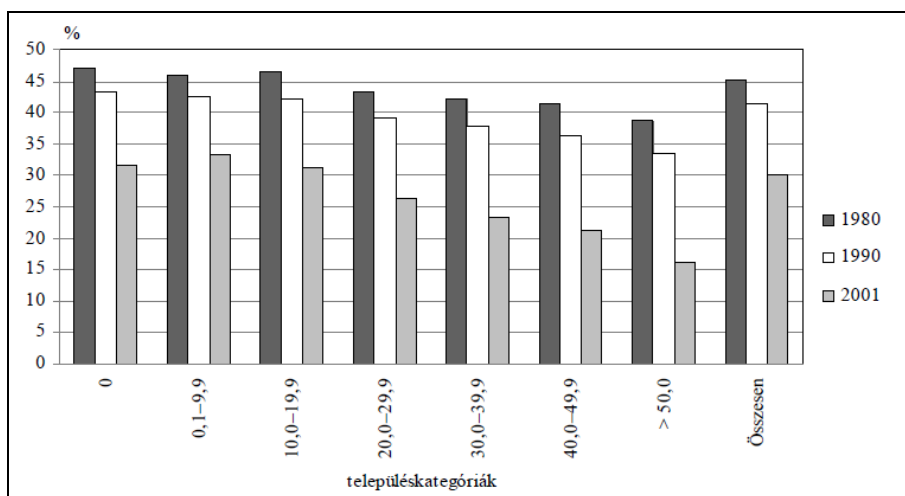
Egy kvázi keresztmetszeti makromodell segítségével Kertesi Gábor mutatta ki, hogy a munkaképes korú (nem nyugdíjas és nem tanuló) roma népesség foglalkoztatása a korábbi 75 százalékos szintről 30 százalékra esett vissza. A vizsgálataiból megállapította továbbá azt is, hogy a kilencvenes évek közepére, a romák számára nemcsak rendkívül alacsony szintű, de egyszersmind magas ki- és beáramlásokkal is jellemezhető, instabil - harmadik világra jellemző - foglalkoztatási minta van kialakulóban. Az instabil foglalkoztatás általánossá válása miatt a munkával rendelkezők jelentős részét is elérte a társadalmi dezintegrálódás: a rendszeres munka hiánya egyben a rendszeres életvitel hiányát, filléres megélhetési gondokat, valamint az állami szociális juttatások és a vállalati szociális ellátások alacsonyabb szintjét, bizonyos esetekben e juttatásokra való jogosultság teljes elvesztését is jelenti (Kertesi 2000, Fónai-Fábián-Filepné-Pénzes 2007).

Az ezredforduló körüli évekre nem nagyon módosultak az 1993 körüli években kialakult rendkívül alacsony foglalkozási arányok. 2003-ban nagyjából ugyanolyan százalékban rendelkeztek a cigány munkavállalók munkával, mint tíz évvel azelőtt. Kertesi és munkatársai szerint, a foglalkoztatási instabilitás fenntartásában komoly része van a magyar foglalkoztatáspolitikának, mely súlyos költségvetési összegekkel működteti, ezt a helyzetet évről évre újratermelő támogatási rendszereket. (Kertesi 2005).

A vizsgált térségben 1980-ban száz lakosra 38,8 foglalkoztatott jutott a roma többséggel jellemezhető településcsoportban (2010-2011-es felosztás alapján), ez 1990-re 33,6-re csökkent, 2001-re pedig 16,2-re változott (17. ábra). Az Északkelet-Magyarország egészére vonatkozó érték is jelentősen mérséklődött (1980 és 2001 között 45,3-ról 30,2-re esett vissza a foglalkoztatottak 100 lakosra jutó száma), azonban ez a visszaesés meg sem közelítette a főként romák lakta településekéét.

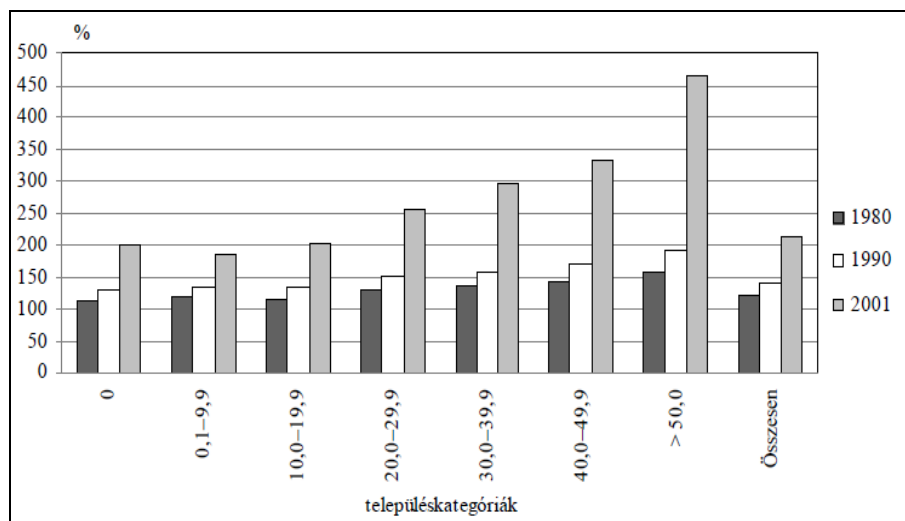
A felvázolt folyamatot árnyalja a 18. ábra, ami a száz foglalkoztatottra számított inaktív keresők és eltartottak számának, vagyis az úgynevezett eltartási kötelezettségnek a változását illusztrálja.

17. ábra: A száz lakosra vetített foglalkoztatottak számának alakulása a romák 2010. évi népességi aránya alapján képzett településcsoportokban, Északkelet-Magyarországon

Forrás: Pásztor – Pénzes 2012 számításai, valamint a 2001-es népszámlálás alapján

18. ábra: A száz foglalkoztatottra vetített inaktív keresők és eltartottak számának alakulása a romák 2010. évi népességi aránya alapján képzett településcsoportokban, Északkelet-Magyarországon

Forrás: Pásztor - Pénzes 2012 számításai, valamint a 2001-es népszámlálás alapján

Az előző ábra alapján megfigyelhető, hogy a kategóriák közötti különbségek az 1980-as és 1990-es viszonylag alacsony szintről óriásira nőttek 2001-re. A cigányok által legalább 50%-ban lakott településeken száz foglalkoztatottra 464 inaktív kereső és eltartott jutott, ez több mint kétszerese a térséget jellemző 211,8 fős értéknek (miközben országos összehasonlításban az utóbbi is igen magas).

A munkanélküliség vizsgálata során – a munkanélküliségi ráta szezonális ingadozását elkerülendő – a munkanélküliek számának I. negyedéves (a Foglalkoztatási Hivataltól származó, a TEIR-ben is közreadott adatbázis 1993 óta áll rendelkezésre) és a munkaképes korú lakosság számának adatait használtuk fel (19. ábra). A piacgazdasági váltás során megugró ráta az ezredfordulóig mérséklődött minden településkategória esetében. Ezt követően azonban eltérő mértékben, de az összes csoport értéke növekedésnek indult. A korábban alapvetően hasonló pályák elágaztak, és a munkanélküliség különösen a legnagyobb roma lakosságaránnyal rendelkező települések esetében ugrott meg – meghaladva a 30%-ot. Az utolsó évben megfigyelhető egy csökkenés, ez azonban nem vezethető vissza egyértelműen a foglalkoztatottság növekedésére.

A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia a munkanélküliség fő okainak a következő területeket jelölte meg: a regionálisan egyenlőtlen munkahelykínálat, rugalmatlan munkaerőpiac, alacsony iskolázottság, tartós munkanélküli létből fakadó motivációs problémák, gyermekek, egyéb gondozásra szoruló hozzátartozók gondozási szolgáltatásainak hiánya. Ennek a kezelését nehezíti, hogy a leghátrányosabb helyzetű vidékeken egyszerre vannak jelen a súlyos munkanélküliségi, szociális, egészségügyi problémák.

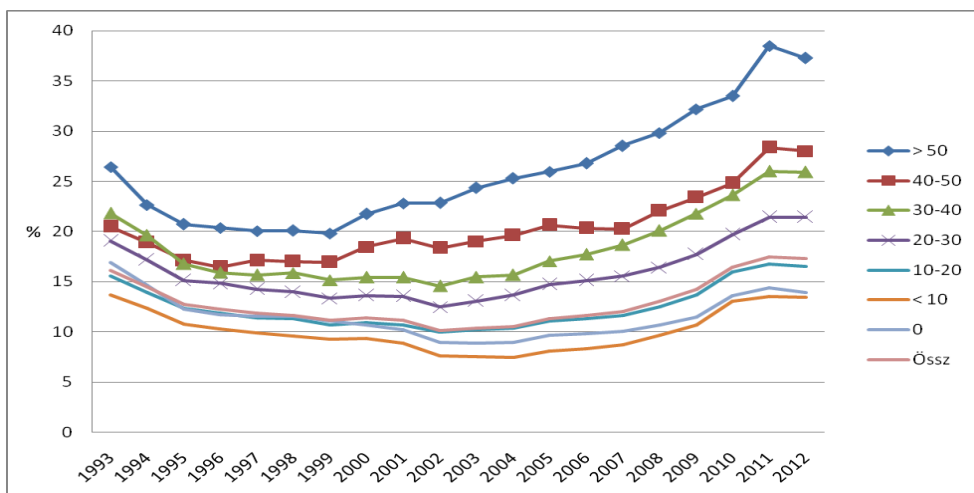
A cigány népesség foglalkoztatási szintje kevesebb, mint fele, munkanélküliségi rátájuk három-ötszöröse a nem cigány lakosságénak. Bár a romák a népesség kb. 7%-át alkotják, a foglalkoztatottaknak csak kb. 2–2,5%-a roma (75-90 ezer fő), a regisztrált munkanélkülieknek viszont 25-30%-a (100-130 ezer fő). (Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2011).

Mindezen problémák kumulatív hatásának betudhatóan a romák foglalkoztatásának kérdése vált a munkaerőpiac egyik legégetőbb problémájává Magyarországon és egész Közép-Európában (O' Higgins-Ivanov 2006).

A 19. ábra alapján ezt a megállapítást megerősíthetjük. A romák által nagyobb arányban lakott települések egyértelműen rosszabb helyzetben vannak a munkanélküliségi ráta alapján, mint a többi településkategória. Az extrém mértékű – 50% feletti, 18-59 éves korosztályra vetített munkanélküliségi ráta – néhány kivételtől eltekintve csak a cigány többségű

településeken jellemző (a Szatmári-síkságon fekvő Uszka¹⁹ 64,8%-os munkanélküliségi rátája különösen szembetűnő).

19. ábra: Az I. negyedéves munkanélküliségi ráta alakulása 1993 és 2012 között a romák 2010. évi népességi aránya alapján képezett településcsoportokban

Forrás: Pénzes János számításai a TEIR és a Foglalkoztatási Hivatal adatai alapján

Az a folyamat, amit a településcsoportok vizsgálatán keresztül bemutattunk, már a hetvenes években nyilvánvalóvá vált, hogy az addig népességük jelentős részét elvesztő aprófalvak egy része nem fog elnéptelenedni, hanem társadalmi szerkezetük alakul át: az elköltöző képzetesebbek, tehetősebbek elvándorlását általában az alacsonyabb státuszú népesség bevándorlása követi (Ladányi-Virág 2009).

A településcsoportok vizsgálata alapján kiderült, hogy a legnagyobb roma arányú lakossággal jellemezhető települések vannak leginkább krízishelyzetben. Ha ezt a hipotézist térben elhelyezzük, akkor területi koncentrációkat tapasztalunk, amely a periférikus helyzetben lévő térségekben jelenik meg.

¹⁹ Puskás Ferenc agrármérnök, ENSZ szakértő Egyesületet hozott létre Uszka. A cél, hogy a földdel rendelkező, de elszegényedett, munkanélküli vidéki lakosságot segítse új lehetőségekkel, oktatással és tanácsadással. Terepgyakorlat keretében látogattunk el a településre, ahol személyes beszélgetésünk során kiderült, hogy a mintaprogram nem működik kellő hatékonysággal. A helyi romák a megélhetést még mindig az ukrán határhoz fűződő csempészetben igyekeznek megtalálni.

A bemutatott természetes népmozgalmi és vándormozgalmi folyamatok Északkelet-Magyarország több területén folytatódó és kiterjedő etnikai cserét jeleznek, ennek alátámasztására az iskolai statisztikák lehetnek alkalmasak (Kertesi-Kézdi 1998). Az etnikai koncentrációval, a térbeli hátrányok mellett, a szociális problémák erősödésére kell számítani (Süli-Zakar 1998, Fónai-Pénzes-Vital 2006). Országos összehasonlításban az etnikai szegregáció erősödése az Alföldön és Észak-Magyarországon a legmagasabb (Kertesi-Kézdi 2009a). A probléma további elmélyülése és területi kiterjedése pedig csak a korábinál hatékonyabb és integráltabb kormányzati beavatkozással akadályozható meg.

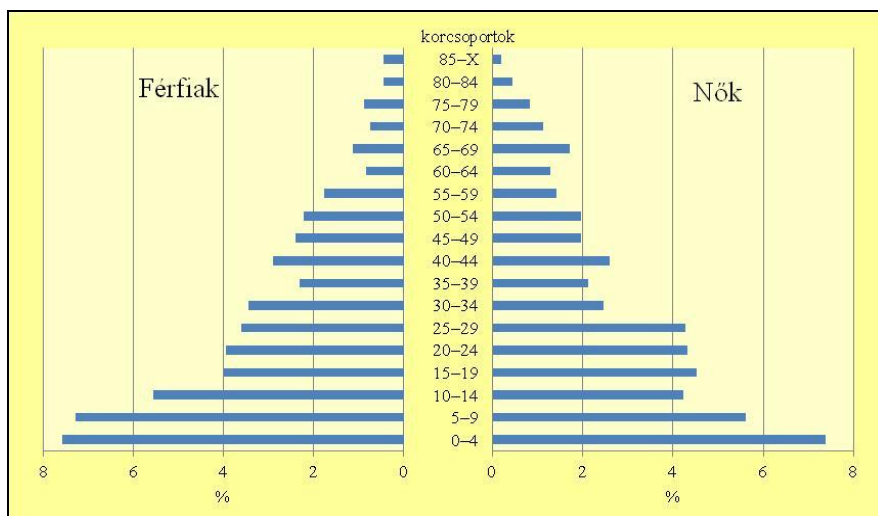
5.2.2 Mintatelepülések társadalmi - gazdasági elemzése

A településcsoportok elemzése után szükségesnek tartom, hogy néhány település társadalmi-gazdasági mutatóit (korszerkezet, inaktív keresők és eltartottak száma, valamint a munkanélküliség) külön is megvizsgáljam. Az első kritérium a kiválasztott településekkel szemben az volt, hogy azok egy főre eső jövedelmi rangsor alsó decilisében helyezkedjenek el.²⁰ A másik választási feltétel pedig a roma lakosság aránya volt. Emellett igyekeztem a települések körét úgy megválasztani, hogy személyes terepi tapasztalataim is legyenek.

Ez alapján hat települést vettem, melyből három olyan település (Csenyéte, Tiszabó, Tiszabura), ahol az etnikai csere már korábban lejátszódott, és a romák aránya, több mint 70%. A másik három települést (Hodász, Nagyszekeres, Rápolton) az etnikai csere határáról választottam ki. Hodászon az etnikai csere a közelmúltban zajlott le, míg Nagyszekeresen 50 % körüli, addig Rápolton 40% a roma lakosság aránya. A demográfiai korszerkezet elemzésével a települések jövőjére is feltételezések fogalmazhatóak meg. Ezt a 20. illetve a 21. ábra is mutatja (*A másik négy település demográfiai korszerkezetét a 9. és 10. számú melléklet tartalmazza*).

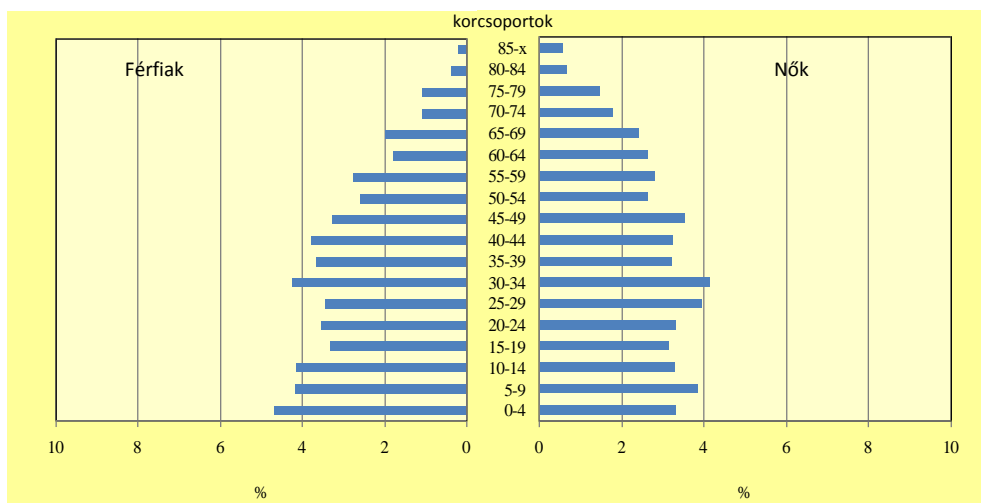
²⁰ Az Észak-magyarországi régióban Heves megye délkeleti részében, míg Borsod-Abaúj-Zemplén megyében elsősorban a Csereháton és a Bodrogközben találhatóak a hosszú időn keresztül a rangsor alján lévő települések. Nagy arányban tartoznak még ide a határ menti térségek, és a belső-perifériaként értelmezett területek települései (Pénzes 2010). A GfK Hungária Piackutató Intézet megállapítása alapján Tiszabó az ország legszegényebb települése, ahol az egy főre eső vásárlóerő az országos átlagnak mindössze 38%-a. (GfK penzcentrum.hu adatai alapján).

20. ábra: Tiszabő korszerkezete a 2001-es népszámlálás alapján

Forrás: KSH, 2001

21. ábra: Hodász korszerkezete a 2001-es népszámlálás alapján

Forrás: KSH, 2001

Az első településcsoportba tartozó Csenyété, Tiszabő és Tiszabura esetében a fiatalos korszerkezet egyértelmű. Különbség mégis érzékelhető a három település között. Csenyété és Tiszabő (mindkét településen a roma lakosság aránya meghaladja a 90%-ot) korfája már a kiteljesedett etnikai cserét igazolja vissza. A településeken csak a legidősebb korosztályhoz tartozók nem cigányok. A gyermekkorúak aránya nagyon magas. Várhatóan,

a népesség száma jelentősen növekedni fog. Tiszabura (roma lakosság aránya 72%) annyiban más, hogy a nem roma lakosság korszerkezeti jellemzői kiegyenlítettebbé teszik a korlát. Magasabb az időskorúak aránya, és valamivel alacsonyabb a gyermekvállalási hajlandóság.

A másik három település korfája az előzőektől jelentősen eltér. Ehhez az is nagymértékben hozzájárul, hogy az etnikai arányok csak az elmúlt évtizedben módosultak jelentősen. A települések 2001-es korszerkezete még nem mutatta a cigányságra jellemző demográfiai mutatókat (A településvezetőkkel készített mélyinterjúkból - 5.2.3 alfejezet - azonban kiderült, hogy napjainkban ezek a jellemzők már jelentősen módosultak, és a legújabb népszámlálási eredmények vélhetően vissza is igazolják ezt az állapotot).

Ugyan a cigányság esetében megállapításra került, hogy a születések száma csökken (Kemény-Janky 2004), ez az első településcsoportba tartozók esetében nem nyert igazolást. Véleményem szerint a többségében romák által lakott települések esetében, a gyermekvállalási hajlandóság nem csökkent. A magasabb roma aránnyal rendelkező települések esetében, inkább növekedést mutat.

Babusik Ferenc úgy véli, hogy a romák magasabb gyermekszáma nem feltétlen a kulturális jegyeknek és az alacsonyabb szintű fogamzásgátlásnak köszönhető, hanem azt sokkal inkább a magasabb halandósági ráta és az ennek következtében beálló erős demográfiai pótlás okozza (Babusik 2007). A romák magasabb halandósági rátája azért nem tükröződik vissza a korfákban, mert az idősebb lakosság többségében nem a roma etnikumhoz tartozik.

A romák által többségben lakott települések esetében az oda- és elvándorlás jelenségét is említenünk kell, mivel a 80-as éveket a vándorlás tekintetében az elvándorlási folyamatok túlsúlya, addig a 90-es éveket inkább a bevándorlás jellemzi, de jól látható a vándorlási egyenleg állandó váltakozása, azaz, mintha érvényesülne Ravenstein törvénye, miszerint mindegyik odavándorlási folyamat kivált egy ellentétes irányút is (Ekéné 1995).

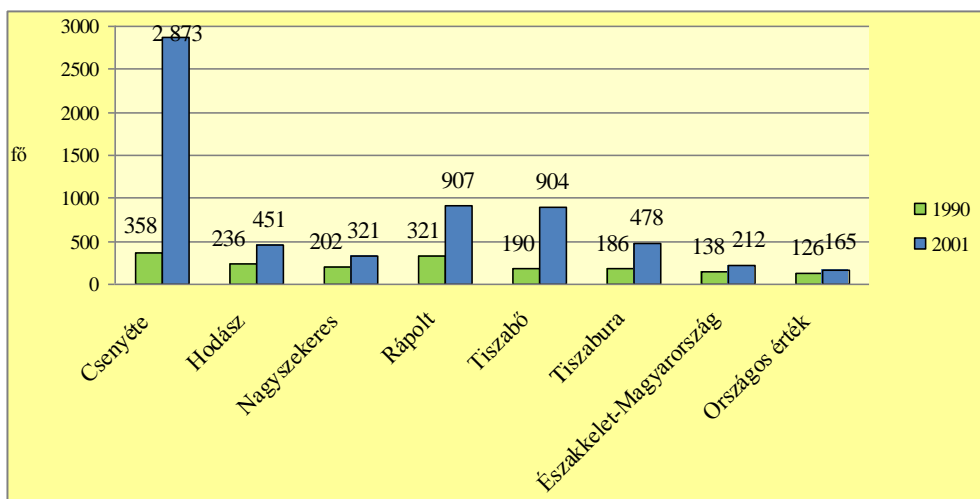
Ennek eredményeképpen a kedvezőtlen szociális körülmények és a gyenge infrastrukturális ellátottság következtében a társadalmi-gazdasági vérkeringésbe bekapcsolódni képtelen, még inkább leszakadó zárványok alakulnak ki (VATI 2005).

Összességében a két településcsoport között még jelentősek a korszerkezeti eltérések. Ha az etnikai csere a második településcsoportban is előrehalad, akkor a két csoport közötti különbségek mérséklődhetnek.

Az inaktív keresők és az eltartottak száma az érintett települések mindegyikén jelentősen növekedett. Ezt a változást az 1990. és a 2001. évi népszámlálások adatai szemléltetik a 22. ábrán. Az ábrázolt két időpont értékei között több település tekintetében nagyságrendi különbség van, melynek okai a 90-es évek társadalmpolitikájában keresendők. 1990-ben a vizsgált települések adatai még nem tértek el jelentősen Északkelet-Magyarországtól, illetve teljes Magyarországhoz hasonló mutatóitól. 2001-re azonban a végbement társadalmi-gazdasági folyamatok miatt a különbségek elmélyültek.

Az inaktív keresetek forrásai eltérőek, az első csoporthoz tartozó, főleg a romák lakta falvakban a gyermekgondozáshoz kapcsolódnak, míg a másik kategóriában ez még vegyesen realizálódik az idősebb korosztály magasabb aránya miatt. Csenyéte és Tiszabő, ahol a legjelentősebb módosulások történtek. A folyamat természetesen összefüggésbe hozható a korábban is feltüntetett magas gyermekszámmal.

22. ábra: A 100 foglalkoztatottra jutó inaktív keresők és eltartottak száma 1990-ben és 2001-ben, fő

Forrás: a 2001-es népszámlálás adatai alapján

A nyilvántartott álláskeresők száma és aránya alapján további különbségeket tehetünk az egyes települések és településcsoportok között. A NFSZ szolgálat 2013. januári adatai alapján Csenyéte esetében 91 fő

(20,6%), Tiszabón²¹ 501 fő (41,3%), míg Tiszaburán 725 fő (37,8%) volt ez a mutató. A második településcsoportba tartozó Hodászon 680 fő (29,6%), Nagyszekeresen 99 fő (25,6%), míg Rápolton 30 fő (32,2 %) tartozott ebbe a kategóriába. A településcsoportok vonatkozásában az első körbe tartozók körében átlagosan a munkavállalási korú népesség 36,9%-a, míg a második csoportban 29,2%-a tartozott a nyilvántartott álláskeresők közé. Az első csoport mutatója tehát elmarad a másodiktól. A magasabb roma aránnyal rendelkező településeken magasabb az álláskeresők száma és aránya. (Ezzel kapcsolatban megjegyzem, hogy a statisztikák sokkal vidámabbak, mint maga a valóság. A közmunka-programok is inkább csak papíron működnek.)

Ha a 22. ábra alapján a hat példaként kiragadott település adatsorát általánosnak tekintjük, akkor hasonló módon jellemezhető még Északkelet-Magyarországról 140-150 település (a legalább 50% roma lakossággal rendelkező 71 település, és a 200 fő alatti aprófalvak /68 darab/ bizonyosan).

5.2.3 Az etnikai csere - kiválasztott mintatelepülések példáján

Az etnikai csere fogalmilag egy olyan tendencia, melynek eredményeként megváltozik a település népességének etnikai összetétele. Kialakulásának hátterében összetett okok húzódnak meg. A gazdasági, politikai okok mellett a cigányságra jellemző attitűdöket (pl. rokonsági kötődés) is érdemes számításba venni. A jelenség azonban hatványozottan jelentkezik a nehéz gazdasági helyzettel jellemezhető térségekben.

Az etnikai csere legkézzelfoghatóbb jelei napjainkban, hogy a magas roma lakossággal rendelkező településekről a nem roma lakosság a gyerekeit más települések iskoláiba járattja. A fiatal felnőttek helyben nem találnak munkát – a legmagasabban kvalifikáltak több esetben még az országot is elhagyják. Mivel a „leértékelődött” területek nem tudják megtartani fiataljaikat, helyben jórészt a cigányság fiataljai maradnak. Az elhagyott ingatlanok elértéktelenednek, és ezekbe tömegesen költözhetnek roma lakosok, amely tovább generálja a jelenséget.

²¹ Ulviczky Lászlóval, a település jegyzőjével készített interjúm (2010. 08.16.) során kiderült, hogy a munkanélküliséget orvosolni kívánó programok a településen nem tudnak hatékonyan működni, mert sokan nem veszik fel a munkát, illetve nagyon alacsony a munkafegyelem. A jegyző Úr véleménye, hogy ilyen körülmények között egy 14 fős hivatal nem tudja megszervezni 327 foglalkoztatott hatékony felügyeletét. Ezt csak kistérségi szinten vagy önkormányzati társulással lehetne eredményesen megoldani. 2012-ben Tiszabón is elindult a Startmunka-mintaprogram, melynek keretében az első ciklusban 56 főt foglalkoztattak.

A romákkal foglalkozó hazai szakirodalom egyik klasszikus példája Csenyéte. Éppen ezért, néhány gondolat erejéig fontosnak tartom - Ladányi és Szelényi kutatásait alapul véve – bemutatni a településen az etnikai csere folyamatát. A kiválasztott többi település esetében a személyes interjúkra, és a terepbejárások tapasztalataira támaszkodva vizsgálom az etnikai csere jelenségét. A települések kiválasztása a saját kutatásaim során elkészült adatbázisra épült, és megkeresésük 2010 nyarán történt²². Csenyéte mellett, saját esettanulmányaim köréből öt település (Tiszabő, Bojt, Nyírmihálydi, Hodász, Rápolc) etnikai arányváltozásaira térek ki. Emellett a településvezetőkkel készített interjúkban arra is igyekeztem választ kapni, hogyan látja a helyi vezető a település jövőjét.

Az első jelentősebb fordulópont **Csenyéte** esetében a XIX-XX. század fordulójára tehető, amikor a település „etnikai megtisztítására” került sor. Ekkor úgy döntöttek, hogy a túlnépesedés miatt a cigányokat kiszorítják a falu belterületéről, tehát a cigányság telepi körülmények (Rigó téri telep) közé került. A telep létrehozásával viszont nagymérvű cigány bevándorlás indult meg Csenyétére, aminek a következménye az lett, hogy a honos helyi „asszimilálódott” cigányság elköltözött, és helyben maradtak a „nem asszimilálódott” cigányok. A második komolyabb fordulat pedig az 1970-es évekre tehető, amikor megkezdődött az intenzív népességcsere, a helyi parasztság egyre nagyobb számban költözött el a faluból, és az 1980-as évek végére Csenyéte népessége szinte teljesen kicserélődött. Az egész település lassan roma gettóvá vált, és underclass-szerű jelenségek mutatkoztak (Ladányi-Szelényi 2004).

Tiszabő (a romák becsült aránya 83%) kapcsán (Farkas Barnabás polgármester, és Ulviczky László jegyző urakkal készítettem interjút) meg kell jegyezni, hogy a XIX. század közepétől (nagyarányú zsidó lakosság beköltözése) jól működő mezőgazdasági jellegű település volt. A településen szeszgyár, ecetgyár, gyufagyár működött, volt külön kompja, és a vasút is kiépítésre került. Tiszabő esetében is társadalompolitikai döntések hoztak komolyabb fordulatokat. Első ízben, 1968-ban egy KB határozat sorolta Tiszabőt a nem fejleszteni kívánt települések körébe, mivel 67 személy került „kuláklistára”. Az események következtében megszűntek az üzemek, felhagytak az intenzív mezőgazdasági termeléssel, és bezárásra került a

²² A kutatás során az Észak-alföldi régió települései közül választottam ki 10 olyan települést (Tiszabő, Tiszabura, Bojt, Told, Nyírmihálydi, Rápolc, Mérc, Kántorjánosi, Nagyszekeres, Hodász), ahol a romák már többségben vannak, vagy néhány éven belül többségbe kerülhetnek.

település Budapesten működtetett kisboltja is. Az 1970-es években pedig tudatosan költöztettek cigányokat a településre (pl. Kisköréről a Tisza-tavi erőmű, és tározó építése miatt), melynek következtében a nem roma lakosság részéről nagyarányú elköltözés indult meg, míg a cigányság részéről újabb beköltözési hullámok következtek (első hullámban 2 nem roma család közé egy roma család került).

2010-ben az iskola 354 tanulója 100%-ban roma etnikumú volt, ahol a tanulók képességeihez igazodó tantervet használnak. Az óvodába szintén csak roma gyerekek jártak (197 fő), akik körében nagyon magas a hiányzások száma. A település vezetői szakember hiányra (házi orvos, tanár, óvoda-pedagógus) panaszkodtak. Azt gondolták, hogy a cigányság integrációja érdekében, minden település esetében más modellt kell alkalmazni, és fontosnak tartották, hogy ezt a programot helyben találják ki, és „ne felülről mondják meg”.

A vezetők véleménye alapján, a településen jelentős változás nem várható. Pessimista jövőkép dominált, mivel mind az emberek, mind pedig az önkormányzat jelentősen elszegényedett.

Bojton (a romák aránya 51%) (Vass Mária polgármester asszonnyal készítettem interjút) a második világháborút megelőző időkben nem nagy számban éltek cigányok, külön, telepi körülmények között. Elsősorban vályogvetéssel, teknővájással, vesszőfonással foglalkoztak. Termékeiknek, még a nagyváradai piacon is híre volt. A rendszerváltás után növekedett meg jelentősen az arányuk, mivel a nem romák közül sok fiatal elvándorolt, és később az idősebb szüleiket is magukkal vitték. A Baltazár út, Bethlen út, a Deák utca esetében még 2010-ben is telepi körülmények uralkodtak. A település legfőbb problémája a munkanélküliség volt, amit pályázatok sorával próbáltak enyhíteni. Az iskolában a roma gyerekek aránya 90%. Az iskola kiemelt figyelmet fordított a cigány népismeret, a lovári nyelv oktatására. Az óvodában a gyermekeknek szintén a 90%-a volt roma.

A bojti polgármesterasszony véleménye szerint, a nyílt és egyenes párbeszéd és következetes viselkedés hátráltatja az érdemi párbeszédet a romák és az önkormányzat között.

Nyírmihálydi (a romák becsült aránya 53%) esetében Nyisztor Ferenc polgármester úr volt az interjú alany. Elmondása szerint a XX. század 50-es éveiben mindössze 3-4 roma család élt itt, a cigánytelepen. A rendszerváltás után több roma család visszakerült, beköltözött a településre (Tiszavasváriból, Nyírbéltekről, Nyírbátorból), és napjainkban a Sport utca kivételével minden utcában élnek cigányok. Komoly gondok alakultak ki romák és romák, illetve romák és nem romák között. A közmunka-programok sem tudtak hatékonyan működni a településen. Az iskolában a romák aránya 98%-os, mivel 60-70 nem roma tanuló más településen

(Nyírlugos, Szakoly, Nyíradony) végzi az iskolát. Az óvodában a roma gyerekek aránya 60-65%-os.

A település vezetőjének véleménye az volt, hogy jelentős politikai változásokra van szükség ahhoz, hogy Nyírmihálydi élhető település maradjon. Egyébként „adok még harminc évet, és teljesen elcigányosodik az egész falu”.

Hodász (a romák becsült aránya 61%) (interjú Nagy János polgármester úrral) tekintetében a cigányság 15%-a romungro, míg 85%-a lovári. Ez a megosztottság a múltban is megfigyelhető volt, mivel a településen két cigánytelep létezett, amelyek felszámolása az 1970-es években kezdődött. Ennek eredményeként napjainkban a település minden utcájában élnek roma lakosok. Jelentős szerepe van a helyi romák életében az egyháznak.

Az óvodában (2010 őszén adták át az új óvodát) a 123 beiratkozott gyermekből közel 100 fő a roma. Az iskolában a romák aránya 90% (a 2010-es tanulói létszám szerint összesen 335 tanulója volt az iskolának, melyből 320 fő volt a roma). A nem roma tanulókat (kb. 90 fő) más településekre (Nyírmeggyes, Mátészalka, Nyírbátor) hordják tanulni.

A polgármester úr véleménye szerint 2025/30-ra a településen mintegy 5-10%-ra fog csökkenni a nem roma lakosság aránya.

Rápolton (a romák becsült aránya 40%) Petri István polgármester úr adott tájékoztatást a helyi romákról, illetve a település aktuális helyzetéről. Elmondása szerint, a cigányok már a második világháborút megelőzően is jelen voltak a településen. A helyi romák telepen éltek, és főként famunkával és zenéléssel foglalkoztak. A település egészen a 90-es évek közepéig létezett. Napjainkban a településen elszórtan élnek a roma családok. A település kálváriája a 70-es nagy árvízről indult, mivel ezt követően nem adtak ki építési engedélyt. Emiatt többen elvándoroltak, helyükre romák költöztek (pl. Erdőhátról). Mivel a lakosságszám, és a gyerekszám is alacsony - 2010-ben már csak 174 fő volt a lakosság száma - csak óvoda működött a településen. Az óvodában a cigány gyermekek aránya 60% körüli, míg az iskolások körében (Ökörítőfűpörsre járnak) 55%. A kilátástalanság fő oka, hogy a település fő megélhetési forrása, a mezőgazdaság szinte teljesen megszűnt (nincs tejbegyűjtés, és szarvasmarha, amely egykor a fő jövedelemforrást jelentette).

Rápolton tudatában vannak annak, hogy néhány éven belül a romák aránya több lesz, mint 50%. A polgármester úr véleménye az volt, hogy a helyi romákat rá kell bírni a „másképp gondolkodásra”, hogy újra legyen becsülete a munkának.

A vizsgált települések rövid esettanulmányait összegezve, a lezajlott, vagy a közeljövőben bekövetkező etnikai csere vonatkozásában három típust tudunk megkülönböztetni.

Az első típusba tartozik Csenyété és Tiszabő, ahol az etnikai csere már a rendszerváltás előtt lezajlott. (Véleményem szerint a 70-75% feletti roma lakossággal rendelkező települések zöme, ebbe a kategóriába tartozik.) 1990 után mindkét településen még súlyosabb lett a társadalmi és gazdasági kirekesztettség, és mindkét falu cigányteleppé változott. Az életkörülmények jelentősen romlottak, és a visszaintegrálódás esélyei nagymértékben lecsökkentek. Mindkét település esetében az évszázados kultúrájú parasztgazdaságok lepusztultak, és a kialakult új helyzetre a romák további rombolással reagáltak.

A második kategóriába Hodász, Nyírmihálydi és Bojt sorolható. Ezek jellemzője, hogy az etnikai csere a rendszerváltás után következett be. A telepek megszűnésével a roma lakosság a települések szinte minden utcájában megtalálható. Az elvándorlás és a nem roma lakosság előregedése miatt várható, hogy ebből a kategóriából számos település, az első csoportban említett településekhez válik hasonlóvá.

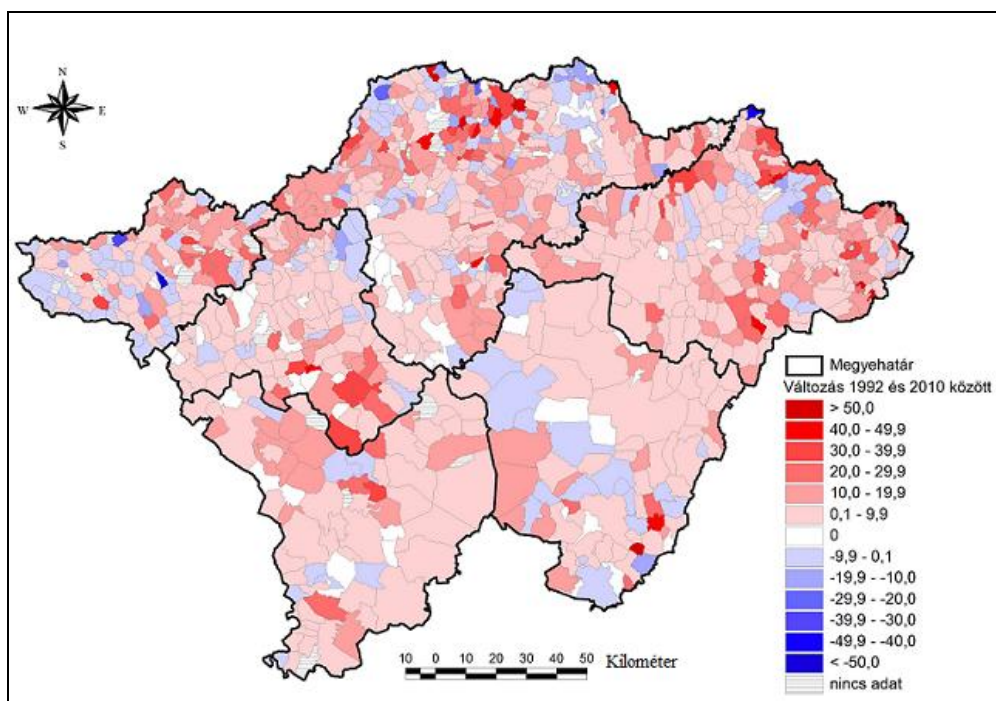
Rápolc, mint harmadik csoportosítási egység, azokat az aprófalvakat testesíti meg, ahol néhány éven belül a roma lakosság aránya meghaladja az 50%-ot. Kialakulhat azonban olyan helyzet is, főleg a közszolgáltatások hiánya miatt, hogy a települések elnéptelenednek.

6. A roma lakosság lélekszámának változása a vizsgált területen 1992 és 2010 között

A kutatási eredményeim ismertetése után, dinamikai vizsgálatra vállalkozom. Mivel az adatbázisom a legerősebb korrelációt (0,81-es) a CIKOBÍ – adatbázissal mutatta (4.2 alfejezet), ezért ezt választottam az összehasonlítás alapjának.

Az 1987-es CIKOBÍ adatok alapján 15 olyan település volt a két régióban, ahol a romák voltak többségben, és 2010-re ez a szám 63-ra – több mint 4-szeresére – növekedett. Előbbi felmérés szerint 183 olyan település volt a térségben, ahol a romák aránya 20% fölött volt, ez a szám 2010-2011-re, 389-re változott (23. ábra).

23. ábra: A romák arányának változása 1987 és 2010/2011 között (százalékpont)

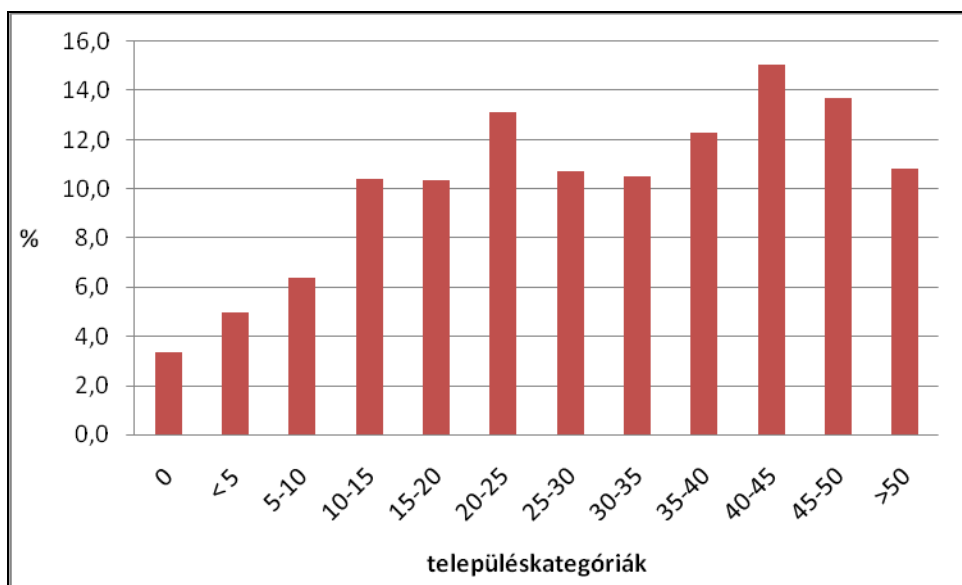

Forrás: saját adatgyűjtés, valamint Kertesi-Kézdi 1998 alapján

Jelentősen csökkent azon települések száma, ahol nem élnek roma lakosok. Kutatási eredményeim szerint a roma lakosság az utóbbi két évtizedben jelent meg például Géberjénben, Felsőtoldon, Nagyhódoson stb...²³

A legnagyobb arányszám növekedés (15,1 százalékpont), a 40-45%-os roma etnikai arányú települések esetében következett be a vizsgált időintervallumban (24. ábra). Ennek oka, hogy ebbe a településcsoportba tartozott többek között Tiszabura, Fáj, Tarnabod, Sóshartyán, amelyek napjainkban már 70-80%-os roma lakossági aránnyal rendelkeznek.

24. ábra: A roma lakosság arányának változása a romák 1987. évi népességi aránya alapján képzett településkategóriákban, 1987-2010

Forrás: Pásztor-Pénzes 2012 és a CIKOBİ adatai

Az etnikai arányok eltolódását a 4. táblázat adatai szemléltetik. Szembetűnő, hogy a 30% fölötti roma lakossággal rendelkező településkategóriák esetében, milyen jelentős a növekedés mértéke. Ezekben a kategóriákban,

²³ Az összehasonlítás elvégzése során derült ki, hogy a CIKOBİ – adatbázisban jelentős pontatlanságok is előfordulnak. Ez különösen szembetűnő olyan települések esetében, ahol napjainkban jelentős a romák aránya, de az 1987-es felmérés nem mutat ki roma lakosságot. Ide tartozik például: Told, és Rápolc is, ahol személyes terepbejárást folytattam, és interjút is készítettem, és megerősítettek abban, hogy a roma lakosság már a második világháború előtt is jelen volt a településeken. Olyan településekre is találtam példát, hogy a CIKOBİ szerint van roma lakosság, míg a saját vizsgálataim szerint nincs (pl.: Percse, Vágáshuta, Debréte).

Északkelet-Magyarország népességének 2,7%-a lakott 1987-ben, míg a 2010-2011-es vizsgálat szerint már 13,5 %. A 10% alatti kategóriacsoportok lakosság száma pedig drasztikusan csökkent.

4. táblázat: A települések száma (darab) és a lakosság szám (fő), valamint ezek változása (%) a települések romák aránya (2010) alapján képzett csoportjaiban

Kategóriák (a roma lakosság aránya alapján, %)	Települések száma (db)	Lakosság száma (fő)	Települések száma (db)	Lakosság száma (fő)	A változás mértéke 1987 és 2010 között, %	
	1987-ben		2010-ben		a települések számában	a lakosság számában
>50	15	10.197	63	61.181	+320	+500
40-50	22	19.355	48	75.588	+118	+291
30-40	43	53.300	124	239.527	+188	+349
20-30	103	179.376	154	350.078	+50	+95
10-20	225	461.964	223	887.038	-1	+92
<10	392	1.939.380	261	1.064.390	-33	-45
0	156	357.400	126	112.726	-19	-68
Északkelet-Magyarország	956	3.020.972	999	2.790.528	4	-8

Forrás: Pásztor-Pénzes 2012, és a CIKOBİ adatai

A táblázat adatai egyértelműen visszaigazolják nem csak az etnikai arányok eltolódását, hanem a lakosság számban lévő változásokat is. Megállapítható, hogy nagyobb mértékű arányszám növekedés azokon a településeken következett be, ahol már korábban is jelentős számú roma lakos élt. Ha a demográfiai folyamatok változatlanok maradnak, akkor a térségi szintű etnikai csere kiszélesedhet, mivel egyre több település éri el a 30-35%-os roma lakossági arányt. A vizsgálataim szerint legalább 170-175 településen, melynek többsége 2000 fő alatti, várható a jövőben etnikai csere.

7. A kisebbségi (nemzetiségi) önkormányzatok rendszere

Az Északkelet-Magyarország teljes településállományát felölelő vizsgálat bizonyította, hogy a roma lakosság száma jelentősen növekedett, és várhatóan növekedni is fog a közeljövőben. Magyarország, illetve a roma etnikum jövőjét pedig nagymértékben meg fogja határozni, hogy a képviseleti rendszerük mennyire működik eredményesen. A kutatásaim során azt tapasztaltam, hogy a felülről kezdeményezett törekvések kevésbé hatékonyak, mint azok, amelyek helyben születnek. A helyi kezdeményezések megalkotásában, koordinálásában pedig a helyi kisebbségi önkormányzatnak kellene vezető szerepet vállalnia.

Jelen fejezetben és alfejezeteiben arra keresem a választ, hogy a hazai kisebbségi (nemzetiségi)²⁴ önkormányzati rendszer alkalmas-e a hatékony képviseletre. Ehhez szükségesnek tartom megvizsgálni a legfontosabb hazai jogforrásokat, illetve nyomon követni azok változásait. A kisebbségi önkormányzatok számszerű vizsgálatával pedig, az 1994/95 és 2010 között lezajlott változásokat, azok okait mutatom be.

A 90-es években a modern nemzetközi jogban is megjelent a kisebbségi önkormányzatiság elve (Majtényi 2003). Azonban ezek a dokumentumok (ENSZ közgyűlési határozatok, az EBESZ Koppenhágai Dokumentuma) főleg jellegükből adódóan csak ajánlásokat, javaslatokat fogalmaztak meg a kisebbségekkel kapcsolatban (Kállai 2005). Az ENSZ Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Jogairól közvetlenül védi a kisebbségi jogokat, míg a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája közvetett módon teszi ezt (Kardos 2007).

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 1993. február 1-én, 44. ülésén elfogadta a híres 1201-es Ajánlást, amely a nemzeti kisebbség definiálásával, többek között a magyar törvénykezésben is megjelent.

A politikai változások hatására először 1989-ben Litvániában, 1990-ben Észtországban, 1991-ben Lettországon és Horvátországban, 1992-ben Fehéroroszországban és Ukrajnában születtek meg nemzetiségi törvények. Ezt követte Magyarországon a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény (Kállai 2005). Jelentőségét mutatja, hogy ezt megelőzően Magyarországon a kisebbségek szerepvállalása csak civil

²⁴ Dolgozatomban a nemzetiségi önkormányzat megnevezés helyett, amely 2012. január 1-től hatályos, a kisebbségi önkormányzat jelölést használom. Ennek oka, hogy a vizsgált időszakban (1994-2010/11) a kisebbségi önkormányzat megjelölés volt érvényben.

szervezetek keretében történhet. Magyarország egyike volt azon kevés államnak, aki megpróbálta beilleszteni törvényeibe a nemzeti vagy etnikai kisebbségek egy általános meghatározását (Herbert 1998).

7.1 Az önkormányzatiság az 1993-as kisebbségi törvényben és törvénymódosításokban 2010-ig

Az 1989-es Alkotmányban deklarált alapelvek részletszabályait a 96%-os többséggel elfogadott, 1993. évi a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény (Nek.tv.) bontotta ki (Bodáné 1996). E törvény elfogadásával a jogalkotó egy régi adósságát róttá le, hiszen az ún. „nemzetiségi kérdés” sokáig tabutéma volt, a korábbi évtizedekben úgyszólván nem lehetett beszélni róla.

„A törvény megalkotását hosszas tárgyalás – a szó pozitív értelmében vett „társadalmi vita” – előzte meg. E vitának, illetőleg a törvény koncepciója kidolgozásának adott helyet az ún. kisebbségi kerekasztal, amelyben önkéntesen – és tulajdonképpen minden korlátozás nélkül – részt vehettek azon Magyarországon élő nemzetiségek, népcsoportok képviselői, akik igényt formáltak arra, hogy a törvény hatálya alá kerülve jogi értelemben is kisebbségnek minősüljenek.

A Nek.tv. megalkotását tehát az a remény, illetőleg feltevés is indokolta, hogy a kölcsönösség elve alapján azok a szomszédos országok, amelyekben magyar nemzetiségűek is élnek, követni fogják Magyarország példáját, és esetleg lehetővé teszik hasonló, legalább részleges – kulturális, művelődési stb.– autonómia megteremtését az Erdélyben, a Felvidéken, a Kárpátalján illetőleg a Vajdaságban élő magyar közösségek számára. Nem az alanyi, egyéni kisebbségi jogok rögzítése volt tehát a törvény valódi újdonsága, hanem a kollektív jogok elismerése (Belánszki 2006). Mivel a külpolitikai várakozás nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, a magyarországi kisebbségi önkormányzati rendszer egyedülálló Európában (Csefkó 1998).

„A preambulum meghatározza a törvény célját, illetve a legáltalánosabb keretek között jelzi a szabályozandó életviszonyok körét, a védeni vagy fejleszteni kívánt értékeket, tárgyköröket. Ilyen értéként tartja számon a jogalkotó a nemzeti és etnikai kisebbségek nyelvi, tárgyi és szellemi kultúráját, történelmi hagyományait, valamint a kisebbségi létükkel összefüggő más sajátosságokat” (Csefkó – Pálné 1999).

Az 1993-as törvény²⁵ legfontosabb rendelkezése az önkormányzás jogáról, az 5. § soraiban olvasható: (1) „A Magyar Köztársaságban a kisebbségek joga települési, területi és országos kisebbségi önkormányzat létesítése. (2) A kisebbségi önkormányzat létesítésének kezdeményezésében és választásában az a választópolgár vehet részt, aki szerepel a kisebbségi választási nyilvántartásban (a továbbiakban: kisebbségi választói jegyzék). A választópolgár csak egy kisebbségi választói jegyzékben szerepelhet. A kisebbségi választói jegyzékre vonatkozó részletes szabályokat külön törvény tartalmazza.

(3) Valamely kisebbség képviselőjét az a jelölt vállalhatja, aki szerepel a kisebbségi választói jegyzékben. A képviselői jog csak egy kisebbség esetében gyakorolható.

5/A. § (1) A kisebbségi önkormányzatok alapvető feladata a kisebbségek érdekeinek védelme és képviselete az ezen önkormányzatok részére törvényben megállapított feladat- és hatáskörök gyakorlásával. (2) A kisebbségi önkormányzatok jogállását, jogait, kötelezettségeit, szervezetét, működési feltételeit, gazdálkodásának sajátos szabályait, a központi állami szervek, a helyi önkormányzatok és a kisebbségi önkormányzatok egymás közötti kapcsolatait e törvény szabályozza.”

A kisebbségi önkormányzatot a választópolgárok közvetlen választással hozhatják létre. Az 1993-as törvény értelmében a települési kisebbségi önkormányzati testület képviselőinek létszáma 5 fő, míg megyei és fővárosi szinten 9 fő (Kemenczy - Farkas 1998).

A kisebbségi önkormányzati rendszer kiépítésével a Magyarországon élő kisebbségek jogot szerezhettek arra, hogy kiépítsék saját legitim önkormányzati rendszerüket, hogy megkezdjék belső rendszerváltozásukat és jogi lehetőséget kaptak arra, hogy a helyi érdekű közügyek intézése során érvényesítsék az adott településen élő nemzeti és etnikai kisebbségek jogait (Pavlovics – Gyurok 2005). Rátkai Árpád szerint a kisebbségi önkormányzatok ugyan legitim szervezeteként jöttek létre, de sok esetben nem tekinthetőek demokratikus és valódi képviseletnek (Rátkai 2000).

A magyarországi modell nemzetközi fogadtatása mégis pozitív volt, sőt nagy erényének nevezték, hogy az a kisebbségek egyéni jogain túl közösségi jogaikat is tételesen felsorolja (Eiler-Kovács 2000).

A törvény megszületése után a kormány több intézkedés keretében kereste az optimális megoldást a kisebbségi önkormányzatok működéséhez.

²⁵ A törvény tizenhárom népcsoportot minősít Magyarországon honos népcsoportnak, és ezzel taxatív módon felsorolja az ország területén élő kisebbségeket. Ezek az elismert kisebbségek a következők: a bolgár, a cigány, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán [61. § (1) bekezdés].

Ezt alapozta meg pl. az 1120/1995. (XII. 7.) Kormány határozat, amely elősegítette a Cigányügyi Koordinációs Tanács létrehozását, melynek fő feladata volt egy program kidolgozása volt. Az 1125/1995. (XII. 12.) Kormány határozat pedig a legsürgetőbb feladatokat foglalta össze (Báger 2008, Győri 1998).

Törvényi változások először 2005. június 13-án történtek, amikor hosszas vita után a kisebbségi önkormányzati képviselők választásáról, valamint *a nemzeti és etnikai kisebbségekre vonatkozó egyes törvények módosításáról* szóló CXIV. törvényt elfogadták. Ennek az volt az elsődleges rendeltetése, hogy a kisebbségi önkormányzatok hatáskörét pontosítsa, illetve lehetőséget adjon saját intézményrendszerük kiépítésére. Ez a törvény már a kisebbségi önkormányzatok három szintjéről rendelkezik: települési, fővárosi és megyei (területi, valamint országos kisebbségi önkormányzat).

Újabb jelentős változásokat hozott a 2010. évi LXII. törvény *a kisebbségi önkormányzati képviselők számának csökkentése szükséges törvények módosításáról*. A törvénymódosítás értelmében a képviselők száma 4 fő településenként, míg a megyei, a fővárosi kisebbségi önkormányzat képviselőinek létszáma 7 fő. Az országos kisebbségi önkormányzatokat a szavazás napján működő települési kisebbségi önkormányzatok tagjai, az elektorok választják meg.

A települési kisebbségi választások megtartásához, legalább 30 személynek kellett a választási névjegyzékbe regisztráltatnia magát.

7.2 A 2011. évi CLXXIX. törvény – a nemzetiségek jogairól

Az Országgyűlés 2011. december 19-én fogadta el a következő választásokat meghatározó törvényt.

Az új sarkalatos törvény a 1993-as nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló, többször módosított törvényt váltotta, összhangban Magyarország új Alaptörvényével. Új definícióként meghatározza, a nemzetiségi kulturális autonómia, valamint a nemzetiségi általános választások viszonylatában a nemzetiségi szervezet fogalmát, mellyel az eddigi szabályozás adós maradt (Mayer 2011).

A változások már a törvény megnevezésében is tetten érhetőek, mivel kisebbségek helyett a nemzetiség jelölést használja. Ahogy a 2.3 alfejezetben is említettem, a cigány kifejezés helyett pedig, a roma került be, mind az Alaptörvénybe, mind pedig a nemzetiségek jogairól szóló törvénybe.

A nemzetiségi önkormányzat definíciója a törvény 2.§ (2) szerint: *„a törvényben meghatározott nemzetiségi közszolgáltatási feladatokat ellátó, testületi formában működő, jogi személyiséggel rendelkező, demokratikus választások útján e törvény alapján létrehozott szervezet, amely a nemzetiségi*

közösséget megillető jogosultságok érvényesítésére, a nemzetiségek érdekeinek védelmére és képviseletére, a feladat- és hatáskörébe tartozó nemzetiségi közügyek települési, területi vagy országos szinten történő önálló intézésére jön létre”.

A törvény 51. és 52. §-a a települési nemzetiségi önkormányzati képviselők számát módosítja. A következő választásokon a nemzetiségi névjegyzékben szereplő választópolgárok száma fogja meghatározni a képviselők számát. A képviselők száma három lesz, ha a nemzetiségi névjegyzékben szereplő választópolgárok száma nem éri el a száz főt, amint azt meghaladja, akkor négy fő. A területi (megyei) nemzetiségi önkormányzati képviselők számát hét főben állapítja meg. Az országos nemzetiségi önkormányzat képviselőinek számát 15 és 47 fő között határozza meg, a névjegyzékben szereplő választópolgárok száma alapján (Belügyi Közlöny 2010).

A jogalkotó a nemzetiségi önkormányzatoknak a közeljövőben komoly szerepet szán. Sem a nemzetiségi önkormányzatok között, sem a helyi önkormányzatok és nemzetiségi önkormányzatok vonatkozásában sincs alá-fölérendeltségi viszony.

A nemzetiségi önkormányzatoknak a kötelező feladat- és hatáskör (a 115. § részletesen felsorolja ezeket) ellátásához az Országgyűlés biztosítja, az azzal arányban álló forrást és eszközrendszert /78§ (1)/.

A 78.§ (3) szerint „*A nemzetiségi önkormányzat a nemzetiségi közügyek intézése során feladat- és hatáskörében eljárva határozatot hoz, önállóan igazgat, tulajdona tekintetében tulajdonosként jár el, önállóan megalkotja költségvetését és ezen alapuló költségvetési gazdálkodást folytat*”.

A nemzetiségi önkormányzatok önállóan gazdálkodó jogi személyként fognak működni a jövőben, így költségvetési tervezésük és gazdálkodásuk áttekinthetővé válik, a jogorvoslati garanciák megjelenésével pedig törvényességi és pénzügyi - gazdasági ellenőrzésük is megoldottá válik (Mayer 2011).

7.3 A hazai kisebbségi önkormányzati választások eredményei 1994-től 2010-ig

Az első helyi kisebbségi önkormányzati választásokkor, 1994 és 1995-ben²⁶ tizenkét magyarországi kisebbség összesen 817 helyi kisebbségi

²⁶ Lehetőség volt arra, hogy ha első ízben 1994-ben, nem jött létre kisebbségi önkormányzat, öt, magát azonos kisebbséghez tartozónak valló, és a településen állandó lakóhellyel rendelkező választópolgár kezdeményezésére, újabb választásokra ún. pótválasztásokra kerüljön sor. Ennek a választásnak a kitézött időpontja 1995. november 19-e volt, melyet 1995. szeptember 19-ig kellett kezdeményezni.

önkormányzata alakult meg. Ebből 477 volt cigány kisebbségi önkormányzat. A cigány kisebbségi önkormányzatok közül 415 önkormányzat még 1994-ben, míg 61 önkormányzat csak az 1995-ös pótválasztások során alakult meg. Az első választások érdekessége, hogy a megyeszékhelyeken lényegesen több volt a jelölt, mint a kisebb településeken. Az 1000 lakos alatti településekhez viszonyítva, közel a duplája. Ezt úgy is értelmezhetjük, hogy a nagyobb településeken élők, hamarabb szereztek tudomást a kisebbségi törvény adta lehetőségekről (Kállai 2005).

A legtöbb cigány kisebbségi önkormányzat (89 db) Borsod-Abaúj-Zemplén megyében alakult meg. Őt követte Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (50 db) és Heves megye (41 db).

1998 októberében, a megszűnések miatt, már csak 738 kisebbségi önkormányzat működött. A megszűnések egyik oka az volt, hogy a kisebbségi önkormányzatokba megválasztott képviselők, rendszerint nem rendelkeztek megfelelő közigazgatási gyakorlattal (Doncsev 2001).

A következő választásokra 1998. október 18-án került sor. Ezt követően az év végéig 1363 kisebbségi önkormányzat jött létre Magyarország területén. Ez mintegy 67%-os növekedést jelentett az előző választás eredményeihez képest (a növekedést a 25. ábra is mutatja). Elsősorban a cigány és a német közösségnek köszönhetően nagy mértékben gyarapodott a kisebbségi önkormányzatok száma Baranyában, Budapesten és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. A megalakult cigány kisebbségi önkormányzatok száma ekkor már 766 volt. A legtöbb cigány kisebbségi önkormányzat (129 db) továbbra is Borsod-Abaúj-Zemplén megyében szerveződött meg. A második és harmadik helyen Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (90 db) és Baranya megye (66 db) volt megtalálható (Kocsis 2001). Ki kell emelni, hogy olyan településeken, ahol a cigányok már ekkor többségben voltak, politikai passzivitás figyelhető meg, így nem alakult meg a kisebbségi önkormányzat.

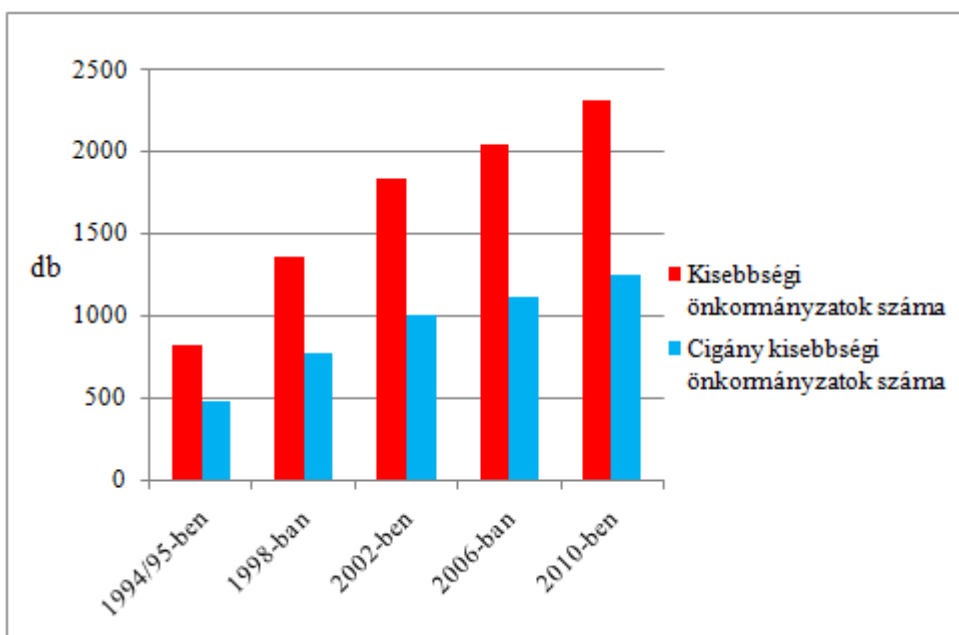
A 2002-es választások után 1841 kisebbségi önkormányzat, közülük 1004 cigány kisebbségi önkormányzat alakult meg az országban (Molnár-Schafft 2003). A választások során összesen 1296 kisebbségi jelöltet választottak helyi önkormányzati képviselővé.

A Kisebbségi Ombudsman beszámolója szerint, a legnagyobb arányú, több mint háromszoros növekedés a ruszin és az ukrán önkormányzatoknál figyelhető meg, de megduplázódott a bolgár és lengyel kisebbségi testületek száma is. A legjelentősebb mértékben azonban a cigány kisebbségi önkormányzatok száma nőtt: a korábbi 766 testület helyett 1002 létrehozásáról döntöttek a választók. Ismét Borsod-Abaúj-Zemplén megyében jött létre a legtöbb cigány kisebbségi önkormányzat (152 db),

majd ezt követi Baranya (138 db) és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (108 db) (Belügyminisztérium, NEKH).

A 2002-es választások kapcsán került előtérbe, hogy a választási eredmények alakulásának döntő tényezője a jelöltek családnevének az ábécében elfoglalt helye. A másik jelenség, amit kimutattak az etnobiznisz (mivel a választói névjegyzéket senki nem vizsgálta felül, az anyagi haszonszerzés reményében, bárki egy adott kisebbséghez tartozónak vallhatta magát) (Rátkai 2003). Olyan településeken és térségekben, ahol senki nem vallotta magát kisebbségi identitásúnak, rendre alakultak olyan kisebbségi önkormányzatok, amelyek bizonyítható módon semmilyen kisebbséget nem képviseltek, legalitásukat azonban nem lehetett megkérdőjelezni (Karácsony 2005). Ekkor vált világossá, hogy az önkormányzatok megválasztásának jogi feltételeit szabályozni kell (Eiler 2005).

25. ábra: A hazai kisebbségi és cigány kisebbségi önkormányzatok számának alakulása 1994/95-2010 között (db)

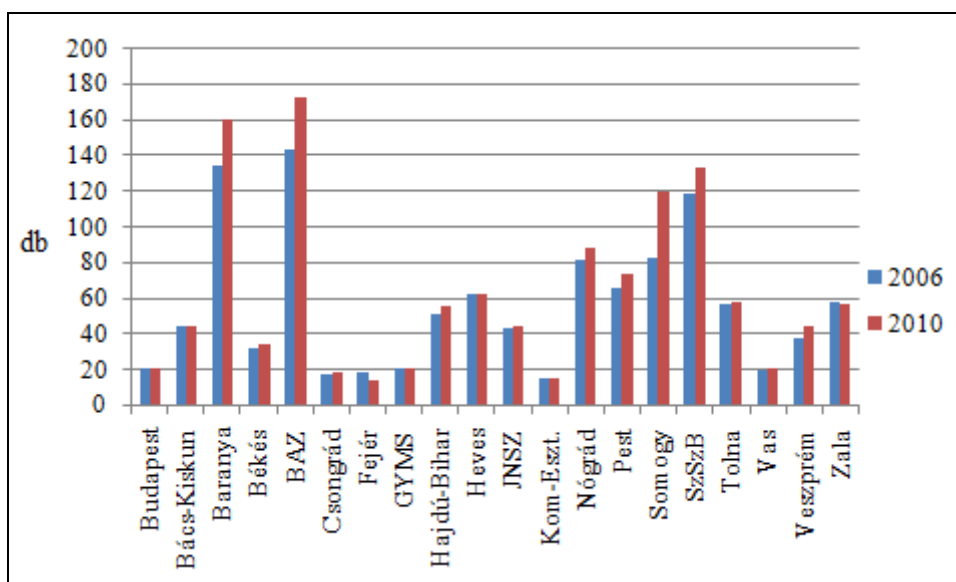
Forrás: www.valasztas.hu adatai

A visszásságok miatt a 2006. évi kisebbségi önkormányzati általános választásokat már a kisebbségi önkormányzati képviselők választásáról, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségekre vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2005. évi CXIV. törvény (Kvj.t.) és a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (Ve.) új rendelkezései alapján bonyolították le.

A törvénymódosítások ellenére a kisebbségi önkormányzatok számának növekedése tovább folytatódott. Ennek eredménye, hogy 2006-ban 2045 önkormányzat szerveződött meg, melyből 1113 volt a cigánysághoz köthető. A megyék közül még mindig Borsod-Abaúj-Zemplén megye vezetett a cigány kisebbségi önkormányzatok számát illetően (144 db). Nem sokkal maradt el azonban tőle Baranya megye, a maga 135 cigány kisebbségi önkormányzatával. A harmadik pozícióba ismét Szabolcs-Szatmár-Bereg megye került (119 db).

Ha a 2006-os kisebbségi önkormányzati választások regisztrált választóinak számát rávetítjük az országgyűlési választókerületi struktúrára, a kisebbségi választópolgárok aránya a maximális értékek esetében sem haladja meg a kerületek első fordulóban szavazásra jogosultjainak 5-10%-át. E számítás szerint a cigányok legnagyobb arányban a nyírbátori (7%), a szigetvári és az encsi (6,6-6,6%), valamint a siklói (5,6%) kerületekben voltak jelen (Dobos 2009).

26. ábra: A cigány kisebbségi önkormányzatok számának alakulása Magyarországon megyei bontásban 2006-2010 között (db)

Forrás: 2006: http://www.valasztas.hu/onkval2006/hu/12/12_0.html, 2010 esetében: http://www.valasztas.hu/hu/onkval2010/471/471_0_index.html

Roma választópolgárként 2006-ban 106.333 fő, 2010-ben 133.492 fő vetette magát jegyzékbe, vagyis 20 százalékkal növekedett azoknak a száma, akik részt kívántak venni a kisebbségi önkormányzati választásokon.

Kiugróan, mintegy 35 százalékkal növekedett a ruszin jegyzékbe vettek száma. Az ukránok 19 százalékkal, a románok 16,5 százalékkal, a szerb választók 12,5 százalékkal többen vetették jegyzékbe magukat a négy évvel korábbi adatokhoz képest (Kállai 2011).

A cigány kisebbségi választói létszám a fővárosban és minden megyében nőtt. A legnagyobb arányú növekedés Fejér (36%), Csongrád (33%) és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (30%) volt tapasztalható. Azokon a településeken, ahol már 2006-ban is megalakultak a cigány önkormányzatok, szinte mindenütt – 10 település kivételével – növekedett a roma választópolgárok száma (Magicz 2010).

A kisebbségi közösségek maguk is indokolatlannak tartják a választói aktivitás ilyen mértékű növekedését, és megítélésük szerint a megalakult önkormányzatok egy része nem tekinthető a kisebbségi öngazgatás valós szervének.

A 2010. évi választásokon összeállított legalább 30 fős kisebbségi választói jegyzékek közül a legutóbbi népszámlálás adatait figyelembe véve 215 esetben kérdéses, hogy azt valóban az érintett közösség tagjai hozták-e létre.

5. táblázat: A hazai elismert kisebbségek önkormányzatainak összesített adatai 1994/1995 és 2010 között (db)

Kisebbség	1994/1995	1998	2002	2006	2010
Bolgár	4	14	30	38	41
Cigány	477	771	1004	1113	1248
Görög	6	18	30	34	37
Horvát	57	73	107	115	127
Lengyel	7	32	50	47	49
Német	162	268	335	378	424
Örmény	16	25	30	31	39
Román	11	32	44	46	71
Ruszin	1	9	31	52	75
Szerb	19	34	43	40	48
Szlovák	51	73	112	116	122
Szlovén	6	10	13	11	11
Ukrán	0	4	12	19	23
Összesen	817	1363	1841	2040	2315

Forrás: www.valasztas.hu adatai és Kállai 2011 alapján

Ezek az önkormányzatok azoktól a képviseleti szervektől vehetik el az állami támogatás egy részét, amelyek ténylegesen a kisebbségi közügyek ellátására jöttek létre (Kállai 2011).

Az 5. táblázat adatai mutatják, hogy az 1998-ban és 2002-ben megerősödő választási visszaéléseknek nem sikerült gátat szabni. A kisebbségi önkormányzatok száma indokolatlanul magas. A kisebbségi önkormányzatok egy része, bizonyosan nem a kisebbségi feladatok és hatáskörök ellátására jött létre.

Az önkormányzatok törvényben meghatározott alapvető feladata lenne a kisebbségek érdekeinek védelme és képviselése, a kisebbségi közösséget megillető jogosultságok érvényesítése, a kisebbségi közügyek (pl.: a hagyományápolás, az anyanyelv őrzése, meghatározott közszolgáltatások ellátása) önálló intézése települési, területi (megyei, fővárosi) vagy országos szinten. Mivel a jogi garanciák hiányoztak joggal feltételezhetjük, hogy ez sok településen nem valósul meg.

Véleményem szerint a legitimációs probléma kivédése érdekében, a helyi önkormányzatoknak nagyobb beleszólást kellett volna adni a névjegyzékek összeállításába. Ezzel az „etnobiznisz” jelenségét is meg lehetett volna akadályozni. A kisebb falvakban ez különösen indokolt, mivel az ott élő emberek személyesen ismerik egymást.

Ha a kisebbségi önkormányzat testülete pedig nem lenne alkalmas feladatainak ellátására, akkor a működési feltételeit meg kell vonni. Az egész nemzetiségi önkormányzati rendszer komolysága kerülhet veszélybe, ha ilyen önkormányzatok fognak működni a jövőben.

Azt gondolom, hogy a kisebbségi (nemzetiségi) önkormányzati rendszeren belül, határozottan el kell különíteni a cigány kisebbségi önkormányzatokat. Esetükben talán nem is ezekre a törvényi feltételekre van szükség.

Figyelembe kell venni, hogy a roma nemzetiségi önkormányzatok jelentős része a 2000 fő alatti, periférikus területeken fekvő kistelepüléseken működik, ahonnan a nem roma lakosság nagy arányban elvándorol.

A helyi roma vezetők nem rendelkeznek magasabb iskolai végzettséggel. A kistelepülések szintjén talán nem is erre van a legnagyobb szükség. A helyi roma vezetőknek olyannak kellene lennie, akit nem csak a helyi cigányság, de a nem roma lakosság is elismer. Ők a konfliktusok kezelésében, a társadalmi feszültségek oldásában hatékony szerepet tudnának vállalni.

Azokon a településeken, ahol a romák aránya 20% fölött van, nagyon is indokolt lenne egy kompromisszumra törekvő roma vezető munkája.

A disszertációm további részében ezt a problémakört szeretném közelebbről megvizsgálni az Észak-alföldi régió példáján.

8. Cigány kisebbségi önkormányzatok az Észak-alföldi régióban

A vizsgálat aktualitását igazolja, hogy a roma lakosság száma és aránya (6. táblázat) mellett, a cigány kisebbségi önkormányzatok száma is jelentősen emelkedett, az első kisebbségi önkormányzati választások óta.

A cigány kisebbségi önkormányzatok jelentőségét igazolja, hogy az első választások alkalmával, az ország valamennyi megyéjében alakítottak kisebbségi önkormányzatot (Csefkó-Pálné 1999). A régióban pedig 1994/95-ben 109 településen, míg a legutóbbi választások alkalmával már 232 településen jött létre cigány kisebbségi önkormányzat.

6. táblázat: A roma lakosság az Észak-alföldi régióban a 2001-es népszámlálás, valamint a saját adatgyűjtésem alapján

Terület	Roma lakosság 2003		Roma lakosság 2010/11	
	Roma (fő)	Roma %	Roma (fő)	Roma %
Jász-Nagykun-Szolnok	25.700	26,91	56.000	27,42
Hajdú-Bihar	31.300	32,77	45.000	22,03
Szabolcs-Szatmár-Bereg	38.500	40,32	103.200	50,53
Észak-alföldi régió	95.500	100	204.200	100

Forrás: Kemény- Janky 2004, valamint a saját adataim alapján

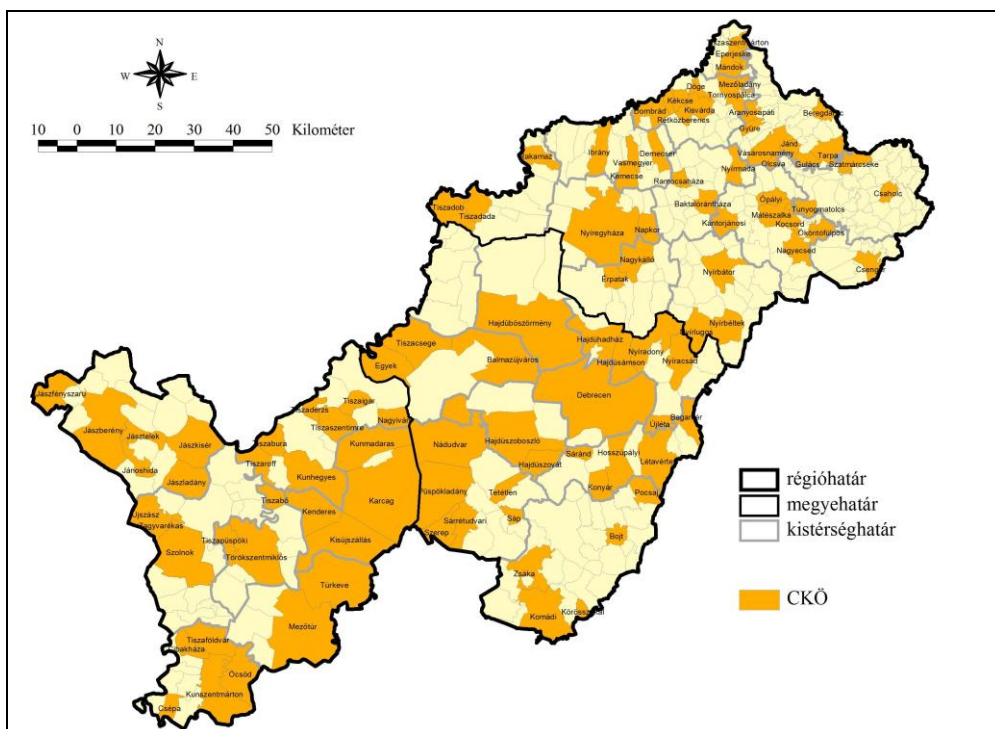
Ebben a fejezetben egyrészt az 1994/95-ös kisebbségi önkormányzati választások eredményeit, és a cigány kisebbségi önkormányzatok számbeli változásait vizsgáltam meg 2010-ig. Másrészt, a 2010-ben megalakult települési cigány kisebbségi önkormányzatok adatait részletesen elemzem, mivel a kérdőíves felmérésem alapjául is ezek szolgáltak. Települési bontásban, és megyei szinten értékelem a jelölő szervezetek eredményeit, és a megszerzett mandátumokat. A területi cigány kisebbségi önkormányzati választások eredményeit szintén bemutatom.

8.1 A cigány kisebbségi önkormányzatok megalakulása

Az 1994-es választások eredményeként a mai régió területén 104 kisebbségi önkormányzat jött létre, melyből 97 volt a cigány kisebbségi önkormányzatok száma. A roma lakosság arányához, és a települési állomány nagyobb számához igazodva, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében alakult meg a legtöbb cigány kisebbségi önkormányzat. A számuk 47 volt, amely az 1995-ös pótválasztásokat követően 51-re emelkedett. Köszönhetően annak,

hogy Érpaták, Gacsály, Gulács, Ópályi településeken is megszerveződött a cigányság képviselete.

27. ábra: Megalakuló cigány kisebbségi önkormányzatok területi elhelyezkedése az Észak-alföldi régióban (1994-95)

Forrás: www.valasztas.hu adatai

Az 1995-ös pótválasztásokkal együtt a régióban 109 cigány kisebbségi önkormányzat (11. számú melléklet) szerveződött meg (Hajdú-Bihar megyében 29, míg Jász-Nagykun-Szolnok megyében 30). Ha cigány kisebbségi önkormányzatok területi elhelyezkedését tekintjük (27. ábra), akkor megyénként eltérő jellemzőket találunk.

Hajdú-Bihar megyében főleg a megye középső harmadában, a leginkább városiasodott térségben volt intenzív a jelenség. A megye délkeleti térségében - néhány kivételtől eltekintve (Bojt, Körösszakál) – alig található cigány kisebbségi önkormányzat. Érdekes, hogy még Told településen sem jött létre CKÖ, pedig a romák aránya már akkor is elérte a 35-40%-ot. Berettyóújfaluban tartottak ugyan cigány kisebbségi önkormányzati választásokat, de eredménytelennek minősítették, mivel a kisebbségre leadott szavazatok száma nem érte el a megalakuláshoz szükséges szavazólapok számát. Újlétán kezdeményezték, hogy az 1995-ös pótválasztások alkalmával

legyen cigány kisebbségi választás, azonban ez jelöltek hiányában elmaradt (Rytkó – Szabó 1995).

Jász-Nagykun-Szolnok megyére is jellemző az, hogy a nagyobb települések, régi mezővárosok szinte mindegyikében megalakult a CKÖ. Területileg azonban ezek főleg a megye peremterületein találhatóak. A keleti térségben, pedig Mezőtúrtól egészen Kunmadarasig, összefüggő sávot alkotnak (kivéve Berekfürdőt, ahol nem élnek romák). A megye középső harmadában viszont alig találunk, már ekkor megalakult cigány kisebbségi önkormányzatot. A nagyobb roma lakosságszámmal bíró települések közül talán két legjellemzőbb kivétel Tiszafüred és Abádszalók, ahol nem jött létre CKÖ.

Pótválasztások csak Csépan voltak, ahol a választás eredményes volt, mivel a kisebbségre leadott érvényes szavazatok száma (143 db), jelentősen meghaladta a megválasztáshoz szükséges (50 db) szavazólapok számát (Rytkó – Szabó 1995).

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében ekkor a CKÖ-k területileg nagyon szórtan helyezkedtek el. Az egyik legfeltűnőbb, hogy a megye aprófalvas, leginkább romák által lakott térségében csak nagyon alacsony számban alakultak meg önkormányzatok. A megyeszékhely és egy két nagyobb település (pl.: Mátészalka, Kisvárda) környékén kisebb tömörüléseket is megfigyelhetünk. Ennek oka lehet, hogy a centrumtelepülések roma politikusai²⁷ biztatták és támogatták a környező településeken élő cigányságot, hogy alakítsanak ők is önkormányzatot.

Több szakirodalom is azt támasztja alá, hogy ezek a megalakuló önkormányzatok inkább a megélhetést vették figyelembe, mint a kisebbségi törvényben megfogalmazott célokat. Ez igazolódik vissza Kállai Ernő kutatásaiból is, aki egy szabolcsi CKÖ vezető szavait így idézi (Kállai 2005 p. 84.):

„Elsődleges az volt, hogy itt helyileg nagyon sok probléma volt a cigánysággal, tehát egyszerűen nem tudtak kilábalni abból, hogy a termelőszövetkezet megszűnt és a termelőszövetkezetbe nagyon sok cigányember dolgozott és abból kellett eltartani a családját. Amikor a termelőszövetkezet megszűnt, akkor egy olyan állapotba kerültek ezek az emberek, hogy a nincstelenség küszöbén voltak, és valakinek ezt kézbe kellett fogni. Mivel az én vállalkozásom ebben az időben szűnt meg, láttam azt, hogy valamilyen megoldást kell keresni ezeknek az embereknek, úgy

²⁷ Kisvárda esetében kiemelhető Lakatos István tevékenysége, aki jelenleg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, a Roma Nemzetiségi Önkormányzat megyei elnöke.

gondoltam, hogy ezt valakinek fel kell vállalni, és bátorkodtam ezt felvállalni”.

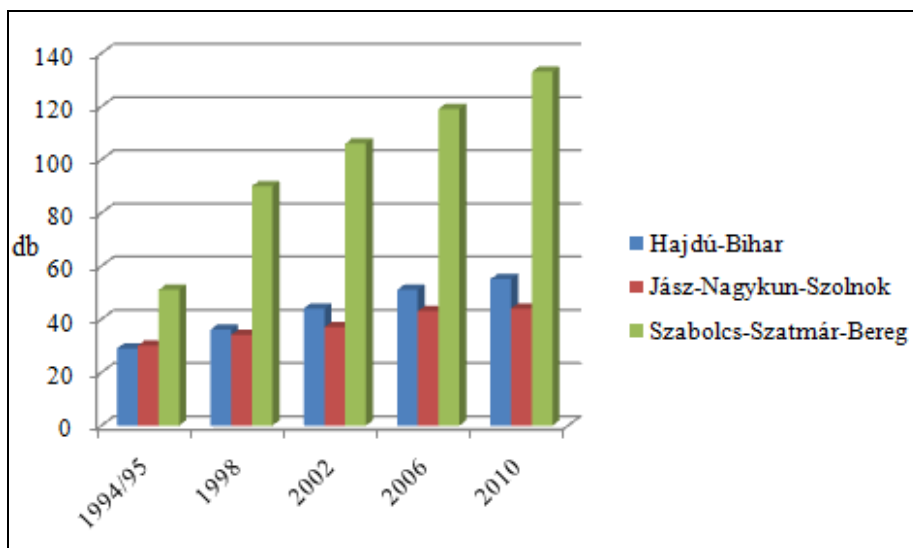
A régióban megalakult cigány kisebbségi önkormányzatok számára ugyanúgy, mint az ország többi térségében, az első ciklus sok problémát hordozott. Ennek okai, hogy sokan szinte véletlenszerűen kerültek posztjukra, és nem tudtak megfelelni az elvárásoknak. A képviselők alacsony iskolai végzettsége, valamint a jelentős kulturális deficit miatt ezeket az önkormányzatokat sok esetben nem tekintették partnernek. Ekkor vált egyértelművé, hogy a jövőben olyan romáknak kell vezetni az önkormányzatokat, akik a jó szándék mellett szakmai tudással is rendelkeznek (Kállai 1998).

8.2 A cigány kisebbségi önkormányzatok számának alakulása 2010-ig

Az országos tendenciának megfelelően mindhárom megyében, választásról választásra, növekedett a megalakuló cigány kisebbségi önkormányzatok száma (28. ábra).

A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében szerveződő cigány kisebbségi önkormányzatok, folyamatosan növelték arányukat a régión belül. 1994-ben az arányuk még nem érte el az 50%-ot. 2010-re azonban ez az érték valamelyest meghaladta az 57%-ot.

28. ábra: A cigány kisebbségi önkormányzatok számának változása az Észak-alföldi régió megyéiben 2010-ig (darab)

Forrás: www.valasztas.hu adatai

A két vizsgált (1994/95, 2010) helyi kisebbségi választás közé eső, 2002-es választás eredményei jól mutatják a változásokat. Hajdú-Bihar megyében az első választásokhoz képest 17 újabb településen alakult meg cigány kisebbségi önkormányzat, és csak egy településen (Sáránd) nem történt ez meg. Ekkor már például Berettyóújfaluban, Biharkeresztesen, Derecskén, Hajdúdorogon és a romák által jelentős mértékben lakott Toldon is létrejött a képviselői szervezet.

Jász-Nagykun-Szolnok megyében²⁸ is hasonló folyamat zajlott le. 1994/95-höz képest tíz újabb településen (pl. Abádszalók, Fegyvernek, Jászapáti, Jászárokszállás, Tiszaörs) alakult meg, és csak Jászfényszarun nem jött létre a korábban létező cigány kisebbségi önkormányzat.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét még intenzívebb növekedés jellemezte. 2002-ben 58 újabb településen szerveződött meg CKÖ (pl. Hodász, Máriapócs, Mérk, Nyírmihálydi, Tiszavasvári), és mindössze három olyan település volt (Beregdaróc, Jánd, Tunyogmatolcs), ahol nem működtek a korábban megalakult önkormányzatok.

A növekedés Jász-Nagykun-Szolnok megye esetében mérséklődött leginkább. Az utóbbi két választás összevetésében, 2006-ról 2010-re, mindössze eggyel nőtt a cigány kisebbségi önkormányzatok száma.

Hajdú-Bihar megyében is érezhető a mérséklődés, hiszen a legutóbbi választások eredményei, mindössze négy településsel mutattak többet 2006-hoz képest.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye településeit, azonban az időszak folyamán végig, intenzív növekedés jellemezte. Ez természetesen összefüggésbe hozható az etnikai változásokkal, illetve a kisebb települések politikai „ébredésével”, de bejöhethet a képbe az etnobiznisz jelensége is. A mérséklődés jelei még alig mutatkoznak. Csökkenés azonban itt is várható, mivel 2010-ben már 133 CKÖ alakult, és a megyében 160-170 településen éri el a romák száma a 10%-ot.

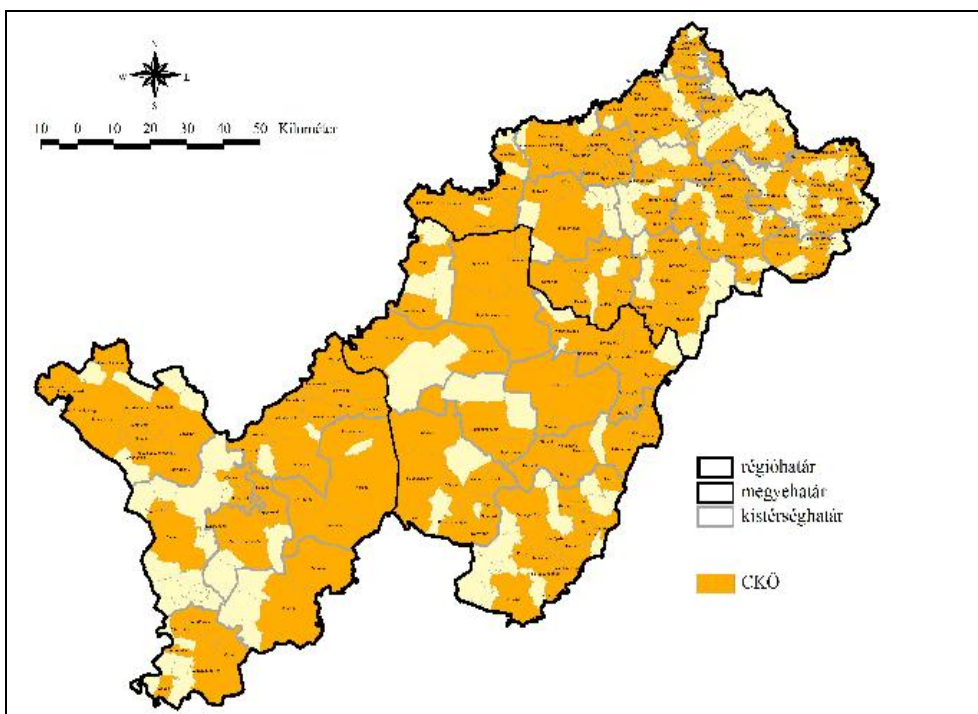
²⁸ A 2002-es cigány kisebbségi önkormányzati választásokkal kapcsolatban érdemesnek tartom megemlíteni a Jászládányban történt esetet, mivel fentebb is többször utaltam a választások körüli problémákra. Történt ugyanis, hogy az iskolások egyre nagyobb mértékű elvándorlása miatt aggódó városvezetés 2000 elején elhatározta: létrehoz(at) egy alapítványi magániskolát. Az új iskolába a „komolyan tanulni vágyó és a házirendet betartó” diákok évi 25–30 ezer forintos tandíj ellenében iratkozhattak be. A cigány kisebbségi önkormányzat tiltakozott a döntés ellen. 2002-ben viszont négy nem roma származású ember is bejutott, vagy bejuttatásra került a cigány kisebbségi önkormányzatba, így elhárultak az akadályok az iskolai szegregáció megvalósítása elől (Messing 2004, Szemesi 2009).

8.3 A cigány kisebbségi önkormányzatok szerveződése 2010-ben

2010-ben a kisebbségi önkormányzatok működésének ötödik ciklusa vette kezdetét. 2010. október 3-án már csak azok a magyar állampolgárok vehettek részt a kisebbségi választáson, akik 2010. július 15-éig regisztrálták magukat valamely kisebbség választói névjegyzékében.

2010-ben az Észak-alföldi régióban 232 településen szerveződött meg cigány kisebbségi önkormányzat (12. számú melléklet), tehát lényegében megduplázódott a számuk 1994/95-höz képest (29. ábra, mely a 27. ábrával összevetve jól érzékelteti a változásokat).

29. ábra: Cigány kisebbségi önkormányzatok területi elhelyezkedése az Észak-alföldi régióban 2010-ben

Forrás: www.valasztas.hu adatai

Hajdú-Bihar megyében a megszerveződött 55 CKÖ területileg teljesen más képet mutat, mint az 1994/95-ös helyzet. A legfeltűnőbb változás, hogy a megye határ menti területein, ahol arányaiban a legtöbb roma lakos él, megjelentek az önkormányzatok. Mivel a 82 településből 16 településen nem élnek romák, és további 26 településen arányuk nem éri el a

10%-ot, joggal állíthatjuk, hogy a romák önkormányzati szerveződése magas fokú.

Jász-Nagykun-Szolnok megyében 14 önkormányzattal találunk többet, mint az első választásokat követően, így számuk 44-re emelkedett. Ez a növekedés elsősorban a megye jászsági területén, valamint a tiszafüredi kistérségben számottevő.²⁹ A kutatási eredményeim alapján a megye 78 településéből tíz helyen nem élnek cigányok, és 29 az olyan település, ahol arányuk alatta marad a 10%-nak. Az önkormányzati rendszer, tehát az etnikai viszonyokhoz képest, itt is jól kiépült.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 43 önkormányzattal találunk többet, mint az első időszakban. A 2010-ben létrejött kisebbségi önkormányzati hálózat területileg már lényegesen más képet mutat. Nagy változás az első választáshoz képest, hogy a megye aprófalvas térségében megszaporodtak a cigány kisebbségi önkormányzatok, igazodva a megyében található etnikai arányokhoz. A 229 településből, mindössze ötöt találtam, ahol egyáltalán nem élnek romák. További 59 településen arányuk 10% alatt marad. Az adatok alapján még körülbelül 25-30 településen várható, hogy a jövőben meg fog szerveződni a romák önkormányzata.

A 2010-ben megalakult cigány kisebbségi önkormányzatok közül is találunk olyat, (pl.: Tiszavasvári) amely megszűnt. A városban 2011 tavaszán került erre sor, melynek fő oka az volt, hogy konszenzus nem tudott kialakulni, így a képviselők feloszlatták önmagukat.³⁰ Mivel a kisebbségi önkormányzatok esetében nincs lehetőség időközi választásra, így kisebbségi képviselet nélkül maradtak a helyi romák.

²⁹ Jász-Nagykun-Szolnok megyében két településen, Tiszabőn és Tiszaburán is előfordult, hogy önkormányzati képviselőjelölteket ragadványnévvvel vettek fel a nyilvántartásba. Erről a kérdésről, a tiszabői jegyzővel készített interjúm során is szó esett. Véleménye szerint a Tiszabőn élőknek a fele azonos családnévű, és sok esetben a keresztnévük is egyezik. Ezért választották a megkülönböztetésnek ezt a módját.

³⁰ Az önkormányzat hatékony tevékenységére pedig Tiszavasváriban nagy szükség lenne. A helyi cigányság ugyanis megosztott. Éppen emiatt nem tudtak megegyezni a helyi képviselet megszervezésében sem. A helyi cigányság nagyobbik részét a szentmihályi nagy, városszéli telepen (a Széles úton) élő oláh cigány közösség adja. A cigányság kisebbik része magyar anyanyelvű, Búd szélén él kis telepen és a környékén lévő utcákon. Egymáshoz viszonyítva arányaiban a magyar cigányok között több a tisztas módban élő család, valamivel magasabb az iskolázottság, több az esély a munkához jutásra, valamivel jobban elfogadják őket a környező társadalom, és nincs jelen a mély nyomor, amely az oláh cigányoknál igencsak jelentős mértékű, az oláh cigányok körében a jómódúak is valamivel kevésbé tehetősek, mint a magyar cigányok körében (Lengyel 2003, Fónai - Vitál 2008, Fónai – Vitál 2012).

8.4 A 2010. évi választások eredményeinek részletes elemzése

Ebben az alfejezetben arra törekszem, hogy a legutóbbi választás eredményeit részletesen bemutassam. Az eredményeket mind a névjegyzékben szereplők, mind pedig a szavazóként megjelentek oldaláról vizsgálom, de emellett természetesen kitérek arra is, a választáson induló pártok milyen eredményeket értek el.

A szavazatok települési, területi megoszlása, kombinációja szinte minden esetben sokszínű, s így szerencsés módon kifejezi az egyes társadalmak ténylegesen létező belső tagoltságát. Az ember választásai eltérő jelentőségűek, különböző időhorizontúak, de a választások következményei sajátos módon mindig visszahatnak az egyénre is és a közösségre is (Hajdú 2006). Ezeket a gondolatokat az országos parlamenti választásokkal kapcsolatban fogalmazták meg, de úgy érzem a vizsgálat tárgyánál is helytállóak a megállapítások.

8.4.1 A választói magatartás elemzése a kisebbségi önkormányzati választások esetében

A választói magatartás egyik földrajzilag is értelmezhető fő mutatója a választási részvétel alakulása, illetve annak hosszabb távú területi struktúrája.

A választási részvétel a politikai aktivitás első megjelenéseként értelmezhető, ellentétje a távolmaradás. A „nem választók” formailag egységes tábora – már csak a nagyságrendjénél fogva is – rendkívül heterogén. Meghúzódhat a távolmaradás mögött egyfajta passzivitás, érdektelenség, esetleg cinizmus, tudatos távolságtartás, a mindennel szembeni tiltakozás (Hajdú 2006).

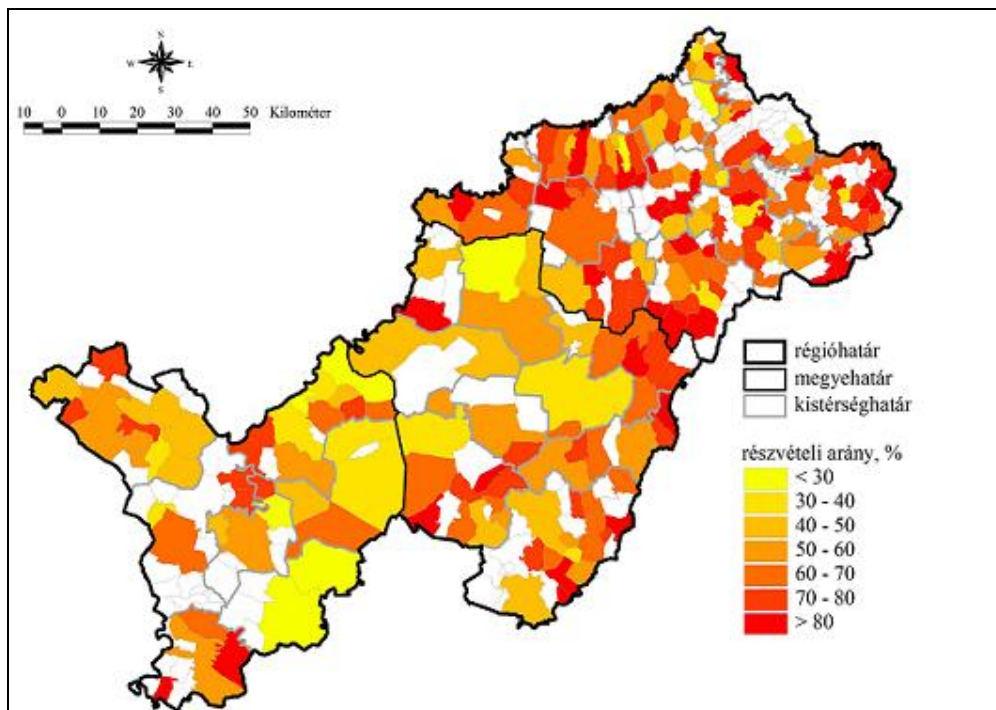
A helyi önkormányzati választásokkal kapcsolatban mutatták ki, hogy a magas aktivitású területek egységes tömbökként jelennek meg az ország földrajzi perifériáin. Abaúj és Zemplén északi része, valamint Dél-Baranya, az Ormánsággal összefüggően mutatja, hol találhatóak ezek a települések. Szinten kimagasló aktivitással jellemezhető hazánk legkeletibb kiszögellése, a már említett Szatmári-síkság (Bódi-Bódi 2011). Ha ebből a vizsgálatból indulunk ki, akkor lényegében megállapíthatjuk, hogy a romák által nagyobb arányban lakott térségekben nagyobb a választói aktivitás.

A nagyobb választói aktivitás 2010-ben abban is megmutatkozott, hogy a 2006-os települési kisebbségi választásokhoz képest, 12%-kal növekedett a választói névjegyzékben szereplők száma (Kállai 2010). Országos szinten a roma lakosság esetében ez közel 27 ezer fős növekedést jelentett.

A régióban összesen 31.458 fő roma lakos került a kisebbségi jegyzékbe, ennek a megoszlása Hajdú-Bihar megyében 8.407 fő, Jász-Nagykun-Szolnok megyében 6.707 fő, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 16.344 fő. Az Észak-alföldi régió megyéi közül Hajdú-Biharban 152 fő, Jász-Nagykun-Szolnok megyében 152,4 fő, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 122,9 fő szerepelt átlagosan a választói jegyzékben. Az átlagban 30 fős eltérés oka, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében jelentős az aprófalvak részesedése, ahol inkább arányaiban, mint számában élnek többen a romák. A választási részvétel viszont már Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt a legkiemelkedőbb. Ezt mutatja, hogy 34 olyan települést is találunk, ahol a választók aránya, elérte legalább a 80%-ot.

A régió érintett települései közül a legtöbben Szolnokon (844 fő), Hajdúhadházon (787 fő), Debrecenben (764 fő) és Nyíregyházán (722 fő) regisztrálták magukat ebben a nyilvántartásban. A legkevesebb regisztrálót pedig Kisszekeres, Darnó (egyaránt 29 fő) és Mezősas (30 fő) esetében találhatjuk meg (13. számú melléklet).

30. ábra: Választási részvételi arány alakulása az Észak-alföldi régió településeinek cigány kisebbségi önkormányzati választásain, % (2010)

Forrás: www.valasztas.hu adatai

A részvételi arányok megoszlása (30. ábra) szerint a legmagasabb választói aktivitás Magosliget, Jánd, Nyírtelek településeken mutatkozott. (Magosliget volt az egyetlen település, ahol a névjegyzékben szereplő összes választópolgár /45 fő/ leadta a szavazatát). A másik végletet Túrkeve, Mezőtúr és Hajdúnánás jelentette, ahol a választási részvételi arány nem érte el a 20%-ot.

A városok között Csenger (89,4%), Baktalórántháza (88,4%) és Nyírlugos (87,5%) rendelkezett a legnagyobb választói aktivitással.

A megyeszékhelyek vonatkozásában jelentős különbség van. Debrecenben a részvételi arány nagyon alacsony, mindössze 37,3%-os volt, míg Szolnokon 62,8% és Nyíregyházán 66,5%.

Összességében azt állíthatjuk, hogy a régióban a roma nemzetiség választói aktivitása magas volt ugyan, de az értékek jelentős szóródást mutatnak. A magasabb aktivitás inkább Szabolcs-Szatmár-Bereg megye aprófalvas részeiben volt megtalálható. A másik két megyében a magasabb arányok azokhoz a településekhez kötődnek, ahol a romák aránya egyébként is magasabb.

Az eredmények viszont meghaladják a helyi önkormányzati választások országos részvételi arányát (46,4%). Ha a romák választói aktivitása a jövőben is kitart, akkor az országos politika színterén is komoly alakító tényezővé léphetnek elő. Ez pedig azt eredményezheti, hogy a politikai pártok egyre inkább elkezdnek foglalkozni a cigánykérdéssel, mivel egyre több szavazat múlhat rajta.

Ezt a jelenséget már ebben a választásban is tetten érhattük. 2010-ben a szabolcsi térségben, a megyei közgyűlés tagjaira 61 százalék ment el szavazni. Szinte egyértelmű a felfokozott szavazói hajlam kiváltó oka: a cigánykérdés, ami a kisebbség-többség egyre fokozódó konfliktusaiban öltött testet (Horváth 2012).

8.4.2 A képviselőjelöltek számának vizsgálata

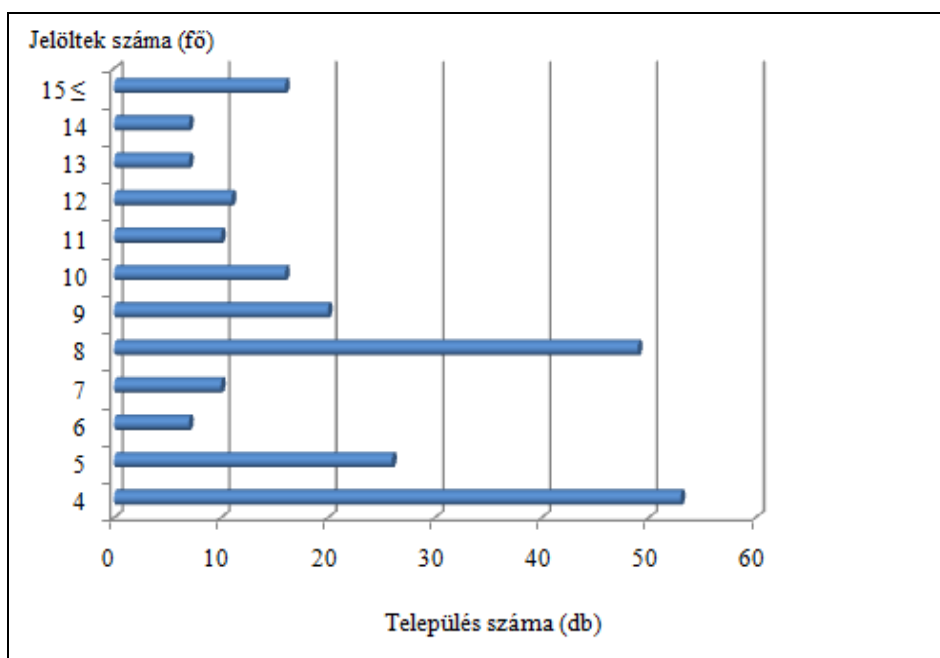
Már Kállai Ernő munkáiból kiderül, hogy a kisebbségi önkormányzatban betöltött pozíció vonzerőt jelent a roma emberek számára. Ennek okai közé sorolja a helyi elismertséget, a képviselőséggel járó informális kapcsolatok kiépítését, és a lehetőséget a nagypolitikába való belépésre (Kállai 2005).

A feltüntetett okok miatt én is szükségesnek tartottam megvizsgálni, hogy 2010-ben miként alakult a jelöltek száma. A felmérést a 232 települési cigány kisebbségi önkormányzat vonatkozásában végeztem el.

Az elemzésből kiderült, hogy a képviselőjelöltek száma településenként jelentős eltéréseket mutat. A leggyakrabban előforduló érték

(módusz) a 4 képviselőjelölt volt. 53 esetben 4 képviselőjelölt indult a kiadó 4 képviselői pozícióért³¹. A legtöbb képviselőjelölt (22 fő), pedig Nyírlugoson indult el a választásokon. 15, vagy annál több képviselőjelöltet 16 településen regisztráltak.

31. ábra: A településeken képviselőjelöltként indulók száma (2010)

www.valasztas.hu adatai alapján

A magas jelöltszám azonban nem áll összefüggésben a romák számával, illetve arányával. Ide tartozó települések pl.: Szolnok, Öcsöd, Tiszavasvári, Kékcse, Újléta stb. Regionális szinten a jelöltek és a roma lakosság számára vonatkozóan elvégzett korreláció gyenge kapcsolatot (0,21) mutat. Még mindig gyenge (0,37), de valamivel szorosabb a két érték közötti együttható Jász-Nagykun-Szolnok megyében.

³¹ Tiszapüspöki esetét külön is szeretném kiemelni, mivel ez a kis település az országos és a megyei roma politika fellegvára. Itt is négy képviselőjelölt indult a választásokon, köztük Farkas Flórián a jelenlegi ORÖ elnöke, Lukács Mihály (2012. október 17-én elhunyt) a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Cigány Kisebbségi Önkormányzat elnöke, Csóka János korábbi OCÖ képviselő, aki Lukács Mihály halála után megyei elnök lett, és Lukács Károly szintén a megyei önkormányzat aktív tagja.

Átlagosan egy településre 8,15 képviselőjelölt jutott. Vagyis majdnem minden második jelöltként induló személy mandátumot szerzett (A 928 képviselői pozícióra 1891 jelölt pályázott).

8.4.3 A jelölő szervezetek eredményei, a megszerzett mandátumok

Az 1970-es évek közepétől elsősorban a fővárosban és a vidéki nagyvárosokban már számolni kellett - igaz, nem nagyszámú - cigány értelmiségiek klub-formájú tömörüléseivel.

A rendszerváltást megelőző időben végbemenő változások hatással voltak a cigány kisebbség önszerveződésére is; amelynek következtében egymás után alakultak meg a különböző országos, megyei és helyi szervezetek (Bogdán 1993).

A rendszerváltás utáni Magyarországon nem váltak a politikai verseny meghatározó szereplőivé az etnikai pártok. 2010-ig több mint harminc, magát részben vagy teljességgel etnikai alapon meghatározó pártot jegyeztek be a bíróságok – a Nemzetiségi Fórumot kivéve mindet a cigánysághoz köthetően. Közülük azonban csak hét volt képes az eddigi országgyűlési képviselő-választások legalább egyikén, legalább egy egyéni jelöltet indítani, míg területi és országos listákat közülük már csak kettőnek sikerült állítania – parlamenti mandátumot viszont egyikük sem tudott szerezni. Az eddig publikált, meglehetősen kevés számú magyar elemzés jórészt csak ezekre fókuszál (Dobos 2012).

A 2010. évi települési kisebbségi választáson országosan 95 szervezet kérte nyilvántartásba vételét. Ebből 31 jelölő szervezet köthető kifejezetten a cigány kisebbségi választásokhoz.

Az Észak-alföldi régió területén 21 szervezet jelöltjei szereztek képviselői helyet, a helyi cigány kisebbségi önkormányzatokban. A jelölő szervezeteket megvizsgálva feltűnik, hogy mindössze 6 olyan van (Lungo Drom³², MCF, Magyarországi CIG DEM SZÖV, FIROSZ³³, DRVSZ, ÉKE), amelyik mindhárom megyében képviselői helyeket tudott szerezni.

³² A „Lungo Drom” Országos Cigány Érdekvédelmi és Polgári Szövetség szorosan kötődik az Észak-alföldi régióhoz. A pártot ugyanis a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság vette nyilvántartásba 1990 decemberében. Első főtitkára, pedig Farkas Flórián (jelenleg az Országos Roma Önkormányzat elnöke) szolnoki családsegítő volt, aki 1993 augusztus 7-e óta a párt elnöke. A párt legfőbb célja a cigányság és a hátrányos helyzetben lévő nem cigány lakosság érdekeinek a képviselete és érvényesítése a társadalmi élet minden területén és a döntéshozatali folyamatokban (Vida 2011).

Regionális szinten az első helyet a Lungo Drom szerezte meg a képviselői helyek 54,3 %-val, második helyen az RPT-RPM-CSZOSZ végzett a szavazatok 22,7%-val, míg a harmadik helyet a MCF nyerte el 5,7%-kal. A Lungo Drom csak Hajdú-Bihar megyében nem tudta megszerezni az első helyet, mivel a debreceni Aba-Horváth István (RPT-RPM-CSZOSZ) mögött sorakozott fel a megye nagyobbik része. Ez a szervezet Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében is eredményesen szerepelt, mivel a megszerzett képviselői helyeket összesítve a második helyet szerezte meg, azonban Jász-Nagykun-Szolnok megyében egyáltalán nem tudott képviselői helyet szerezni.

Az országosan is vezető pártok közé Jász-Nagykun-Szolnok megyében a második helyre a FIROSZ futott be. Hajdú Bihar megyében pedig a RÖSZ (Roma Összefogás Szövetsége) a harmadik pozíciót tudta kiharcolni 9 képviselői hellyel.

A régióban négy olyan szervezetet³⁴ találunk, amely két megyében tudott eredményesen szerepelni, ezek az RPT-RPM-CSZOSZ, a PHRALIPE (Vásárosnaményban és Kokadon, mind a 4 képviselői helyet ez a szervezet szerezte meg), EURIFE (Vámospércsen, Újlétán, és Tunyogmatolcson nyert el képviselői helyeket) és a RÖSZ.

Ezek mellett azonban találunk még 11 olyan szervezetet (RMMSZ, RODOSZ, Szatmár-Beregi Polgári Jogvédő, JRPSZ, KRSZ, Cigánycsaládok Érdekvédelmi Egyesülete, BREGY, ROHÁTE, REKMEE, EROE, MACIFÉSZ), amely csak egy megyében szerepelt.

³³ A másik párt, amely a régióhoz szintén nagyon szorosan kapcsolódik, a Fiatal Romák Országos Szövetsége. A párt 1991-ben alakult meg, és jelenlegi elnöke Farkas László, aki egyben Tiszabura polgármestere is.

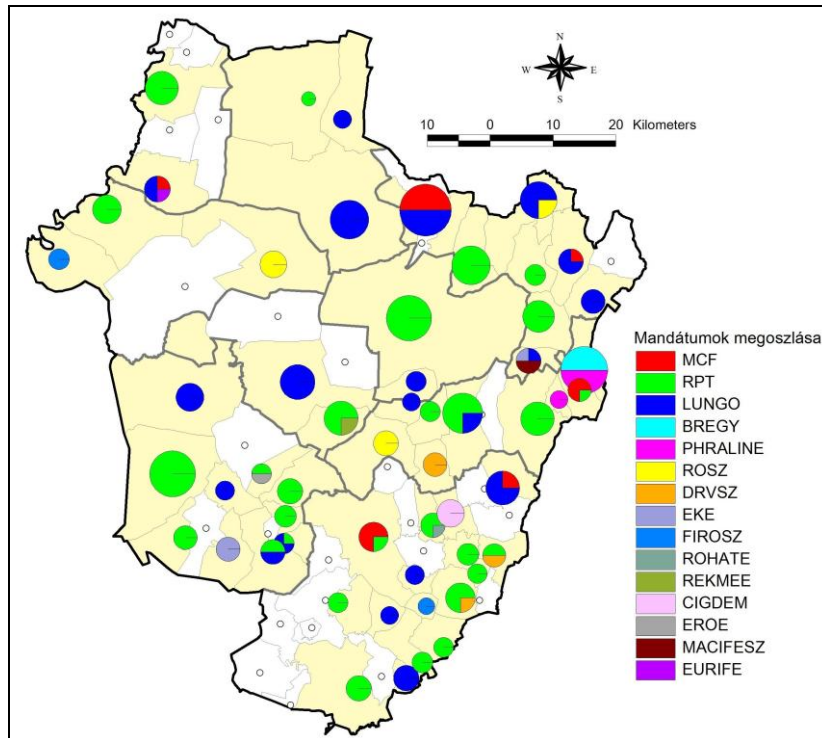
³⁴ A pártrövidítések feloldása: MCF (Magyarországi Cigányszervezetek Fóruma), DRVSZ (Demokratikus Roma Vezetők Szövetsége), ÉKE (A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Érdekvédelmi Egyesülete), PHRALIPE (Cigány Irodalmi és Közéleti Folyóirat elnevezése, Független Cigány Szervezet – alapítója Osztójkán Béla /Csenger/), EURIFE (Európai Roma Ifjúságért Egyesület), RÖSZ (Roma Összefogás Szövetsége), RMMSZ (Roma Munkaadók és Munkavállalók Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szövetsége), RODOSZ (Roma Diplomások Országos Szervezete), JRPSZ (Jászszági Roma Polgárjogi Szervezet), KRSZ (Kisújszállási Romák Szervezete), BREGY (Bagaméri Romákért Egyesület), ROHÁTE (Romákért és Hátrányos Helyzetűekért Közhasznú Egyesület), REKMEE (Romák és Etnikai Kisebbségek Munkahelyteremtését Elősegítő Egyesület), EROE (EU Roma Országos Egyesület), MACIFÉSZ (Magyarországi Cigányok Független Érdekvédelmi Szövetsége).

Ezek közül Hajdú-Bihar megyében indult a BREGY (csak Bagamér), a ROHÁTE (csak Gáborján), REKMEE (csak Hajdúszovát), EROE (csak Tetétlen), MACIFÉSZ (csak Újléta). Jász-Nagykun-Szolnok megyében hasonló helyzetben van: a JRPSZ (Jászladány /mind a 4 képviselői helyet ez a szervezet nyerte el/, Jászfelsőszentgyörgy), a KRSZ (csak Kisújszállás), és a Cigánycsaládok Érdekvédelmi Egyesülete (csak Törökszentmiklós).

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében ilyen az RMMSZ (Buj, Ökörítőfülpös, Tiszavasvári), RODOSZ (csak Nyírvasvári), és a Szatmár-Beregi Polgári Jogvédő (csak Tunyogmatolcs).

A 2010-es választásokon mandátumot szerzett pártok térbeli vizsgálatát – a pártok nagy száma miatt – megyei bontásban tartom érdemesnek vizsgálni.

32. ábra: A mandátumok szervezeti megoszlása Hajdú-Bihar megyében

www.valasztas.hu adatai alapján

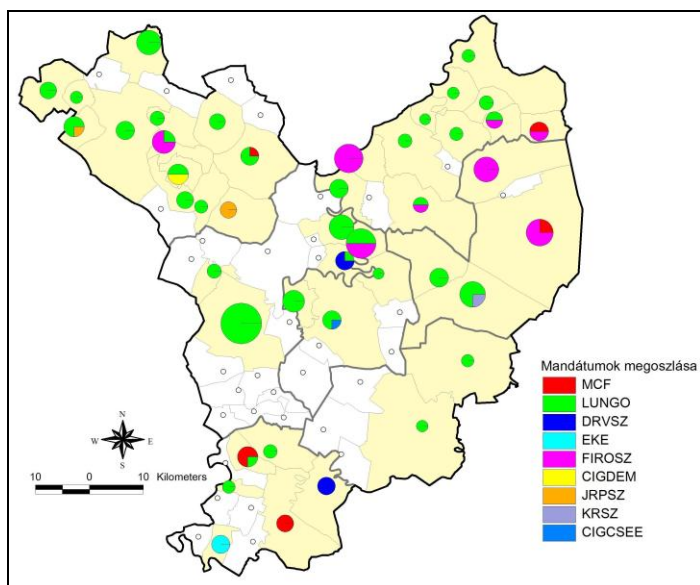
Az eredmények értékelését a megyében legsikeresebben szerepelt szervezetre végzem el (A választáson megszerzett mandátumok megoszlását a 14. számú mellékletben szerepeltetem). A 32. ábra is jól szemlélteti, hogy Hajdú-Bihar megyében az RPT-RPM-CSZOSZ (vagy más néven Roma

Újszövetség összefogás 19 településen (pl.: Debrecen, Komádi, Létavértes) tudta megszerezni (a képviselői helyek 44%-val), mind a 4 képviselői helyet, továbbá másik négy településen (Biharkeresztes, Hosszúpályi, Gáborján, Hajdúszovát) tudott többséget kivívni 3 képviselői hely elnyerésével. Ezek mellett 3 településen (Nagykerek, Nagyrábé, Tetétlen) tudott két helyett szerezni, és szintén 3 településen (Álmosd, Berettyóújfalu, Bihartorda) egy helyet nyert el.

A megye megosztottságát mutatja ugyanakkor, hogy 26 településen (pl.: Balmazújváros Bátorfő, Hajdúböszörmény) egyáltalán nem tudott képviselői helyet szerezni. Véleményem szerint e kettősség mögött személyes okok is meghúzódnak. Az RPT-RPM-CSZOSZ ugyanis csak azokon a településeken tudott jól szerepelni, amelyek a debreceni vezetőséggel (főként Aba-Horváth Istvánnal) jó kapcsolatot ápolnak. Másrészt több településen esetében az is szóba kerülhet, hogy ezzel az új választási koalícióval nem tudtak még azonosulni.

Jász-Nagykun-Szolnok megyében a választásokat nagy fölényrel megnyerő (a képviselői helyek 69,88%-val) Lungo Drom abszolút fölénye a 33. ábra alapján, valamint a 15. számú melléklet áttekintésével is jól érzékelhető.

33. ábra: A mandátumok szervezeti megoszlása Jász-Nagykun-Szolnok megyében

www.valasztas.hu adatai alapján

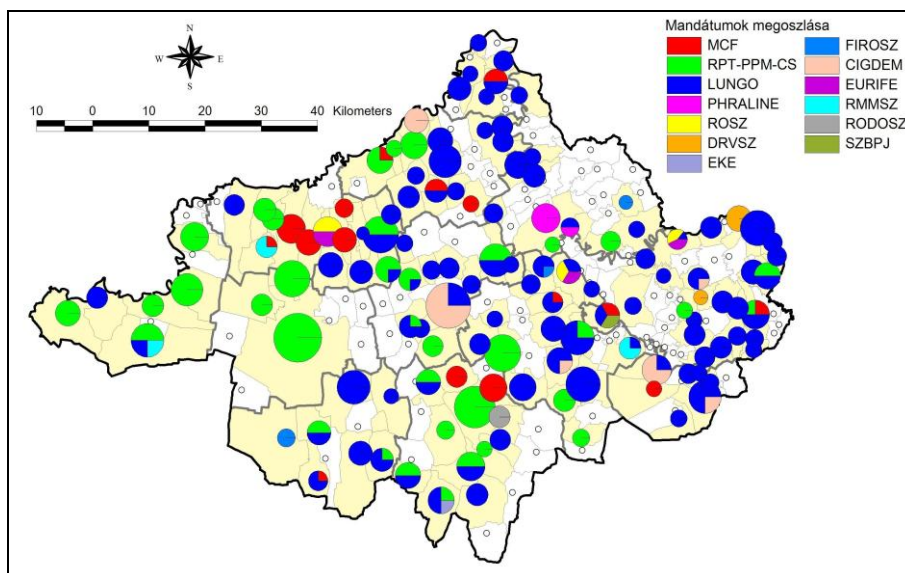
A Lungo Drom 25 településen (pl.: Szolnok, Jászapáti, Túrkeve, Tiszafüred) tudta megszerezni mind a 4 képviselői helyet. Négy olyan település (Jászfelsőszentgyörgy, Jászkisér, Kisújszállás, Törökszentmiklós) volt, ahol 3 képviselői helyet nyertek. Két képviselői helyet szintén négy településen (Alattyán, Kunhegyes, Tiszabő, Tiszaörs) birtokolnak, míg egy hellyel három településen (Cibakháza, Jásztelek, Nagykőrű) rendelkeznek.

Ebben a megyében nem tapasztalható túl nagy megosztottság, mivel csak 8 olyan település van, ahol egyáltalán nem szerzett képviselői helyet a Lungo Drom. Ennek az oka az lehet, hogy a megyében elsőként megszerveződő pártként, az elmúlt húsz évben erős megyei bázist tudott maga köré szervezni. Ezt az is igazolja, hogy a Lungo Drom mellett csak 8 párt szerepelt, míg például a Hajdú-Bihar megyében lévő választásokat megnyerő RPT-RPM-CSZOSZ mellett 14.

A Lungo-Drom megyei fölényét csak a Tisza-tó környékén, illetve a Nagykunság egyes részein jelentős bázissal rendelkező FIROSZ (pl.: Tiszabura, Kunmadaras, Karcag) tudta megtörni.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (16. számú melléklet) is a Lungo Drom diadalmaskodott, a képviselői helyek 59,58%-val. Ebben a megyében 64 olyan település van (pl.: Kisvárdá, Fehérgyarmat, Mátészalka) ahol csak Lungo Dromos képviselő dolgozik. Ezek a települések szorosan kötődnek a megye aprófalvas térségeihez, valamint a határ menti területekhez (34. ábra).

34. ábra: A mandátumok megoszlása a pártok között Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében

www.valasztas.hu adatai alapján

További 9 településen vannak többségben, ezek közé tartozik pl.: Bököny, Csenger, Fülesd, Szakoly. Két képviselői helyet birtokolnak továbbá 13 településen (pl.: Ajak, Demecser, Jánd). Egyetlen képviselői hellyel vannak jelen nyolc településen, melyek közül a jelentősebbek: Baktalórántháza, Porcsalma, Tiszavasvári.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 39 településen (pl.: Bátorliget, Hodász, Kisszekeres) nem szerepelt eredményesen a Lungo Drom. Érdekes, hogy Nyíregyházán sem szereztek képviselői helyet. A választásokon ugyanis hiába indultak a színeikben képviselőjelöltek, mind a 4 képviselői pozíciót az RPT-RPM-CSZOSZ szerezte meg. A helyi cigányság szándékait jól mutatja, hogy még a korábbi CKÖ elnök (Balogh Artúr – Lungo Drom) sem kapott elegendő szavazatot ahhoz, hogy bekerüljön a testületbe.

Hodászon, ahol a romák aránya meghaladja 60%-ot, pedig a Lungo Drom nem is indított képviselőjelöltet. Az Ibrány-Nagyhalászi kistérségben pedig az MCF dominanciája mutatkozott meg.

A választási eredmények alapján kijelenthető, hogy a cigányság politikai szempontból is megosztott. A Lungo Drom kiemelkedik ugyan, aminek a hátterében az is ott lehet, hogy választási megállapodást kötöttek a FIDESZ-szel, így próbálva integrálni a jobboldali beállítottságú roma szervezeteket. Országos szinten ez egyértelmű eredményességet jelentett, azonban Hajdú-Bihar megyében a szintén jobboldali választási koalíció sikerrel vette fel a küzdelmet.

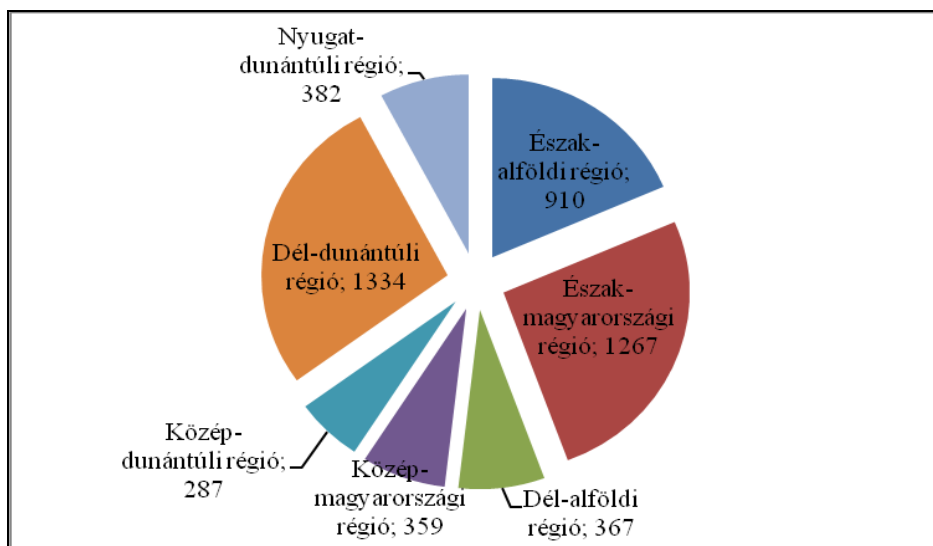
A régióban 81 települést (azaz a cigány kisebbségi önkormányzatok harmadát) úgy jellemezhetünk, hogy inkább a Lungo Drommal szembeni ellenérzések voltak az erősebbek.

8.4.4 A Területi Cigány Kisebbségi Önkormányzatok választásának eredményei 2010-ben

A települési cigány kisebbségi választások eredményeinek vizsgálata után a megyei szinten megszerveződött önkormányzatok rövid bemutatására vállalkozom. Mindezt azért teszem, mert a települési választások eredményei döntő módon kihatnak (az elektori választási rendszer³⁵ miatt) a megyei önkormányzatokra.

A 2011. január 9-ei kisebbségi választáson az arra jogosultak 98,36%-a vett részt.

35. ábra: A területi kisebbségi választásokban érintett elektorok száma régiónként (fő)

www.valasztas.hu adatai alapján

³⁵ Az elektor akkor szavazhat, ha személyazonosságát és lakcímét a következő, magyar hatóság által kiállított, érvényes igazolványok bemutatásával igazolja:

- a) a lakcím igazolására is alkalmas, érvényes személyazonosító igazolvánnyal;
- b) lakcímgazolvánnyal és
 - személyazonosító igazolvánnyal,
 - útlevéllel,
 - 2001. január 1-jét követően kiállított (kártya formátumú) vezetői engedéllyel.

Az elektor egy listára szavazhat, majd a szavazólapot borítékba zárja, amelyen fel kell tüntetni a kisebbség megnevezését. (Ha országos kisebbségi önkormányzatot is választanak, a két szavazólapot ugyanazon borítékba kell tenni.)

A szavazást le kell zárni, ha valamennyi elektor leadta szavazatát (2005. CXIV törvény).

A 2010 októberében mandátumot szerzett 9168 helyi kisebbségi önkormányzati képviselő közül 9018-an jelentek meg az országos és megyei, illetve a fővárosi testületeik megválasztásán. Ez alkalommal az ország 19 megyéjében és a fővárosban, összesen 1577 településen rendeztek választást. Az országos kisebbségi választásban a 13 magyarországi kisebbség összesen 27 listát indított, a legtöbb kisebbség szavazólapján két jelölőszervezet listája szerepelt.

Országos szinten, a területi kisebbségi választások statisztikája alapján a cigányok körében 4906 fő volt az elektorok száma, amelyből 910 fő az Észak-alföldi régióból került ki (35. ábra). Az Észak-alföldi régió adta a választásokon a harmadik legtöbb elektort. Mindössze a Dél-dunántúli és az Észak-magyarországi régió adott ennél többet. Az elektorok által leadott szavazatok alapján a cigány kisebbség 53 tagú országos önkormányzatában a Lungo Drom 37, míg a Magyarországi Cigányok Országos Fóruma 16 mandátumot kapott (KIM Nemzetiségi Kapcsolatok Főosztálya 2011).

Hajdú-Bihar megyében, az elektori jegyzékben szereplő elektorok száma 215 fő volt, amelyből szavazóként megjelent 214 fő. Két jelölő szervezet (Lungo Drom, RPT-RPM-CSZOSZ Roma Újszövetség) vett részt a választáson. Az érvényes szavazólapok száma 210 db volt, ebből 76 szavazatot kapott a Lungo Drom, míg 134 RPT-RPM-CSZOSZ Roma Újszövetség. Ez azt jelenti, hogy a Lungo Drom 2 mandátumot szerzett, míg az RPT-RPM-CSZOSZ Roma Újszövetség 5-öt (Jegyzőkönyv a Hajdú-Bihar Megyei TCKÖ alakuló üléséről 2011).

Jász-Nagykun-Szolnok megyében, az elektori jegyzékben 172 elektor neve szerepelt, melyből szavazóként 168 jelent meg. Ebben a megyében csak a Lungo Drom állított listát, amelyre 168 szavazatból 164 érvényes szavazat érkezett. Ezzel a Lungo Drom megszerezte mind a 7 mandátumot (Jegyzőkönyv a JNSZM TCKÖ alakuló üléséről 2011).

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, az elektori jegyzékben 523 elektor neve szerepelt, melyből szavazóként 516 jelent meg. Az érvénytelen szavazólapok száma mindössze 6 volt, így tehát 510 érvényes szavazólap született. Hajdú-Bihar megyéhez hasonlóan itt is a Lungo-Drom és az RPT-RPM-CSZOSZ Roma Újszövetség állított listát. Az eredmény viszont teljesen fordított lett, hiszen a Lungo Drom 6, míg az RPT-RPM-CSZOSZ csak 1 mandátumot szerzett (RomNet 2011).

Regionálisan összegezve az eredményeket, fölényes Lungo Drom győzelmet találunk. Ami azt jelenti, hogy a 21 mandátumból 15-öt ez a szervezet nyert meg.

9. A CKÖ vezetőkkel, képviselőkkel készített kérdőíves adatfelvétel elemzése

Az 1.3 alfejezetben részben már foglalkoztam a kérdőíves vizsgálat módszertanával. A tényleges kiértékelés előtt azonban szükségesnek tartom a feltett kérdések (16. számú melléklet) rövid bemutatását, és az elérendő céljaim felvázolását.

A kérdőíves adatfelvétel során kettős céloom volt. Egyrészt a vizsgált célcsoportról (a 2010-ben megválasztott cigány kisebbségi önkormányzatok elnökei, képviselői) akartam alapvető információkat megtudni. Ebbe a kategóriába sorolom a kérdőív első 11 kérdését. Ezek a kérdések felölelik a demográfiai jellegű mutatókat (nem, életkor, iskolai végzettség stb.), valamint a jövedelmi viszonyokat és a képviselőre vonatkozó (a 2. a 4. a 10. és a 11. pontok) alapvető kérdéseket.

Mivel a jövedelem vizsgálata nagyon kényes terület, ezért igyekeztem az ún. szelektív (feleletválasztós) módszert alkalmazni, és a kérdés kapcsán minél több válaszlehetőséget felkínálni. Az „egyéb” válaszalternatíva beiktatásával, pedig további válaszlehetőségre kívántam módot adni.

Az anonimitás ellen szól, hogy a kérdőív elején rákérdeztem arra is, hogy melyik településen tevékenykedik a válaszadó. Erre azért volt szükség, hogy a kérdőíveket településtípusok alapján is csoportosítani tudjam. A kérdőívek kiértékelése során azonban ügyeltem arra, hogy statisztikailag összesítve kerüljenek feldolgozásra.

A másik céloom (12-14 kérdések) az volt, hogy a válaszadók képviselői tevékenységét, a cigány kisebbségi önkormányzat külső kapcsolatait, és az integráció szempontjából fontosnak tartott szegmenseket jobban megismerjem. Ezeket a területeket a rangsoroló kérdéstípus alkalmazásával, hat válaszlehetőség felkínálásával vizsgáltam. A hat pont megfogalmazásához a szakirodalmak mellett figyelembe vettem azt is, hogy a különböző roma stratégiák, mely kérdésekre helyezik a hangsúlyt.

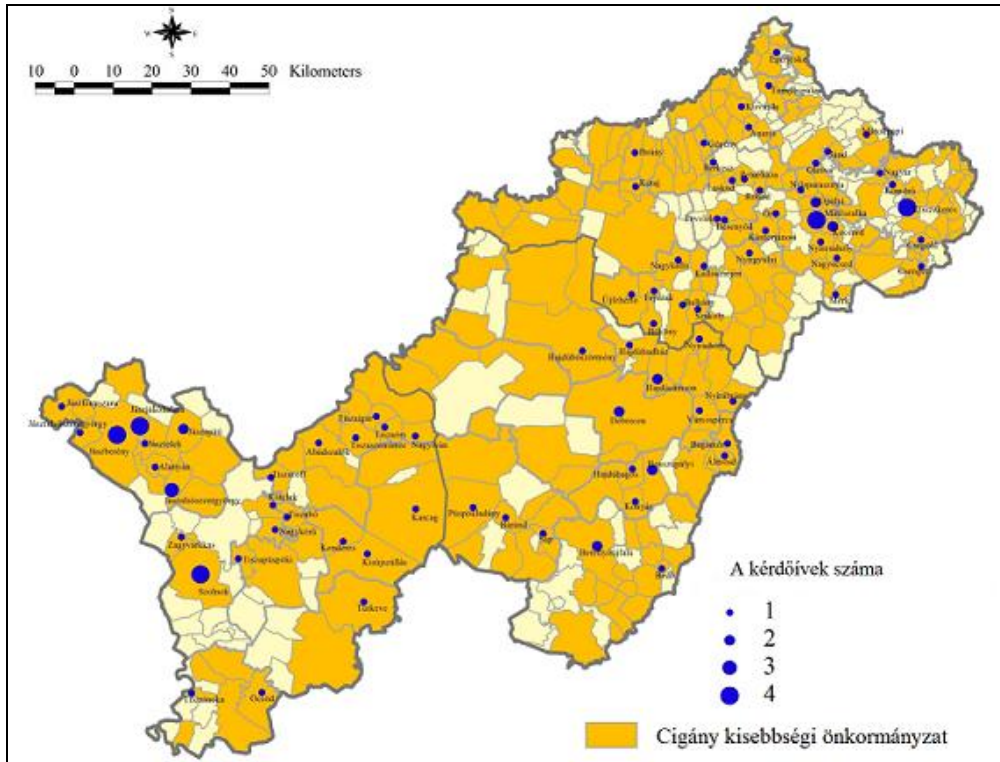
A kérdőív 15. kérdése annyiban sajátos, hogy a válaszadó véleménye alapján a cigányság jövőjére kérdez rá. Ehhez négy felkínált válaszlehetőséget alkalmaztam, amelyek konkrétan rámutatnak a várható tendenciákra.

A kérdőívet igyekeztem úgy összeállítani, hogy az minél rövidebb legyen, és minél kevesebb időt vegyen igénybe a kitöltése. Ezzel alkalmazkodni is kívántam a megkérdezettek válaszadási szokásaihoz.

A 105 darab kérdőív 81 település adatait foglalja össze (35. ábra), mivel néhány településről (pl.: Jászalsószentgyörgy, Jászfákóhalma, Kisszekeres, Hosszúpályi) több kérdőívet is visszaküldtek. A kiértékelés során a városi (38 darab kérdőív) és a községi válaszadóktól (67 darab

kérdőív) származó információkat, kérdéscsoportonként, külön kezelem. Ennek oka, az esetleges különbségek hatékonyabb érzékeltetése.

36. ábra: A kitöltött kérdőívek száma (db), és települési megoszlása

Forrás: saját adatok, valamint a www.valasztas.hu adatai alapján

9.1 A válaszadókra vonatkozó demográfiai és jövedelmi viszonyok vizsgálata

Ebben az alfejezetben a demográfiai részhez kötődően a kérdőív 1.; 5.; 6.; 8.; és 9., valamint a jövedelmi viszonyokhoz kapcsolódóan a 7. kérdésre kapott válaszokat alaposabban elemeztem.

Az első kérdésben a válaszadók neme szerepelt. Úgy gondolom, hogy ez egy nagyon fontos kérdés a cigányság képviselete kapcsán. A kérdés célja, hogy a cigány kisebbségi önkormányzatokban a női képviselők számát, illetve arányát feltárja. A roma társadalomban ugyanis a női szerepek teljesen eltérőek a többségi társadalomhoz képest (Janky 2000). A nők az anyaság korai vállalásával kevesebben tanulnak tovább, a hagyományosabb női szerepeket jobban ápolják, ebből kifolyólag feltételezhető, hogy a kisebbségi önkormányzatokban is kevesebb szerephez jutnak.

„A roma lányok, nők hátrányai már az iskolában egyértelműen kimutathatóak: míg a többségi diákok körében a nők iskolázottabbak a férfiaknál, addig a romák összességében is alacsonyabban iskoláztak a nem romákhoz viszonyítva, és a roma nők még a roma férfiaknál is nagyobb arányban rendelkeznek legfeljebb általános iskolai végzettséggel” (Bernát-Páthy 2009 p. 165.).

Ez a kérdés az EU romastratégia kapcsán is terítékre került. Több háttér tanulmány igazolta vissza a cigány nők hátrányos helyzetét. A roma nőknek korlátozott a hozzáférésük a hosszú távú szociális ellátásokhoz, szociális juttatásokhoz, pénzügyi szolgáltatásokhoz, valamint igen korlátozottak a lehetőségeik a közéleti és politikai részvételre (Balogh-Kóczé 2011).

A kérdőíves vizsgálataim során gyűjtött adatok szintén tanúskodnak erről. A roma nők a kisebbségi önkormányzatok munkájában kisebb szerepet töltenek be, mint a férfiak. Ezt az állítást arra alapozom, hogy a 105 kérdőívet kitöltő személy közül 82 fő volt férfi, és 23 fő (21,9 %) nő. Községi szinten a 67 válaszadóból 17 fő (25,3 %) volt a nők száma, míg városi szinten 6 fő (15,7 %) női válaszadó volt. Községi szinten a 17 főből 8 fő (pl.: Tiszaroff, Báránd, Mérk), míg városi szinten a 6 főből 4 fő (pl. Túrkeve, Abádszalók), aki betölti a cigány kisebbségi önkormányzat elnöki pozícióját. Ez azt igazolja, hogy a női képviselők, ha mandátumot tudnak szerezni, akkor az önkormányzatokban fontos szerepet töltenek be.

Ezzel kapcsolatban érdemes külön kitérni azokra az esetekre, amikor a nők teljesen kiszorítják a férfiakat a kisebbségi testületből (Jászfákóhalma³⁶, Tiszafüred, Túrkeve, Furta). Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, azonban nem találunk olyan települést, ahol mind a négy képviselői helyet női jelölt szerezte volna meg.

A kérdőívben kapott nemi megoszlást, célszerűnek tartom (a kérdőív esetleges torzításait megkerülve) a régió teljes képviselőállományára vonatkozóan is megvizsgálni. Az Észak-alföldi régió 928 mandátumot szerzett roma képviselőjéből 243 nő képviseli a romákat. Ez a képviselők valamivel több, mint a negyede (26,1%). A teljes régiós állományt tekintve, tehát valamelyest finomodnak az arányok. Ebben nagy szerepe van annak, hogy Jász-Nagykun-Szolnok megyében a 176 képviselőből 68 fő a nők száma, amely 38,6%-ot jelent. Hajdú-Bihar megye esetében az arány 25,4 %, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megye képviselői körében 22,3%.

³⁶ Jászfákóhalmán 9 képviselőjelölt indult harcra a 4 képviselői helyért, és meglepő módon a jelöltek közül csak egy férfi volt, aki a választásokon nem kapott szavazatot.

A 232 megalakult önkormányzat közül 97 olyan önkormányzatot találunk, ahol nincs a cigány kisebbségi testületben női képviselő. Ebből a 97 településből 64 Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében található. További 58 település önkormányzatában, mindössze 1 női képviselő található.

Az első kérdésben megvizsgáltam, hogy a községekben és a városokban hogyan alakult a női képviselők száma. Jász-Nagykun-Szolnok megyében 16 városi rangú településen alakítottak önkormányzatot a romák. Az itt megszerezhető 64 képviselői helyből 31 helyre került női jelölt. Ez 48,4 %-os arányt jelent.

A községek esetében az arány mérséklődik, mivel a képviselői helyek 33%-át töltik be női képviselők.

Hajdú-Bihar megyében a nők aránya a városi képviselőtestületekben már jóval alacsonyabb. A 18 városi önkormányzatban mindössze 15 nő (20,8 %) tevékenykedik. A községekben a 148 képviselői helyből 41-et töltenek be a nők, ami 27,7 %-ot jelent.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 19 városában, 76 képviselői hellyel alakultak meg az önkormányzatok, amelyekben 12 női képviselő dolgozik. Az arányuk meglehetősen csekély, csak 15,7%. A községekben valamivel magasabb (107 fő - 23,4 %) a női képviselők száma, illetve aránya.

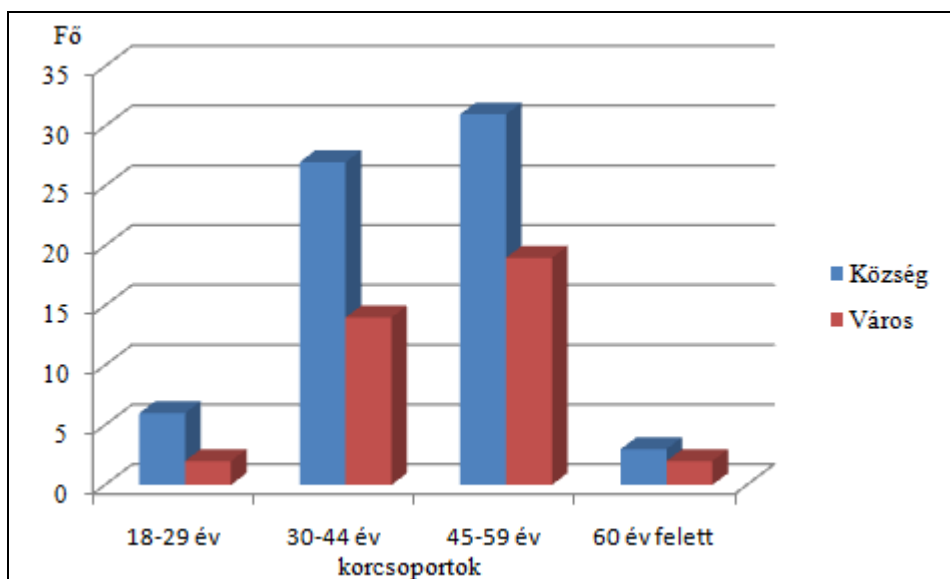
Összegezve a kérdőíves vizsgálat és a regionális értékelés eredményét, azt tapasztaljuk, hogy a regionális arányok valamelyest meghaladják a kérdőívben szereplő női nemi arányokat. A kérdőíves válaszadók 21,9 %-a nő, míg a régió képviselőinek 26,1 %-a. A kérdőívemben községi szinten a nők aránya 25,3%, míg ez az arány a teljes régióra 25,8 %. Városi szinten a kérdőíves felmérés szerint 15,7 % a nők aránya. Ezt jóval meghaladja a teljes régióra vetített arány, mert az 27,3 %.

A régió egészét tekintve azt mondhatjuk, hogy a roma nők hátránya a politikai képviseletben valóban érezhető. Azonban ez nem csak a roma nőkre kimutatható jelenség. A 2010-es parlamenti választások kapcsán országosan sem találunk magasabb értékeket, mivel a képviselőjelöltek 19,6 %-a volt nő. Ebből mindössze 34 nő került be a Parlamentbe, amely a képviselők 8,8%-át jelenti (Koncz 2011).

A második demográfiai jellegű terület a válaszadók életkorának a vizsgálata. A kérdés kapcsán leginkább arra szerettem volna választ kapni, hogy még mindig az idősebb (valószínűleg alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező, de a helyi romák körében elismert – vajdarendszer hagyományainak megfelelő) korosztály dominál-e a testületekben, főleg az elnöki pozíciókban, vagy kezd megjelenni egy új, fiatalabb, tanultabb generáció ezekben a szerepekben. A kérdés vizsgálatához négy életkori kategóriát állítottam fel: 18-29 év, 30-44 év, 45-59 év és 60 év feletti.

A kérdőívek elemzése kapcsán azt tapasztaltam, hogy a községi és a városi képviselők életkorában nincsenek nagy különbségek. Ezt igazolja a 37. ábra is.

37. ábra: A válaszadók életkori megoszlása a községekben és a városokban, fő

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves elemzés alapján

Annyi azonban látható, hogy a községekben hamarabb vállalnak pozíciót a fiatalok a kisebbségi önkormányzatokban. Ezt igazolja, hogy a 18-29 éves, valamint a 30-44 éves korosztályban is nagyobb arányban szerepelnek a községi képviselők, mint a városiak (9%, illetve 40%, szemben az 5 és 37%-kal).

A 45-59 év közötti korosztály nagy száma annak tudható be, hogy a helyi szintű politizálásban megjelent a rendszerváltozás ideje körül felnőttkorba lépő generáció, amely napjainkra teljesítette ki karrierjét.

Azonban újabb generációváltás is zajlik a helyi szintű cigánypolitikában: egyre kevesebben vannak az idős képviselők. A romák között megszokott, életkorból fakadó tekintély most már inkább csak a CKÖ-elnökök között érvényesül (Kállai 2005). Ezt a megállapítást alátámasztja, hogy az 5 fő 60 éven felüli válaszadóból 4 fő az elnöki pozíciót töltötte be.

Az életkori jellemzőket azonban érdemes az iskolai végzettség függvényében is megvizsgálni.

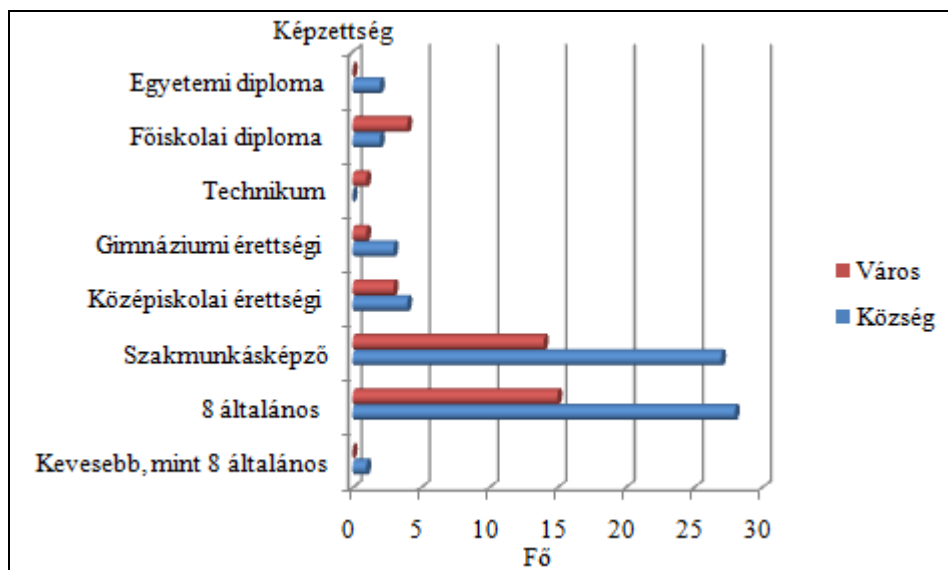
Az első két korcsoportban községi szinten 33 fő volt található, akikből 5 fő érettségizett, és további 3 fő diplomázott. Tehát a fiatalabb községi képviselőknek, majdnem a negyede (24%) rendelkezett legalább érettségivel. Városi szinten 16 fő tartozik ide, akik közül 4 fő érettségivel, és 2 fő diplomával rendelkezett. A városokban dolgozó fiatalabb képviselők esetében, már 37 % bírt magasabb képzettséggel.

A községek esetében a másik két idősebb korosztályt 34 fő alkotja: ebből két személy rendelkezik érettségivel, és szintén két fő diplomával. Ez azt jelenti, hogy 11 % bír legalább középszintű végzettséggel. Városi szinten ez 21 válaszadót jelent. Közülük 2 fő jelölte meg válaszként a főiskolai diplomát, és egy fő a technikumi végzettséget. Mindez azt jelenti, hogy 14% rendelkezik magasabb iskolai minősítéssel.

Ez pozitív irányú változásokat jelent. Korábban ugyanis több kutatás megállapította, hogy az érettségit adó iskolákba a cigány fiatalok töredéke jut el, megfigyelések szerint közöttük is magas a kibukók, lemorzsolódók aránya (Forray 2009).

A romák körében magas azoknak az aránya, akik a felsőfokú tanulmányaikat 25 éves kor felett kezdik meg. Sokan a korábban megszerzett érettségi után felnőttként ülnek vissza újra az iskolapadba (Forray 2003).

38. ábra: A válaszadók megoszlása iskolai végzettség szerint, fő

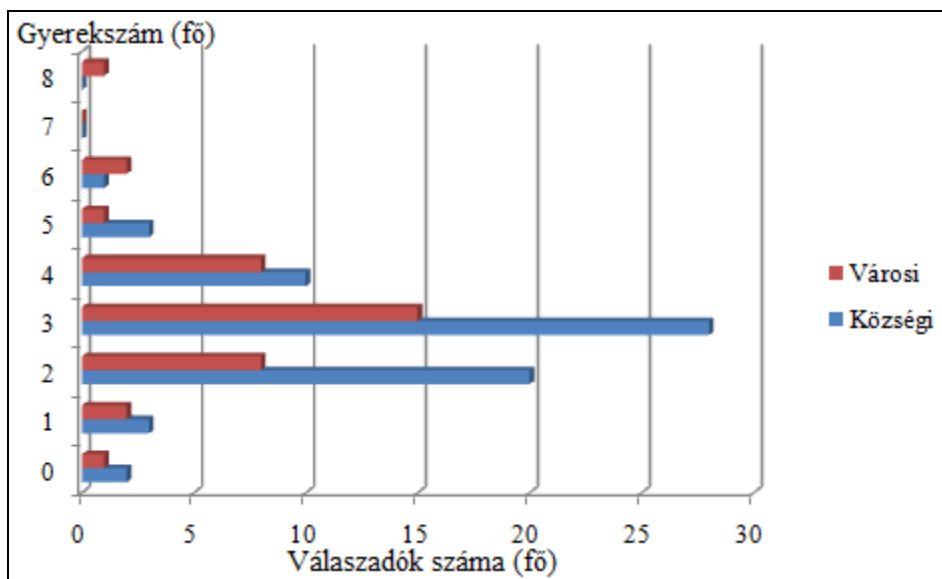
Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves elemzés alapján

A 38. ábra alapján látható, hogy a válaszadók 10 %-a jelölte meg legmagasabb iskolai végzettségének az érettségit. Ők nagyobb részben 44 év alattiak, tehát várható, hogy a jövőben megkezdik felsőfokú tanulmányaikat. A községi és a városi válaszadók körében is azonban még az általános iskolai és a szakmunkás-bizonyítvány dominanciája figyelhető meg.

Ez a jelenség pedig annak a terméke, hogy az 1980-as évek végéig az általános iskolát végzett roma fiatalok továbbtanulásának legfontosabb útja a szakmunkásképzés volt, amelynek bázisát a szocialista nagyüzemi gazdaság jelentette (Forray 2002). Ennek összeomlása után a képzetlenebb romák tömegesen kerültek vissza saját településeikre, és többen részt vállaltak a cigány kisebbségi önkormányzatok helyi megszervezésében.

A kérdőív 8. kérdésében arra voltam kíváncsi, hogy a válaszadók esetében igazak-e, az 5.2.1. alfejezetben tett megállapítások, miszerint a romák gyermekvállalási szokásaik miatt, több gyermeket vállalnak. A felmérés szerint a 105 válaszadónak összesen 308 gyereke volt. Ebből 188 gyerek köthető a községi, és 120 a városi válaszadókhoz. Az összesített egy főre jutó gyerekszám 2,9 volt.

39. ábra: A válaszadók megoszlása a gyerekeik száma alapján, fő

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves elemzés alapján

A községi körében ez 2,8, míg a városiak esetében 3,1 gyerek/fő volt. Ezek az értékek jóval meghaladják Magyarország termékenységi rátáját, és a 2001-es gyermekszámhoz igazodnak.

A községekben két válaszadó jelölte meg azt, hogy nincs még gyereke. Velük kapcsolatban szükséges megjegyezni, hogy mindketten diplomával rendelkeznek, és még az első életkori kategória tagjai. Községi szinten a leggyakrabban előforduló gyerekszám a 3. A 67 személyből 28-an jelölték meg ezt a válaszlehetőséget.

A válaszadó városi kisebbségi önkormányzati tagok gyermekvállalási hajlandósága a községi szinthez hasonló. A legtöbben (15 fő) itt is a három gyereket jelölték meg válaszként. Itt mindössze egy fiatal képviselőnek - aki középiskolai érettségivel rendelkezik - nem volt gyereke. A hat, illetve nyolc gyerekkel rendelkezők közös jellemzője viszont, hogy mindannyian a legmagasabb iskolai végzettségként az általános iskolát jelölték meg, és az idősebb korosztályokhoz tartoznak.

Az ábra alapján azonban a lassú változás nyomai felfedezhetőek. A három, vagy kevesebb gyerekszám kezd dominálni. A kutatásból az is kiderült, hogy a fiatalabb, és képzettebb roma kisebbségi önkormányzati képviselők később vállalnak gyermeket.

A Kemény István vezette kutatások is azt mutatják, hogy 1971 és 1993 között és 1993 és 2003 között is erősebbek voltak azok a tényezők, amelyek csökkentették a gyermekvállalási hajlandóságot (Kemény-Janky 2004).

Mivel Magyarországon nem beszélhetünk egységes cigányságról, a kérdőívem 9. pontjában azt vizsgáltam, hogy a válaszadó melyik cigány csoporthoz tartozik. Három válaszlehetőséget – romungró, beás³⁷, lovári – biztosítottam a válaszadóknak. A kitöltött kérdőívek alapján egyértelmű a romungró cigányság többsége a képviselőtestületekben, amit mutat, hogy a válaszadók közül 87-en ezt jelölték meg. A lovári válaszadók száma mindössze 16 fő volt. A beás csoporthoz pedig csak ketten tartoztak.

A kérdőív 7. kérdésében pedig arról informálódtem, hogy melyek a cigány kisebbségi önkormányzatok tagjainak főbb bevételi forrásai. A kérdés vizsgálata szükséges, mert jelenleg a romák között kevesen rendelkeznek állandó munkahellyel, magas körökben az inaktivitás, munkanélküliségük

³⁷ A kérdőív összeállítására előtt már tudtam, hogy a beás csoporthoz fognak legkevesebben tartozni. Az Észak-alföldi régióban ugyanis csak szórványban élnek. Előfordulásuk különösen a Közép-Tisza vidékén gyakoribb (Tiszafüred és Poroszló térsége). A térségben élő beásokkal kapcsolatban fontos hangsúlyozni, hogy családnévanyaguk markánsan különbözik a Dél-Dunántúlon élő teknős cigány csoportok vezetékeveitől. A dunántúli beás cigányság olyan tipikus vezetékevei, mint a Bogdán, Ignác, Kalányos és Orsós a térségben gyakorlatilag ismeretlenek. Legjellemzőbb neveik máig részben román, vagy román eredetű nevek, ilyenek a Faur, Lingurár, Nyerlucz, Serbán, valamint magyar, illetve magyarított nevek, mint a Borsos, Kanalas (olykor Kanálos) és Nyerges (Landauer 2009). A 2010-es települési cigány kisebbségi önkormányzati választások kapcsán több településen (pl.: Szabolcsveresmart, Kékcse, Milota, Jászsalsószentgyörgy) előfordultak a jelöltek között.

többszire tartós (Roma Integráció Évtizede Program monitoring vizsgálata 2005-2009).

A roma nők munkavállalási esélyei még alacsonyabbak: a 2003-as Kemény-féle kutatás szerint, csak mintegy 15 százalékuk volt foglalkoztatott (Kemény-Jankó 2004).

A 2003-as kutatáshoz hasonló eredményekről számol be az Educatio-Tárki életpálya felmérése is, melynek mintájában szereplő roma válaszadók közül rendszeres munkája a férfiak 35, illetve a nők 22 százalékának volt, szemben a lakossági minta 70-80 százalékos eredményeivel (Kertesi-Kézdi 2009b).

Hazánkban közmunka-programok (pl.: Start-közmunka-program) keretében próbálják orvosolni a munkanélküliséget, melynek hatása a kitöltött kérdőívek körében is érzékelhető. Erre utal, hogy a 8 általánossal rendelkező válaszadók körében községi szinten 35,7%, míg városi szinten 40% a munkaviszonyt jelölte meg fő jövedelemnek.

A 7. táblázat mutatja, hogy a községekben magasabb a munkaviszony keretében foglalkoztatottak aránya. Véleményem szerint, ennek hátterében a közmunka-programok hatását fedezhetjük fel.

7. táblázat: A válaszadók jövedelemforrás szerinti megoszlása

Jövedelemforrás	Községi válaszadó	%	Városi válaszadó	%
munkaviszony	29	43,2	10	26,3
vállalkozó	10	14,9	4	10,5
szabadfoglalkozású	2	2,9	1	2,6
munkanélküli	10	14,9	5	13,1
nyugdíj	5	7,4	10	26,3
gyes, gyed	0	0	1	2,6
jöv.pótló-támogatás	8	11,9	3	7,8
egyéb	3	4,4	4	10,5
Összesen	67	100	38	100

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves elemzés alapján

A közmunka-programok hatása lehet az is, hogy a roma nők alacsonyabb foglalkoztatási rátáját nem sikerült visszaigazolni.

A másik jelentős különbség, hogy a városi kisebbségi önkormányzatok tagjai között nagyobb arányban találunk nyugdíjasokat, valamint az „egyéb” válaszlehetőséget megjelölőket is. Az „egyéb” jövedelemforrás kapcsán főleg az alkalmi munka került megnevezésre, de volt olyan aki, nem adott rá konkrét választ.

9.2 A kisebbségi képviselettel kapcsolatos kérdések elemzése

Az első ide tartozó kérdés (a kérdőív második pontja) arra vonatkozik, hogy a válaszadó a kisebbségi testületben milyen pozíciót tölt be. A kérdőívekre összesen 70 fő elnöki, és 35 fő képviselői pozíciót betöltő személy válaszolt. A községekben 47 válaszoló látott el elnöki teendőket, és 20 fő volt a képviselők száma. Városi szinten 23 elnök és 15 képviselő válaszolt a feltett kérdésekre.

Az elnöki és a képviselői pozíció elhatárolása azért volt fontos, mert általában a cigány kisebbségi önkormányzat elnökének a legnagyobb elismertséggel rendelkező személyt választják meg. Ők általában az idősebb korosztály tagjai, helyben születtek (sok esetben még telepen), és több évtizedig visszamenően átlátják a történéseket. Az integráció szempontjából fontos feladatokkal, és a jövővel kapcsolatban helytállóak lehetnek a megállapításaik.

A kérdőív 4. kérdésében arra kerestem a választ, hogy a válaszadók közül hányan látnak el képviseletet a területi önkormányzatokban. Erre megyénként 7 főnek volt lehetősége, amely regionális szinten 21 főt jelentett. Ebből 16-an vettek részt a kérdőívek kitöltésében, amelyből egy fő volt női képviselő. A kérdőívekből tehát egyértelműen kiderült, hogy a női képviselők aránya a területi önkormányzatokban jelentősen elmarad a települési adatoktól. Ezt a megállapítást támasztja alá, hogy a három területi cigány kisebbségi önkormányzatban mindössze két női képviselő dolgozik. A roma nők, tehát a felsőbb vezetésből még nagyobb arányban szorulnak ki.

Másik megállapítás velük kapcsolatban, hogy nem feltétlen a nagyobb településekről delegálódnak (pl.: Tiszabura, Tiszapüspöki, Pátroha), hanem a párthovatartozás, és a személyes kapcsolatok határozzák meg, hogy kik lehetnek a területi önkormányzat tagjai.

Az iskolai végzettség kapcsán vegyes a kép, mivel a területi önkormányzat tagjai között egyaránt előfordul 8 általános végzettségű, és az egyetemi diplomával rendelkező képviselő is.

A kérdőív 10. és 11. pontjában arra kérdeztem rá (külön kezelve az elnöki és a képviselői tevékenységet), hogy a válaszadók mióta tagjai a kisebbségi önkormányzatnak.

A 47 községi elnökből 22 fő volt azoknak a száma, akik 2010-től látják el az elnöki teendőket. Városi szinten a 23 elnök közül pedig 10 fő volt, akit a legutóbbi választások után választottak meg a települési cigány kisebbségi önkormányzat elnökének. Tehát meglehetősen magas azoknak az aránya, akiket újonnan választottak elnöknek. Mindez utalhat generációváltásra is: a hatvan év feletti korosztály nagy része úgy döntött, hogy 2010-től már nem vállal elnöki teendőket. Az is ezt igazolhatja, hogy

csak hét esetben (5 fő városi, és 2 fő községi) találtam olyan válaszadót, aki már az 1994/95-ös választások óta a kisebbségi önkormányzat elnöke.

A 2002-es év is egy kisebb korszakhatár lehetett, mivel a válaszadók közül 11-en ekkor lettek a kisebbségi önkormányzat elnökei.

A képviselők esetében is megfigyelhető ez a jelenség. A 35 válaszadóból ugyanis 17-en (6 fő városi, és 11 fő községi) válaszolták, hogy 2010-től dolgoznak képviselőként.

9.3 Feladatok, együttműködés, integráció

Ez a három terület együtt is kezelhető, mivel a cigány kisebbségi önkormányzatok hatékony feladatellátásához szükség van más szervezetekkel való eredményes együttműködésre, amely pedig szélesebb alapot teremthet az integráció megvalósításához.

A 2011. évi CLXXIX. törvényben (részletesebben a 7.2 alfejezetben) a 115. és 116.§ a nemzetiségi önkormányzatokkal kapcsolatban kötelező és önként vállalt feladatokról rendelkezik. A kérdőívben nem pontosan ezekre kérdeztem rá, hanem sajátosan a romákat leginkább érintő feladatokat vizsgáltam. Azt szerettem volna kideríteni, hogy egy CKÖ elnök, vagy képviselő munkája során, mely feladatkörökkel foglalkozik kiemelten.

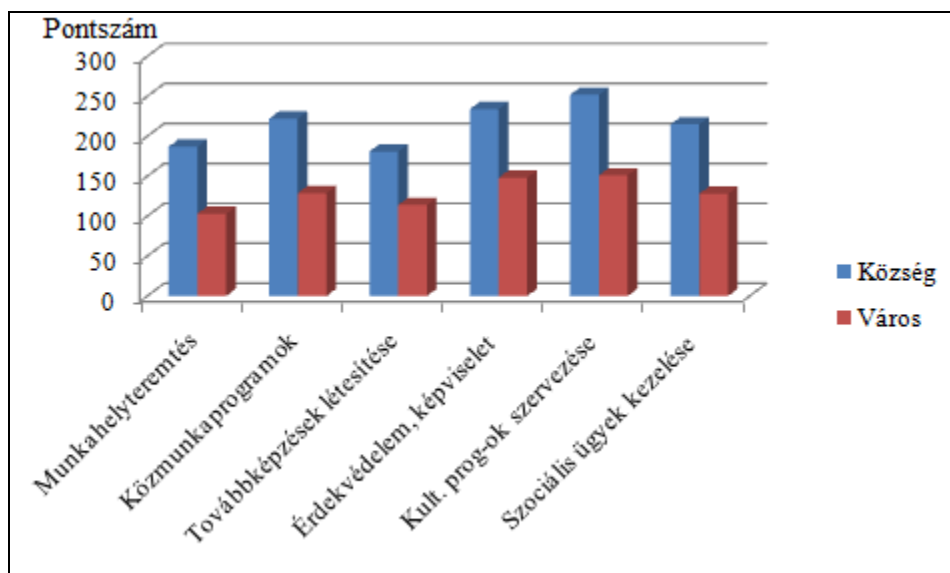
Hat területet nevesítettem a kérdőívben: munkahelyteremtés, közmunkaprogramok, továbbképzések létesítése, érdekvédelem és képviselet, kulturális programok szervezése, szociális ügyek kezelése. A válaszadó feladata az volt, hogy rangsorolja ezeket annak függvényében, hogy milyen gyakorisággal foglalkozik az adott területtel. A kiértékelés során az egyes területekre érkezett rangértékeket összeadtam, így próbálva meghatározni a feladatterületek fontosságát (40. ábra).

A hat terület közül a kulturális programok szervezése végzett az első helyen. Ennek oka, hogy szinte minden települési cigány kisebbségi önkormányzat évi rendszerességgel szervez falunapot, romabált, vagy más mulatságot. A polgármesterekkel folytatott beszélgetéseim során, több település vezetője említette, hogy a kisebbségi önkormányzat tevékenysége ennyiben szinte ki is merül.

A továbbképzések és a munkahelyteremtés gyengébb szereplésének az okai egyrészt kereshetőek a törvény adta korlátozott lehetőségekben, a szűkös anyagi keretekben, a szakértelem hiányában. Másrészt ezeket a feladatokat inkább a települési önkormányzatok szervezik.

A 40. ábra eredményei eltérést mutatnak Kállai Ernő 2005-ben publikált felméréséhez képest. Abban a kutatásban a kulturális programok szervezése kisebb arányban, mindössze 13%-kal szerepelt. A legnagyobb részesedése (21%) a szociális kérdéseknek volt.

40. ábra: A válaszadók megoszlása a tevékenységi területek fontossága alapján

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves elemzés alapján

A vezetők akkor érezték hatékonyak a munkájukat, ha ezen a területen eredményeket tudtak felmutatni. A munkahelyteremtés és a továbbképzések kapcsán – napjainkhoz hasonlóan - a cigány kisebbségi önkormányzatok feladata a munkanélküli romák és a települési önkormányzat, vagy munkaügyi központ közötti közvetítői tevékenységet³⁸ jelentette (Kállai 2005).

A városokban - ahol a cigány kisebbségi önkormányzatok infrastrukturális feltételei jobbak – kisebb eltéréseket tapasztalhatunk. A kulturális programok mellett, az érdekvédelemi terület is kiemelkedik. Kállai Ernő szerint ez olyan jogvédő tevékenységet jelent, amely kevésbé a diszkriminációs ügyekkel, mint inkább a lakhatási, számlatartozási ügyekkel foglalkozik.

³⁸ „Nő az esély” képzési program keretében, amelyet az Országos Roma Önkormányzat szervez, nagymértékben számítanak a települési cigány kisebbségi önkormányzatok közreműködésére is. 2013-tól országosan ezer, regionális szinten, közel kétszáz roma nőnek nyílik lehetősége arra, hogy gyermekjóléti és szociális végzettséget szerezzen (www.kormanyhivatal.hu).

A foglalkoztatással kapcsolatban, a közmunkaprogramok mellett a továbbképzések létesítése szerepelt jobban. Ez abból is adódhat, hogy a városokban az átképzések révén nagyobb esély van elhelyezkedni.

A tevékenységi szerkezet vizsgálatából látszik, hogy a cigány kisebbségi önkormányzatok fő feladata ugyan a hagyományápolás lenne, mégis a cigányság helyzetéből adódóan több más tevékenységi területtel is foglalkoznak. A létező hétköznapi problémák még mindig felülírják a törvényi kereteket. Lassú változás azonban megfigyelhető, melyet mutat a kulturális feladatok előretörése is.

A cigányság helyzetének javításában döntő lehet a „külső” szervekkel való együttműködés. A kérdéskör vizsgálatát a kérdőív 13. pontjában végeztem el. A települési cigány kisebbségi önkormányzatok külső kapcsolatrendszerét hat szervre vonatkozóan vizsgáltam: helyi önkormányzat, területi cigány kisebbségi önkormányzat, iskola, roma civil szervezetek, gyám és családsegítő, rendőrség³⁹. A kapcsolatrendszert a kapcsolat minőségére adott pontok alapján értékeltem. A kisebbségi önkormányzatok minél jobb kapcsolatot ápolnak egy adott szervvel, annak annál magasabb a pontszáma.

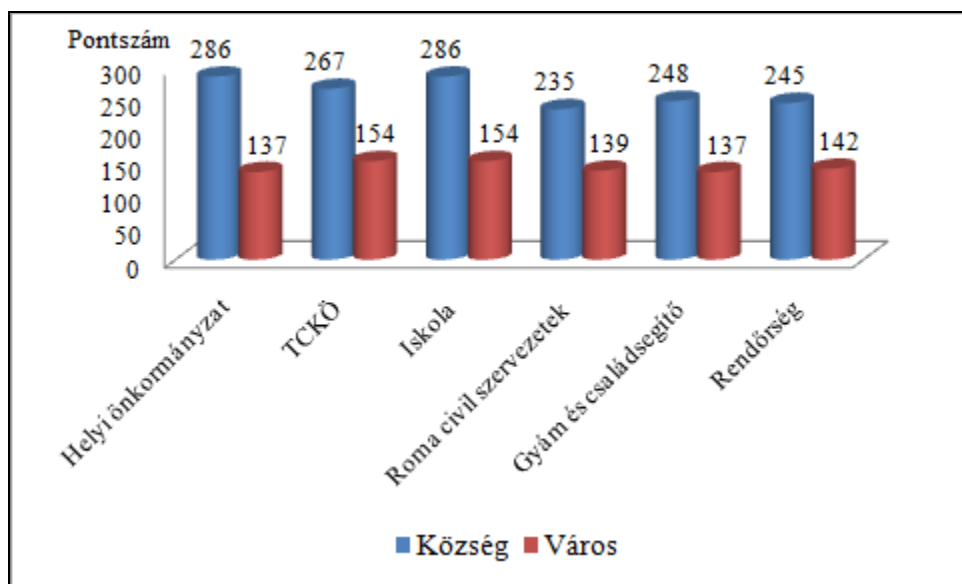
Községi szinten (41. ábra) a legjobb kapcsolat a helyi önkormányzattal és az iskolával mutatható ki. Ezt a két terület kulcsfontossága magyarázza. A helyi önkormányzatok forrásokat bocsátanak a nemzetiségi önkormányzatok rendelkezésére. Az iskolák pedig a tantervükben megjeleníthetik a roma nemzetiségi oktatási programot.

³⁹ A Rendőrség szerepeltetése is indokolt, mivel a 22/2011. (X.21.) ORFK utasítás – az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv és a roma kisebbségi önkormányzatok közötti együttműködésről, kapcsolattartásról – kifejezetten rendelkezik erről a kapcsolatról.

Az általános rendelkezések 2. pontja szerint: A roma kisebbségi önkormányzatok közötti együttműködés célja a Rendőrség és a roma kisebbség között konfliktus- és előítélet-mentes viszony megteremtése, kiemelt figyelemmel a bűnmegelőzésre, az áldozattá, bűnelkövetővé, illetve szenvedélybeteggé válás elkerülésére és az ismeretterjesztő kommunikációra.

3. A roma kisebbségi önkormányzatokkal történő együttműködés nem zárja ki az állampolgárokkal, illetve a roma érdekvédelem területén tevékenykedő társadalmi szervezetekkel, szövetségekkel, közösségi szerveződésekkel való közvetlen kapcsolat kialakítását.

41. ábra: A ckö-k kapcsolatai külső szervezetekkel

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves elemzés alapján

A TCKÖ viszonylagos jó szereplése összefüggésben áll azzal, hogy képviselőit az elektori rendszer miatt, a települési cigány kisebbségi önkormányzatok tagjai választják meg.

Mivel a roma civil szervezetek főleg a nagyobb városokhoz köthetőek, a községek szintjén nem tudnak tevékenységet kifejtetni. A Gyám és családsegítő, valamint a Rendőrség alacsonyabb pontszámai azzal indokolhatóak, hogy a konfliktusok által leginkább terhelt területeken próbálnak együttműködni.

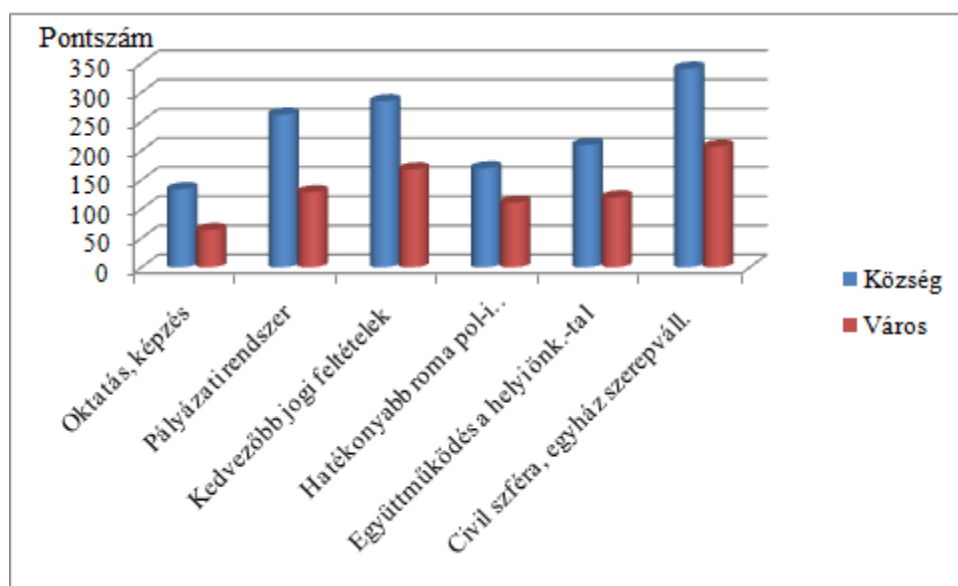
A városi testületek vonatkozásában (41. ábra) az iskola továbbra is jól szerepel. Ez alatt elsősorban azt kell érteni, hogy a helyi cigány kisebbségi önkormányzat, néhány olyan iskolával igyekszik együttműködni (pl. tanoda-program keretében), ahol magasabb a roma gyerekek aránya. A helyi önkormányzatokkal lévő kapcsolat, azonban problémásnak mondható. Ennek oka lehet, hogy a városokban a romák kisebb arányban vannak jelen, így a döntésekbe sem kapnak nagyobb beleszólást. A megyei cigány kisebbségi önkormányzat a városi roma képviselőkkel is jó kapcsolatot tart fenn. A rendőrséggel való jobb kapcsolat oka, hogy városokban kevesebb a konfrontálódás a romák és nem romák között. A roma civil szervezetek pozíciója nem sokat javult a községi helyezéshez képest. Az okok hátterében érdekellentétek is meghúzódhatnak. A Gyám és családsegítő alacsony

pontszáma mögött korábbi sérelmek mellett, aktuális problémák is feltűnhetnek.

A kérdőívem 14. pontjában az integráció szempontjából fontosnak tartott hat aktivitási területet⁴⁰ egymás vonatkozásában (oktatás – képzés; pályázati rendszer átalakítása; kedvezőbb jogi feltételek; hatékonyabb roma politikai vezetés; együttműködés a helyi önkormányzattal; civil szféra és az egyház szerepvállalása) vizsgáltam.

A sorrend megjelölését kértem a válaszadóktól, így az alacsonyabb pontszámokkal rendelkező területek a fontosabbak.

42. ábra: A legfontosabb beavatkozási területek a roma-integráció vonatkozásában

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves elemzés alapján

A 42. ábrán a községi válaszadók véleménye jól mutatja, hogy a felsorolt területek közül az oktatás és képzés, a hatékonyabb roma politikai

⁴⁰ Ezek a területek, a témához igazodóan, az intézmények, a vezetők, a külső szereplők felé támasztott követelményeket próbálják felölelni. Az uniós keretrendszer ettől eltérően négy, nemzeti erőfeszítést igényelő kulcsterületet határoz meg a romák integrációjának megerősítése céljából: az oktatást, a foglalkoztatást, az egészségügyi ellátást és a lakhatást (www.europa.eu).

vezetés, valamint a helyi önkormányzattal való együttműködés, amelyek az integráció szempontjából a legfontosabbak lehetnek.

Szintén ezt támasztja alá a városi kisebbségi vezetők véleménye is, akik ugyanezt a három területet, és ebben a sorrendben nevesítették.

Az oktatás és a képzés első helye tehát vitathatatlan. Ez különösen értékes annak fényében, hogy a válaszadók jelentős része 8 általános, vagy szakmunkás végzettséggel rendelkezik. Ez a hozzáállás lehet az egyik alapja a sikeres iskolai integrációnak. Ez azonban csak úgy lesz megvalósítható, ha az iskola előtti oktatás is nagy gondot fordít a közösségi foglalkozásokra és a beilleszkedés segítésére. Ehhez szükség lehet a szülők partnerségének a megnyerésére, a szakképzett pedagógusokra, valamint hatékonyabb pedagógiai modellek alkalmazására.

A hatékonyabb roma politikai vezetés kiemelt pozíciójának az oka az lehet, hogy az országos, vagy területi roma vezetők jó kapcsolatokat ápolnak ugyan a helyi testületekkel, mégis inkább a pártpolitikai erőter vonzása határozza meg tevékenységüket. A roma vezetők jellemzőjévé vált politikai konfliktusok, hatalmi harcok, folyamatos botrányok, és a felmerülő korrupciós ügyek sem segítették a helyi cigányság társadalmi integrálódását, és ez a válaszadók véleményében is visszatükröződik.

A helyi önkormányzatok szintén kulcsszereplők lehetnek. Ezt elsősorban az indokolja, hogy a roma integrációt nem lehet egy egységes sémára ráhúzni, hanem szinte minden településen más és más megoldási módot kell találni. Ezt pedig nagyban befolyásolja, hogy az adott településen milyen arányban élnek a romák, milyen a település gazdasági helyzete, milyen a helyi önkormányzat hozzáállása stb.

A másik három terület sorrendisége a községi és a városi válaszok alapján szintén megegyezik. A pályázati rendszer eddigi sikertelensége a válaszokból egyértelműen kiderül. Sokan csalódtak ebben a módszerben. Személyes beszélgetéseim alkalmával többször visszahallottam, hogy a pénzek jelentős része azokba a térségekbe áramlik, ahol a cigányság jelenléte elhanyagolható.

A válaszadók a jogi feltételeket nem sorolják a legfontosabb területek közé. Ez összefüggésben állhat az új Nemzetiségi törvénnyel, valamint a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda⁴¹ (NEKI) hatékony

⁴¹ A szervezetet még 1993-ban a Mászág Alapítvány hozta létre. A NEKI 1994 januárjában kezdte meg működését a Magyarországon élő nemzeti és etnikai kisebbségek - és ezen belül elsősorban a roma közösség - jogainak védelme céljából. A diszkriminációs panaszok kivizsgálása és jogi útra terelése mellett a NEKI rendszeresen jelentet meg egy-egy témakörben kiadványokat, tájékoztatókat. Minden évben kiadja az ún. Fehér Füzetet, amely az adott évre vonatkozó legjelentősebb ügyeiről készült eseteleírásokat tartalmazza (neki.hu).

munkájával. Másrészt az is előfordulhat, hogy a mindennapi problémák mellett ez a kérdés valóban háttérbe szorul.

A civil szféra és az egyház mindkét válaszadói körnél a leggyengébb pozíciót szerezte meg. Annyiban meglepő az eredmény, hogy az egyházak támogatásával jött létre Magyarországon a Roma Szakkollégiumi Hálózat. A cigány szakkollégiumok fenntartói a jezsuita rend, a görög katolikus, a református és az evangélikus egyházak (Forray-Martón 2012). A római katolikus egyház aktív pasztorációs tevékenységet is folytat, amely a romák lelki gondozása mellett, a cigányság társadalmi felzárkózását is segíti.

A történelmi egyházak mellett a kisebb egyházak is népszerűek a romák körében.

A történelmi egyházak vonatkozásában, a gyenge szereplés okának azt tudom be, hogy a Szakkollégiumi Hálózat még csak nemrég – 2011-ben - került kialakításra, illetve a pasztorációs tevékenység is csak a romák által többségben lakott települések közül érint néhányat (pl.: Hodász, Köröm, Kiscséc, vagy a Baranya megyei Alsószentmárton).

9.4 A helyi cigányság jövője

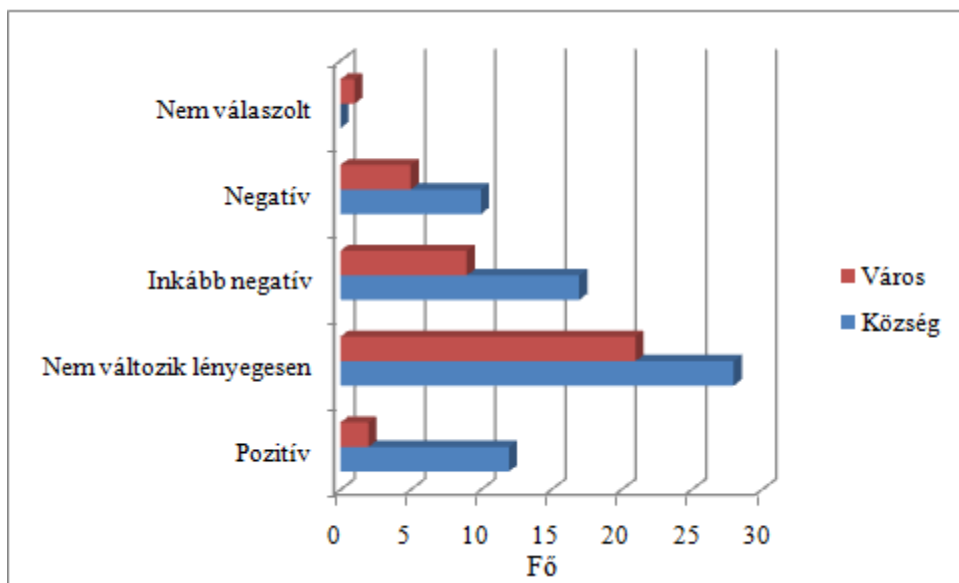
A kérdőív zárásaként a helyi cigányság jövőjével kapcsolatban informálódtam. A válaszadót arra kértem, hogy négy alternatíva (egyértelműen pozitív; nem változik lényegesen; inkább negatív; negatív) közül válassza ki azt, amely úgy érzi helytálló lehet a helyi romákkal kapcsolatban.

A legfőbb levonható következtetés – községi és városi szinten egyaránt - az volt, hogy a kisebbségi önkormányzatok vezetői úgy vélik, hogy a helyi romák helyzete a jövőben sem fog lényegesen változni.

Az „egyértelműen pozitív” válaszokat főleg azok vezetők adták, akik 2010 óta dolgoznak a testületben.

A községi és a városi válaszadók véleménye (43. ábra) közötti legnagyobb különbség éppen ezzel a véleménnyel kapcsolatban mutatkozik. A községi válaszadók jobban bíznak a jelenlegi helyzet jobbra fordulásában, mint városi társaik. Ez összefüggésben állhat azzal, hogy a községi válaszadók körében valamivel több volt az első két életkori csoporthoz tartozók aránya, akik még bizalommal, és ambícióval tekintenek a jövő felé. Véleményem szerint a kisebb méretű közösség, a szorosabb emberi kapcsolatok is az okok között szerepelnek. Másik tényező lehet, hogy a kisebb települések önkormányzatai a helyi romák képviselőit inkább partnerként kezelik, mint a városokban. A különbséghez az is hozzájárulhat, hogy a kisebb településeken lévő közmunkaprogramok fokozottabban vonják be a romákat a munkavégzésbe.

43. ábra: A válaszadók véleménye a helyi romák jövőjével kapcsolatban

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves elemzés alapján

Foglalkozni kell azonban a negatív, vagy inkább negatív változások kategóriákkal is, mivel mindkét településtípusban közel 40%-ot jelent az arányuk. Ezt a véleményt legalább két összetevőre bonthatjuk.

Az egyik, hogy az elkészített interjúk, és beszélgetések alkalmával a tradicionális cigány közösség felbomlását, mint a negatív folyamatok kezdetét többször emlegették. Az idősebbek és a fiatalok kapcsolatrendszere is teljesen átalakult. A cigány hagyományokat a mai fiatalok nem ismerik, nem akarják követni.

A másik összetevő pedig a romló anyagi helyzettel, a létbiztonság hiányával, a mélyszegénységgel hozható összefüggésbe. Ezt az 5.2.1 alfejezet mutatói is alátámasztják. A legnagyobb roma arányú lakossággal jellemezhető települések krízise egyértelmű. A válaszadók joggal tarthatnak attól, hogy a Csereháton és az Ormánságban már megtapasztalt gettósodási folyamatok náluk is megjelenhetnek. Az underclass képződés a városokban szintén a szegregációs folyamatok irányába hathat.

Összegzés, következtetések

A végkövetkeztetések megfogalmazása előtt hipotéziseim helyességét szeretném megvizsgálni.

H1: Kutatási eredményeim visszaigazolták, hogy Európában és a környező országokban a roma népesség létszáma dinamikusan növekedett. A cigányság területi elhelyezkedését megvizsgálva, valamint a romák európai történelmét is áttekintve, bizonyítást nyert, hogy az egyes országok és régiók között szükséges különbségeket tenni. Létszámviszonyok tekintetében Európából Bulgária, Románia, és Spanyolország mellett Magyarország emelkedik ki, míg Európa nyugati, és északi országaiban lényegesen kevesebb roma él.

A feltételezés a környező országok vonatkozásában is megállja a helyét. A létszámviszonyokra fókuszálva nagy eltéréseket találtam a népszámlálások és különböző becslések eredményei között. Ugyanez igaz a területek szempontjából is. Az érintett országokból kiemelhetőek olyan térségek (Burgenland, Délkelet-Szlovákia, Kárpátalja, Maros, Bihar és Kolozs megyék, a bánáti területek, Muraköz, Észak-Baranya, Muravidék), ahol a romák nagyobb arányban élnek. A területek közös jellemzője, hogy azok a magyar országhatár szomszédságában helyezkednek el.

H2: A szakirodalmakra és empirikus adatgyűjtésekre alapozott feltevésem, hogy a romák aránya újabb térségekben emelkedhet jelentősen, szintén helytállónak bizonyult. Ezt változásvizsgálattal tudtam bizonyítani, melynek legfőbb megállapításai a következők voltak:

- 2010-re több mint 4-szeresére növekedett azoknak a településeknek a száma, ahol a roma lakosság aránya eléri, vagy meghaladja az 50%-ot.
- Változatlan demográfiai folyamatok mellett egyre több település érheti el a 30-35%-os roma lakossági arányt. Ez pedig azt vetíti előre, hogy Északkelet-Magyarország 170-175 településén - melynek többsége 2000 fő alatti - várható a jövőben etnikai csere.
- Az érintett települések nagymértékben koncentrálnak a Heves-Borsodi-dombság területén, a Csereháton, a Bodroghözben, a Rétközben, a Beregi- és a Szatmári síkságon, a Nyírség keleti részén, a Sárreuten és nem összefüggően, de a Közép-Tiszavidék alkotta belső periferián is.

H3: A kutatási eredményeim igazolták, hogy helyes volt az a feltételezés, hogy - az országos tendenciának megfelelően - a cigányság számában átrendeződések mentek végbe a településtípusok között, és egyre nagyobb az eltolódás a vidéki városok irányába.

A saját elemzésekből kiderült, hogy Északkelet-Magyarországon a cigányság fele (50,3%) még községekben lakott. A kétezer lakos alatti településeken pedig a cigányok 29,1%-a élt. Tehát a romák nagyobb aránya még mindig a területi hátrányokkal jellemezhető településkategóriában élt.

Ezzel párhuzamos jelenség viszont, hogy több városban intenzív növekedést mutatott a cigányság száma. Ide sorolható városok: Ózd, Kazincbarcika, Putnok, Nyírbátor, Hajdúhadház, Heves stb. A jövőt illetően levonható következtetések:

- A kilátástalan helyzetbe került, főként falvakban élő romák számára a városok célállomásként fognak megjelenni.
- A városokban etnikai gettók kialakulására kell számítani.
- A romákra jellemző magasabb természetes szaporodás miatt a városokban tömegével jelenhetnek meg a roma gyerekek az oktatási intézményekben.

H4: Beigazolódott az a feltetelezés, hogy Északkelet-Magyarországon a társadalmi-gazdasági problémák intenzívebben jelentkeznek a romák által nagyobb arányban lakott térségekben és településeken. A jelentős roma lakosságárányal rendelkező települések:

- Eltérő demográfiai karakterrel bírtak. A vizsgált időszakban folyamatos természetes szaporodást mutatattak. A 40-50% közötti kategóriában ugyan nagy ingadozást találtam, de ezt is természetes szaporodás jellemezte.
- A magasabb arányú elvándorlás szintén kimutatható az említett településkategóriák esetében. Ez összefüggésben van az etnikai csere folyamatával. A legjelentősebb mértékű elvándorlás a 40-50%-os roma lakosságárányú települések körében mutatkozott. A migrációs veszteség ettől valamivel alacsonyabb volt a többségében romák lakta települések esetében.
- A kiemelt településkategóriák a foglalkoztatottak számában és arányában folyamatosan lemaradtak a térségi átlaghoz viszonyítva. A roma többségű településeken 1980-ban száz lakosra még 38,8 foglalkoztatott jutott, mindez 2001-re 16,2-re csökkent.
- Az inaktív keresőkre és eltartottakra vonatkozó mutatókban is romlott pozíciójuk. A cigányok által legalább 50%-ban lakott településeken az inaktív keresők és eltartottak száma, több mint kétszerese volt a térséget jellemző értéknek.
- Egyértelműen rosszabb helyzetben voltak a munkanélküliségi ráta alapján, mint a többi településkategória. Az ezredforduló után a munkanélküliség különösen a legnagyobb roma lakossággal rendelkező települések esetében ugrott meg. Az utolsó vizsgált évben

bekövetkezett csökkenés a közmunkaprogramok hatásának tudható be.

Az elemzések alapján kiderült, hogy összességében a legnagyobb roma arányú lakossággal jellemezhető települések vannak leginkább krízishelyzetben. Térben elhelyezve bebizonyosodott, hogy területi koncentráció tapasztalható, amely a periférikus helyzetben lévő térségekben jelenik meg.

H5: A feltevésre, melyben azt állítom, hogy a környező országok viszonylatában a magyar kisebbségi önkormányzati képviselői rendszer egyedülálló, szintén bizonyítást nyertem.

A magyar rendszer különlegessége, hogy települési szintről indulva szerveződik meg, és területileg három szintre (települési, megyei/területi, országos) tagolódik. A környező országokban viszont nem beszélhetünk a kisebbségek önkormányzatiságáról, mivel azok főleg szervezetekben, egyesületekben fejtik ki tevékenységüket.

A magyar kisebbségi törvény megtette azt, amit a környező nemzetek hasonló jogszabályai nem: államalkotó tényezővé emelte a hazánkban élő 13 kisebbséget. Ennek a legfontosabb gyakorlati megvalósulása pedig a kisebbségi önkormányzatiság.

H6: Az a premissza, melyben azt feltételezem, hogy a cigány kisebbségi önkormányzatok vezetői jól látják az integráció szempontjából fontos lépéseket, de még nem állnak készen arra, hogy mindezt kivitelezni is tudják, vizsgálataimban igazolódott.

A kérdőíves felmérés kiértékelésével bebizonyosodott, hogy a roma vezetők jól ismerik az integráció irányába vezető utat. Egyértelműen foglaltak állást abban, hogy az oktatás és a képzés, a hatékonyabb roma politikai vezetés és a helyi önkormányzattal való együttműködés lehet a sikeres integráció kulcsa. A megvalósulást azonban több tényező is hátráltatja:

- A javulás ellenére még mindig alacsony a roma vezetők iskolai végzettsége.
- Nem tekintik őket igazán partnernek sem a helyi önkormányzatok, sem a felsőbb szintű politikai vezetés.
- Kevés az olyan sikeres személyiség, akiről a cigány kisebbségi önkormányzatok vezetői példát vehetnének.

A dolgozatommal szerettem volna felhívni a figyelmet, az Északkelet-Magyarországon kibontakozó etnikai folyamatokra, illetve a térségi szintű szegregációra, valamint az underclass folyamatok erősödésére. A cigány kisebbségi önkormányzatok elemzésével pedig az integráció egyik kulcsszereplőjét szerettem volna bemutatni, illetve megszólítani.

Bebizonyosodott, hogy sikeres integrációs minta alkalmazásával Magyarország az egész közép-európai térségben minta-országgá válhat. A sikeres integrációhoz - a köz és a magánszféra részéről egyaránt - minden területen komoly összefogásra van szükség, és rövid távon nem várhatunk komoly eredményeket.

Summary (angol nyelvű összefoglaló)

Data collection method used in the dissertation

Determination of the number of Roma people approaching the real values presents a problem in both Europe and Hungary. However, due to the parameters characterising (low education, high unemployment, social drawbacks, etc.) the majority of Roma people it is important to know their actual number and the expected demographic trends.

Ethnic classification has been a characteristic problem in both domestic and international research for a long time. A part of the research is based on self-assessment while others used data based on the assessment of the external environment.

I have tried to unify the views of self-assessment and the evaluation of the external environment in the method of data collection for the dissertation. Therefore I tried to contact settlements by phone or in person or to ask people familiar with the local conditions. In numerous cases data corrections were still performed (e.g. based on my own personal experience, the Roma minority voters list or on local documents – integrated town development strategy, anti-segregation plan).

Number and representation system of the Roma population in Hungary and in neighbouring countries

Distinction has to be made between self-assessments and the results of estimations. According to official statistical datasets 1,278,898 people admitted himself/herself to be Roma in eight countries. Highest ratios were found in Romania and Slovakia.

Values of estimations well exceed this with more than 4 millions of Roma people (4,134,600) in the eight countries. Estimations consider that more than half of the Roma population lives in Romania (52.3%) while Hungary is in second place (15.9%).

The difference between the sum values of censuses and the values of estimations is 3.2 fold. Greatest difference between the two datasets are found in Croatia (8.45 fold) while smallest difference appears in Slovakia (1.18 fold).

The Hungarian minority local government system is unique compared to the surrounding countries. Speciality of the Hungarian system is its organization from settlement level and its division to three spatial levels (settlement, county/regional, national). In contrast, in neighbouring countries there are no minority local governments as minorities are represented mostly by other type of organizations and associations.

Number and spatial distribution of Gypsies in Hungary

Ratio of the Roma population in Hungary increased from the 1.1% of the Gypsy census in 1893 to 5.6% (570000 people) by the time of the sociological survey in 2003. Based on the census including the entire population, the number of Roma people increased to sevenfold between 1941 and 2001. Although estimations are from different time periods changes in the number of the Roma population indicate exponential trend for the increase the primary source of which is the high natural increase.

The demographic prediction of László Hablicsek (2000) prepared on the basis of available data and numerous (current and probable) demographic characteristics calculates with 2 million Roma people by 2050 giving a quarter of the rapidly decreasing population in Hungary.

Spatial distribution of the Roma population within Hungary is very unbalanced. Traditional living area of the Roma population are southwest and northeast Hungary reflected by both sociological surveys and censuses. Around two third of the Roma population in Hungary live here. Almost half of them live in northeast Hungary.

Number, ratio and spatial distribution of the Roma population in northeast Hungary

In 1893 at the time of the Gypsy census more than 31 thousand Roma people were registered in northeast Hungary, that was 1.9% of the population in the region. Their number increased dynamically reaching 278,000 by the time of the sociological survey in 2003, that was 9.8% of the population of the region. My survey proved intensive continuous increase as the number of Roma people was 416,000 in 2010, that is 15.5% of the population of the region.

Comparing to the CIKOBÍ data of 1987 an increase in the number of settlements where Roma people are the majority of fourfold (from 15 to 63). Another phenomenon was the decrease of the number of settlements with no Roma inhabitants at all from 156 to 126.

Settlements with high Roma ratio are concentrated in the area of the HEves-Borsod plain, the Cserehát, the Bodroghöz, the Rétköz. the Bereg and Szatmár plain, the eastern part of the Nyírség, in the Sárrét and not continuously in the inner peripheries of the central Tisza region.

Distribution of the Roma population at small region and settlement level in northeast Hungary

Based on my own research, highest values are found on the one hand, in small regions along the border (Nyírbátor, Fehérgyarmat, Záhony, Bodrogeköz, Abaúj-Hegyköz, Encs, Szikszó, Edelény, Ózd small regions) and on the other hand in the Central Tisza region (Mezőcsát, Heves small regions) that is regarded to be an internal periphery. These regions are mainly the most underdeveloped small regions as well. Out of the 56 small regions only three (Debrecen, Hajdúszoboszló, Hatvan small regions) showed Roma population ratios less than 5%.

Studying geographical distribution it is interesting that higher number of Roma inhabitants is found not along the border but rather in larger towns and county centres. In 32 settlements the number of Roma people reached 2000 (e.g. Miskolc, Ózd, Debrecen, Nyíregyháza, Szolnok, Kazincbarcika) and in further 51 settlements it exceeded 1000 people.

Totalling the numbers revealed that 50.3% of Roma people lived in villages while this ratio is 39.5% for the entire population. This pair of ratios shows clearly the so called spatial handicap of the Roma population as higher ratio of them live in the settlement category which has greater employment difficulties.

Social-economic parameters of settlements where Roma people live in majority

Based on the settlement database compiled as a result of my research I classified the settlements according to the ratio of Roma people. I studied natural increase and decrease; the migration balance; employment; the number of inactive employees and dependants; and the unemployment ratio. Based on these the followings were revealed:

- They have different demographic characters basically as a result of continuous natural increase.
- They are not different from the rest of the settlement categories significantly regarding migration balance. They can be characterized by positive migration balance following the regime change as those who were superseded from the greater towns moved into these settlements, however, in recent years people with better financial background started to move away.
- Considering the number and ratio of employees they fell behind continuously compared to the regional average. Settlements with

Roma majority had 38.8 employees for a hundred inhabitants in 1980 but this changed to 16.2 by 2001.

- Parameters regarding inactive employees and dependants also worsened. Number of inactive employees and dependants was more than twice of the regional average in settlements where the ratio of Gypsies is at least 50%.
- The settlements were clearly in worse conditions than the rest of the categories regarding unemployment rate. After the regime change unemployment increased especially in settlements with the highest ratio of Roma population. Decrease in the last studied years was caused by public-works programmes.

Ethnic exchange – on the example of selected settlements

The process of ethnic exchange was analysed on the basis of personal interviews and in situ experiences in the case of the selected settlements (Tiszabő, Bojt, Nyírmihálydi, Rápolc, Hodász) while in the case of Csenyété the analysis was based on professional literature. The following categories were set:

- Ethnic exchange happened already before the regime change in settlements that have Roma population ratios of 70-75% (Csenyété, Tiszabő) and the settlements turned into ethnic ghettos.
- In the category with 50-70% of Roma population (Bojt, Nyírmihálydi, Hodász) ethnic exchange happened after the regime change. These settlements may become similar to the settlements of the previous category due to the ageing of the non-Roma inhabitants and selective migration.
- Rápolc that belongs to the third category is an example of small villages where the ratio of the Roma population will exceed 50% within a few years.

Number of Roma minority local governments in the North Great Plain Region from 1994/95 till 2010

Actuality of the analysis was justified by the significant increase of the number of Roma minority local governments besides the number and ratio of Roma people since the first minority elections. At first Roma minority local governments were established only in 109 settlements together with the by-election. This number was increased to 232 by 2010. At the first election local governments were formed mainly in larger settlements then by

2010 a Roma minority local government network well adjusted to the ethnic ratios developed.

Ratios of Roma minority local governments formed in Szabolcs-Szatmár-Bereg county were increased continuously within the region. Their ratio was below 50% after the first elections and then this value exceeded 57% by 2010.

Analysis of the Roma minority elections at settlement level in 2010

Regarding the latest election I analysed the number of voters in the voters' register; voters' activity; number of candidates; and the results of nominating organizations. Result of the elections can be summarized in the followings:

- 31,458 Roma people were included in the voters' register. Regarding the counties the voters' register included on average 152 people in Hajdú-Bihar, 152.4 people in Jász-Nagykun-Szolnok county and 122.9 people in Szabolcs-Szatmár-Bereg county.
- Highest voters' activity was in the small villages of Szabolcs-Szatmár-Bereg county.
- Number of candidates shows significant differences. Most frequently 4 candidates entered the elections. On average there were 8.1 candidates per settlement.
- In the region candidates of 21 organizations became representatives. The first place in total was taken by Lungo Drom with 54.3% of the representatives.

Results of a questionnaire survey made with the leaders of Roma minority local governments

I had double aims with the questionnaire survey. On the one hand, to gain insight into the demographic, financial and representation parameters of the respondents and on the other hand, to obtain information on representation activity. The last questions were related to the future of Roma people. Based on 105 filled questionnaires the following conclusions can be made:

- There was a change of generations in Roma politics at local level as old representatives are few.
- Although the tendency is improving qualification is still low.
- The total number of children per capita was 2.9 among the respondents exceeding significantly the value of the national productivity rate.

- Employment rate is low.
- Roma minority local governments are mostly busy with organizing cultural programmes.
- They identified education and training as the most important fields of integration.
- In their opinion the future of Roma people will not change significantly in the future.

Felhasznált irodalom:

- *Achim, Viorel* (2004): *The Roma in Romanian History*. Ceupress, Bukarest.
- *Ana Revenga – Dena Ringold – William Martin Tracy* (2002): *Poverty and Ethnicity. A Cross-Country Study of Roma Poverty in Central Europe*. The World Bank, Washington, D.C.
- *Anna, Jurová* (1996): Cigányok-romák Szlovákiában 1945 után. *Regio - Kisebbség, politika, társadalom* 2. pp. 35-56.
- *Babusik Ferenc* (2007): Magyarországi cigányság – strukturális csapda és kirekesztés. *Esély: társadalom- és szociálpolitikai folyóirat* 1. pp. 3-23.
- *Badis Róbert* (2010): A romák társadalmi helyzete Szerbiában. *Regio - Kisebbség, politika, társadalom* 1. pp. 141-159.
- *Balcsók István* (2000): Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok az Északkelet-Alföld határ menti térségeinek munkaerőpiacán. *Tér és Társadalom* 2-3. pp. 285-294.
- *Balogh Lídia – Kóczé Angéla* (2011): A roma nők társadalmi és politikai befogadásának időszerű kérdései Európában. <http://www.eselyegyenloseg.eu/noierdek/sites/default/files/Roma%20nok%20tarsadalmi%20befogadasa%20Europaban.pdf> Letöltve: 2013. január 28.
- *Baranyi Béla – G. Fekete Éva – Koncz Gábor* (2003): A roma-szegregáció kutatásának területi szempontjai a halmozottan hátrányos helyzetű encsi és sellyei-siklói kistérségekben. *Kisebbségkutatás* 2. pp. 344-362.
- *Baranyi Béla* (2004): Gondolatok a perifériaképződés történeti előzményeiről és következményeiről. – *Tér és társadalom* 2. pp. 1-21.
- *Bari Károly* (2001): Cigány folklór. In: *Roma kincses kalendárium - Romano Kalendari* (szerk. Mezey Katalin), Budapest. pp. 307-337.
- *Baros Zoltán – Péntes János – Tóth Tamás* (2007): Demográfiai folyamatok a Csereháton a XX. század folyamán. In: *Demeter Gábor és Bagdi Róbert* (szerk.): *Migráció és asszimiláció Északkelet-Magyarországon és a Partiumban (1715-1992)*. *Studia Historico-Demographica Debrecina* I., Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- *Báger Gusztáv* (szerk.) (2008): *ÁSZ összegző, helyzetfeltáró tanulmány: A magyarországi cigányság helyzetének javítására és felemelkedésére a rendszerváltás óta fordított támogatások mértékéről és hatékonyságáról*. <http://www.asz.hu/tanulmanyok/2008/a-magyarorszag-ciganysag-helyzetenek-javitasara-es-felemelkedesere-a-rendszervaltas-ota-forditott-tamogatasok-merteke-es-hatekonysaga/t206.pdf> Letöltve: 2012. december 29.

- *Báthory János* (2011): Cigány identitásformák változóban. *Vigilia* 76/3. pp. 171-177.
- *Belánszki Gyula* (2006): A kisebbségi önkormányzatok kézikönyve. (Kézirat) Készült: a NEKH közreműködésével, Budapest. http://www.eselyhazkecskemet.hu/docok/kisebbségi_ok_kezikonyv.pdf Letöltve: 2012. december 29.
- *Bernát Anikó – Páthy Dencső Blanka* (2009): A roma nők helyzete kelet-európai összehasonlításban az ezredforduló után. In.: Nagy Ildikó – Pongrácz Tiborné (szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2009. TÁRKI Szociális és Munkaügyi Minisztérium
- *Bodáné Pálok Judit* (1996): Kisebbségi jogok és intézmények Magyarországon. *Regio - Kisebbség, politika, társadalom* 1. pp. 125-141.
- *Bogdán Béla* (1993): A cigány kisebbség rendszerváltás utáni helyzete. *Regio - Kisebbség, politika, társadalom* 1. pp. 115-120.
- *Boris Vaňo* (2002): Projection of Roma population in Slovakia until 2025. Akty, Bratislava. <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/projection2025rom.pdf> Letöltve: 2012. november 19.
- *Bottlik Zsolt* (2012): Cigányok (romák) Európában. *Földgömb* 6. pp. 10-11.
- *Bódi Ferenc – Bódi Mátyás* (2011): Hol vannak a választók? *Politikatudományi Szemle* 1. pp. 51-74.
- *Braun László - Csernicskó István - Molnár József* (2010): Magyar anyanyelvű cigányok/romák Kárpátalján. Poli Print Kft. Ungvár.
- *Csefkó Ferenc* (1998): A kisebbségi önkormányzatok közjogi státusza, működésük meghatározó területei. *Regio - Kisebbség, politika, társadalom* 4. pp. 39-52.
- *Csefkó Ferenc – Pálné Kovács Ilona* (szerk.) (1999): Kisebbségi Önkormányzatok Magyarországon. Osiris – MTA Kisebbségkutató Műhely – MTA Regionális Kutatások Központja, Budapest.
- *Cserti Csapó Tibor* (2010): Területi-szociológiai jellemzés a magyarországi cigány népesség körében. Kézirat. http://nti.btk.pte.hu/rom/dok/sal/Tibor_Cserti_Csapo_Territorial_sociology.doc Letöltve: 2012. március 2.
- *Cserti Csapó Tibor* (2011): A cigány népesség a társadalmi-gazdasági térszerkezetben. *Metszéspontok*. PTE BTK Oktatókutatató Központ, Virágmandula Kft., Pécs.
- *Diósi Ágnes* (1988): *Cigányút*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.

- Djordjević, B. Dragoljub (2003): Roma in Serbien – Vergangenheit, Gegenwart, Zukunft. Ost-West Europäische Perspektiven 2. pp. 93-103.
- *Dobos Balázs (2009): A nemzeti és etnikai kisebbségek hatékony közéleti részvétele Magyarországon. Regio - Kisebbség, politika, társadalom 2. pp. 125-142.*
- *Dobos Balázs (2012): Etnopolitikai mobilizáció és roma pártok Magyarországon és Kelet – Közép Európában. (Folyamatban lévő kutatás, kutatási terve.)*
<http://www.mtaki.hu/Etnopolitikai-mobilizacio-es-roma-partok-Magyarorszagon-es-Kelet-Kozep-Europaban/12/1100/5> Letöltve: 2013. január 17.
- *Dohányos Róbert – Lelkes Gábor – Tóth Károly /szerk./ (2004): Nemzeti és etnikai kisebbségek Szlovákiában 2003. Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, Somorja – Dunaszerdahely.*
- *Doncsev Toso (2001): Legújabb változások a magyarországi kisebbségek helyzetében. In.: Sisák Gábor (szerk.): Nemzeti és etnikai kisebbségek Magyarországon a 20. század végén. Osiris Kiadó, Budapest. pp. 11-29.*
- *Durst Judit (2001): "Nekem ez az élet, a gyerekek." Gyermekvállalási szokások változása egy kistalasi cigány közösségben. Századvég 22. pp. 71-85.*
- *Eberhardt, Piotr (2003): Ethnic Groups and Population Changes in Twentieth-Century Central-Eastern Europe: History, Data, Analysis. M. E. Sharp Inc., New York.*
- *Egry Gábor (2006): A nemzeti és etnikai kötődés szerepe a választói magatartás alakulásában Magyarországon a 20. században. Múltunk 1. pp. 170-197.*
- *Eiler Ferenc (2005): Törekvések a kisebbségi önkormányzati választások reformjára 1998-2004.*
<http://www.mtaki.hu/data/files/502.pdf> Letöltve: 2012. december 28.
- *Eiler Ferenc – Kovács Nóra (2000): A kisebbségi önkormányzatok rendszere Magyarországon. Regio - Kisebbség, politika, társadalom 3. pp. 81-111.*
- *Ekéné Zamárdi Ilona (1995): A migráció és nemzetközi kutatása. Közlemények a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Földrajzi Intézetéből, Acta Geographica Debrecina 1994/95. pp. 293-312.*
- *Ella, Libanova – Olena, Makarova (2009): Social Protection and Social Inclusion in Ukraine. European Communities.*

<http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCUQFjAA&url=http%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fsocial%2FblobServlet%3FdocId%3D5756%26langId%3Den&ei=HEahULHJFM7DswaF54C4DQ&usg=AFQjCNHLanozVjUvb7AqmffiZGFNRbhtxg&sig2=Ro0Xf30att7rjyvHk7OwIA> Letöltve: 2012. november 12.

- *Enyedi György* (1993): Társadalmi-területi egyenlőtlenségek és területi politika Magyarországon. In.: Társadalmi-területi egyenlőtlenségek Magyarországon (szerk.: Enyedi György). Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. pp. 9-21.
- *Farkas Árpád* (1943): Az 1941. évi népszámlálás anyanyelvi és nemzetiségi adatai. Statisztikai Szemle 5-6. pp. 16-26.
- *Forrai Erzsébet* (2012): Mátészalkai kistérség – kistérségi helyzetelemzés.
http://www.tk.mta.hu/gyerekesely/uploaded_files/2985_Kistersegi_tu_kor_Mateszalka_gyek_template.pdf Letöltve: 2012. december 5.
- *Forray R. Katalin – Szegál A. Borisz* (2000): A cigány gyermek Kelet-Európa iskoláiban. *Educatio* 2. pp. 291-303.
- *Forray R. Katalin* (2002): Eredmények és problémák a cigány közösség iskolázásában. *Barátság* 4. pp. 3642 – 3649.
- *Forray R. Katalin* (2003): Roma/cigány diákok a felsőoktatásban. *Educatio* 2. pp. 253-264.
- *Forray R. Katalin* (2009): Hátrányos helyzet – cigányság az iskolában. *Educatio* 4. pp. 192-203.
- *Forray R. Katalin – Marton Melinda* (2012): Egyházi Szakkollégiumok. *Iskolakultúra* 7-8. pp. 35-44.
- *Fónai Mihály* (2008): A romák társadalmi helyzete és egészségi állapota Északkelet Magyarországon. Kézirat jellegű habilitációs értekezés.
- *Fónai Mihály - Fábíán Gergely - Filepné Nagy Éva - Pénzes Mariann* (2007): Szegénység, egészség és etnicitás : északkelet-magyarországi kutatások empirikus tapasztalatai. *Szociológiai Szemle* 3-4. pp. 53-81.
- *Fónai Mihály – Pénzes Mariann – Vitál Attila* (2006) /szerk./: Etnikai szegénység, etnikai egészségi állapot?: a cigány népesség élethelyzete és kitörési lehetőségei Északkelet-Magyarországon. Krúdy Könyvkiadó – Szocio East Egyesület, Budapest.
- *Fónai Mihály - Vitál Attila* (2008): A tiszavasvári magyarcigány és oláh-cigány lakosság szociális helyzete és egészségi állapota. *Falu* 4. pp. 63-82.
- *Fónai, Mihály – Vitál, Attila* (2012): The social situation and the health status of the Hungarian and Vlach Gypsy population in

- Tiszavasvári. In: Bódi, Ferenc – Fábrián, Gergely – Lawson, Thomas (Eds): *Local Organisation of Social Services in Hungary. Studies in Comparative Social Pedagogies and International Social Work and Social Policy*, Vol. XXII. Bremen: Europäischer Hochschulverlag GmbH & Co. KG. pp. 207-241.
- *Föglein Gizella* (2005): Nemzetiségi demográfiai dilemmák Magyarországon (1945-1980). *Kisebbségkutatás* 3. pp. 366-377.
 - *Fraser sir Angus* (2006): *A cigányok*. Osiris Kiadó, Budapest
 - Georg Brunner – Herber Küpper (2002): *European Options of Autonomy: a typology of autonomy models of minority self-governance*. In.: Gál Kinga (ed.): *Minority Governance in Europe*. Open Society Institute, Budapest. pp. 11-36.
 - *Gerhard Baumgartner - Florian Freund* (2007): *Roma politik in Österreich*. Kulturverein Österreichischer Roma, Wien. <http://www.kvroma.at/FRAMES/Romapolitik/Roma%20Deutsch%202007.pdf> Letöltve: 2012. november 19.
 - *Gödri Irén – Spéder Zsolt* (2010): *Belföldi vándorlás*. http://www.demografia.hu/letoltes/kiadvanyok/DemPort/10godri_speder.pdf Letöltve: 2012. december 18.
 - *Grienig, Gregor* (2010): *Roma in der EU*. http://www.berlin-institut.org/fileadmin/user_upload/handbuch_texte/pdf_Grienig_Roma_EU.pdf Letöltve: 2012. október 17.
 - *Győri Szabó Róbert* (1998): *Kisebbségpolitikai rendszerváltás Magyarországon*. Osiris Kiadó, Budapest.
 - *Hablicsek László* (2000): *Kísérlet a roma népesség előreszámítására 2050-ig*. In.: Horváth Ágota (szerk.): *Cigánynak születni. Tanulmányok, dokumentumok*. Aktív Társadalom Alapítvány & Új Mandátum Kiadó, Budapest.
 - *Hablicsek László* (2007): *Kísérleti számítások a roma lakosság területi jellemzőinek alakulására és 2021-ig történő előrebecslésére*. *Demográfia* 1. pp. 7-54.
 - *Hajdú Zoltán* (2006): *A 20. századi magyar parlamenti választások választási földrajzi kérdései*. *Múltunk* 1. pp. 137-169.
 - *Halász Iván* (2011): *Kisebbségi jogok a szomszédos államok alkotmányaiban*. *Kisebbségkutatás* 3. pp. 323-335.
 - *Havas Gábor* (1999): *A kistelepülések és a romák*. In: Glatz Ferenc (szerk.): *A cigányok Magyarországon*. Magyarország az ezredfordulón. MTA, Budapest.
 - *Herbert Küpper* (1998): *Das neue Minderheitenrecht in Ungarn*. Odenbourg, München.

- *Héra Gábor – Ligeti György* (2006): Módszertan. Bevezetés a társadalmi jelenségek kutatásába. Osiris Kiadó, Budapest
- *Horváth Csaba* (2012): A 2010. évi önkormányzati választások. Jura 1. pp. 148-156.
- *Husz Ildikó* (2011): Alacsony végzettség - sok gyerek? : A magas termékenység néhány területi és etnikai aspektusáról. Demográfia 1. pp. 5-22.
- *Janky Béla* (2000): A cigány nők helyzete. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a574.pdf> Letöltve: 2013. január 28.
- *Janky Béla* (2005): A gyermekvállalás időzítése a cigány nők körében. Beszélő 1. pp. 72-85.
- *Jenkins, Richard* (1997): Rethinking Ethnicity: Arguments and Explorations. http://www.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=qoOj0SSrQrYC&oi=fnd&pg=PA1&dq=jenkins+ethnicity,+racism+and+ideology&ots=Zoe5GyFWQH&sig=RMuHvG8XRBZA96878mX6ZrrewCg&redir_esc=y#v=onepage&q=jenkins%20ethnicity%2C%20racism%20and%20ideology&f=false Letöltve: 2012. október 15.
- *Kapitány Balázs - Spéder Zsolt* (2004): Szegénység és depriváció. Társadalmi összefüggések nyomában. <http://demografia.hu/index.php/kiadvanyok/mhelytanulmanyok> Letöltve: 2012. november 26.
- *Karácsony Zoltán* (2005): Lesznek-e 2006-ban kisebbségi választások. Barátság 1. pp. 4509-4512.
- *Kardos Gábor* (2007): Kisebbségek: Konfliktusok és garanciák. Gondolat Kiadó, Budapest.
- *Kállai Ernő* (1998): Az abonyi cigány kisebbségi önkormányzat működése – esettanulmány. Regio - Kisebbség, politika, társadalom 4. pp. 99-110.
- *Kállai Ernő* (2005): Helyi Cigány Kisebbségi Önkormányzatok Magyarországon. Gondolat – MTA Etnikai – nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest.
- *Kállai Ernő* (2008): Helyi cigány kisebbségi önkormányzatok elméleti modellje és működési gyakorlata Magyarországon. PhD – értekezés, Miskolc.
- *Kállai Ernő* (2010): A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának jelentése a 2010. évi a települési kisebbségi önkormányzati választásokról. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/198541987.pdf> (Letöltés dátuma: 2012. február 27.)

- *Kállai Ernő* (2011): Beszámoló a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának tevékenységéről.
<http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/205796771.pdf>
Letöltve: 2012. december 29.
- *Kemenszky Sándor – Farkas Sándorné* (1998): A helyi önkormányzatok és a helyi kisebbségi önkormányzatok együttműködése. Önkormányzati füzetek 13.
- *Kemény István* (1976): Beszámoló – A magyarországi cigányok helyzetével foglalkozó, 1971-ben végzett kutatásról. MTA Szociológiai Kutató Intézetének Kiadványa, Budapest.
- *Kemény István* (1997): A magyarországi roma (cigány) népességről. Magyar Tudomány CIV. Kötet - Új folyam XLII. kötet (6). pp. 644-655.
- *Kemény István – Janky Béla* (2003): A cigány nemzetiségi adatokról. Kisebbségkutatás, 2. pp. 309-315.
- *Kemény István – Janky Béla* (2004): A magyarországi cigányság 1971-2003. Gondolat-MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest.
- *Kertesi Gábor* (2000): A cigány foglalkoztatottság leépülése és szerkezeti átalakulása 1984-1994 között. Közgazdasági Szemle 5. pp. 406-443.
- *Kertesi Gábor* (2005): Roma foglalkoztatás az ezredfordulón. A rendszerváltás maradandó sokkja. Szociológiai Szemle 2. pp. 57-87.
- *Kertesi Gábor – Kézdi Gábor* (1998): A cigány népesség Magyarországon, dokumentáció és adattár. Socio-typo, Budapest
- *Kertesi Gábor – Kézdi Gábor* (2009a): Általános iskolai szegregáció Magyarországon az ezredforduló után. Közgazdasági Szemle 11. pp. 959-1000.
- *Kertesi Gábor – Kézdi Gábor* (2009b): Néhány adat a magyarországi roma népességről.
http://hvg.hu/itthon/200908_Nehany_adat_a_magyarorszag_i_roma_ne_pessegro?s=jobline Letöltve: 2013. január 31.
- *Kiss János Péter – Lőcsei Hajnalka* (2006): Kistérség a sor végén: bodrogi hátrányok. Falu Város Régió 2. pp. 36-42.
- *Kligman, Gail* (2001): A „másság” társadalmi felépítése: a „roma” azonosítása poszt-szocialista közösségekben. Szociológiai Szemle 4. pp. 66-84.
- *Kocsis Károly* (2001): Az 1998. évi kisebbségi önkormányzati választások néhány etnikai földrajzi sajátossága. In.: In.: Sisák Gábor (szerk.): Nemzeti és etnikai kisebbségek Magyarországon a 20. század végén. Osiris Kiadó, Budapest. pp. 96-123.

- *Kocsis Károly* (2005): Changing Ethnic Patterns in the Carpatho-Pannonian Region (1989-2002). Minorities research, 7. pp. 8-28.
- *Kocsis Károly – Kovács Zoltán* (1999): A cigány népesség társadalomföldrajza. In: Glatz Ferenc (szerk.): A cigányok Magyarországon. Magyarország az ezredfordulón. MTA, Budapest.
- *Koncz Melinda* (2011): A nők esélye a Parlamentben – húsz év távlatából. Esély 1. pp. 24-52.
- *Kovács Alajos* (1932): Az 1930. évi népszámlálás fontosabb eredményei. Statisztikai Szemle 10. pp. 59-75.
- *Ladányi János* (1996): Romák Közép-Kelet Európában. Társadalmi Szemle 4. pp. 27-41.
- *Ladányi János – Szelényi Iván* (1997): Ki a cigány? Kritika 12. pp. 3-6.
- *Ladányi János – Szelényi Iván* (1998): Az etnikai besorolás objektivitásáról. Kritika 3. pp. 34-35.
- *Ladányi János – Szelényi Iván* (2000): Ki a cigány? In.: Ciganológia – Romológia (szerk. Forray Katalin). Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs pp. 13-24.
- *Ladányi János – Szelényi Iván* (2004): A kirekesztettség változó formái. Napvilág Kiadó, Budapest.
- *Ladányi János – Virág Tünde* (2009): A szociális és etnikai alapú lakóhelyi szegregáció változó formái Magyarországon a piacgazdaság átmeneti időszakában. Kritika: Társadalomelméleti és kulturális lap 7-8. pp. 2-8.
- *Landauer Attila* (2010): Írások a magyarországi beásokról. Szent István Egyetemi Kiadó, Gödöllő.
- *Lengyel Gabriella* (2003): Részletek Tiszavasvári cigánységének népességleírásából. Kisebbségkutatás 2. pp. 316-343.
- *Liégeois, Jean Pierre* (1994): Roma, gypsies, travellers. Strasbourg: Council of Europe.
- *Liégeois, Jean Pierre* (2007). Roma in Europe. Strasbourg: Council of Europe.
- *M. Császár Zsuzsa* (2009): Integráció vagy szegregáció: A roma oktatás ügye néhány délkelet-európai ország példáján keresztül. Balkán füzetek 1. pp 142-148.
- *Magicz András /vizsgálatvezető/* (2010): A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának jelentése a 2010. évi települési kisebbségi önkormányzati választásokról.
<http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/198541987.pdf>
Letöltve: 2012. december 28.

- *Majtényi Balázs* (2003): A kisebbségek autonómiája és a regisztráció. In.: Majtényi Balázs (szerk.): Merre visz az út? A romák politikai és emberi jogai a változó világban. Lucidus Kiadó, Budapest. pp. 79-100.
- *Marilyn Cvitanic* (2011): Culture and customs of Croatia. http://books.google.hu/books?id=aIBmjEJePAgC&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false Letöltve: 2012. november 13.
- *Matlovičová, Kvetoslava, Matlovič, René, Mušinka, Alexander, Židová, Anna* (2012): The Roma Population in Slovakia. Basic Characteristics of the Roma Population with Emphasis on the Spatial Aspects of its Differentiation. In.: Roma population the peripheries of the Visegrad countries (Edited by János Péntzes and Zsolt Radics). DIDAKT Kft., Debrecen. pp. 77-103.
- *Mayer Éva /szerk./* (2011): Új nemzetiségi törvény született. Barátság 6. pp. 6975-6978.
- *Messing Vera* (2004): Süketek beszéde. A jászladányi iskolaügy kapcsán kialakult sajtódiskurzus kvalitatív elemzése. Médiakutató 1. pp. 25-40.
- *Mezei Barna /szerk./* (1986): A magyarországi cigánykérdés dokumentumokban. 1422-1985. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.
- *Mitja, Žagar et al* (2006): The Aspect of Culture in the Social Inclusion of Ethnic Minorities. Evaluation of the Impact of Inclusion Policies under the Open Method of Coordination in the European Union: Assessing the Cultural Policies of Six Member States. Final Report: Slovenia. An Evaluation Project under the EU's Social Protection and Social Integration Policy, October 2006, 39, a http://www.ecmi-eu.org/fileadmin/media/download/Working_Paper_33_Slovenia.pdf Letöltve: 2012. november 14.
- *Molnár Emilia – Schafft, Kai A.* (2003): A helyi roma/cigány kisebbségi önkormányzatok tevékenysége és céljai Magyarországon 2000-2001-ben. Szociológiai Szemle 1. pp. 79-99.
- *Mušinka, Alexander – Kolesárová, Jana* (2012): Situation of the Roma in Slovakia and their status in the contemporary Slovak Society. In.: Roma population the peripheries of the Visegrad countries (Edited by János Péntzes and Zsolt Radics). DIDAKT Kft., Debrecen. pp. 104-118.
- *Müller, Stephan* (2011): National Policies towards Romani Women in the Western Balkans.

- <http://www.romadecade.org/files/downloads/CARE%20Roma%20Women%20Conference/Croatia,%20National%20Policies%20Toward%20Romani%20Women.pdf> Letöltve: 2013. január 16.
- *Nemes Nagy József* (2005): Hét Felső – és Közép-Tisza-vidéki kistérség gazdasági potenciálja, fejlődési pályája. (Helyzetelemzés) www.elotiszaert.hu/download.php?id=27 Letöltve: 2012. december 6.
 - *Neményi Mária* (2000): Az egészségre ható tényezők strukturális, etnikai és kulturális összefüggései – bevezetés. In.: *Ciganológia – Romológia* (szerk. Forray Katalin). Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs pp. 43-52.
 - *Neményi Mária* (2007): A serdülő roma gyerekek identitás-stratégiái. *Educatio* 1. pp. 84-98.
 - *O' Higgins, N. – Ivanov, A.* (2006): Education and employment opportunities for the Roma. *Comparative Economic Studies*, 48.
 - *Paloma Gay Y Basco* (2008): Cigány/Roma diaszpóra. *Regio* 4. pp. 25-51.
 - *Papp Z. Attila* (2010): A romániai román-magyar kötődésű népesség az 1992. és 2002. évi népszámlálási adatok tükrében. *Regio - Kisebbség, politika, társadalom* 1. pp. 96-140.
 - *Patricia Hladschik /schriftleiter/* (2010): Soziale Ausgrenzung. Fokus: Roma in Österreich. *Polis aktuell* 5. pp. 1-23.
 - *Pavlovics Attila – Gyurok János* (2005): Kisebbségek – érdekképviselet (Pécsi regionális tapasztalatok). *Regio* 4. pp. 131-150.
 - *Pásztor István Zoltán* (2011): Location of the gypsies in the Northern Great Plain and North Hungary Regions. (Mátészalka and Bodroghöz micro-regions as examples) – In: *New results of cross-border Co-operation* (ed. Kozma, G.). DIDAKT Kft., Debrecen. pp. 151-160.
 - *Pásztor István Zoltán – Péntes János* (2012): Foglalkoztatási krízis és jövedelmi periferizálódás Északkelet-Magyarországon a roma népesség arányainak tükrében. *Területi statisztika* 4. pp. 353-371.
 - *Pásztor István Zoltán – Péntes János – Bántó Norbert Zsolt* (2012): Investigation of peripherization in Northeastern Hungary by spatial demographic and income tendencies with special attention to the Roma population. *Eurolimes*, vol 13. pp. 149-165.
 - *Petricusic, Antonija* (2004): Slovenian legislative system for minority protection. *Revista de Sociolingüística*. <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm04tardor/docs/petricusic.pdf> Letöltve: 2013. március 25.

- *Pénzes János* (2010): Területi jövedelmi folyamatok az Észak-alföldi régióban a rendszerváltás után. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. (Doktori értekezés)
- *Pénzes János* (2011): A jövedelmi szempontból elmaradott települések területi átrendeződése a rendszerváltozás után. Földrajzi Közlemények 1. pp. 59-69.
- *Phinney, Jean* (1992): The Multi-group Ethnic Identity Measure: A new scale for use with adolescents and you adults from diverse groups. *Journal of Adolescent Research*, 7, pp. 156-176.
- *Pomogyi László* (1995): Cigánykérdés és cigányügyi igazgatás a polgári Magyarországon. Osiris-Századvég, Budapest.
- *Prónai Csaba* (2000): A kulturális antropológiai cigány kutatások rövid története. In.: *Ciganológia – Romológia* (szerk. Forray Katalin). Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs pp. 53-68.
- *Rátkai Árpád* (2000): A kisebbségi önkormányzatok legitimációhiánya. *Regio: kisebbség, politika, társadalom* 3. pp. 112-132.
- *Rátkai Árpád* (2003): Kisebbségi önkormányzati választások 2002-ben. *Regio: kisebbség, politika, társadalom* 4. pp. 77-90.
- *Ringold, Dena* (2000): *Roma and the Transition in Central and Eastern Europe: Trends and Challenges*. Washington D. C.: The World Bank.
- *Rudolf, Sarközi* (2008): *ROMA-Österreichische Volksgruppe. Von der Verfolgung bis zur Anerkennung*. Drava Verlag, Klagenfurt/Celovec.
- *Rytkó Emília – Szabó Lászlóné /szerk./* (1995): Az 1994. és 1995. évi helyi kisebbségi önkormányzati választások összefoglaló adatai. Választási füzetek 30. Belügyminisztérium, Országos Választási Iroda
- *Samer, Helmut* (2001): *Die Roma von Oberwart. Zur Geschichte und aktuellen Situation der Roma in Oberwart*. Oberwart.
- *Scheffel, David* (2005): *Svinia in Black & White: Slovak Roma and their Neighbours*.
<http://books.google.hu/books?id=wtwWm8lcQV0C&printsec=frontcover&dq=gypsies+in+slovakia&source=bl&ots=ZeNUczrqVq&sig=saji9vQMKAZOTsSdyMY0EvUZYQ&hl=hu&sa=X&ei=VRqIUKiDFZCTswb164HIBA&ved=0CEUQ6AEwBA#v=onepage&q=gypsies%20in%20slovakia&f=false> Letöltve: 2012. október 24.
- *Schukkala, Kajo* (2003): *Roma im Osten und Südosten Europas. Ein Blick in Geschichte und Gegenwart. Ost-West Europäische Perspektiven* 2. pp. 83-93.

- *Sergiu, Constantin* (2009): Kisebbségi törvénykezés Olaszországban és Szlovéniában.
<http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbseg/pdf/14sergiu.pdf> Letöltve: 2012. november 14.
- *Simon Zoltán* (2002): Roma közösségek Európában – kisebbségpolitika a gyakorlatban. *Kisebbségkutatás* 1. pp. 8-25.
- *Skryzhevská, Yelizaveta - Karácsonyi Dávid* (2012): Rural population in Ukraine: assessing reality, looking for revitalization. *Hungarian Geographical Bulletin* 1. pp. 49-78.
- *Soós Katalin* (2007): Cigánymisszió Kárpátalján. Egy Istenünk van. Küldetés. A Kárpátaljai Református Egyház lapja 2. p. 7.
- *Spéder Zsolt /szerk./* (2011): Műhelytanulmányok. Demográfiai jövőkép – Magyarország demográfiai jövőjét meghatározó tényezők alakulásának áttekintése és értékelése a fenntarthatóság szempontjából.
http://www.nfft.hu/dynamic/NFFT_muhelytanulmanyok_1_KSH_NK_I_demografia_2011.pdf Letöltve: 2012. november 27.
- *Süli-Zakar István* (1998): Az esélytelen Északkelet-Magyarország. *Magyar Napló* 7. pp. 30-45.
- *Strasser, Elisabeth* (2008): Die Entwicklung der österreichischen Migrationspolitik. In.: Schmidinger, Thomas (Hg.): Vom selben Schlag. Migration und Integration im niederösterreichischen Industrieviertel. Wiener Neustadt: Verein Alltag Verlag, pp. 87-97.
- *Szabóné Kármán Judit* (2011): „De kik is vagyunk?” *Vigilia* 76/3. pp. 162-170.
- *Szemesi Sándor* (2009): A roma gyermekek szegregált oktatásának jogi megítélése a strasbourgi és a magyar bírói gyakorlatban. *Fundamentum: az emberi jogok folyóirata* 2. pp. 81-88.
- *Szilágyi Imre* (1996a): *A horvátországi romák helyzete*. *Regio - Kisebbség, politika, társadalom* 7. pp. 69-80.
- *Szilágyi Imre* (1996b): A romák Szlovéniában. *Regio - Kisebbség, politika, társadalom* 7. pp. 81-96.
- *Szoboszlai Zsolt* (2004): Szegénység, marginalizáció, szegregáció. Adalék a társadalmi egyenlőtlenségek értelmezéséhez. *Tér és társadalom* 3. pp. 25-42.
- *Szuhay Péter* (1999): A magyarországi cigányság kultúrája: etnikus kultúra vagy a szegénység kultúrája. *Panorama*, Budapest.
- *Szuhay Péter* (2007): Magyar nyelvű cigányok a Kárpát-medencében. *Kisebbségkutatás* 6. pp. 426-435.
http://adatbank.transindex.ro/regio/kisebbsegkutatas/pdf/VI_fej_18_S_zuhay.pdf Letöltve: 2012. december 12.

- *Tajfel, Henri* (1981): *Human groups and social categories: Studies in social psychology*. Cambridge, Cambridge University Press.
- *Tátrai Patrik* (2011): *Ethnic residential segregation in three cities of Northwest Romania*. *Hungarian Geographical Bulletin* 2. pp. 189-216.
- *Tomka Miklós* (1983): *A cigányok története*. In.: *Cigányok – honnét jöttek, merre tartanak?* (szerk. Szegő László), Kozmosz Könyvek, Budapest.
- *Torgyik Judit* (2004): *Romák Európában*. *Valóság* 5. pp. 52-68.
- *Vekerdi József* (1982): *A magyarországi cigány kutatások története*. Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszék, Debrecen. (kézirat).
- *Vida István (főszerk.)* (2011): *Magyarországi politikai pártok lexikona (1846-2010)*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- *Virág Tünde* (2006): *A gettósodó térség*. *Szociológiai Szemle* 1. pp. 60-76.
- *Virág Tünde* (2010): *Kirekesztve. Falusi gettók az ország peremén*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- *Vuolasranta, Miranda* (2006): *Roma und Sinti – Europäische Identitäten*. In: *Berliner Blätter* 39. pp. 20-25.
- *Will Guy* (2001): *Between past and Future: The Roma of Central and Eastern Europe*. University of Hertfordshire Press.
- *Williams, Patrick* (2005): *Cigány házasság*. In.: *Prónai Csaba (szerk.) Cigányok Európában* 3. ÚMK – L' HARMATAN – MTA ENKI, Budapest
- *Zoltan Barany* (2000): *A Kelet-európai cigányság. Rendszerváltás, marginalitás és nemzetiségi politika*. Athenaeum, Budapest
- *Zoltán András* (2002): *Az ukrajnai cigányok múltja és jelene*. *Kisebbségkutatás* 3. pp. 781-783.

Egyéb felhasznált irodalmak:

- *Az 1941. Népszámlálás* (1947): *Demográfiai adatok községek szerint*. (Szerkeszti és kiadja: A Központi Statisztikai Hivatal), Budapest. (Kézirat)
- *Magyar Statisztikai Közlemények* (1895): *A Magyarországon 1893. január 31-én végrehajtott cigányösszeírás eredményei*. (Szerk.): Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. Athenaeum R. Társulat Könyvnyomda, Budapest.
- *Központi Statisztikai Hivatal* (2012): *A gyermekvállalás társadalmi-gazdasági háttérének területi jellemzői*.

- <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/szegedgyermekvallas.pdf> Letöltve: 2012. december 17.
- Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia – Mélyszegénység, Gyermekszegénység, Romák 2011-2020 (2011). KIM Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság, Budapest. <http://romagov.kormany.hu/download/8/e3/20000/Strat%C3%A9gia.pdf> Letöltve: 2012. december 18.
 - Beszámoló: A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának tevékenységéről (2002): http://www.kisebbsegiombudsman.hu/word/05-06-2008_10_58_03/besz_2002.html Letöltve: 2012. december 28.
 - Statistik Austria (2002): Volkszählung. Hauptergebnisse I. Österreich. Herausgegeben von Statistik Austria, Wien. http://www.statistik.at/web_de/suchergebnisse/index.html Letöltve: 2012. november 14.
 - Sz.n. (2010): Protection of the Roma in Croatia. <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201011/20101124ATT00191/20101124ATT00191EN.pdf> Letöltve: 2012. szeptember 20.
 - <http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/04/tabhun/tab11/load11000.html> Letöltve: 2012. november 14.
 - Településsoros munkanélküliségi adatok 2012. november. http://www.afsz.hu/nfsz_stat_telepulessoros_adatok_201211.pdf
 - Egy településen megalakult kisebbségi önkormányzatok száma 2002-ben. www.szmm.gov.hu/download.php?ctag=download&docID=621 Letöltve: 2012. december 28.
 - <http://www.nemzetpolitika.gov.hu/data/files/84157754.pdf> (Letöltés dátuma: 2012. március 01.)
 - Belügyi Közlöny (2010): A 2010. évi LXI. törvény a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény módosításáról. 14. pp. 1679-1681. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/index.php?m=0&p=kozltart&ev=2010&szam=14&k=3> Letöltve: 2012. március 01.
 - KIM Nemzetiségi Kapcsolatok Főosztálya (2011): Az országos és a területi kisebbségi önkormányzati választások eredményei. http://www.nek.gov.hu/id-1403-az_orzagos_es_teruleti_kisebbsegi.html Letöltve: 2012. március 01.
 - Jegyzőkönyv a Hajdú-Bihar Megyei TCKÖ alakuló üléséről (2011). <http://www.hbmo.hu/upload/60/1185/CTKO-Jkv-2011.01.24..pdf> Letöltve: 2013. január 26.

- Jegyzőkönyv a JNSZM TCKÖ alakuló üléséről (2011).
http://www.jnszm.hu/feltolt/File/kozgyules/tcko/TCKO%202011/tcko_jkv_alakulo.pdf Letöltve: 2013. január 26.
- RomNet (2011): Megyei kisebbségi választás – eredmények.
<http://www.romnet.hu/index.php?where=print&module=news&id=4800> Letöltve: 2013. január 26.
- Roma Integráció Évtizede Program által megjelölt célok megvalósulási folyamatának monitoring – vizsgálata Magyarországon a 2005-2009 közötti időszakra vonatkozóan.
http://kla.hu/uploads/media/Decade_of_Roma_Inclusion_HU.pdf
Letöltve: 2013. január 31.
- „Nő az esély” Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében is.
<http://www.kormanyhivatal.hu/hu/szabolcs-szatmar-bereg/hirek/no-az-esely-szabolcs-szatmar-bereg-megyeben-is> Letöltve: 2013. február 4.
- EU leaders endorse Commission’s plan for Roma integration (2011).
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-789_en.htm?locale=en
Letöltve: 2013. február 5.
- Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda szervezeti tevékenységének leírása.
http://www.neki.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=13&Itemid=32 Letöltve: 2013. február 5.
- VATI (2005): Értékmegőrzés, funkcióváltás és esélyegyenlőség az aprófalvas térségekben.
<http://www.vati.hu/static/otk/int/otk20057477.pdf> Letöltve: 2012. december 20.

Jogszabályi hivatkozások:

- 1993. évi LXXVII. törvény: A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól.
<http://www.nemzetisegek.hu/dokumentumok/kisebbssegitorveny/kisebbsstorvmagyar2006.pdf> Letöltve: 2012. október 17.
- 1997. évi C. törvény: A választási eljárásról.
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700100.TV
Letöltve: 2012. december 29.
- 2005. évi CXIV. törvény: a kisebbségi önkormányzati képviselők választásáról, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségekre vonatkozó egyes törvények módosításáról.
http://www.valasztas.hu/hu/onkval2010/563/563_1_2.html Letöltve: 2012. december 29.

- 2011. évi CLXXIX. törvény.: A nemzetiségek jogairól.
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100179.TV
Letöltve: 2012. október 17.
- 22/2011. (X.21.) ORFK utasítás – az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv és a roma kisebbségi önkormányzatok közötti együttműködésről, kapcsolattartásról.
http://www.police.hu/data/cms947175/22_11ut.pdf Letöltve: 2013. február 4.
- 1125/1995. (XII. 12.) Korm. határozat a cigányság helyzetével foglalkozó legsürgetőbb feladatokról.
<http://www.asz.hu/tanulmanyok/2008/a-magyarorszag-ciganysag-helyzetenek-javitasara-es-felemelkedesere-a-rendszervaltas-ota-forditott-tamogatások-mereteke-es-hatekonysaga/t206.pdf> Letöltve: 2012. december 29.
- 1120/1995. (XII. 7.) Korm. határozat a Cigányügyi Koordinációs Tanács létrehozásáról. www.nemzetisegek.hu/etnonet/kodex/ctb.htm
Letöltve: 2012. december 29.

Ábrajegyzék:

1. ábra: Cigányok (romák) létszámviszonyai Európában.....	12
2. ábra: A roma lakosság létszám szerinti megoszlása hazánk és a környező országok között a 2001-2002-es népszámlálások szerint (fő).....	22
3. ábra: A roma lakosság létszámbeli megoszlása hazánk és a környező országok között, a becslések szerint (fő).....	23
4. ábra: A roma lakosság létszámviszonyai különböző felmérésekben (1893-2004 között).....	27
5. ábra: A roma lakosság becsült létszáma Északkelet-Magyarországon 1893 és 2010 között.....	30
6. ábra: A romák városi és községi szintű megoszlása a CIKOBÍ alapján, fő.....	35
7. ábra: A roma lakosság aránya az összlakosságon belül Északkelet-Magyarországon a CIKOBÍ felmérése alapján, %	36
8. ábra: A romák száma Északkelet-Magyarországon a CIKOBÍ becslése alapján, fő	37
9. ábra: A romák aránya Északkelet-Magyarország kistérségeiben, %	39
10. ábra: A romák száma és aránya a Bodrogi közti kistérség településein (2010-2011).....	42
11. ábra: A romák száma és aránya a Mátészalkai kistérség településein (2010-2011).....	43

12. ábra: A roma népesség száma Északkelet-Magyarország településein 2010-2011-ben, fő	44
13. ábra: A roma lakosság aránya Északkelet-Magyarország településein 2010-2011-ben, %	46
14. ábra: Az ezer lakosra vetített természetes szaporodás, illetve fogyás alakulása a romák 2010. évi népességi aránya alapján képzett településcsoportokban, Északkelet-Magyarországon.....	48
15. ábra: Az ezer lakosra vetített vándorlási különbözet értékeinek alakulása a romák 2010. évi népességi aránya alapján képezett településcsoportokban, Északkelet-Magyarországon	50
16. ábra: Az ezer lakosra vetített belföldi vándorlási különbözet évtizedenként a romák 2010. évi népességi aránya alapján képzett településcsoportokban, Északkelet-Magyarországon.....	51
17. ábra: A száz lakosra vetített foglalkoztatottak számának alakulása a romák 2010. évi népességi aránya alapján képzett településcsoportokban, Északkelet-Magyarországon	53
18. ábra: A száz foglalkoztatottra vetített inaktív keresők és eltartottak számának alakulása a romák 2010. évi népességi aránya alapján képzett településcsoportokban, Északkelet-Magyarországon.....	53
19. ábra: Az I. negyedéves munkanélküliségi ráta alakulása 1993 és 2012 között a romák 2010. évi népességi aránya alapján képezett településcsoportokban	55
20. ábra: Tiszabő korszerkezete a 2001-es népszámlálás alapján	57
21. ábra: Hodász korszerkezete a 2001-es népszámlálás alapján.....	57
22. ábra: A 100 foglalkoztatottra jutó inaktív keresők és eltartottak száma 1990-ben, és 2001-ben, fő	59
23. ábra: A romák arányának változása 1987 és 2010/2011 között (százalékpont).....	65
24. ábra: A roma lakosság arányának változása a romák 1987. évi népességi aránya alapján képzett településkategóriákban, 1987-2010.....	66
25. ábra: A hazai kisebbségi és cigány kisebbségi önkormányzatok számának alakulása 1994/95-2010 között (db).....	74
26. ábra: A cigány kisebbségi önkormányzatok számának alakulása Magyarországon megyei bontásban 2006-2010 között (db).....	75
27. ábra: Megalakuló cigány kisebbségi önkormányzatok területi elhelyezkedése az Észak-alföldi régióban (1994-95).....	79
28. ábra: A cigány kisebbségi önkormányzatok számának változása az Észak-alföldi régió megyéiben 2010-ig (darab).....	81
29. ábra: Cigány kisebbségi önkormányzatok területi elhelyezkedése az Észak-alföldi régióban 2010-ben	83

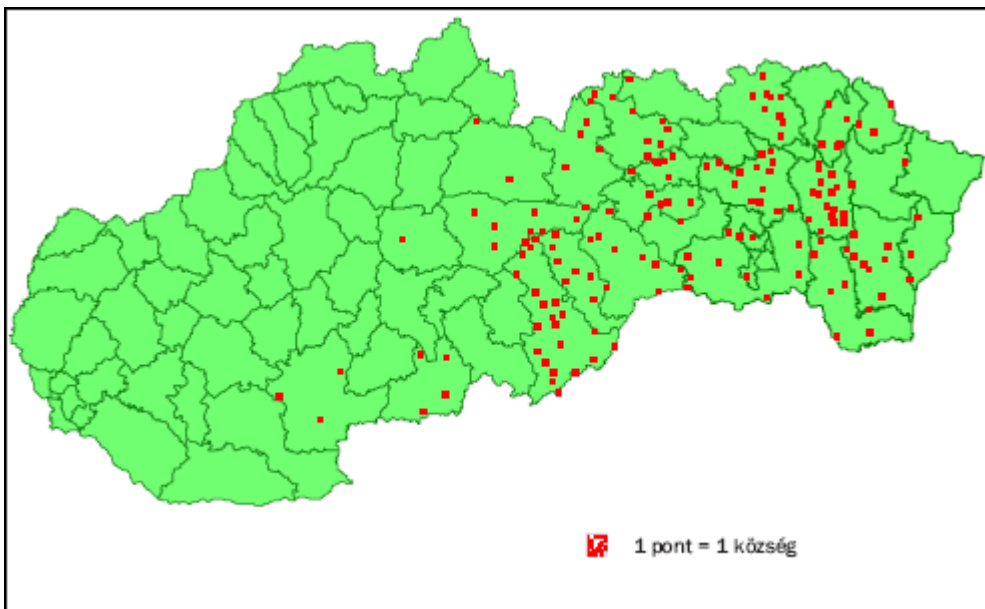
30. ábra: Választási részvételi arány alakulása az Észak-alföldi régió településeinek cigány kisebbségi önkormányzati választásain, % (2010)	86
31. ábra: A településeken képviselőjelöltként indulók száma (2010).....	88
32. ábra: A mandátumok szervezeti megoszlása Hajdú-Bihar megyében	91
33. ábra: A mandátumok szervezeti megoszlása Jász-Nagykun-Szolnok megyében	92
34. ábra: A mandátumok megoszlása a pártok között Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében.....	93
35. ábra: A területi kisebbségi választásokban érintett electorok száma régióként (fő).....	95
36. ábra: A kitöltött kérdőívek száma (db) és települési megoszlása.....	98
37. ábra: A válaszadók életkori megoszlása a községekben és a városokban, fő.....	101
38. ábra: A válaszadók megoszlása iskolai végzettség szerint, fő	102
39. ábra: A válaszadók megoszlása a gyerekek száma alapján, fő	103
40. ábra: A válaszadók megoszlása a tevékenységi területek fontossága alapján	108
41. ábra: A ckö-k kapcsolatai külső szervekkel	110
42. ábra: A legfontosabb beavatkozási területek a roma-integráció vonatkozásában	111
43. ábra: A válaszadók véleménye a helyi romák jövőjével kapcsolatban ..	114

Táblázatok jegyzéke:

1. táblázat: A cigányság száma a népszámlálásokban megyénként (1980-2001 között) /Fő/	32
2. táblázat: A megyeszékhelyek roma lakossága a népszámlálásokban (1980-2001 között) /Fő/	32
3. táblázat: Romák számának megoszlása a népszámlálásokban településkategóriák szerint (1990-2001) /Fő/.....	33
4. táblázat: A települések száma (darab) és a lakosság szám (fő), valamint ezek változása (%) a települések roma aránya (2010) alapján képzett csoportjaiban	67
5. táblázat: A hazai elismert kisebbségek önkormányzatainak összesített adatai 1994/95 és 2010 között (db)	76
6. táblázat: A roma lakosság az Észak-alföldi régióban a 2001-es népszámlálás, valamint a saját adatgyűjtésem alapján.....	78
7. táblázat: A válaszadók jövedelemforrás szerinti megoszlása	105

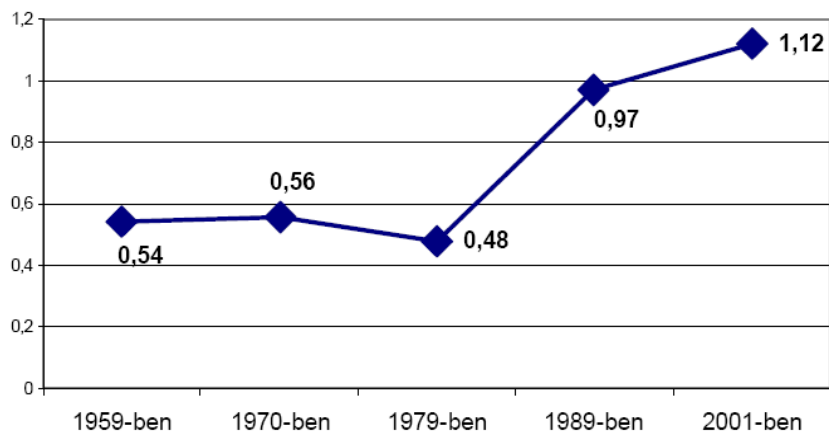
Mellékletek:

1. A legalább 10% roma számarányú községek számának megoszlása NUTS 4 régióként

Forrás: Dohányos-Lelkes-Tóth 2004, szlovák népszámlálás 2001

2. A magukat cigány nemzetiségűnek vallók százalékos aránya Kárpátalján (a népszámlálási adatok alapján)

Forrás: Braun-Cserniczkó-Molnár 2010

3. Az 1941-es népszámlálás nemzetiségi eredményei

3. Magyarország népességének megoszlása nemzetiség szerint 1941-ben.¹⁾

Répartition de la population de la Hongrie suivant la nationalité, en 1941.¹⁾

Nemzetiség <i>Nationalité</i>	Szám <i>Nombres abs.</i>	%
Magyar — <i>Hongrois</i>	11,881.455	80·9
Német — <i>Allemands</i>	533.045	3·6
Szlovák (tót) — <i>Slovaques</i> . .	175.550	1·2
Román — <i>Roumains</i>	1,051.026	7·2
Ruszin (rutén) — <i>Ruthènes</i> .	547.770	3·7
Horvát — <i>Croates</i>	12.346	0·1
Szerb — <i>Serbes</i>	159.000	1·1
Vend, szlovén — <i>Vendes, Slovènes</i>	20.836	0·1
Bunyevác, sokác, stb. <i>Bougnévatzes, Chokatzes, etc.</i>	54.585	0·4
Cigány — <i>Tziganes</i>	76.209	0·5
Zsidó — <i>Juifs</i>	139.041	1·0
Egyéb — <i>Autres</i>	27.218	0·2
Ismeretlen — <i>Inconnue</i> . . .	1.992	0·0
Összesen — Total	14.679.578	100·0

Forrás: Farkas Árpád (1943): Az 1941. évi népszámlálás anyanyelvi és nemzetiségi adatai. Statisztikai Szemle 5-6. pp. 16-26.

4. A községi népesség aránya a teljes népességen, illetve a romákon belül a 2001-es népszámlálás szerint

Megyék	Teljes népesség	Romák
Hajdú-Bihar	24,20%	42,90%
Jász-Nagykun-Szolnok	32,30%	50,50%
Szabolcs-Szatmár-Bereg	49,50%	65,80%
Borsod-Abaúj-Zemplén	43,20%	68,10%
Heves	52,40%	79,70%
Nógrád	52,70%	73,30%

Forrás: KSH, 2001

5. A leghátrányosabb helyzetű kistérségek 2012-ben

Forrás: Nemzeti Fejlesztési Ügynökség <http://www.nfu.hu/lhh> Letöltve 2012. december 04.

6. A roma lakosság aránya kistérségi szinten a saját vizsgálataim alapján

Kist_nev	Romarany
Abaúj-Hegyközi	27,20
Baktalórántházi	18,09
Balassagyarmati	14,55
Balmazújvárosi	13,56
Bátorterenyei	30,76
Bélapátfalvai	8,45
Berettyóújfalui	11,82
Bodrogközi	28,45
Csengeri	23,39
Debreceni	4,90
Derecske-Létavértesi	15,48
Edelényi	32,90
Egri	7,12
Encsi	37,72
Fehérgyarmati	26,97
Füzesabonyi	17,31
Gyöngyösi	7,19
Hajdúböszörményi	5,14
Hajdúhadházi	12,18

Hajdúszoboszlói	2,53
Hatvani	4,27
Hevesi	33,61
Ibrány-Nagyhalászi	20,38
Jászberényi	17,33
Karcagi	18,25
Kazincbarcikai	21,92
Kisvárdai	20,04
Kunszentmártoni	15,92
Mátészalkai	23,81
Mezőcsáti	28,15
Mezőkövesdi	9,81
Mezőtúri	9,96
Miskolci	13,34
Nagykállói	8,53
Nyírbátori	28,41
Nyíregyházi	8,60
Ózdi	33,50
Pásztói	14,40
Pétervásárai	19,26
Polgári	6,70

Püspökladányi	14,23
Rétsági	5,83
Salgótarjáni	20,00
Sárospataki	14,02
Sátoraljaújhelyi	18,11
Szécsényi	23,05
Szerencsi	19,39
Szikszói	26,16

Szolnoki	9,37
Tiszafüredi	15,71
Tiszaújvárosi	13,57
Tiszavasvári	20,93
Tokaji	7,25
Törökszentmiklósi	14,07
Vásárosnaményi	24,79
Záhonyi	25,37

7. Romák száma és aránya a Bodrogközi kistérségben a 2010-es lakónépség függvényében

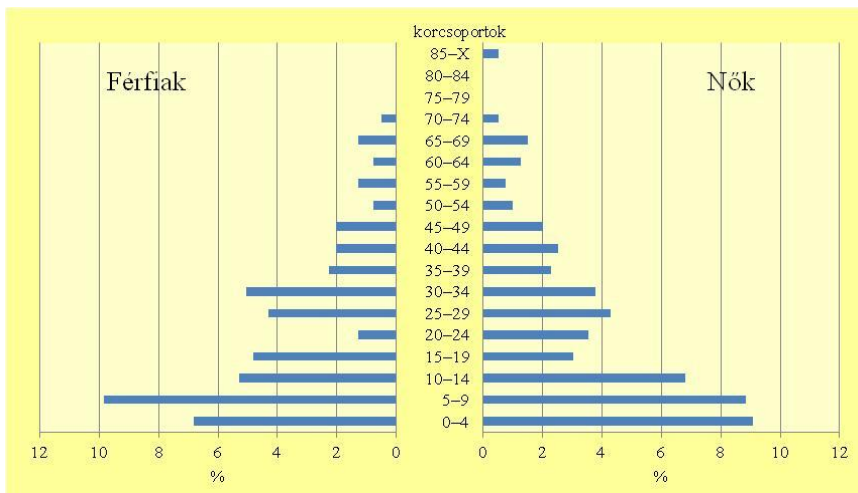
Bodrogközi kistérség (becslés)			
Település	Nép 2010	Roma (fő)	%
Alsóberecki	830	90	11
Bodroghalom	1475	300	20
Cigánd	3282	1050	32
Dámóc	399	211	53
Felsőberecki	313	38	12
Karcsa	1980	396	20
Karos	533	160	30
Kisrozvagy	206	41	20
Lácacséke	388	194	50
Nagyrozvagy	727	51	7
Pácín	1542	432	28
Révleányvár	556	2	0,5
Ricse	1825	821	45
Semjén	521	219	42
Tizacsermely	691	70	10
Tiszakarád	2605	1050	40
Zemplénagárd	846	200	24
Összesen:	18719	5325	28,4

8. Romák száma és aránya a Bodrogi kistérségben a 2010-es lakónépesség függvényében

Település	Nép 2010	Roma (fő)	%
Fábiánháza	1733	520	30
Fülpösdaróc	330	30	9
Géberjén	546	25	4,5
Győrtelek	1630	600	36,8
Hodász	3399	2107	62
Jármé	1267	250	19,7
Kántorjánosi	2213	1328	60
Kocsord	2883	580	20,1
Mátészalka	17216	1900	11
Mérk	2118	847	40
Nagydobos	2194	550	25
Nagyecsed	6306	1900	30,1
Nyírcsaholy	2172	750	34,5
Nyírkáta	1816	650	35,7
Nyírmeggyes	2559	0	0
Nyírparasznya	970	270	27,8
Ópályi	2873	1020	35,5
Ökörítőfülpös	1800	640	35,5
Ór	1447	160	11
Papos	837	90	10,7
Rápoly	148	59	40
Szamoskér	426	22	5,1
Szamoszeg	1883	460	24,4
Tiborszállás	1000	5	0,5
Vaja	3626	550	15,1
Vállaj	867	70	8
Összesen	64259	15383	23,9

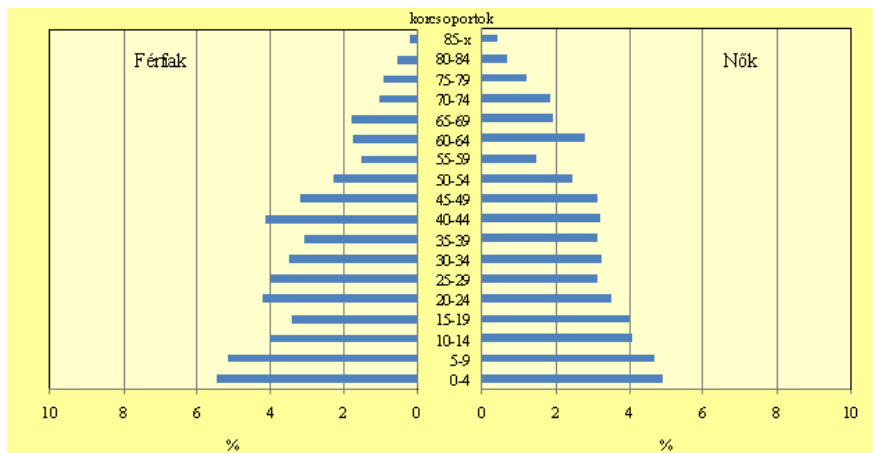
9. Települések korszerkezete a 70% feletti roma aránnyal rendelkező települések esetében a 2001-es népszámlálás alapján

a; Csenyéte

Forrás: KSH, 2001

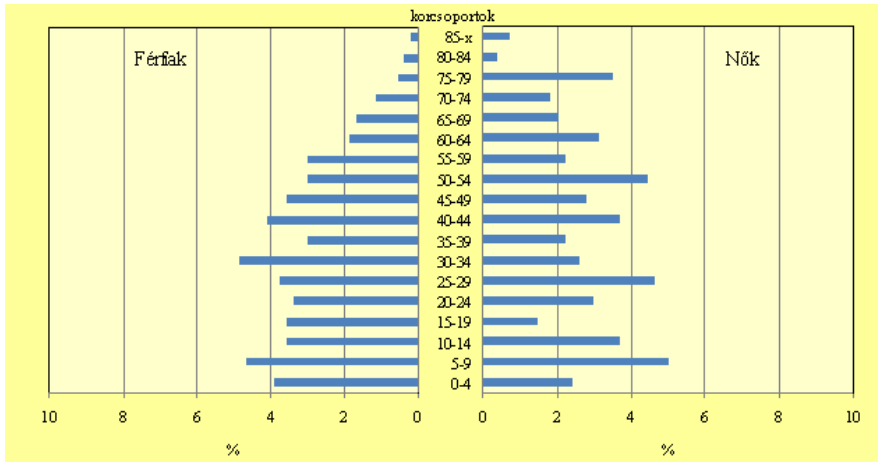
b; Tiszabura

Forrás: KSH, 2001

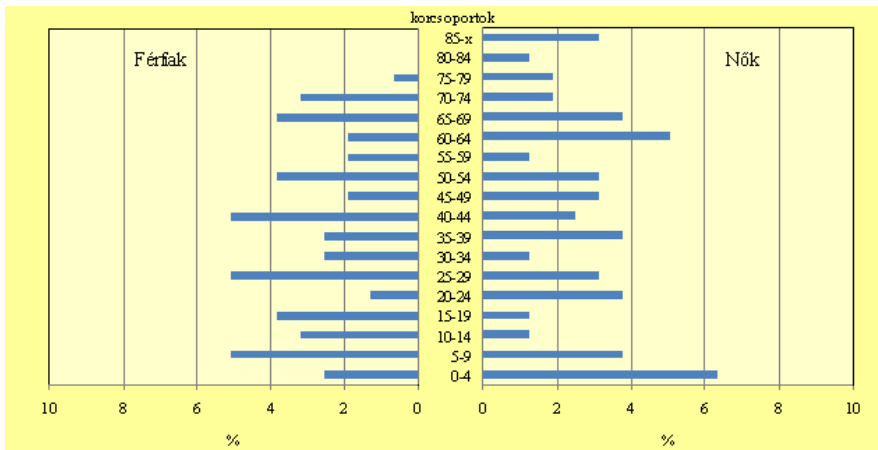
10. Települések korszerkezete az etnikai csere határán a 2001-es népszámlálás alapján

a; Nagyszekeres

Forrás: KSH, 2001

b; Rápolc

Forrás: KSH, 2001

11. 1994/95-ben megalakult települési cigány kisebbségi önkormányzatok az Észak-alföldi régióban (a www.valasztas.hu adatai alapján)

<u>Jász-Nagykun-Szolnok</u>	Dombrád	Tiszamogyorós
Cibakháza	Döge	Tiszaszentmárton
Csépa	Eperjeske	Tornyospálca
Jánoshida	Érpatak	Tunyogmatolcs
Jászberény	Gacsály	Túristvándi
Jászfényszaru	Gávavencsellő	Vasmegyer
Jászkisér	Gulács	Vásárosnamény
Jászladány	Gyüre	<u>Hajdú-Bihar megye</u>
Jásztelek	Ibrány	Bagamér
Karcag	Jánd	Balmazújváros
Kenderes	Kántorjánosi	Bojt
Kisújszállás	Kemecse	Debrecen
Kunhegyes	Kékcse	Egyek
Kunmadaras	Kisvárda	Hajdúböszörmény
Kunszentmárton	Kocsord	Hajdúhadház
Mezőtúr	Mándok	Hajdúsámson
Nagyiván	Mátészalka	Hajdúszoboszló
Öcsöd	Mezőladány	Hajdúszovát
Szolnok	Nagyecsed	Hosszúpályi
Tiszabő	Nagykálló	Komádi
Tiszabura	Napkor	Konyár
Tiszaderzs	Nyírbátor	Körösszakál
Tiszaföldvár	Nyírbéltek	Létavértes
Tiszaigar	Nyírcsaholy	Nádudvar
Tiszapüspöki	Nyíregyháza	Nyíracsad
Tiszaroff	Nyírlugos	Nyíradony
Tiszaszentimre	Nyírmada	Pocsaj
Törökszentmiklós	Olcsva	Püspökladány
Túrkeve	Ópályi	Sáp
Újszász	Ökörítőfülpös	Sáránd
Zagyvarékas	Rakamaz	Sárrétudvari
<u>Szabolcs-Szatmár-Bereg</u>	Ramocsaháza	Szerep
Aranyosapáti	Rétközberencs	Tetétlen
Baktalórántháza	Szatmárcseke	Tiszacsege
Bregdaróc	Tarpa	Újléta
Csaholc	Tiszadada	Zsáka
Csenger	Tiszadob	
Demecser	Tiszakanyár	

12. A 2010-ben megalakult cigány kisebbségi önkormányzatok az Észak-alföldi régióban (a www.valasztas.hu adatai alapján)

Jász-Nagykun-Szolnok	Tiszafüred	Hajdúsámson
Abádszalók	Tiszaigar	Hajdúszoboszló
Alattyán	Tiszainoka	Hajdúszovát
Cibakháza	Tiszaörs	Hencida
Csépa	Tiszapüspöki	Hosszúpályi
Fegyvernek	Tiszaroff	Kokad
Jánoshida	Tiszaszentimre	Komádi
Jászsószentgyörgy	Tiszaszőlős	Konyár
Jászapáti	Törökszentmiklós	Körösszakál
Jászárokszállás	Túrkeve	Körösszegapáti
Jászberény	Zagyvarékas	Létavértes
Jászfelsőszentgyörgy	Hajdú-Bihar	Mezőpeterd
Jászfényszaru	Álmosd	Mezősas
Jászkisér	Bagamér	Mikepércs
Jászkisér	Balmazújváros	Nádudvar
Jászladány	Báránd	Nagykereké
Jásztelek	Bedő	Nagyrabé
Karcag	Berekböszörmény	Nyírábrány
Kenderes	Berettyóújfalu	Nyíracsad
Kisújszállás	Biharkeresztes	Nyíradony
Kótelek	Biharnagybajom	Nyírmártonfalva
Kunhegyes	Bihartorda	Pocsaj
Kunmadaras	Bojt	Polgár
Kunszentmárton	Debrecen	Püspökladány
Mezőtúr	Derecske	Sáp
Nagyiván	Egyek	Sáránd
Nagykörű	Földes	Szerep
Öcsöd	Furta	Tetétlen
Pusztamonostor	Gáborján	Tiszacsege
Szolnok	Hajdúbagos	Told
Tiszabő	Hajdúböszörmény	Újléta
Tiszabura	Hajdúdorog	Újszentmargita
Tiszaderzs	Hajdúhadház	Vámospércs
Tiszaföldvár	Hajdúnánás	

Szabolcs-Szatmár-Bereg	Kállósemjén	Nyírlugos
Ajak	Kántorjánosi	Nyírmada
Anarcs	Kék	Nyírmihálydi
Aranyosapáti	Kékcse	Nyírparasznya
Baktalórántháza	Kemecse	Nyírpilis
Balkány	Kispalád	Nyírtelek
Berkesz	Kisszekeres	Nyírvasvári
Besenyőd	Kisvárd	Ófehértó
Beszterec	Kocsord	Olcsva
Botpalád	Kótaj	Ópályi
Bököny	Kömörő	Ökörítőfülpös
Buj	Laskod	Ór
Csaholc	Levelek	Paszab
Császló	Lónya	Pátroha
Csegöld	Magosliget	Petneháza
Csenger	Mándok	Piricse
Csengerújfal	Máriapócs	Porcsalma
Darnó	Márokpapi	Pusztadobos
Demecser	Mátészalka	Rakamaz
Dombrád	Mérk	Ramocsháza
Döge	Mezőladány	Rétközberencs
Encsencs	Milota	Rohod
Eperjeske	Nagyar	Rozsály
Érpatak	Nagydobos	Szabolcsbáka
Fábiánháza	Nagyecsed	Szabolcsveresmart
Fehérgyarmat	Nagyhalász	Szakoly
Fülesd	Nagykálló	Szamosangyalos
Gacsály	Nyírbátor	Szamosbecs
Gávavencsellő	Nyírbéltek	Szamoskér
Gégény	Nyírbogát	Szamoszeg
Gemzse	Nyírbogdány	Szamosatárfalva
Gulács	Nyírcsaholy	Szatmárcseke
Hodász	Nyírcsászári	Székely
Ibrány	Nyíregyháza	Tarpa
Jánd	Nyírgyulaj	Tiszaadony
Jánkmajtis	Nyírkáta	Tiszabecs

Tiszabercel
Tiszabездéd
Tiszadada
Tiszadob
Tiszaeszlár
Tizsakanyár
Tizsakóród
Tizsalök
Tizsarád
Tizsaszentmárton
Tizsavasvári
Tizsavid
Tizstaberek
Tornyospálca
Tunyogmatolcs
Túrricse
Tuzsér
Tyukod
Újfehértó
Újkenéz
Uszka
Vámosoroszi
Vásárosnamény
Vasmegyer
Záhony
Zajta

13. Az Észak-alföldi régió cigány kisebbségi önkormányzati választásainak részvételi aránya (2010)

Település	Jegyzék v.polgár	Szavazó v.polgár	%
Abádszalók	76	25	32,89
Alattyán	172	98	56,98
Cibakháza	166	96	57,83
Csépa	82	69	84,15
Fegyvernek	39	8	20,51
Jánoshida	101	55	54,46
Jászsalsószyörgy	66	20	30,3
Jászapáti	96	44	45,83
Jászárokszállás	221	159	71,95
Jászberény	141	72	51,06
Jászfelsőszyörgy	137	96	70,07
Jászfényszaru	114	53	46,49
Jászfákóhalma	61	29	47,54
Jászkisér	154	67	43,51
Jászládány	111	49	44,14
Jásztelek	193	136	70,47
Karcag	555	203	36,58
Kenderes	152	76	50
Kisújszállás	269	180	66,91
Kötelek	231	164	71
Kunhegyes	68	37	54,41
Kunmadaras	494	167	33,81
Kunszentmárton	94	55	58,51
Mezötúr	60	11	18,33
Nagyiván	111	76	68,47
Nagykörú	99	72	72,73
Öcsöd	68	63	92,65
Pusztamonostor	33	15	45,45
Szolnok	844	530	62,8
Tiszabó	355	258	72,68
Tiszabura	310	236	76,13
Tiszaderzs	40	8	20
Tiszaföldvár	37	24	64,86

Tiszafüred	60	18	30
Tiszaigar	67	27	40,3
Tiszainoka	35	18	51,43
Tiszaörs	72	52	72,22
Tiszapüspöki	247	117	47,37
Tiszaroff	98	74	75,51
Tiszaszentimre	31	21	67,74
Tiszaszőlős	33	12	36,36
Törökszentmiklós	135	72	53,33
Túrkeve	89	16	17,98
Zagyvarékas	90	28	31,11
Álmosd	67	50	74,63
Bagamér	387	310	80,1
Balmazújváros	178	76	42,7
Báránd	34	26	76,47
Bedő	34	27	79,41
Berekböszörmény	50	29	58
Berettyóújfalú	238	98	41,18
Biharkeresztes	147	100	68,03
Biharnagybajom	79	55	69,62
Bihartorda	55	33	60
Bojt	58	40	68,97
Debrecen	764	285	37,3
Derecske	113	62	54,87
Egyek	80	35	43,75
Földes	89	65	73,03
Furta	40	29	72,5
Gáborján	76	59	77,63
Hajdúbagos	39	31	79,49
Hajdúböszörmény	347	197	56,77
Hajdúdorog	42	21	50
Hajdúhadház	787	383	48,67
Hajdúnánás	32	6	18,75
Hajdúsámson	288	197	68,4
Hajdúszoboszló	257	153	59,53
Hajdúszovát	196	144	73,47

Hencida	125	81	64,8
Hosszúpályi	313	215	68,69
Kokad	35	19	54,29
Komádi	155	64	41,29
Konyár	87	52	59,77
Körösszakál	82	66	80,49
Körösszegapáti	42	34	80,95
Létavértes	272	138	50,74
Mezőpeterd	48	26	54,17
Mezősas	30	20	66,67
Mikepércs	51	31	60,78
Nádudvar	246	86	34,96
Nagykereké	60	50	83,33
Nagyrabé	143	59	41,26
Nyírábrány	75	55	73,33
Nyíracád	88	62	70,45
Nyíradony	285	175	61,4
Nyírmártonfalva	39	35	89,74
Pocsaj	230	142	61,74
Polgár	300	136	45,33
Püspökladány	424	293	69,1
Sáp	62	40	64,52
Sáránd	35	20	57,14
Szerep	57	53	92,98
Tetétlen	35	30	85,71
Tiszacsege	204	92	45,1
Told	44	15	34,09
Újléta	95	63	66,32
Újszentmargita	78	70	89,74
Vámospércs	190	120	63,16
Ajak	96	76	79,19
Anarcs	58	29	50
Aranyosapáti	246	118	47,97
Baktalórántháza	465	411	88,39
Balkány	108	85	78,7
Berkesz	31	25	80,65

Besenyőd	39	36	92,31
Beszterec	79	37	46,84
Botpalád	107	88	82,24
Bököny	59	45	76,27
Buj	94	60	63,83
Csaholc	83	66	79,52
Császló	81	63	77,78
Csegöld	91	54	59,34
Csenger	217	194	89,4
Csengerújfalú	32	26	81,25
Darnó	29	22	75,86
Demecser	324	251	77,47
Dombrád	173	110	63,58
Döge	166	100	60,24
Encsencs	193	137	70,98
Eperjeske	112	91	81,25
Érpatak	97	85	87,63
Fábiánháza	92	66	71,74
Fehérgyarmat	43	28	65,12
Fülesd	71	62	87,32
Gacsály	45	36	80
Gávavencsellő	72	54	75
Gégény	69	47	68,12
Gemzse	59	41	69,49
Gulács	74	47	63,51
Hodász	336	254	75,6
Ibrány	172	140	81,4
Jánd	38	37	97,37
Jánkmajtis	75	60	80
Kállósemjén	33	16	48,48
Kántorjánosi	115	57	49,57
Kék	32	7	21,88
Kékcse	165	120	72,73
Kemecse	120	94	78,33
Kispalád	136	111	81,62

Kisszekeres	29	22	75,86
Kisvárdá	282	193	68,44
Kocsord	243	213	87,65
Kótaj	312	245	78,53
Kömörő	33	15	45,45
Laskod	61	37	60,66
Levelek	77	69	89,61
Lónya	32	27	84,38
Magosliget	45	45	100
Mándok	49	20	40,82
Máriapócs	143	94	65,73
Márokpapi	32	11	34,38
Mátészalka	259	98	37,84
Mérk	44	29	65,91
Mezőladány	89	59	66,29
Milota	127	100	78,74
Nagyar	51	47	92,16
Nagydobos	78	61	78,21
Nagyecsed	504	226	44,84
Nagyhalász	192	101	52,6
Nagykálló	280	205	73,21
Nyírbátor	554	337	60,83
Nyírbéltek	80	66	82,5
Nyírbogát	61	34	55,74
Nyírbogdány	95	78	82,11
Nyírcsaholy	145	106	73,1
Nyírcsászári	152	126	82,89
Nyíregyháza	722	480	66,48
Nyírgyulaj	71	57	80,28
Nyírkáta	184	118	64,13
Nyírlugos	128	112	87,5
Nyírmada	359	194	54,04
Nyírmihálydi	124	103	83,06
Nyírparasznya	55	41	74,55
Nyírpilis	75	56	74,67

Nyírtelek	63	60	95,24
Nyírvasvári	86	60	69,77
Ófehértó	115	54	46,96
Olesva	31	17	54,84
Ópályi	65	54	83,08
Ökörítőfűlpös	126	65	51,59
Őr	37	21	56,76
Paszab	151	67	44,37
Pátroha	139	64	46,04
Petneháza	97	53	54,64
Piricse	51	18	35,29
Porcsalma	235	151	64,26
Pusztadobos	64	22	34,38
Rakamaz	244	134	54,92
Ramocsaháza	106	68	64,15
Rétközberencs	71	29	40,85
Rohod	40	34	85
Rozsály	51	35	68,63
Szabolcsbáka	34	22	64,71
Szabolcsveresmart	161	89	55,28
Szakoly	100	75	75
Szamosangyalos	61	45	73,77
Szamosbecs	34	32	94,12
Szamoskér	35	21	60
Szamoszeg	115	90	78,26
Szamosatárfalva	34	20	58,82
Szatmárcseke	81	50	61,73
Székely	119	102	85,71
Tarpa	40	23	57,5
Tiszaadony	47	29	61,7
Tiszabecs	310	230	74,19
Tiszabercel	115	74	64,35
Tiszabездéd	57	19	33,33
Tiszadada	70	59	84,29
Tiszadob	183	98	53,55

Tiszaeszlár	240	186	77,5
Tiszakanyár	37	23	62,16
Tiszakóród	83	60	72,29
Tiszalök	92	64	69,57
Tiszarád	190	151	79,47
Tiszaszentmárton	86	50	58,14
Tiszavasvári	335	202	60,3
Tiszavid	90	74	82,22
Tisztaberek	147	138	93,88
Tornyospálca	96	23	23,96
Tunyogmatolcs	145	95	65,52
Túrricse	78	65	83,33
Tuzsér	138	80	57,97
Tyukod	36	19	52,78
Újfehértó	79	33	41,77
Újkenéz	72	56	77,78
Uszka	56	44	78,57
Vámosoroszi	36	13	36,11
Vásárosnamény	202	142	70,3
Vasmegyer	165	89	53,94
Záhony	46	25	54,35
Zajta	33	23	69,7
Összesen	31458	19609	62,33

14. A Hajdú-Bihar megyében megszerzett mandátumok megoszlása a cigány kisebbségi pártok között (2010)

Település	MCF	RPT-RPM- CSZOSZ	LUNGO DROM	BREGY	PHRALINE	RÖSZ	DRVSZ	ÉKE	FIROSZ	ROHÁTE	REKMEE	CIG DEM SZÖV	EROE	MACIFÉSZ	EURIFE
Álmosd	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bagamér	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Balmazújváros	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Báránd	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bedő	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B.böszörmény	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Berettyóújfalu	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Biharkeresztes	0	3	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
B.nagybajom	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0
Bihartorda	0	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bojt	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Debrecen	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Derecske	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Egyek	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0
Földes	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Furta	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gáborján	0	3	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Hajdúbagos	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
H.böszörmény	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hajdúdorog	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hajdúhadház	2	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Hajdúnánás	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hajdúsámson	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hajdúszoboszló	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hajdúszovát	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Hencida	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0
Hosszúpályi	0	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kokad	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Komádi	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Konyár	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Körösszakál	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Körösszegapáti	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Létavértes	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mezőpeterd	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mezősas	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mikepércs	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nádudvar	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagykerek	0	2	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagyrábé	0	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírábrány	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyíracsad	1	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyíradony	0	0	3	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ny. mártonfalva	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pocsaj	1	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Polgár	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Püspökladány	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sáp	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sáránd	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szerep	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tetétlen	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0
Tiszacsege	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Told	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Újléta	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	2	0	0
Újszentmargita	1	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Vámospércs	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Összesen	11	97	64	2	6	9	7	5	8	1	1	4	2	2	1	1

15. A Jász-Nagykun-Szolnok megyében megszerzett mandátumok megoszlása a cigány kisebbségi pártok között (2010)

Település	LUNGO-DROM	CIG DEM SZÖV	MCF	ÉKE	JRPSZ	FIROSZ	KRSZ	DRVSZ	Cigcsal. Érd. Egy.
Abádszalók	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Alattyán	2	2	0	0	0	0	0	0	0
Berekfürdő	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Besenyszög	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Cibakháza	1	0	3	0	0	0	0	0	0
Csataszög	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Csépa	0	0	0	4	0	0	0	0	0
Cserkeszlő	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Fegyvernek	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hunyadfalva	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jánoshida	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jászágó	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jászsószentgyörgy	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jászapáti	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jászárokszállás	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jászberény	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jászboldogháza	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jászdózsa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jászfelsőszentgyörgy	3	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Jászfényszaru	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jászivány	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jászfákóhalma	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jáskisér	3	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Jászladány	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0
Jászszentandrás	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jásztelek	1	0	0	0	0	3	0	0	0	0
Karcag	0	0	1	0	0	3	0	0	0	0
Kenderes	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kengyel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kétpó	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisújszállás	3	0	0	0	0	0	1	0	0	0

Kótelek	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kuncsorba	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kunhegyes	2	0	0	0	0	2	0	0	0	0
Kunmadaras	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0
Kunszentmárton	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0
Martfű	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mesterszállás	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mezőhék	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mezőtúr	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagyiván	0	0	2	0	0	2	0	0	0	0
Nagykörű	1	0	0	0	0	0	0	3	0	0
Nagyrév	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Öcsöd	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0
Örményes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pusztamonostor	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rákóczifalva	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rákócziújfalú	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szajol	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szászberek	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szelevény	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szolnok	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszabő	2	0	0	0	0	2	0	0	0	0
Tiszabura	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0

Tiszaderzs	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszaföldvár	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszafüred	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszagyenda	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszaigar	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszainoka	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszajenő	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tizsakürt	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszaörs	2	0	0	0	0	2	0	0	0	0
Tiszapüspöki	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszaroff	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszasas	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszasüly	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszaszentimre	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszaszőlős	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszatenyő	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszavárkony	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tomajmonostora	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tószeg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Törökszentmiklós	3	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Túrkeve	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Újszász	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vezseny	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Zagyvarékas	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Összesen	123	2	11	4	5	22	1	7	1	

15. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében megszerzett mandátumok megoszlása a cigány kisebbségi pártok között (2010)

Település	LUNGO DROM	MCF	CIG DEM SZÖV	RMMSZ	RPT-PPM- CSZOSZ	PHRALINE	FIROSZ	DRVSZ	ÉKE	RODOSZ	RÖSZ	EURIFE	Sz.Beregi Polg Jv.
Ajak	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Anarcs	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Apagy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aranyosapáti	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Baktalórántháza	1	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Balkány	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Balsa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Barabás	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bátorliget	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Benk	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Beregdaróc	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Beregsurány	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Berkesz	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Besenyőd	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Beszterec	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Biri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Botpalád	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bököny	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Buj	0	1	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Cégénydányád	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Csaholc	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Csaroda	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Császló	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Csegöld	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Csenger	3	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Csengersima	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Csengerújfalu	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Darnó	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Demecser	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Dombrád	0	1	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0
Döge	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Encsencs	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Eperjeske	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Érpatak	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Fábiánháza	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Fehérgyarmat	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fényeslitke	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fülesd	3	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fülpösdaróc	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Gacsály	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Garbolc	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gávavencsellő	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Géberjén	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gégény	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gelénes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gemzse	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Geszteréd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gulács	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Győröcske	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Győrtelek	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gyulaháza	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gyügye	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gyüre	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hermánszeg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hetefejércse	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hodász	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ibrány	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ilk	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jánd	2	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Jánkmajtis	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jármí	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jéke	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Kállósemjén	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kálmánháza	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kántorjánosi	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kék	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kékcse	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Kemecse	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kérsemjén	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisar	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kishódos	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisléta	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisnamény	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kispalád	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisszekeres	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisvárd	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisvarsány	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kocsord	3	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Komlódtótfalu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Komoró	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kótaj	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Kölcse	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kömörő	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Laskod	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Levelek	3	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0

Lónya	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lövőpetri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Magosliget	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Magy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mánd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mándok	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Máriapócs	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Márokpapi	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0
Mátészalka	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mátyus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Méhtelek	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mérk	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mezőladány	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Milota	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0
Nábrád	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagyar	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagycserkesz	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagydobos	3	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Nagyecsed	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagyhalász	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagyhódos	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagykálló	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagyszekeres	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Nagyvarsány	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Napkor	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nemesborzova	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírbátor	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírbétek	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírbogát	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírbogdány	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírcsaholy	3	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírcsászári	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírdersz	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyíregyháza	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírgelse	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírgyulaj	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyíribrony	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírfákó	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírkarász	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírkáta	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírkércs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírlövő	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírlugos	2	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0
Nyírmada	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírmeggyes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírmihálydi	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0

Nyírparasznya	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírpazony	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírpilis	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírtass	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírtelek	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírtét	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírtura	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nyírvasvári	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0
Ófehértó	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Olcsva	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Olcsvaapáti	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ópályi	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ökörítőfülpös	1	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ömböly	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ór	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Panyola	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pap	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Papos	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Paszab	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Pátroha	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pátyod	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Penészlek	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Penyige	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Petneháza	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Piricse	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Pócspetri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Porcsalma	1	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pusztadobos	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rakamaz	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Ramocsháza	1	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0
Rápolt	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rétközberencs	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rohod	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rozsály	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sényő	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sonkád	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szabolcs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szabolcsbáka	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sz.veresmart	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szakoly	3	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Szamosangyalos	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szamosbecs	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szamoskér	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szamosályi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szamoszeg	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0
Szamosatárfalva	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Szamosújlak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szatmárcseke	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0
Székely	1	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szorgalmatos	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tákos	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tarpa	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Terem	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiborszállás	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Timár	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszaadony	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszabecs	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszabercel	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszabездéd	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszacsécse	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszadada	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszadob	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszaeszlár	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tizakanyár	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tizakerecseny	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tizakóród	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszalök	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszaogyorós	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszanagyfalu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Tiszarád	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0
Tiszaszalka	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
T.szentmárton	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszatelek	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszavasvári	1	0	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszavid	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tisztaberek	2	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Tivadar	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tornyospálca	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tunyogmatolcs	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Túristvándi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Túrricse	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tuzsér	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tyukod	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Újdombrád	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Újfehértó	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0
Újkenéz	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ura	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Uszka	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vaja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vállaj	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vámosatya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vámosoroszi	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0

Vásárosnamény	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0
Vasmegyer	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Záhony	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zajta	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zsarolyán	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zsurk	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Összesen	317	42	13	7	114	6	9	8	1	4	9	1	1

